

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Rendészettudományi Doktori Iskola

Lukács Dalma:

**Az illegális műkincskereskedelem elleni küzdelem olasz modellje
- a nemzetközi rendszer tükrében, párhuzamban a magyar struktúrával -**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Dr. habil. Varga János ny. hőr. ezredes

Társtémavezető:

Dr. Szabó Andrea püőr. ezredes

Budapest, 2022

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	5
1.1. A kutatási probléma azonosítása és a kutatás aktualizálása	6
1.2. Szakirodalmi áttekintés a tudománymetria alkalmazásával	16
1.3. Elméleti keret: az érték és a kultúra.....	26
1.4. Kutatási célok, hipotézis és kutatómódszertan.....	29
1.4.1. Kutatási célok.....	30
1.4.2. Hipotézis	31
1.4.3. Kutatási módszerek.....	32
2. A műtárgyvédelem 21. századi globális kihívásai és új lehetőségei	36
2.1. Nemzetközi kihívások	36
2.1.1. Háborús övezetek nagy kulturális örökséggel, kapcsolódás a szervezett bűnözéshez, a terrorizmushoz és a pénzmosáshoz	36
2.1.2. A kereskedelem anomáliái.....	43
2.1.2.1. A műtárgykereskedelem kialakulása	44
2.1.2.2. A szárazföldi-, légi- és vízi kereskedelem	50
2.1.2.3. Az online kereskedelem.....	53
2.2. Nemzetközi küzdelem az illegális műkincskereskedelemmel szemben.....	58
2.2.1. Az UNESCO	58
2.2.2. Az UNODC és a SHERLOC adatbázis	59
2.2.3. A WCO.....	66
2.2.4. Az ICOM	68
2.2.5. Az FBI- Art Theft.....	69
2.2.6. Az Interpol, a WOA és az ID-Art.....	70
2.2.7. Az adatbázis és a tárgyleírás szerepe az illegális műtárgykereskedelem elleni fellépésben.....	72
2.2.8. Az illegális műtárgykereskedelem elleni nemzetközi küzdelem nehézségei.....	79
2.3. A 21. századi technológia az illegális műtárgykereskedelem ellen.....	83
2.3.1. Mesterséges intelligencia	83
2.3.2. A 3D nyomtatás	87
2.3.3. A 3D szkennelés és modellezés	89
2.3.4. Közösségi média	93

2.4. A fejezet összefoglalása, következtetések	95
3. Olaszország és a Vatikánvárosi Állam	100
3.1. Az olasz jogi szabályozás rövid áttekintése.....	101
3.2. Carabinieri TPC	102
3.2.1. Szervezeti felépítés	103
3.2.2. A szervezet tevékenységi köre	106
3.2.3. Leonardo	112
3.2.4. iTPC.....	127
3.2.5. Kommunikáció	132
3.3. Guardia di Finanza.....	139
3.4. Kulturális Minisztérium.....	143
3.5. Vallási tárgyak	147
3.5.1. Kultúra Pápai Tanácsa	151
3.5.2. BeWeB	153
3.6. A fejezet összefoglalása, következtetések	157
4. Magyarország	161
4.1. Közigazgatási és büntetőjogi szabályozás az illegális műtárgykereskedelem kapcsán	162
4.2. Rendőrség	166
4.2.1. A Nemzeti Nyomozó Iroda és a Műkincsvédelmi Alosztály.....	167
4.2.2. A Bűnügyi Statisztikai Rendszer	171
4.3. NEBEK	182
4.4. Nemzeti Adó- és Vámhivatal.....	196
4.5. A Miniszterelnökség és az Egységes Műtárgytár	203
4.6. A fejezet összefoglalása, következtetések	213
5. Összegzés: A kutatás eredményei.....	218
5.1. A kutatás eredményei	218
5.1.1. A kulturális javak fogalmi tisztázása.....	218
5.1.2. Az illegális műtárgykereskedelem fogalmi tisztázása.....	219
5.2. Új tudományos eredmények	233
5.3. Ajánlások	234
5.3.1. Ajánlások nemzetközi szinten	234
5.3.2. Ajánlások Olaszországra vonatkozóan	235
5.3.3. Ajánlások Magyarországra vonatkozóan	235

Felhasznált irodalom	237
A szerző témával kapcsolatban megjelent publikációi.....	256
Ábrajegyzék.....	259
Rövidítések jegyzéke	265

„Egy nemzet addig él, amíg a kultúrája életben van.”¹

A Kabuli Nemzeti Múzeum felirata

1. Bevezetés

A Kabuli Nemzeti Múzeumnál fellelhető idézet bár rövid, azonban annál mélyebb és tartalmasabb a mondanivalója. A háborús övezetekben, (az elmúlt időszakban, főként a Közel-Keleten) a kulturális javak egy részét ellopták,² majd a fekete piacon értékesítették,³ míg ugyancsak nagy részét a műemlékeknek megsemmisítették.⁴ Ennek hatására angolul írták meg ezt feliratot, hogy széles körben elterjedjen az üzenet: a nemzet és a kultúra egybefonódott. A kultúra ápolása, megőrzése és megóvása elengedhetetlen minden nemzet számára. Az emberiség kialakulása óta számos probléma lépett fel, amely arra sarkalta a népeket, hogy mind nemzeti, mind nemzetközi kulturális örökségeiért fellépjen és megvédje azokat. Disszertációmban ezen kulturális javakkal kapcsolatba hozható különböző jellegű összefüggéseket az illegális műtárgykereskedelem és a 21. század fókuszában vizsgálom meg, illetve ezen kihívásokra keresem a lehetséges megoldásokat és válaszokat Olaszország, valamint Magyarország eszközrendszerében.

Alap, illetve mesterszakos diplomámat régészetből szereztem. A képzés során kirajzolódott, hogy a kulturális örökségvédelem témakörét szeretném tanulmányozni. Az örökségvédelmen belül elkülöníthetünk tárgyi és immateriális kulturális javakat.⁵ A tárgyi, kézzel fogható örökség két csoportra tagolható: ingó és ingatlan kulturális javakra,⁶ amelyek

¹ Saját fordítás. Eredeti szöveg: „A nation stays alive when its culture stays alive.”

² Baker, 2018, 455- 474.

³ Amineddoleh, 2013, 227-228.

⁴ Stein, 2015, 189.

⁵ Immateriális kulturális javak fogalma: „Egyezmény a szellemi kulturális örökség védelméről” UNESCO 2003. szeptember 29.-október 17, Párizs. I. Általános rendelkezések 2. cikk. 1-2.: „1. „szellemi kulturális örökség”: olyan szokás, ábrázolás, kifejezési forma, tudás, készség - valamint az ezekkel összefüggő eszköz, tárgy, műalkotás és kulturális színhely -, amelyet közösségek, csoportok, esetenként egyének kulturális örökségük részeként elismernek. Ez a nemzedékről nemzedékre hagyományozódó szellemi kulturális örökség - amelyet a közösségek, csoportok a környezetükre, a természettel való kapcsolatukra és a történelmükre adott válaszként állandóan újratemetnek - az identitás és a folytonosság érzését nyújtja számukra, ily módon segítve elő a kulturális sokszínűség és emberi kreativitás tisztelését.”

„2. Az 1. pontban meghatározott szellemi kulturális örökség többek között az alábbi területeken nyilvánul meg:

a) szóbeli hagyományok és kifejezési formák, beleértve a nyelvet is, mint a szellemi kulturális örökség hordozóját, b) előadóművészetek, c) társadalmi szokások, rítusok és ünnepi események, d) a természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeretek és gyakorlatok, e) hagyományos kézművesség.”

A tárgyi kulturális javak fogalma: lásd 6. l. ábrát.

⁶ A kulturális javak fejezeteinek összeállításáról szóló 1954. évi május 14-én aláírt hágai Egyezmény megerősítéséről szóló rendelet 1. fejezet 1. cikk a) bekezdése taglalja az ingó és ingatlan kulturális javakat. „A népek kulturális örökségére nézve nagy jelentőségű ingó vagy ingatlan javak, amilyenek az építészeti, művészeti vagy történelmi emlékek, egyháziak, vagy világiak, a régészeti lelőhelyek, oly

közül a disszertációban az előbbit vizsgálom. Ez az interdiszciplináris kutatási terület több különböző „szemüvegen keresztül vizsgálható”, mint például, jogi, közigazgatási vagy éppen kriminológiai szempontból. A régészeti ismereteim mellett, egy másik társadalomtudományi területtel, a rendészettudománnyal kívánom egy új, kettős „szemüvegen” keresztül vizsgálni az illegális műtárgykereskedelem jelenségét. Ehhez társítottam a fotótechnikai tanulmányaim során megszerzett tudásom, amelyet szintén beépítettem a tanulmányba. Fontosnak tartottam, hogy hazánkban releváns, hasznos témakörrel foglalkozzak, melyhez a nemzetközi összevetéshez Olaszországot választottam. Mind az olasz nyelvismeretem, mind a korábbi tanulmányaim hozzájárultak ahhoz, hogy Olaszországot, mint nemzetközi példát vizsgáljam részletesebben. Eltérő területi és jogi tulajdonságai vannak a görcső alá vett két országnak, mely nem teszi lehetővé, hogy egy szinten vizsgáljam, illetve összehasonlítsam a két országot, így inkább külön-külön nemzeti, illetve egy általános, nemzetközi képet és ezekre vonatkozó ajánlásokat kívántam megfogalmazni. Céloom tehát a jó gyakorlatok azonosítása és azok adaptációs lehetőségeinek megfogalmazása az illegális műtárgykereskedelem megfékezése terén.

1.1. A kutatási probléma azonosítása és a kutatás aktualizálása

Az illegális műtárgykereskedelem olyan nemzetközi probléma, amely rengeteg nehézséggel és megoldatlan problémával néz szembe. A jelenség többértű, kapcsolódik többek között az illegális ásatásokhoz, lopásokhoz, szervezett bűnözéshez, fegyveres konfliktushoz és a terrorizmushoz, a pénzmosáshoz, valamint a feketepiacokhoz egyaránt. Ezen sokrétűség okozza többek között a kulturális javak illegális kereskedelmének meghatározását, azonosításának és megfékezésének nehézségét. Mindemellett, az illegális műtárgykereskedelem egyik legnagyobb problémája, hogy a látens bűnözéssel⁷ kell szembenézni, amit elősegít a műtárgyak hiányos leltározása, az illegális ásatások mértéke, valamint az oktatás és a technológia hiánya. Ezen túl, számolni kell azzal a ténnyel is, hogy a leletek szállítása nem olyan feltűnő, mint a kábítószer vagy egyéb csempészett tárgyak. A leleteket több kisebb részben is szállíthatják, a festményeket a keretből kivéve összehajtván, míg a kisebb tárgyakat külön becsomagolva is elrejtethetik a jármű egyes részeiben, vagy csak a

épülethelyek, amelyeknek meglévő összességéhez történeti vagy művészeti érdek fűződik, művészeti alkotások, kéziratok, könyvek és más művészeti, történeti vagy régészeti érdekű tárgyak, mint tudományos gyűjtemények, jelentős könyvgyűjtemények, levéltárak, vagy a fent meghatározott javak utánképzései.”

⁷ Látens bűnözés: a latin „latencia”, lappangás szóból kialakult megnevezés, amely a teljes és az ismert bűnözés különbségét adja. Lényegében az össz-bűnözésnek a bűnüldöző és igazságszolgáltató szervek tudomására nem jutó, számukra ismeretlenül maradt része. (Boda, 2019, 364.)

csomagtartóban a ruháik között. Kevésbé foglalkoztatja a szakembereket és a közmédiát ez a jelenség, aminek az egyik oka az lehet, hogy az emberekben úgy élhet, mint egy különleges rétegbűncselekmény, ami a társadalom egészére nem jelent veszélyt.⁸ Azonban ezen tárgyak értéke jelentős, mind materiális, mind eszmei téren.

A kutatás elvégzéséhez szükségszerűnek láttam két fogalom meghatározását: az illegális műtárgykereskedelem és a kulturális javak kifejezéseket, ugyanis az elemzések során visszatérő motívumok lesznek.

Az illegális műtárgykereskedelem fogalmi meghatározásával kevesen foglalkoztak, a szakirodalomban csupán evidenciaként használják a kifejezést. Kálmán Ottó 1956-ban a Rendőrségi Szemle oldalain megjegyzi, hogy ritkán jártak el rendőri szervek „műkincsrejtegetők”, valamint „műkincsüzérkedők” ellen, ami kapcsán olyan „üzérekről” is említést tesz, akik külföldi kapcsolataikat kihasználva Magyarországon felvásárolnak műtárgyakat és ezeket külföldön értékesítik.⁹ Bár ekkor még nem használták az illegális műtárgykereskedelem kifejezést, mégis az ehhez köthető bűncselekményeket már ekkor is megfogalmazták, még ha nem is teljeskörűen. Manapság a Közel-Keleten történő fegyveres konfliktusok során a kulturális örökség elemeinek fosztogatása, majd továbbadása, kereskedelme zajlik. Sok ember ezzel a cselekménytípussal azonosítja az illegális műtárgykereskedelmet, így a szakirodalomban is ezt a témát boncolva jelennek meg tanulmányok az illegális műtárgykereskedelem kapcsán.

Kármán Gabriella megközelítése szerint a kulturális javak védelmére létrehozott tényállások lehetnek háborús bűncselekmények (védett tulajdon elleni támadás), közigazgatás rendje ellen irányuló bűncselekmények (védett kulturális javakkal való visszaélés, illetve rongálás), valamint a vagyon rendje elleni bűncselekmények (rongálás, sikkasztás, lopás, jogtalan elsajátítás, orgazdaság).¹⁰ Az illegális műtárgykereskedelem fogalmi meghatározásánál - a nemzetközi jogi megközelítés jegyében - az UNESCO és az UNIDROIT egyezményekből, valamint a Nordic Research alapvetéseiből indul ki, amelyekben megjelenik a kulturális javak jogtalan behozatala, kivitele, hasznoszerzés céljából, továbbá jogtalan átruházás, lopás és a tárgyak jogtalan feltárása valamint megsemmisítése.¹¹ Megemlíti, hogy

⁸ Virág, 2012, 197.

⁹ Kálmán, 1956, 646.

¹⁰ Kármán, 2019. 49.

¹¹ u.o. 51.

az illegális műtárgykereskedelmet sokszor azonosítják a külföldön történő műtárgyeladásokkal, azonban országon belül is maradhatnak a tárgyak.¹²

Az országon belüli és a külföldi eladásokat a magyar fejezeten belül a restitúciós ügyeknél vizsgálom. A restitúció kifejezés alatt a kulturális javak eredeti tulajdonosának birtokába történő visszakerülését nevezzük, ami jogellenes úton került ki az országból és amelyet az állam vagy a tulajdonos is igyekezhet visszaszerezni.¹³ Az illegális műtárgykereskedelem során eltulajdonított, majd megtalált tárgyak „hazajuttatása” is a restitúciós eljárásoknak köszönhető. Az illegális műtárgykereskedelemnek több lépcsőfoka és ágazata lehetséges az eltulajdonítástól az értékesítésen át egészen addig, amíg a tárgyat nem találják meg és juttatják vissza jogos tulajdonosának. Ennek értelmében, a kulturális javak illegális kereskedelme elleni küzdelemkor a restitúciós eljárások ennek a folyamatnak a végét jelölik. Az eljárásokból következtetni tudunk felderített és visszaszolgáltató tárgyak számára, így ezt összevetve a lopott tárgyakat tartalmazó adatbázisok adataival megvizsgálhatjuk a nemzeti rendészeti szervek, valamint a nemzetközi együttműködések és szervezetek munkásságának sikerességét a területen. Ezek mellett képet kaphatunk a tárgyak mozgásáról és külföldi értékesítési céljairól. Fontos megemlíteni, hogy ez nem fedi le a teljes illegális műtárgykereskedelmet, ugyanis a lopás és a külföldi értékesítések csupán szeletei ennek az illegális kereskedelmi ágazatnak, azonban már egy közelebbi képet kaphatunk annak megértéséhez és felméréséhez. Az UNESCO szintén együtt kezeli az illegális műtárgykereskedelem elleni fellépést és a restitúciós eljárást, mint a kulturális örökség védelmének részeit.¹⁴

A „Nordic Research” az illegális műtárgykereskedelmet a kulturális örökség elleni bűncselekményei közé sorolja, valamint részselekményeiként fogalmazza meg a lopásokat, illegális régészeti feltárásokat, a kulturális javak illegális eltávolítását, illetve az ezekből származó kereskedelmet.¹⁵ A 2021. évi CXXV. törvény iktatta be az Európa Tanács kulturális örökséggel kapcsolatos bűncselekményekről szóló egyezményét, amelyet Nikóziában, 2017. május 19-én kötöttek. Ebben említést tesznek az anyagi büntetőjog fejezeten belül az illegális műtárgykereskedelemmel kapcsolatba hozható anomáliákról:

- lopás és a jogellenes eltulajdonítás egyéb fajtái;¹⁶
- jogellenes feltárás és eltávolítás;¹⁷

¹² u.o. 52.

¹³ Vadász, 2021, 52.

¹⁴ „Fight Illicit Trafficking, Return & Restitution of Cultural Property” kifejezés használata az oldalon főcímként. URL2.

¹⁵ Korsell, Hedlund, Elwér, Vesterhav & Heber, 2006.; Kármán, 2019, 52.

¹⁶ 2021. évi CXXV. tv.3. cikk.

- illegális behozatal;¹⁸
- illegális kivitel;¹⁹
- megszerzés;²⁰
- forgalomba hozatal;²¹
- okmányok meghamisítása;²²
- megsemmisítés és rongálás.²³

A rendészeti szervek munkásságának és eredményeinek vizsgálata során felmerült, hogy a műtárgylopások és a visszaszerzett tárgyak számát tüntetik csupán fel éves beszámolóikban, értékeléseikben. Az értekezésben vizsgált adatbázisok sem tartalmaznak kimondottan illegális műtárgykereskedelemmel kapcsolatos adatokat, csupán lopott műtárgyakat, védés alá tartozó kulturális javakat és restitúciós ügyeket taglalnak. Ezen belül is a lopott tárgyakat tartalmazó adatbázisok száma emelkedik ki, így ezeket az információkat elemzem legnagyobb részben az értekezés során. Megállapítható tehát, hogy a lopás az a bűncselekménytípus, amelyet nemzetközi szinten kulturális javak tekintetében leginkább figyelembe vesznek. Ennek egyik oka, hogy nagy valószínűséggel jelentik be a tulajdonosok a vagyontárgyaik eltűnését, így a tényleges műtárgylopások száma közel azonos lehet a bejelentett műtárgylopások számával, amennyiben a rendészeti szervek megfelelő dokumentációt végeznek. Ez azonban nem ad teljes képet az illegális műtárgykereskedelem valós helyzetéről, csupán egy szeletét ismerhetjük meg a lopások által.

Az illegális műtárgykereskedelem fogalom meghatározásához így több szempontot is figyelembe kell venni. Az első a jogi szabályozás, amelyet a Nikózai Egyezmény, a Nordic Research, az UNESCO és Kármán Gabriella is taglal. A második a folyamat vizsgálata, amelyben a bűncselekménytípusok is szerepelnek, azonban nem jogi megközelítésből tekintünk erre a pontra. Itt a tárgyak eltulajdonításától kezdve (sikkasztás, lopás, illegális ásatás, stb.) megnézzük, hogy milyen lépésekben történik maga az illegális műkincskereskedelem. Az eltulajdonítás után több lehetőség is felmerül: az értékesítés célja belföld és külföld is lehet. Utóbbi esetében az engedély nélküli ki és behozatal is felvetődik vagy a hamis papírok alkalmazása. Ezután vagy „pihentetik” a tárgyat és elrejtik (mint ahogy 1956-ban Kálmán Ottó fogalmazta meg a „műtárgyrejtegetők” problémakörét) vagy azonnal

¹⁷ 2021. évi CXXV. tv.4. cikk.

¹⁸ 2021. évi CXXV. tv.5. cikk.

¹⁹ 2021. évi CXXV. tv.6. cikk.

²⁰ 2021. évi CXXV. tv.7. cikk.

²¹ 2021. évi CXXV. tv.8. cikk.

²² 2021. évi CXXV. tv.9. cikk.

²³ 2021. évi CXXV. tv.10. cikk.

értékesítik azokat. Itt lehetőség van a legális piacon való árusításra aukciósházakon és galériákon keresztül, de a fekete piacon is eladhatják a műtárgyakat. A tárgyak esetleges felderítése után következhetnek a restitúciós eljárások. A harmadik pontként az illegális műtárgykereskedelemben részt vevő szereplők ismertetését emelném ki. Első körben a tárgy tulajdonosa az, akit meg kell említeni. A tulajdonos lehet például az állam, magánszemély stb., majd bűncselekmény esetén belőlük válik a sértett és itt jelenik meg az elkövető személye is, aki lehet tolvaj, orgazda, felbujtó stb. Végül a jó és rosszhiszemű vevő és értékesítő lehet kiemelni az értékesítő mellett, akik részt vesznek a folyamatban. Jól látható tehát, hogy a rendészeti szerveknek több dimenzióban is vizsgálni kell az ügyeket a kulturális javak illegális kereskedelmének megfékezése érdekében. Az illegális műtárgykereskedelem fogalma kapcsolódik továbbá az érték fogalmi meghatározása során említett részlettel, miszerint a kulturális javak személyes haszonra történő eltulajdonítása nem csupán a tulajdonost, de az államot is csorbítja. Ezen értékekre elkövetett jogellenes magatartások következtében lép előtérbe a rendészeti szervek munkássága és itt születik meg a kulturális javak illegális kereskedelme is.

Az illegális műtárgykereskedelem tehát a kulturális ellen elkövetett jogellenes magatartással jön létre, amely csorbítja a nemzeti és nemzetközi kultúrát egyaránt. Két fő tevékenység határozza meg: a műtárgyak eltulajdonítása és ezek jogtalan átruházása.²⁴ A kulturális javak illegális kereskedelme köthető különböző bűncselekménytípusokhoz, szereplőkhöz és folyamatokhoz is. A bűncselekmények közé sorolhatjuk a lopást, rongálást, illetve sikkasztást, jogtalan elsajátítást, a kulturális javak elleni támadást, jogtalan átruházást, okmányok hamisítását, valamint a vámköteles áruk engedély nélküli kivitelét és behozatalát haszonszerzés céljából. Az illegális ásatáshoz (amely szintén összefüggésbe állítható az illegális műtárgykereskedelemmel) egy speciális elkövetési forma is társul, az engedély nélküli feltárás. Ide tartozik még az engedélytől eltérően vagy bejelentés nélkül használt fémkereső berendezés használata is, amely szabálysértésnek minősül.²⁵ Az illegális fémkeresés gyakran végződik illegális ásatással, amennyiben a fémdetektoros régészeti korú vagy későbbi, történelmi szempontból fontos leletet talál és azt kiemeli eredeti helyéről. Ezen bűncselekmények mellett az illegális műtárgykereskedelemnek különböző fázisai és folyamatai vázolhatóak fel, egészen a tárgy eltulajdonításától az értékesítésig, majd a rendészeti szervek segítségével a restitúciós eljárásoknak köszönhetően visszakerülhetnek ezen kulturális javak a jogos tulajdonoshoz. Az aktorok felől is szükséges megközelíteni az

²⁴ Kármán, 2019. 52.

²⁵ Szabs. tv. 187/A §.

illegális műtárgykereskedelmet, hogy a jogszabályok és a folyamatok mellett meg tudjuk határozni azt is, hogy kik vesznek részt ebben az illegális tevékenységben (például sértett, állam, tulajdonos, tolvaj, orgazda, értékesítő, stb).

A fogalom meghatározása után fontos körüljárni, hogy melyek azok a tárgyak, amelyek az illegális műtárgykereskedelem során felbukkanhatnak.

A kulturális javak, jószágok, vagy a köztudatban szélesebb körben elterjedt, (néha) helytelenül szinonimaként használt, a műkincsek és a műtárgyak fogalmának meghatározásához több eszközhöz is nyúlok. A kulturális javak körébe tartoznak ingó és ingatlan egyedek is, így nem minden esetben tekinthetjük a műtárgyakat szinonimáknak, hiszen ezek a kulturális javaknak csupán egy szelete. Úgy is körülírhatjuk a jelenséget, hogy nem minden kulturális jószág műtárgy, de minden műtárgy kulturális jószág. Elsőként vizsgáljuk meg a szó jogi értelmezését. A kulturális javak olyan természet vagy ember alkotta tárgyak, amelyek meghatározzák vagy hozzájárulnak a nemzet, az emberiség és a történelem kialakulásához, megismeréséhez vagy jelleméhez.²⁶ A kulturális javak közé sorolhatjuk az írásos, képi, de még a hangrögzített emlékeket is, így többek között a régészeti leletek, képzőművészeti alkotások, fossziliák és könyvek ide sorolhatók.²⁷ A kulturális javak fogalom részéhez tartozó művészeti alkotásokként tartjuk számon azokat az eredeti és korlátozott számban a művész által gyártott műalkotásokat, melyek a képzőművészet (festmény, szobor, metszet stb.), iparművészet (szőnyeg, üvegtárgy, kerámia stb.), illetve a fotóművészet területén jelennek meg.²⁸

A műtárgyak kapcsán lehetőség van a védetté nyilvánításra, mely miniszteri rendelet útján jöhet létre és egészen addig tart, amíg a tárgy nem sérül, nem kerül külföldre vagy egy tárgyegyüttes értékes darabja valamilyen oknál fogva kikerül a leletegyüttesből.²⁹ A Miniszterelnökséghez tartozó Műtárgyfelügyeleti Hatósági Főosztály feladatkörébe tartozik többek között a kulturális javak védetté nyilvánítása, megszüntetése és az engedélyek kiadása.³⁰ Restitúciós eljárásokat szintén folytat a Főosztály.

Azonban ahhoz, hogy pontosabban megértsük, mik is azok a kulturális javak, milyen tárgyak tartoznak ebbe a kategóriába és hogyan alakultak ki, elengedhetetlen, hogy megvizsgáljuk az emberiség fejlődését, valamint viszonyát és kapcsolatát a tárgyakkal.

²⁶ A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 7. § 10. bekezdés.

²⁷ U.o.; 1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme.

²⁸ A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény E § (2).

²⁹ 2001. évi LXIV. törvény I. Általános rendelkezések 46. §, u.o. 50. §

³⁰ Lukács, 2017, 94.

Fontos, hogy megértsük, mi motiválta a különböző korszakok emberét, hogy alkotson és az milyen hatással lettek ezek a tárgyak a kultúra és a generációk fejlődésére. Az emberiség kialakulásának hosszú folyamata az alsó paleolitikumban kezdődött, amikor már ismerték a tüzet, majd a középső paleolitikum emberének már volt a túlvilágról egy elképzelése, melyet a temetkezések támasztanak alá, míg végül a felső paleolitikumban megjelent a korszak művészete barlangrajzok és kisplasztika formájában.³¹³² Utóbbit csontból, kőből és agyagból is készítették. De ha visszatérünk a kezdetekhez, akkor megfigyelhetjük, hogy a mindennapi élethez szükséges eszközök gyártása volt a legfőbb motiváció, amely az emberben legelsőként kialakult. Ezekhez követ, fát és agyagot is használtak. Felhasználták őket a vadászathoz és az élelem feldolgozásához egyaránt. Később megjelent a kagyló, amelyből ékszereket is készítettek. Magyarországon például Mogyorósbánya-Újfalusi-dombok lelőhelyen vélhetően három darab emberi kéz által megmunkált, lyukakkal díszített kagylót találtak, melyeken fűrészelés és kaparás nyomát is felfedezték, amik alapján feltételezhető, hogy nyakláncként használhatták őket.³³

William McGrew a csimpánzok kultúráját vizsgálva megállapította, hogy a fa, valamint a kőből készült eszközhasználatuk nagyon hasonló, csaknem megegyezik az ősemberek által gyártott eszközökkel.³⁴ Adam Kuper szerint csak akkor beszélhetünk kultúráról, ha a tudást, hitet, tradíciókat művészetet, technológiát vagy az ideológiákat is számba vesszük.³⁵ Véleményem szerint nem szükséges ezen kritériumok megléte a kulturális javak alkotásához. Az állati kultúrában természetesen ezek mind nem is jelennek meg, azonban érdekes eredményre jutott William McGrew. Ha az állatok is képesek tárgyakat alkotni, méghozzá olyan szinten, hogy az összetéveszthető az ember alkotta kulturális javakkal, akkor az állati eredetű tárgyakat milyen kategóriába sorolhatjuk? A jogszabály szerint a „*Kulturális javak*: az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei és egyéb bizonyítékai – az ingatlanok kivételével -, valamint a művészeti alkotások.”³⁶ Tehát, az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének fontos emlékei. Az élettelen természethez köthetők az ásványok és egyéb kőzetek, míg az élő természethez az emberiség előtti korszak maradványai, fosszíliai

³¹ Magyarországon az alsó paleolitikum körülbelül Kr.e. 500.000-100.000, középső paleolitikum kb 36.000-ig, míg a felső paleolitikum kb. 10.000-ig tartott. Kronológiai tábla: T. Biró, 2003, 474.

³² T. Biró, 2003, 77.

³³ Markó, Dulai, Dobosi, 2018, 241; 243. Fig. 11. 1-3.

³⁴ McGrew, 2005, 297.

³⁵ Kuper, 1999.

³⁶ A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 7. § 10. bekezdés.

tartozhatnak. A jogszabályban ezután következik az emberiség és a nemzet kiemelkedő tárgyai. Azonban, ha az élő természet fejlődését vesszük figyelembe, akkor az a csimpánzok által gyártott eszközök szintén beleillhetnek a kulturális javak kategóriájába. Antropológiai és régészeti szemszögből vizsgálva fontos párhuzamokat vonhatnak a kutatók az őskori népek eszközhasználatával kapcsolatban, így ezek a tárgyak az emberiség kialakulásához, illetve ennek mélyebb megismeréséhez is hozzájárulhatnak. Ezen a gondolatmeneten haladva azonban újabb kérdésbe ütközünk: kulturális javak kategóriába tartozik-e minden tárgy, amit az állatok készítenek, vagy csak azok, amik szorosan az emberiség fejlődéséhez és kutatásához köthetők? Hova sorolhatók azok a festmények, amiket állatok készítenek? Létezik az a jelenség, miszerint állatkertben és fogságban tartott állatokat festésre tanítják, amelyeket később meg lehet vásárolni, így piacra kerülnek. Itt sok szempont felmerül: az ember és állat közötti viszony, mennyire betanított alkotás készül, valamint az állatjogok is érvénybe lépnek. A BBC egy interjúbán az elefántok alkotta képeket mutatta be, mint műremekeket, amiket modern művészeti múzeumokban lehetne kiállítani, azonban a felvételeken jól látszik, hogy az idomított állatokat a gondozók irányítják a fülüknél fogva az ecsetvonások közben, így megalkotva a képet.³⁷ Congo a csimpánz azonban idomár nélkül festett az 1950-es években, melyet Desmond Morris dokumentált.³⁸ Képei közül számos a Mayor Galleryben többször is ki lett állítva, illetve 2005-ben 3 festménye több, mint 25 ezer dollárért (körülbelül 8,5 millió forintért) kelt el a Bonhami aukción Londonban, még Warhol és Renoir képei árban elmaradtak Congo képeitől.³⁹ Az állatok képei így a legnagyobb művészekkel együtt kerültek kiállításra, valamint az aukción is elkelnek a festményeik, melyből arra lehet következtetni, hogy kereslet van irántuk. Az etikus körülmények között készült, állat által alkotott műalkotások így véleményem szerint a kulturális javak körébe sorolhatók.

Az ősemberek művészetéhez visszakapcsolódva, a vadászati eszközök és ékszerek után meg kell említeni a Dél-Franciaországban és az Észak-Spanyolországban fellelhető barlangfestményeket, ahol létrával, illetve állvánnyal festettek növényi és állati kötőanyagokat használva.⁴⁰ A festészet mellett megjelentek a terrakotta szobrok is, amelyek közül találunk olyan példányokat, amelyeket szándékosan túlhevítettek, így megrepszttve azokat egy speciális szertartáshoz.⁴¹ A rituálé és a hitvilág megjelenése fontos fordulópontja az

³⁷ URL3.

³⁸ Morris, 2013, 29,37.

³⁹ Desmond, 2012,100.

⁴⁰ Renfew, Bahn, 2005, 310.

⁴¹ U.o. 319.

emberiségnek, hiszen a vallási tárgyak megjelenése és gyűjtése mind a mai napig él. A vallási tárgyak és helyek tisztelete már az ókorban is megmutatkozott, hiszen a rómaiak amikor lerohanták Albát, egy órán belül több, mint 400 év munkáját pusztították el, kivéve a templomokat, amik érintetlenek maradtak.⁴² Bár ezek az épületek az állam tulajdonát képezték és a törvényeik nem tiltották, hogy megsemmisítsék ezeket háborús célok következményeként, mégis Polybius is kifejtette, hogy nem is járulnak hozzá a nagyobb győzelemhez, ha templomokat, szobrokat és műemlékeket tesznek tönkre, sőt egyenesen brutális és őrült cselekedetnek írja le ezt a tevékenységet.⁴³ Nem sokkal később, a kereszténység megjelenésével, valamint üldözésükkel kialakulnak a mártírok. Tárgyaikat, illetve haláluk után testük részeit is szent és védelmező funkcióval ruházták fel a hívők, melyeket magukkal vittek a migráció során, valamint út közben ajándékoztak is belőle darabokat, melynek eredménye, hogy például a sisciai pannoniai püspök, Quirinus ereklyéi Rómában és Aquileában is megtalálhatóak.⁴⁴ A vallás és a hit így már őskori terrakotta szobroktól kezdve, a görög és római vallási ereklyéken át a kereszténységig széles körben elterjedt. A tárgyaknak és a vallási objektumoknak egyaránt túlvilági hatalmat tulajdonítanak, tisztelték és megbecsülték azokat. Vallási indíttatásból azonban nem csak a tárgyak védelmére, de elpusztításukra is ismerünk példákat, melyek közül talán legfrissebb a Közel-Keleten történő műtárgyak pusztítása. Az emberiség kialakulásától kezdve így jelen vannak az alkotások, ezek kereskedelme, valamint ezen kulturális jószágok ellen elkövetett bűncselekmények, amelyek a különböző történelmi korszakokon keresztül eltérően alakultak és formálódtak, míg végül elérték a mostani állapotukat.

A modern kor adta lehetőség előnye, hogy a technológia gyors és nagy léptékben fejlődik, amellyel még a rendészeti szervek nem képesek tartani a lépést fejlesztések terén. Ennek számos oka lehet: pénzügyi, szakemberek hiánya (akik az új technológiai lehetőségeket bevezetik, illetve kezelik), de a szervezet gondolkodásmódja is befolyásolhatja ezt. Azonban a technológia fejlődésével új ágak és lehetőségek nyílnak meg mind a rendészeti, mind a civil szférában. Korábban a fényképezőgépek által alkotott képeket megkérdőjelezték, hogy művészeti alkotásnak minősíthető-e, ha nem saját kezűleg készíti a művész a képet, hanem egy gép segítségével. A 21. század már művészetnek és kulturális örökségnek tekinti a fotográfia lenyomatait, de ezen alapokon elindulva a számítógép, illetve

⁴² Livius, 1836, 52.

⁴³ Grotius, 2001. 326-327.

⁴⁴ Nagy, 2012, 98-100.

egyéb masinák által készített alkotások is felmerülnek, mint új típusú kulturális javak. A mesterséges intelligencia, a gépi tanulás és az algoritmusok alkotta képeket kiállítják, valamint aukciókon is lehetőség van arra, hogy megvásároljuk őket. A Christie's, egy algoritmus alkotta festménysorozatot mutatott be, melyek közül Edmond Belamy portréját 432 500 dollárért értékesítették, amely több, mint 140 millió forintot jelent.⁴⁵ Az állatok alkotta műalkotásokhoz hasonlóan, itt is megmutatkozik a piac igénye ezekre a típusú tárgyakra egyaránt. A kulturális javak pontos megfogalmazására, illetve új típusú kategóriák és tárgyak bevezetésére lenne szükség. Ennek oka, hogy a műtárgyvédelem alapköve a fogalmak tisztázása, mely a jogszabályban is megjelenik, hiszen ez alapján tudnak eljárni a kulturális javak védelme tekintetében.

A műtárgy fogalmi elemzése után hasznosnak tartom tisztázni, hogy mi történik, ha valaki kulturális javak körébe tartozó tárgyat talál és mi a teendő vele? Ha a lelőhely még nincs nyilvántartásban, és a helyi hatóságnak vagy múzeumnak átnyújtja a megtaláló a leletet, akkor miniszteri elismerés illeti, amelyet oklevéllel vagy ezen felül pénzbeli honorálás, amelyet a miniszter határoz meg, figyelembe véve a szakértői véleményt.⁴⁶ Sajnálatos módon a finansziális díjazás gyakran elmarad, amely hozzájárul az illegális kereskedelem növekedéséhez, ugyanis az embereknek jobban megéri online vagy bolhapiacon eladni a régészeti leleteket, mint beszolgáltatni az állam részére.⁴⁷ A Carabinieri TPC munkatársaival folytatott beszélgetések során azonban nem csupán anyagi vonzatára világítottak rá, hanem az állam kötelezettségeire is. Ha minden föld alatti vagy vizek mélyén rejlő régészeti lelet az állam tulajdona,⁴⁸ akkor az állam felelőssége ezek feltárása, legyen szó anyagi vagy szakmai részről. Magyarországon az éppen aktuális műtárgyvédelemért felelős szerv (például Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ stb.) általános kérdésekre ad választ ismeretterjesztő kis füzetükben, mint például arra, honnan tudhatom, hogy egy tárgy a műtárgyak közé tartozik, esetleg védett-e, vagy arra, hogy kötelesek vagyunk-e bárkinek megmutatni a védett műtárgyunkat?⁴⁹

A műtárgyvédelem tekintetében így az elsődleges akadály a fogalom pontos meghatározása, a 21. század adta lehetőségek tekintetében. Kutatásom során kevés

⁴⁵ URL4.

⁴⁶ 13/2015. (III. 11.) 12 § (2); 13/2015. (III. 11.) 12 § (7). a-b.; Lukács, 2017, 94.

⁴⁷ u.o.

⁴⁸ Magyarországon is ez a törvény, amit a 2001. évi LXIV. törvény 8. § (1) rögzít.

⁴⁹ Buzinkay, 2004.; Buzinkay, 2015.; Paszternák, 2003.

magyarországi szakirodalommal találkoztam, amely a rendészet tekintetében vizsgálja a jelenséget. Nemzetközi tekintetben a szakirodalmak kisebb témakörökre összpontosítva dolgozzák fel az egyes részterületeket, amelyet disszertációmban kutatok. Magyarországon a Rendőrség, a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ (továbbiakban NEBEK), a Nemzeti Adó- és Vámhivatal és a Forster Központ jogutódjai azok, melyek szerves részét képezik a kulturális javak intézményes védelmének. Olaszország ilyen tekintetben speciálisabb, hiszen a Carabinieriin belül egy speciális örökségvédelmi egységük van, amely mellett a Guardia di Finanza is megemlíthető. Olaszország mellett a Vatikánvárosi Állam, illetve a két ország együttműködése is kiemelkedő az örökségvédelem tekintetében.

1.2. Szakirodalmi áttekintés a tudománymetria alkalmazásával

A szakirodalmi áttekintésben tudománymetriai eszközökhöz nyúltam. A Scopus, valamint a Magyar Tudományos Művek Tára⁵⁰ adta a szakirodalom alapját. Az adatbázisokban a kulturális javak és az illegális műtárgykereskedelem megjelenését vizsgáltam nemzetközi, valamint hazai szinten. A Scopus, a legnagyobb adatbázis, amely nemzetközileg indexált szakirodalmakat, valamint ezek metaadatait tartalmazza.⁵¹ A cultural property⁵² szakkifejezés volt az első, amelyre rákerestem a Scopus adatbázisban. Az itt rögzített adatok között nagy számban volt orvosi, valamint egészségügyi témában találat, melyet a pontosabb eredmény érdekében kiszűrtem. Az intervallumra való tekintettel csupán 2019-ig kértem le adatokat, ugyanis a 2020-as évre vonatkozóan nem tudtam egész éves adatokkal dolgozni az egyetemi jogviszony megszűnését követően. Összesen 1531 darab dokumentumot jelenített meg a rendszer a szűrésekkel együttesen. A legkorábbi releváns szakirodalom, amely az adatbázisban megtalálható volt, 1959-ben íródott és a Szent Ninian-szigetek kelta fémmegmunkálásáról, valamint a leletek helyreállításának és megőrzésének problémáit és nehézségeit fejtik ki benne (1. ábra).⁵³ Több, mint egy évtized után, 1972-ben jelenik meg a kulturális javak védelméről írt cikk az Art Journalban, ahol Richard M. Nixon egykori amerikai elnöknek címzett levél és válaszevél olvasható. Itt, az 1954-es Hágai Egyezményben szereplő fegyveres konfliktusok esetén való helyes eljárást taglalja az irat, amelyet Anna Coffin Hanson szerint az amerikai hadsereg megszegett.⁵⁴ Irving Pfeffer

⁵⁰ Továbbiakban MTMT

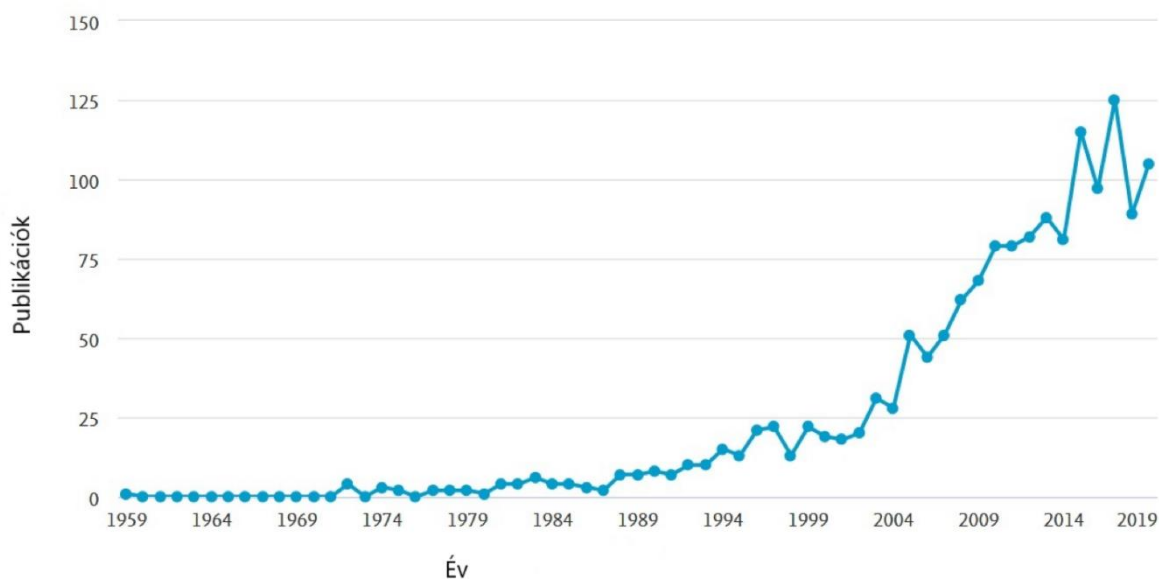
⁵¹ Bányász, Bóta & Csaba, 2019,14.

⁵² Magyarul csupán többeszámban tudjuk lefordítani. Jelentése: kulturális javak.

⁵³ O'Dell, Stevenson, Brown, Plenderleith & Mitford, 1959, 241-268.

⁵⁴ Hanson, 1972, 488.

ugyanebben az évben egy új szemlélettel közelítette meg a kulturális javakat. Kockázatelemzéssel vizsgálta a képzőművészeti értékek megjelenését a piacon, amely növekvő terjedésében egy gazdasági katasztrófát jósolt meg.⁵⁵ A nemzetközi szakirodalomban a kulturális javak terminológiája az 1988-as évtől indult növekedésnek, majd 2017-ben tetőzött 125 darab tudományos közleménnyel.

1. ábra: A „cultural property” kifejezés megjelenése a nemzetközi tudományos publikációkban
(Forrás: Scopus, saját szerkesztés)

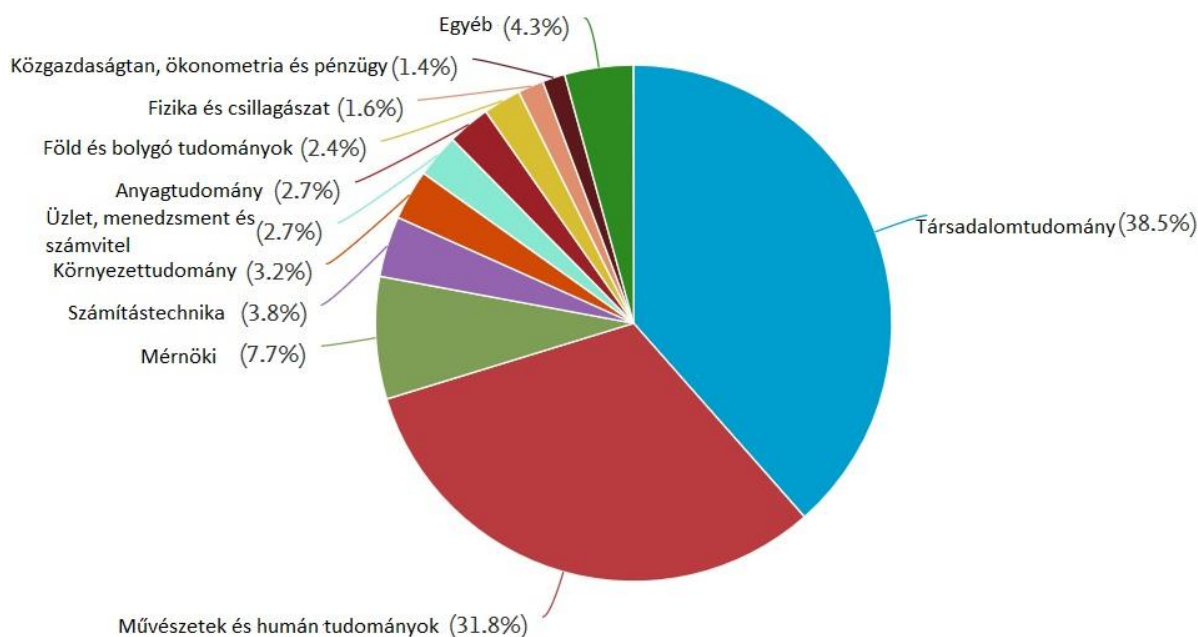
A témaköröket tekintve széles tudományterületeken kezdtek el foglalkozni kulturális javak tekintetében (2. ábra). Legnagyobb számban, 38,5% publikációval a társadalomtudomány, majd 31,8 %-kal, az indexált nemzetközi szakirodalommal a művészetek és humán tudományok területén foglalkoztak kulturális javakkal. Bár meglepőnek tűnhet néhány tudományterület, mint például a földtudomány, mégis, ha közelebbről megvizsgáljuk a szakirodalmat, könnyebben megérthetjük.⁵⁶ Ebbe a kategóriába sorolható például Yu Fukuda 2019-ben megjelent cikke, amelyben a természeti katasztrófák utáni háromdimenziós méréseket vizsgálja immateriális kulturális javak tekintetében. Kiemeli a kulturális javak háromdimenziós digitalizációjának, majd az adatbázisban való rögzítésének fontosságát, melyet a 2011. évi Kelet-Japán földrengés és árvíz vonatkozásában fejt ki.⁵⁷

⁵⁵ Pfeffer, 1972, 117-12.

⁵⁶ Magyarországon a Debreceni Egyetem folytat oktatást műemléki geológiával kapcsolatban, amely szintén mutatja a terület interdiszciplinaritását. Az információt ezúton is szeretném megköszönni Dr. Mátyás Szabolcsnak.

⁵⁷ Fukuda, 2019, 1329-1335.

A kulturális javak megoszlása tudományterületenként

2. ábra. A kulturális javak kifejezés megjelenésének megoszlása tudományterületenként.
(Forrás: Scopus, saját készítés)

A kulturális javak keresést tovább szűkítettem az „illicit trafficking” kifejezésre, vagyis az illegális kereskedelemre, melynek eredményeként 99 publikációra szűkült a keresés. Hugues de Varine 1983-as publikációja a legrégebbi tanulmány a 99 publikáció közül, mely az illegális műtárgykereskedelemről foglalkozik (3. ábra). Művében kifejti, hogy a múzeumi szakemberek milyen módon járulnak hozzá az illegális kereskedelemhez, továbbá boncolgatja a szegény országokból gazdag országokba áramló műtárgyak helyzetét.⁵⁸ 1985-ben jelent meg a következő cikk, amelyben az International Foundation for Art Research (IFAR) által készített lopott tárgyakból alkottak egy listát, ahol a tárgyakról rövid leírás után feljegyzték, hogy mikor és honnan tűntek el, illetve ahol készült, ott fotót is mellékeltek.⁵⁹ Öt évvel később, 1990-ben szintén egyetlen darab nemzetközileg indexált publikáció jelent meg, amely J. Chatelain az illegális műtárgykereskedelem nemzetközi egyezményeiről készítette.⁶⁰ Egy

⁵⁸ Varine, 1983, 152-158.

⁵⁹ Ism. sz., 1982, 52-60.

⁶⁰ Chatelain, 1990, 9-14.

évvel később, 1991-ben Anastasia Strati a nemzetközi joggal foglalkozó szaklapban a víz alatti kulturális örökségről írt⁶¹, míg ugyanebben az évben Anne McC. Sullivan jogi és diplomácia szempontjából elemzi a kulturális javakat.⁶² A 2000-es évekig a jogi terület dominál, valamint megjelenik a lokális szemlélet. Eddig általánosságban, kisebb tudományterületeken keresztül vizsgálták a kulturális javakat, azonban Clemency Chase Coggins már az Egyesült Államok jogi szabályozását vizsgálta kulturális javak kapcsán,⁶³ valamint Jodi Patt az amerikai kulturális javak védelmének helyzetét és megújításának szükségességéről ír.⁶⁴

Hugues de Varine után a 2003-ban foglalkoztak a múzeumi szakemberek jelentőségéről az illegális műtárgykereskedelem kapcsán. A tanulmányban a nem nyugati kulturális javak védelmét mutatja be egy észak-afrikai szobor útján keresztül egészen Amerikáig. Az amerikai jogi, etikai és nemzetközi megállapodások mellett itt emelik ki először az oktatás fontosságát a kulturális javak illegális kereskedelmének megfékezése érdekében.⁶⁵ Véleményem szerint mind a szakemberek, mind a civil lakosság oktatása fontos pillére az örökségvédelemnek, amely meglepően későn került tudományos publikáció formájában megemlítésre. Az Object ID egy 1997-ben megalkotott adatbázis, amely azért jött létre, hogy a kulturális javak illegális kereskedelmét megfékezzék és amelyhez a jól dokumentált adatok elengedhetetlenek. Az adatbázis nem nyilvános, összesen 18 szervezetnek van jogosultsága arra, hogy betekintést nyerjen, köztük az Interpolnak és az olasz Carabinierinek, 2004-ben pedig csatlakozott az UNESCO és az ICOMOS is a szervezetek közé.⁶⁶ Az Object ID részletesebb elemzésére az olasz és a magyar fejezetekben kerül sor.

A 2001-es afganisztáni és a 2003-as iraki konfliktusnak egészen 2006-ig nincs is lenyomata a nemzetközileg indexált szakirodalmak között, míg 2006 után kis számban ugyan, de jelennek meg tanulmányok a témában.⁶⁷ Németh Erik újszerű megközelítést eszközölt, amely a Scopus általi listában elsőként vizsgálta a képzőművészet és a kulturális örökség helyszíneinek taktikai és stratégiai jelentőségének felmérését a nemzeti és regionális biztonság szempontjából.⁶⁸ A taktikai szempont mellett megjelent a fényképek jelentősége az örökségvédelemben, amely a kulturális javak azonosításának alapját szolgálja.⁶⁹

⁶¹ Strati, 1991.

⁶² Sullivan, 1991.

⁶³ Coggins, 1998.

⁶⁴ Patt, 2002.

⁶⁵ Udvardy, Giles & Mitsanze, 2003.

⁶⁶ Yasaitis, 2005.

⁶⁷ O'Keefe, 2006.; Fincham, 2007, 111-120.; Mrljić, 2009, 785-822.

⁶⁸ Nemeth, 2010, 299-323.; Nemeth, 2011, 217-238.

⁶⁹ Mattern, 2012, 133-151.

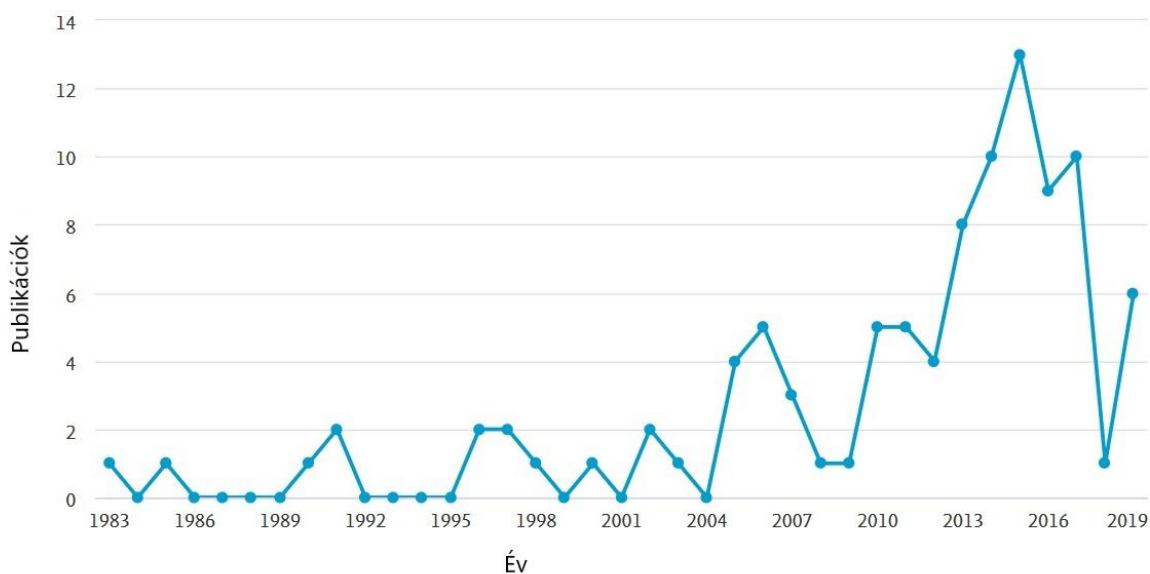
2012 és 2015 között emelkedés mutatható ki tudományos publikációk terén a témában. 2015-ben 13 dokumentum jelent meg, amely az illegális műkincskereskedelem témával összeköthető. Előtérbe kerülnek egyes felderített ügyek esettanulmányok formájában,⁷⁰ valamint a nemzetközi szakirodalomban a Carabinieri műkincsvédelmi osztályának munkája is elkezdett kiemelkedni.⁷¹ A 2011-es szíriai fegyveres konfliktusok okozta kulturális javak megsemmisülése, illetve illegális kereskedelmükről és helyreállításukról 2015-ben jelent meg a Scopus adatbázisban két publikáció is.⁷² A nagyobb háborús események után megfigyelhető, hogy csupán pár év múlva jelenik meg reflektálás a nemzetközi szakirodalomban. Ennek oka lehet a cikkek átfutási ideje is, valamint a téma iránti érdektelenség is egyaránt. A 2015-ös évet követően csökkenés figyelhető meg a tanulmányok számát tekintve, majd 2018-ban a 10 évvel korábbi, 1 darabszámú publikációra esett vissza a statisztika. 2019-ben újra növekedés indult, bár a korábbi évekhez képest új téma nem jelentkezett.

Megállapítható tehát, hogy az illegális műtárgykereskedelem téma és kifejezés megjelenése a nemzetközi indexált szakirodalomban 1983-tól kezdve 2010-ig kisebb nagyobb kiugrásokkal (3. ábra), de elvétve jelent meg, majd 2015-ben tetőzött. Kezdetben a múzeum felelőssége és fontossága volt a központban, majd az adatbázis és az adatok fontossága, míg végül az egyezmények és a jogi témák kerültek előtérbe. A Köze-Keleten történt háborúzások következtében lassan megjelent a fegyveres konfliktusok okozta problémák felvetése, valamint ezek jogi és egyezményi rendszere mellett a dokumentáció fontossága, továbbá a kulturális javak taktikai szempontból való vizsgálata. Az egyetemes, általános vizsgálatból indultak ki, majd megjelent a „befelé fordulás”, az országok elkezdték először magukat, majd egymást megfigyelni és dokumentálni mindezt a műtárgyvédelem terén. Később, az országok megfigyelése mellett nekiálltak még kisebb témákra koncentrálni, a műtárgyakra. Kiragadtak egy tetszőleges felderített tárgyat, melyről esettanulmány formájában értekeztek. A „befelé fordult” országok között legnagyobb részben az Egyesült Államokat figyelhetjük meg, de Svédország, Anglia, Új-Zéland és Ausztrália is megjelenik (5. ábra). A „kifelé tekintés” legfőbb célpontja Vietnám, Afrika, és a fegyveres konfliktusok következménye miatt Irak, Szíria és Afganisztán.

⁷⁰ Cornu, 2013, 451-466.; Montgomery, 2013, 175-200.

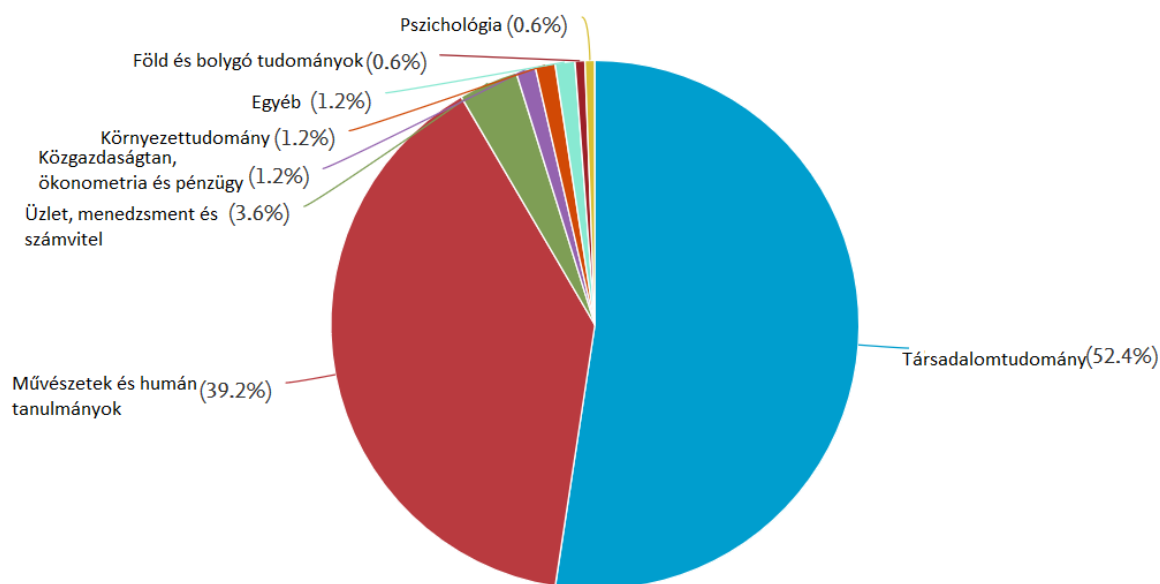
⁷¹ Durney, 2013. 221-232.

⁷² Fincham, 2015; Brodie, 2015.

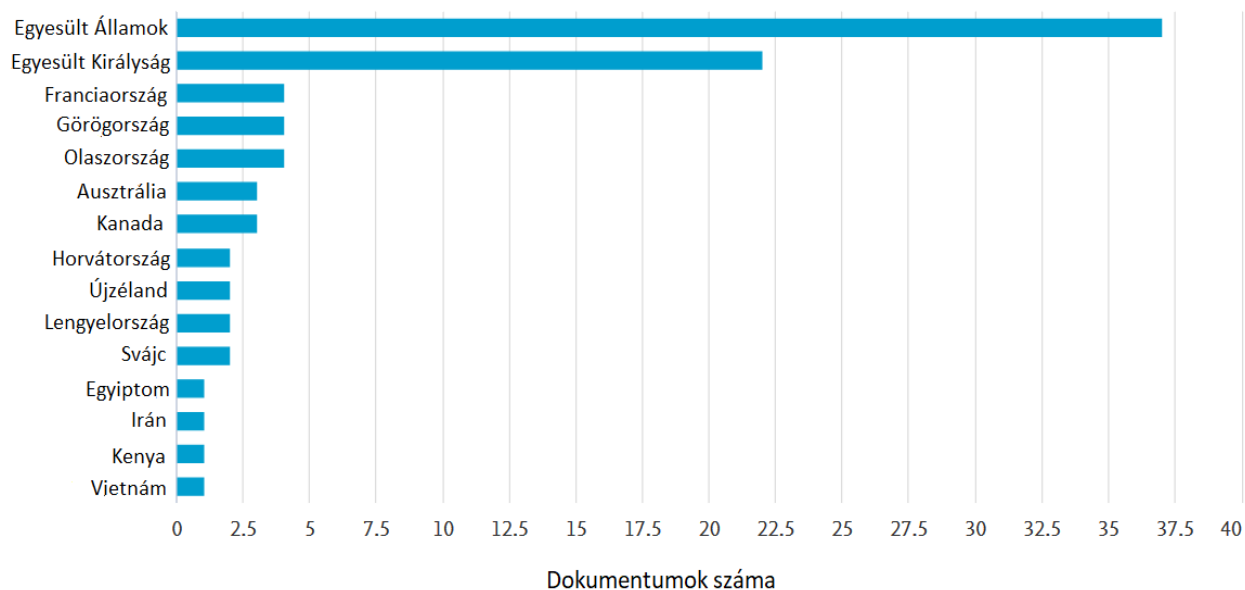
3. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelme (illicit trafficking of cultural property) kifejezés megjelenése a nemzetközi tudományos publikációkban
(Forrás: Scopus, saját szerkesztés)

A tudományterületenként való előfordulása hasonló az illegális műtárgykereskedelem kifejezésnek és a kulturális javaknak is (4. ábra). Most is számos témakört és területet ölel magába a kutatási terület, azonban a pszichológia területe előtérbe került. A társadalomtudomány sokkal nagyobb százalékban van jelen, mint a „kulturális javak” kifejezés keresésénél, köszönhetően a jogi tanulmányoknak. Második helyen, ugyancsak nagy számban találhatóak meg a művészeti és humán tanulmányok. A fizika, anyagtudomány, mérnöki és számítástechnikai kategóriák azonban itt már nem fordulnak elő. Ezért is fontos együtt vizsgálni a két fogalmat, hiszen a háromdimenziós digitalizációs és a technológiai újítások nagyban hozzájárulnak az illegális műtárgykereskedelem megfékezéséhez, nem csupán az örökségvédelemhez és a rekonstrukcióhoz. Disszertációmban a számítástechnikai tudományterületből mindenképpen szeretnék hasznosítani elemeket, amelyek a nemzetközi szakirodalomból még hiányoznak.

4. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelme kifejezés megjelenésének megoszlása tudományterületenként.
(Forrás: Scopus, saját készítés)

Az 5. ábrán 15 ország látható, melyek szerepelnek egy-egy tanulmányban vagy köthetők valamilyen módon az adott tanulmányhoz. A tizenöt ország mellett nem fért fel a listára, de Belgium, Brazília, Németország, Izrael, Hollandia, Norvégia, Portugália, Dél-Afrika és Zimbabwe egy publikációval képviseli magát, míg a meghatározhatatlan kategóriába 12 publikáció került. Magyarország sajnálatos módon nem található a publikációk között. Legnagyobb számban az Egyesült Államok, valamint az Egyesült Királyság, mint nagyhatalmak kerültek az élre. Olaszország a franciákkal és a görögökkel együtt a lista harmadik helyén helyezkednek el. Olaszország véleményem szerint az anyanyelvi különbségek miatt is kerülhetett a háttérbe, hiszen angolul kevesebb publikáció jelenik meg egy másik nyelven beszélő országban.

5. ábra: Dokumentumok száma ország vagy terület szerint.
(Forrás: Scopus, saját készítés)

A hazai szakirodalom kutatását az MTMT adatbázis alapján készítettem el a Scopus-féle kutatás alapján szintén a 2019-es év végéig. A „kulturális javak” és a „cultural property” kifejezéseket együttesen megvizsgáltam, amely alapján 40 hazai szakirodalomra érkezett találat. Ezekből 35 darab magyar és öt darab angol nyelvű publikáció szerepel az MTMT adatbázisban (6. ábra). 1978-ban készült el az első, magyarul íródott publikáció, amely a kulturális javak védelmével kapcsolatban íródott Szabadváry Ferenc tollából.⁷³ Marjanucz László 15 évvel később, 1993-ban Szeged vonatkozásában jelentette meg cikkét, amiben az 1944-es zsidó lakások műtárgybegyűjtésekről ír.⁷⁴ 1995-ben két tanulmányt jelzett a rendszer, melyből egyik a kötet, a másik pedig egy tanulmány belőle. A kötet⁷⁵ a kulturális javak védelméről szól rendkívüli állapot idején, míg Déry Attila egy fejezet erejéig a szobrok és műemlékek védelmét dolgozza fel.⁷⁶ A 2000-es évektől az illegális műtárgykereskedelem gazdasági⁷⁷ és jogi vizsgálata is megkezdődött. Kármán Gabriella, Kiss Anna és Kriston László első ízben büntetőjogi kérdésekkel vizsgálta a kulturális javak illegális kereskedelmét.⁷⁸ Kármán Gabriellával és Farkas Krisztinával részt vettünk egy közös kutatásban, melynek eredményeként 2018-ban és 2019-ben is születtek publikációk

⁷³ Szabadváry, 1978, 80-82.

⁷⁴ Marjanucz, 1993, 35-37.

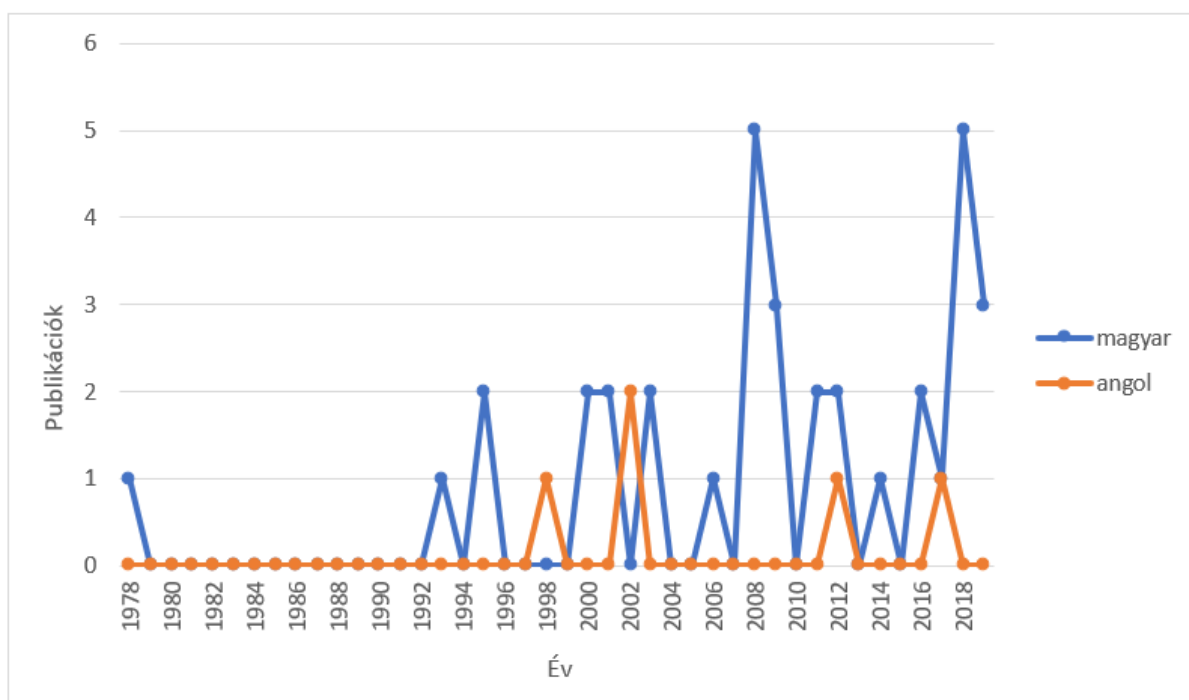
⁷⁵ Sipos, Gál, 1995.

⁷⁶ Déry, 1995. 76-80.

⁷⁷ Constantinovits, 2000, 209-221.

⁷⁸ Kármán, Kiss & Kriston, 2001, 337-356.

büntetőjogi és rendészeti szemszögből Magyarország és Olaszország tekintetében.⁷⁹ Nemzetközi jog területen kezdetben Szabó Annamária Eszter⁸⁰ végzett kutatást kulturális javak kapcsán,⁸¹ majd később Szabó Sarolta és Vadász Vanda⁸², utóbbi a Seuso esetet is vizsgálta cikkeiben magyar, illetve angol nyelven. A jog mellett képviselteti magát Puskás Anna által a hadtudományi „szemüveg”,⁸³ valamint Hudák Krisztina által számos, mint például a régészeti vagy a rendészettudományi „szemüveg”, azonban az MTMT keresőmotoros szűrése által a kulturális javak keresőszó kapcsán egy találat született, amely a vámszakma fejlesztési lehetőségét taglalja.⁸⁴ Két témakört érdemes kiemelni, melyről még nem esett szó a publikációk kapcsán. Az első, a fiatal korúak segítése a kulturális javak hozzáférésehez,⁸⁵ míg a második téma a kulturális javak digitalizációja.⁸⁶

6. ábra: A kulturális javak és a cultural property kifejezés megjelenése a hazai tudományos publikációkban (Forrás: MTMT, saját szerkesztés)

A kevés elemszám miatt a korábbi tudományterületi elosztást tovább bontottam, hogy pontosabb képet kapjunk a magyarországi publikációkból készült elemzésnél (7. ábra). A

⁷⁹ Farkas, 2019, 69-87.; Lukács, 2018a, 113-123.; Farkas, 2018, 19-30.; Lukács, 2018b, 120-133.

⁸⁰ Szabó, 2016, 160-172.; Szabó, 2014, 462-477.

⁸¹ Szabó, 2009, 380-393.; Szabó, 2008, 449-464.; Szabó, 2006, 329-348.

⁸² Vadász, 2017a, 38-47.; Vadász, 2017b, 39-58.; Vadász, 2016, 437-451.

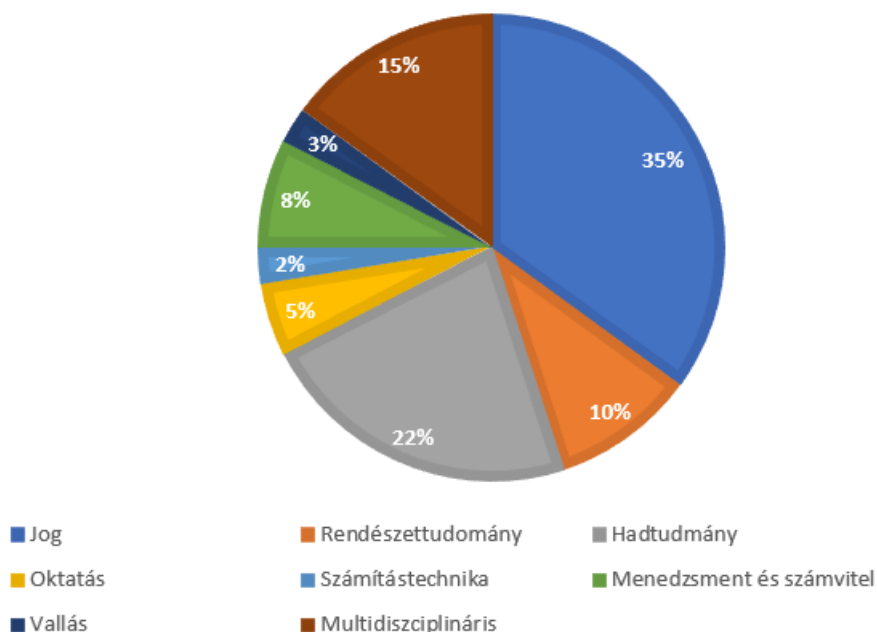
⁸³ Puskás, 2019, 161-178.; Puskás Anna, 2018a, 427-439.; Puskás, 2018b, 49-63.

⁸⁴ Hudák, 2018, 131-149.

⁸⁵ Alpár, 2012.; Czemplé, 2018.

⁸⁶ Rózsa, 2012, 33-36.

tudományterületeket megvizsgálva jól látható, hogy a jogi témában íródott cikkek találhatóak legnagyobb számban kulturális javak kapcsán, egészen pontosan 35 százalékát teszi ki az összes tanulmánynak, amelyet a hadtudomány követ 22 százalékkal, majd a multidiszciplináris terület 15 százalékkal és csak ezután következik a tanulmányok 10 százaléka a rendészettudomány területe. Ezután elenyésző százalékokkal következik a menedzsment és számvitel, az oktatás, majd a vallás és végül a számítástechnika területe.

7. ábra: A kulturális javak kifejezés megjelenésének megoszlása tudományterületenként.
(Forrás: MTMT, saját készítés)

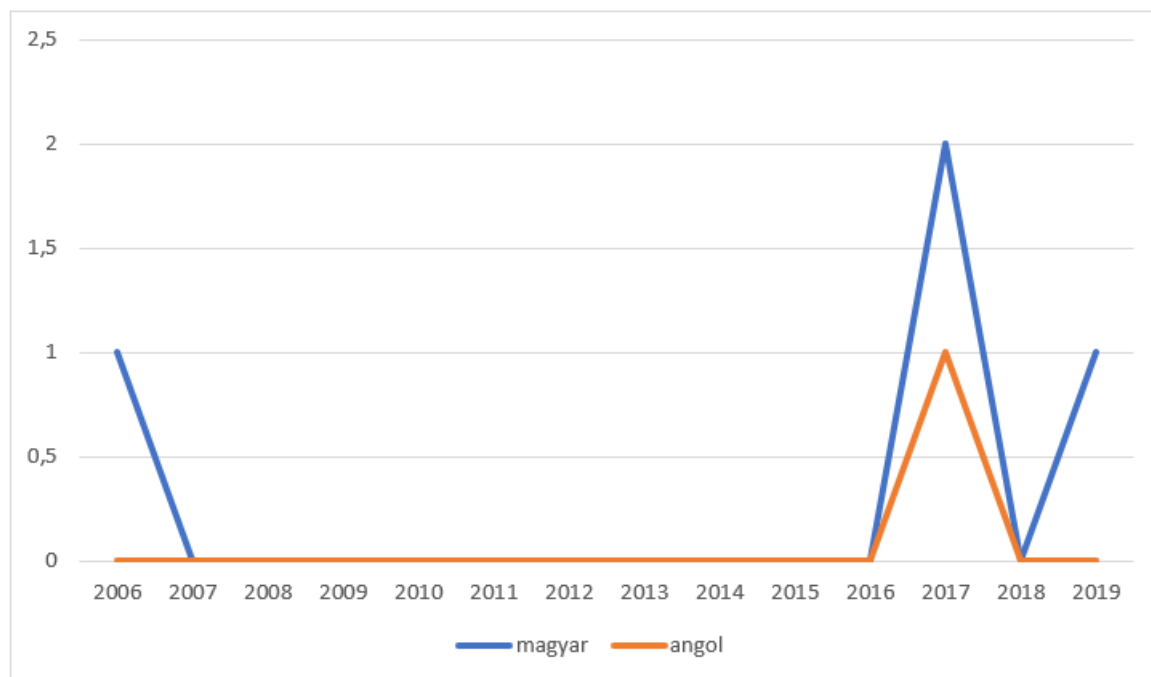
Az illegális műtárgykereskedelem, a kulturális javak illegális kereskedelme, valamint ezek angol megfelelője alapján mindösszesen öt darab találat született az MTMT adatbázisban (8. ábra). Ebből egy darab angol nyelvű absztrakt, amely 2019-ben jelent meg kötetben,⁸⁷ egy Cardiffban tartott előadásom kapcsán. A legkorábbi, 2006-os Szabó Annamária Eszter publikációja, mely már a kulturális javak keresés kapcsán is előkerült. Ezután 2017-ben három tanulmány jelent meg, amelyből egy a már említett angol absztrakt, valamint a korábban már szintén feltüntetett vámszakami munka fejlesztése, illetve konzulensemme, Varga Jánossal közösen írt tanulmány is ebben az évben jelent meg, ahol a Schengeni Információs rendszert vettük górcső alá az illegális műtárgykereskedelem vonatkozásában.⁸⁸ A 2019-ben kiadott ismeretterjesztő régészeti kiadványt Felföldi Szabolcs szerkesztette,⁸⁹

⁸⁷ Lukács, 2017, 179.

⁸⁸ Varga, Lukács, 2017, 42-52.

⁸⁹ Felföldi, 2019.

amely kimondottan az illegális műtárgykereskedelemre helyezi a hangsúlyt és amelyben szintén megjelent írásom a rendészeti lelőhelyek védelme kapcsán.⁹⁰

8. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelme és az illegális műtárgykereskedelem magyar, valamint angol kifejezés megjelenése a hazai tudományos publikációkban
(Forrás: MTMT, saját szerkesztés)

A kulturális javak illegális kereskedelme több tudományterületen átívelő fogalom, mely a hazai kutatásban még kevésbé van jelen. Nemzetközi szinten szépen kirajzolódik a téma iránti tudományterületek és nézőpontok változása: miként kezdenek a múzeum fontosságától a saját országukra, majd egyes eltulajdonított tárgyra, illetve külföldi országokra reflektálni a kutatók. A 2018-as év mind nemzetközi, mind hazai publikációk terén hatalmas visszaesést mutat illegális műtárgykereskedelem kapcsán. Ebben az évben azonban a kulturális javak témakört számos oldalról közelítették meg: többek között pedagógiai, jogi, illetve hadtudományi „szemüvegen keresztül”, amely bár örökségvédelemmel kapcsolatos, mégsem kimondottan illegális műtárgykereskedelemmel foglalkozik.

1.3. Elméleti keret: az érték és a kultúra

Minden társadalom számos értékkel bír, amelyek közül disszertációmban a kultúra és a műtárgyak mögötti értékeket vizsgálom. A dolgozatom elméleti kereteit a korábbi

⁹⁰ Lukács, 2019, 36-39.

kutatásokból levonható tapasztalatok, a kutatás alapját képező definíciók és fogalmak, valamint a kutatási téma szempontjából releváns jogi, illetve rendészeti elemek jelentik. A kutatás elméleti alapjait az értékek és a kultúra kapcsolatrendszerére építettem, illetve ennek a műtárgyakban történő megtestesülésére. Ahogy Rechnitzer János fogalmazott a műtárgyról: „az értékét nem az anyaguk, nem elsősorban a materiális jellegük határozza meg, hanem az eszmei tartalom, ami a szépségben ölt testet.”⁹¹ A magyar nyelv értelmező szótára szerint az érték egy kiemelkedő sajátosság, amit a társadalom és az egyén ítél meg a kultúra és a társadalmi élet szempontjából becses javaknál.⁹² Az értékek kategorizálásáról már a római kori dokumentumokban is olvashatunk: Marcus Tullius Cicero a Gaius Verres elleni büntetőeljárás során megemlíti többek között Szicília kifosztását, ahol ingatlan javak tekintetében három kategóriát különít el: res sacrea (szent), res publicae (nyilvános) és res privatea (magán), amik közül Verrest mindegyikben bűnösnek találták.⁹³ Ez a fajta csoportosítás átvezethető a jelen korra is, megkülönböztethetünk materiális vagy immateriális, illetve kulturális javakat tekintve vallási, társadalmi és privát értékre egyaránt.

Alapvető kérdésként merül fel, hogy kié is az érték? Ennek a meghatározása azért is lényeges, mert nem csupán régi és ritka műtárgyról van szó, de ezek személyes haszonra történő elsajátítása szegényíti a közös, nemzeti kultúrát. A rendészeti védelem itt kapcsolódik a műtárgyakhoz: az ezen a területen keletkező értékek rendszere jogellenes cselekményeket indukál. A régészet, a művészettörténet és a néprajz is olyan tudományterületek, amelyek képesek meghatározni, hogy mik is azok a javak, amelyeket szükséges védeni a nemzet, illetve az emberiség kultúrájának megőrzése érdekében.

Ahogy korábban már említettem, a föld alatt található kulturális javak automatikusan az állam tulajdonát képezik.⁹⁴ Ennek oka, hogy ezek a műtárgyak egytől egyig meghatározhatnak egy nemzetet: a keletkezését és formálódásának folyamatait egyaránt. Az értekezés elején olvasható mottóhoz, a Kabuli Nemzeti Múzeum feliratához térnék vissza, miszerint „Egy nemzet addig él, amíg a kultúrája életben van.” Választásom azért erre az idézetre esett, mert a disszertáció mondanivalójának lényegét tartalmazza: egy nemzet történelmét, hagyományait megtestesítő műtárgyak a kultúra részei és hozzájárulnak a generációs tudások átörökítésének, és a közösség, a társadalom, az ország megmaradásához. Ezen műtárgyak között találhatunk olyan egyedeket, amelyek az egész emberiség számára közös értékek, mint például a legkorábbi emberábrázolások (Vénusz szobrok vagy a

⁹¹ Rechnitzer, 2002, 129.

⁹² Bárczi et al, 1959-1962.

⁹³ Lindsay, 2014, 49.

⁹⁴ 2001. évi LXIV. törvény 8. § (1)

barlangrajzok), valamint a későbbi korokban született kulturális alkotások között előfordulnak olyan darabok is, amelyek csupán egy adott ország kulturális értékeihez adnak hozzá. Ezek biztosítják a történelemtől való kontinuuus gondolkodást.

A kultúra elemeit (1) az anyagi tárgyak, (2) a kognitív (tudás), és (3) a normatív (normák, értékek) képezik. Témánk szempontjából az első kategória a fontos, ugyanis az anyagi tárgyak az adott nemzet etnogenezisének és ősiségének tárgyi bizonyítékai.⁹⁵ „Minden, ami emberi alkotás ősidőktől fogva, anyagi formákban maradt ránk, velük, rajtuk építkezünk tovább. Anyagi szerkezetre rakódik rá jelen életünk, mint valami korallképződmény, úgy tenyészik az emberi társadalom.”⁹⁶ A kulturális örökség fogalmát úgy határolja el Erdősi Péter a hagyomány és az emlékezet fogalmától, hogy „az örökölt javak és kezelésük mellett az örökös és az örökhagyó kölcsönös viszonyát is jobban kiemeli, mint a másik kettő”.⁹⁷ Elkülöníthetünk tárgyi síkot, amivel a régészet vagy a muzeológia foglalkozik, míg ennek a szellemi vonzatával például a kulturális antropológia vagy az irodalomtudomány.⁹⁸ Edward Burnett Tylor véleménye szerint „a kultúra vagy civilizáció, a maga teljes etnográfiai értelmében, az az összetett egész, amely magában foglalja a tudást, hiedelmet, művészetet, törvényt, hagyományt és mindazon egyéb képességet és szokást, amelyre az embernek a társadalom tagjaként szüksége van.”⁹⁹ Clifford Geertz már a szimbólumok felől közelíti meg a kultúra fogalmát: „A kultúra a szimbólumokban megtestesülő jelentések történetileg közvetített mintáit jelenti, a szimbolikus formákban kifejezett örökölt koncepciók azon rendszerét, amelynek segítségével az emberek kommunikálnak egymással, állandósítják és fejlesztik az élettől kapcsolatos tudásukat és attitűdjüket”.¹⁰⁰ Niedermüller Péter azonban már tágabb vonatkozásban értelmezi a kultúrát, nem csupán a szimbólumokban, de a társadalomhoz kapcsolódó intézményekben, értékekben és tapasztalatokban látja, amelyek generációról generációra öröklődnek.¹⁰¹ Ezt a generációs- mondhatni személyes- átörökítési folyamatot részletezi Somlai Péter a szocializáció folyamatának elemzésével: „A modern tudásszociológia nézőpontjából a kultúra és a társadalom, melybe születünk, megszabja érzékelésünk, gondolkodásunk, érdeklődésünk, tapasztalatunk kereteit, azt a horizontot, ahogyan a világ adottá válik számunkra. A kulturális sztenderdek nyilvánvalónak tűnnek, egy

⁹⁵ Futala, 2000, 206-210.

⁹⁶ Beluszky, 2000, 137-154.

⁹⁷ Erdősi, 2000. 26.

⁹⁸ u.o. 26-27.

⁹⁹ Tylor, 1989, 167.

¹⁰⁰ Geertz, 1994, 23.

¹⁰¹ Niedermüller, 1999, 98-102.

életvilág összetevőit alkotják.”¹⁰² A társadalmi és intézményi kulturális értékek generációról generációra való örökítésére jó példa az Aranybulla, amelyről tudjuk, hogy értékes irata a magyar nemzetnek és a kultúránk fontos része, azonban ezt az ismeretet az iskolában sajátítottuk el, csak úgy, mint elődeink. Az új kulturális értékek társadalmi befogadása és örökítése időigényes, amelyre befolyással bír az adott politikai helyzet is.

1.4. Kutatási célok, hipotézis és kutatásmódszertan

A kutatásom során egyre inkább kiéleződtek azok a pontok, amelyek a kulturális örökség védelme terén nélkülözhetetlenek lennének nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt. Ezeket a disszertációba fűzve kutattam, hogy egy hiánypótló tudományos mű keletkezzen. Kezdetben nehézségnek tűnt civil kutatóként a rendészeti közegben érvényesülni, ám számos területen készséggel fogadtak és segítettek kutatásom. Ugyanakkor többször felszínre tört, hogy a rendészeti szakembereknek nem feltétlenül van rálátásuk egymás munkájára, így pontatlan leírásokat adtak az interjúk során. Szintén nehezítették a kutatás előremenetelét a szakirodalom feldolgozásánál már bemutatott hazai publikációk hiányosságai, valamint a tudományos művek csekély száma ezen területen. Ezen felül több olyan dokumentumot is kaptam, amely nagyban hozzájárulna a disszertációm sikerességéhez, azonban minősített adat lévén nem használhattam fel a kutatáshoz. Számos esetben ütköztem falakba továbbá, ahol „nem fontos témaként” említették a műtárgyvédelmet, azon belül is az illegális műkincskereskedelem témakörét. Ennek egyik velejárója a látencia is, amelyről korábban már szó esett. Ha a rendészeti szervek nem tartják fontosnak az illegális műtárgykereskedelem megfékezését és nincs is elég szaktudásuk hozzá, akkor az államhatárokon való ellenőrzések során se lesz pontos a szűrés,¹⁰³ valamint az adatok sem kerülnek megfelelően rögzítésre, ami statisztikai pontatlanságot okoz, továbbá a már említett látenciát. A technológiai fejlesztések elengedhetetlenek lennének ahhoz, hogy a szaktudás hiányát és a látenciát ellensúlyozzuk. A kutatásom során talán az egyik legnehezebb pont civilként a terminus technicus elsajátítása volt magyar, angol és olasz nyelven egyaránt. Angolul a konferenciákon való eredmények prezentálásához kellett megtanulnom az egyes kifejezéseket, míg az interjúk során az olasz nyelv került előtérbe. Olaszországban az idegen nyelveket kevésbé beszélik, így a saját anyanyelvükön kellett a tanulmányutak során kommunikálnom a rendészeti szakemberekkel.

¹⁰² Somlai, 1997, 130.

¹⁰³ A pontatlan szűréshez nem csupán a motiváció és az oktatás hiánya járul hozzá, hanem a technológia fejletlensége is.

Tanulmányútjaim alatt, pontosítanom kellett továbbá a kutatásomat is, hiszen Olaszországban egységesen gondolkodtam, azonban hamar kiderült, hogy a Vatikáni Államot, mint saját műtárgyvédelmi egységekkel rendelkező, önálló államot szintén be kell, hogy mutassam a disszertáció során, elkülönítve Olaszországtól.

1.4.1 Kutatási célok

Kutatásom fő célja, hogy megvizsgáljam Olaszország módszereit és eszközeit az illegális műtárgykereskedelem elleni fellépés terén, továbbá, hogy ezekből olyan pontokat emeljek ki, amelyek Magyarországon hasznosíthatók lennének, hogy növeljük a kulturális örökségvédelem hatékonyságát. Tehát a kulturális javak veszélyeztetettsége elméleti szempontjainak levezetése mellett elsősorban a rendészeti és a bűnüldöző gyakorlati szempontokat tartottam szem előtt. Az olaszországi bűnüldözés szervezeti felépítésének tanulmányozása alapján egy optimális, a 21. század adta lehetőségek felkutatása és felhasználható pontjainak megfogalmazása szintén fontos részét képezik a hatékonyabb rendszer megteremtéséhez. Célom továbbá az alkalmazott, jó gyakorlatok alapján egy olyan adatbázis kereteinek meghatározása, amely a mindennapjainkban használt technológiai vázra épülve, egységes nemzetközi használatra alkalmas újítás lenne. Mindehhez a fogalmak tisztázását is fontosnak tartom, mint az illegális műtárgykereskedelem megfékezésének mérföldkövét, hiszen pontos meghatározás nélkül nem tudunk sem jogszabályt megfogalmazni, sem adatokat létrehozni, elemezni és értelmezni.

Négy kérdést fogalmaztam meg, melyekre felfűztem a disszertáció vázát. Ezek körülölelik a 21. század kihívásait, az olasz és magyar rendszert a kulturális örökségvédelem tekintetében, valamint a technológiai fejlesztéseket.

- Milyen biztonsági kihívásokat rejt a kulturális javak illegális kereskedelme a 21. században?
- Melyek azok a szervezeti megoldások és jó gyakorlatok, amelyek sikeressé tették Olaszországot az illegális műtárgykereskedelem megfékezésében?
- Milyen hatékonysággal valósul meg a kulturális javak védelme Magyarországon, különös tekintettel az alkalmazott eszközökre és módszerekre?

- Melyek azok a tudományos elméletek és információtechnológiai alkalmazások, amelyek felhasználhatóak a magyar és az egyetemes kulturális javak hatékony védelméhez?

1.4.2. Hipotézis

A kutatási kérdésekhez kapcsolódóan három hipotézist fogalmaztam meg, amelyek szintén a dolgozat gerincét adják.

- 1) A kulturális javak védelmi problémájának megértése és megoldása mindig az adott korban jelentkező biztonsági kihívások pontos ismeretében, s a kihívások hatékony kezelésével az adott kor társadalmi, tudományos és technikai színvonalának megfelelő komplex problémamegoldásokkal lehetséges. Ezek kritikus eleme a lopott műtárgyak nemzetközileg egységes adatbázisának létrehozása.

A lopott tárgyak elemzésénél vagy esetleg egy egységes, közös nemzetközi adatbázis létrehozásának alapjainál az egyik legnagyobb probléma forrása, hogy a nemzetek között eltérőek a jogi szabályozások, a történelmi korszakolások, a mértékegységek és még az időszámítás is. Mindezen túl, a műtárgyak azonosításának alapjai sem egységesek. Ehhez szükséges lenne olyan fogalmakat tisztázni, mint a kulturális javak vagy az illegális műtárgykereskedelem.

- 2) Kutatások alapján megállapíthatóak azok a műtárgytípusok, amelyek a legkelendőbbek a kulturális javak illegális kereskedelme során, ezekre épülhetne a konkrét tárgytípusok koncentráltabb védelme ajánlások megfogalmazása által. Az olaszországi és magyar tárgytípusok megoszlására következtethetünk az európai lopott műtárgytípusok arányaiból.

Véleményem szerint a műtárgykereskedelemben is fellelhetőek különböző időszakok, amikor egy bizonyos tárgytípus „divatosabbá” válik, így ezek meghatározásával a rendészeti szervek koncentráltabban járhatnak el. Az Interpol által 2020-ban kiadott lopott tárgyakat tartalmazó jelentés számos adatot tartalmaz, többek között a lopott tárgyak típusait kontinensekre lebontva. Véleményem szerint, az egységes Európai tárgytípusok megoszlása

részarányosan megegyezik az Olaszországról és Magyarországról eltulajdonított tárgyak típusaival.

- 3) A korszerű információtechnológiai alkalmazások Magyarországon is megteremtik a lehetőségét olyan adatbázis és eszköz létrehozásának, amely a kulturális javak védelmének minden releváns területén alkalmazható. Súlyponti területnek tekinthető a nemzeti örökségvédelem hatékonyságának fejlesztése és a határon átnyúló illegális műkincskereskedelem elleni fellépés.

A 21. század adta lehetőségek jelenleg még kiaknázatlanok mind az adatbázis, mind a tárgyak azonosítása és felkutatása terén. Ezek elméleti alapjainak letétele, valamint a meglévő eszközök modernizálása, illetve ezekhez való javaslattételek fontos szerepet kapnak a disszertáció új tudományos eredményeinél.

1.4.3. Kutatási módszerek

Disszertációm típusa szerint alkalmazott kutatás, hiszen a cél új tudás és szakértelem megszerzése, valamint új eljárás és technológia létrehozása a továbbfejlesztések elősegítéséhez.¹⁰⁴ Kezdetben felderítő kutatást végeztem, hiszen a hazai csekély szakirodalom mellett szükséges volt újabb információkat gyűjteni, majd ezek után magyarázó kutatást¹⁰⁵ folytattam, ahol ok- okozati összefüggéseket is vizsgáltam. Idődimenzió szempontjából keresztmetszeti vizsgálatokról beszélhetünk, hiszen nem hosszabb időszakot ölel fel a kutatás, hanem egy „keresztmetszetet”, a jelenlegi helyzetet vázolja fel.¹⁰⁶ Kutatásom során a kvalitatív módszertant alkalmaztam. Az illegális műtárgykereskedelem, ahogy korábban is írtam egy interdiszciplináris terület, így igyekeztem több aspektusból vizsgálni a kérdéskört. A kutatási módszerek a következők voltak:

- 1) A kezdeti stádiumban a nemzeti és nemzetközi szakirodalom felkutatása és feldolgozása történt meg, amelyekből elemzéseket készítettem periódusokra és témakörökre lebontva a tudománymetria segítségével. A hazai levéltárak és könyvtárak mellett Olaszországban és a Vatikán területén is kutattam, mely közül a Vatikáni Titkos Levéltár és a

¹⁰⁴ A tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény 3. § 2.

¹⁰⁵ Héja, Ligeti, 2014, 45-46.

¹⁰⁶ u.o. 47.

Carabinieri TPC könyvtára emelendő ki leginkább. A Vatikáni Titkos Levéltár, azaz Archivio Segreto Vaticanoba való látogatáshoz már hónapokkal korábban kutatási tervet kell leadni, megjelölni, hogy milyen dokumentumokat szeretnénk megvizsgálni, valamint engedélyeket kérni.

2) A téma újdonsága és a hazai szakirodalom hiányában a következő mérföldkő a hazai rendészeti szervek és munkásságuk megismerése volt interjúk és megfigyelés alapján. A Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztálya és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal különböző szervezeti egységei voltak segítségemre, továbbá betekintést nyerhettem a határon átlépő forgalom ellenőrzésének minden pontjába és a lefoglalt műtárgyak kezelésének folyamatába.

3) Külföldön tanulmányutakra az Új Nemzeti Kiválósági Ösztöndíj, a Campus Mundi, Nemzet Fiatal tehetségeiért ösztöndíj és a KÖFOP (Közigazgatás- és Közszolgáltatás-Fejlesztési Operatív Program) kutatóműhely keretén belül volt lehetőségem. Ezen utak során Rómában, a Carabinieri TPC két épületében is a személyzeti, csoport és műveleti részlegen is megfigyelést és interjúkat készítettem, majd a Guardia di Finanza Servizio Centrale Investigazione Criminalità Organizzata-nál (Központi Szervezett Bűnügyi Nyomozó Szervezeténél). Később a Vatikánvárosi Államban az Olasz Püspöki Konferencia, a Kultúra Pápai Tanácsa, valamint a Commissione Permanente per la Tutela dei Monumenti Storici ed Artistici della Santa Sede (a Szentszék történelmi és művészeti emlékeivel foglalkozó állandó bizottság) állt rendelkezésemre.

4) A megfigyelés mellett félig strukturált interjúkat készítettem az államhatáron, illetve a felsorolt hazai és külföldi rendészeti szervekkel. Az interjúk előtt vázlatot készítettem, majd a beszélgetéseket magnón rögzítettem és később jegyzeteltem csak le. Fontosnak tartottam, hogy legyen egy kerete a beszélgetéseknek, a főbb pontokra összpontosítsunk, ugyanakkor lényeges volt számomra az is, hogy legyen lehetőség egyes esetekben eltérni a kérdésektől és bővebb kifejtést alkalmazni.

5) Az interjúk után az adatbázisok elemzése következett. A legelső adatbázis, amelyet megvizsgáltam a Carabinieri TPC Leonardo nevezetű adatbázisa volt, valamint ennek a mobilapplikációs verziója, az iTPC. Ezeknek főként a szerkezeti és technológiai kialakításai voltak, amiket hasznosítani tudtam a lopott tárgyak adatai mellett a disszertáció során. Következő körben a BSR, az EMT és az Interpol Works of Art nevezetű adatbázisát vizsgáltam, utóbbit az újítás előtt és után, amelyről majd a későbbi fejezetekben bővebben kitérek. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy ezek az adatbázisok elsősorban felderítési célokat szolgálnak; a műtárgyak külső azonosító jellemzői alapján azok megtalálását és

azonosítását célozzák. Ezek nem szakértők számára tartalmaznak információkat: magánszemélyek és a nyomozó hatóságok képviselői részére jöttek létre.¹⁰⁷ A BSR és az EMT adatbázisok kivételesek, ugyanis több eleme is megfigyelhető az illegális műtárgykereskedelemnek ezekben. A Bűnügyi Statisztikai Rendszerben a lopás, az orgazdaság, a védett kulturális javakkal való visszaélés, a költségvetési csalás és a sikkasztás is megvizsgálható műtárgyak tekintetében, míg az EMT a lopott tárgyak mellett tartalmazza a védett és engedélyköteles kulturális javakat is. Visszatérve a WOA új adatbázisához, a hozzáférése engedélyköteles, amelyet egy évre igényelhetnek a kutatók. Ebben az időszakban a Magyarországról ellopott kulturális javakat gyűjtöttem ki, majd készítettem egy Excel táblázatot, amelyben gyűjtöttem az ellopott tárgyak helyét (város neve és helyszín típusa), korszakát, típusát (festmény, szobor stb.), művészt, anyagát és méreteit. Ezekből különböző diagramokat készítettem a könnyebb elemzés céljából, valamint GIS¹⁰⁸, azaz térinformatika alkalmazásával úgynevezett „bűnözési térképezést” készítettem, mely a kriminálstatisztikai adatok térképre vetítése,¹⁰⁹ mely új megvilágításból mutathat meg egy-egy összefüggést vagy tényezőt. Ehhez a QGIS alkalmazást használtam. Az elkészült Excel táblázatokot importáltam a programba, majd különböző kategóriákat elemezve térképeket készítettem. Ezekon kötelező feltüntetni a jelmagyarázatot, a lábmértéket, illetve a címet, hogy mit is ábrázol az adott térkép. Az elkészült és értelmezett térinformatikai adatokat Magyarország kapcsán elemzem majd egy későbbi fejezetben.

A műtárgyakat tartalmazó adatbázisok mellett megvizsgáltam, majd elemzéseket készítettem a SHERLOC adatbázis információiból, amely eltér az előzőekben ismertetett adatoktól, ugyanis itt nem a tárgyak típusait figyeltem meg, hanem az eseteket nemzetközi szinten: milyen jogi következményekkel jártak a műtárgyak eltulajdonítása, milyen országok vettek részt az illegális műtárgykereskedelemben az adatbázis információi alapján, melyik években történtek az esetek, milyen jogrendszer alapján hoztak döntést, illetve a bírósági eljárások helyszínét is megvizsgáltam.

Az EMT mellett a 2014 és 2020 közötti magyar restitúciós ügyeket is elemeztem, amelyekből fontos következtetéseket vontam le az illegális műtárgykereskedelem kapcsán.

¹⁰⁷ A potenciálisan megtalált tárgyak első azonosítását követően a büntetőeljárásban azok szakértői azonosítása is szükséges, ami az elsődleges azonosító adatokon túl mélyebb, műszeres vizsgálatokon, és az azok által meghatározható információkon alapulhat. Váli, 2019, 88-99.; Kovácsné, 2019, 100-111.; Sajó, 2019. 112-137.

¹⁰⁸ Geography Information System

¹⁰⁹ Mátyás, 2017b. 165-167.

6) Az illegális műtárgykereskedelem egy másik platformját, az online árusítást is megfigyeltem az eBay oldal tükrében, hogy melyek azok a tárgyak, melyek a legkelendőbbek a piacon, illetve milyen értékben próbálják értékesíteni ezeket.

7) Továbbá fontosnak tartottam a személyleírás és a régészeti ismereteim alapján megvizsgálni és kidolgozni azt a szempontrendszert, amely segít a műtárgyak digitalizációjában, meghatározásában és kategorizálásában, hogy a rendészeti szervek számára egyszerű felületen és átlátható pontok alapján tudjanak tárgyleírást készíteni, valamint adatokat elemezni és értelmezni műtárgyak tekintetében.

2. A műtárgyvédelem 21. századi globális kihívásai és új lehetőségei

A disszertáció három alappillérenek egyike a mai nemzetközi áttekintés, amely ismerteti a mindennapi és új típusú kihívásokat, megoldásokat, illetve kiaknázatlan lehetőségeket. Az illegális műtárgykereskedelem jellemzően egy nemzetközi jelenség és ez adja a felderítés nehézségét is. A kulturális javak illegális kereskedelmének nemzetközi jellemzői ebben a fejezetben rajzolódnak ki, többek között az adatbázisok adataiból és elemzéseiből. A fejezet célja, hogy bemutassa azon nemzetközi szervezeteket, melyek részt vesznek az illegális műtárgykereskedelem megfékezésében, továbbá olyan elemzések ismertetése, melyek adatbázisok és korábbi kutatások alapján rávilágítanak a globális problémákra, például a jogi kiskapukra. A statisztikákon túl, a fegyveres konfliktusok, a kereskedelem és a technológia témakörein keresztül kívánom ismertetni, hogy a 21. században milyen lehetőségek rejlenek és mik azok, amiket egy kis csavarral nem is olyan távoli jövőben kamatoztatni lehetne a rendészeti szervek számára.

2.1. Nemzetközi kihívások

A nemzetközi kihívások alfejezetben két témakört járok körül: a háborús övezeteket, a terrorizmus, szervezett bűnözés és a pénzmosás témakörét röviden, valamint a kereskedelem anomáliáit. Utóbbi keretén belül ismertetem a műtárgykereskedelem kialakulásának fontosabb mérföldköveit, valamint a illegális műtárgykereskedelem vízi, légi, szárazföldi útvonalait vizsgálom, végül az online kereskedelemre térek ki, ahol az eBAY-en fellelhető antik tárgyakat elemzem.

2.1.1. Háborús övezetek nagy kulturális örökséggel, kapcsolódás a szervezett bűnözéshez, a terrorizmushoz és a pénzmosáshoz

A fejezetben szereplő jelenségek nem képezik szerves részét a disszertációnak, teljeskörű kidolgozásuk terjedelmes lenne, így röviden ismertetem a háborús övezetek, a terrorizmus, a szervezett bűnözés és a pénzmosás témakörét, illetve ezek kapcsolódási pontjait.

A háborús övezetek kulturális javainak védelme a hadviselő felek feladatai közé tartozik, azonban röviden szükségszerűnek tartom elemezni a főbb jogi irányelveket. A történelem során egymást követték a fegyveres konfliktusok, amelyek elősegítették a

zsákmányszerzést és a fosztogatást. Ez a folyamat a műtárgyak vándorlásának egyik folyamata. Az emberiség megjelenése óta kialakult a kereskedelem, az ajándékozás és a migráció általi tárgyak költöztetése. Ezen mozzanatok legális formának tekinthetők, míg felmerül a kérdés, hogy a zsákmányszerzés valójában törvénybe ütköző cselekedet-e vagy sem. Természetesen nézőpont kérdése, hiszen akiktől elvették a tárgyakat, azok számára törvénytelen folyamat következett be, míg a zsákmányoló megérdemelt dicsőségnek, presztízs tárgynak tudhatja be, amely a háború győztesét automatikusan megilleti. Bár a zsákmányolóban ez a gondolatmenet megfogalmazódhat, hiszen az evolúció és a történelem során megszokott tevékenységi folyamatról beszélhetünk, azonban cselekedetének nem merülhet fel a jogszerűsége napjainkban. A zsákmányolásra tökéletes példa a Kr.u. 70-ben történt Jeruzsálem kifosztása,¹¹⁰ ahol a Heródes által építtetett templomot kifosztották, majd Rómában diadalmenetet tartva presztízs tárgyakként vonultatták végig az eltulajdonított tárgyakat. Ezt a menetet örökíti meg a Kr.u. 81-re elkészült Titus diadalíve, ahol feltűnik az a menóra, amely a fosztogatás után szimbólumává vált a zsidó közösségnek.

Ha a XXI. században történt volna ez az incidens, akkor a kulturális javak megkíméléséről szóló 1954-es Hágai Egyezmény rendelkezése lépett volna hatályba, miszerint: *„A Magas Szerződő Felek ezenfelül kötelezik magukat, hogy megtiltanak, megelőznek és szükség esetén megszüntetnek a kulturális javak ellen irányuló minden lopást, fosztogatást, valamint bármilyen alakban megnyilvánuló eltulajdonítást, továbbá ezen javak ellen irányuló minden rongáló tevékenységet. Ugyancsak tartózkodni fognak a más Magas Szerződő Fél területén levő ingó kulturális javak igénybevételétől.”*¹¹¹ A egyezmények megjelenése minden esetben egy aktuális nemzetközi problémára reagál. Erre jó példa a nem is olyan régen történő szíriai és iraki műkincsrombolások és lopások esete, amelyeknek következtében számos nemzetközi egyezmény és jogszabály született, amelyről ebben a fejezetben bővebben is szót ejtek.

A kulturális javak védelmét fegyveres konfliktusok idején szabályozza a LOAC¹¹², amelyet hadijogként is ismerünk, valamint nemzetközi humanitárius jogként egyaránt.¹¹³ A már említett 1954-es Hágai Egyezmény, valamint az első és második kiegészítő jegyzőkönyve tartalmazza a védelemre vonatkozó általános szabályokat (kulturális javak fogalmi meghatározását, megóvásukat, megjelölésüket, valamint a megszállás alatt szükséges

¹¹⁰ Flavius, 1980.; Flavius, 1964.

¹¹¹ 1957.évi 14. törvényerejű rendelet. 1 fejezet, 4. cikk. (3).

¹¹² The law of armed conflict. Fordítás: Fegyveres konfliktusok joga

¹¹³ International Humanitarian Law- IHL.

tevékenységeket)¹¹⁴, a különleges védelem alatt álló tárgyak kezelését¹¹⁵ vagy a szállításukat¹¹⁶ és azok jelölését.¹¹⁷ Az 1949-es Genfi Egyezmény és az 1977-es jegyzőkönyv néhány pontja röviden kitér az örökségvédelemre¹¹⁸, főleg az objektumok védelmére. Az ingatlan kulturális örökség védelme kiemelkedőbbnek tűnhet a fegyveres konfliktusok kapcsán létrejött egyezmények tükrében, mint az ingó örökség, ugyanis az épületek pusztítása, valamint ezek katonai célú felhasználása is előtérbe kerül. Lehetősége van a nemzeteknek az UNESCO felé kérvényt benyújtani „a területén levő egyes óvóhelyeknek, műemlékközpontoknak vagy más ingatlan kulturális javaknak a jegyzékbe való felvétele iránt. Ezekben a kérelmekben meg kell jelölni ezeknek a javaknak a fekvését és bizonyítani kell, hogy a javak megfelelnek az Egyezmény 8. Cikkében előírt feltételeknek.”¹¹⁹

A nemzetközi nyomozás nehézségei kapcsán felmerült a szervezett bűnözés és a terrorizmus szerepe az illegális műtárgykereskedelemben, melyet az elmúlt években Szíriában és Irakban történő kulturális örökség helyzete is alátámaszt. Szíriában a fegyveres konfliktusok során sérült a múzeumi infrastruktúra, mint például Aleppóban és Bosraban, műemlékeket használtak fel katonai célokra, mint az aleppói citadellát, valamint múzeumokat fosztottak ki és rongáltak meg, amelyeket videóra rögzítve propaganda célokra használnak fel.¹²⁰ Az Interpol 2005-s konferenciáján a terrorizmus finanszírozása került terítékre, ahol a drog- és fegyverkereskedelem után a harmadik helyen említik az illegális műkincskereskedelmet, amely a médiába csupán azután jelent meg, miután az Iszlám Állam¹²¹ (továbbiakban: ISIS) videókra vette a folyamatos műkincsrombolásokat.¹²² Ezekben a médiafelvételeken kulturális javakat rongálnak, valamint semmisítenek meg többek között kalapáccsokkal és robbanószerrel. Cselekedeteiket vallási nézeteik mögé bújtatják, azonban ezekkel a propaganda eszközökkel csupán a piaci értéküket nyomták fel az iraki és szíriai műtárgyaknak, melyekkel elárasztották a világot. Hudák Krisztina 2017-ben megjelent tanulmánya szerint az ISIS napi bevétele műtárgyakból hárommillió dollár és messzi távolságokra elér a fekete piaci kereskedelmük, hiszen Norvégiában is Közel-keleti tárgyakba botlottak a múzeumi szakemberek.¹²³ Ezzel igazolható, hogy a terrorizmus és a szervezett

¹¹⁴ 1957.évi 14. törvényerejű rendelet. 1 fejezet.

¹¹⁵ 1957.évi 14. törvényerejű rendelet. 2 fejezet.

¹¹⁶ 1957.évi 14. törvényerejű rendelet. 3 fejezet.

¹¹⁷ 1957.évi 14. törvényerejű rendelet. 5 fejezet.

¹¹⁸ 1898. évi törvény erejű rendelet 3. fejezet.53.cikk; 5. fejezet, 2. cím. 85. cikk.

¹¹⁹ 1957.évi 14. törvényerejű rendelet. 2 fejezet, 13. cikk.

¹²⁰ Mahnad, 2017, 1055.

¹²¹ Islamic State of Iraq and Syria

¹²² Besenyei, 2015.

¹²³ Hudák, 2017, 68.

bűnözés összeér ezen a ponton, hiszen a terrrorszervezetek önfenntartóak, finanszírozásukra a műtárgyakat fekete piacon értékesítik a szervezett bűnözői csoportokkal.

Az ISIS/Dáisi általi rombolásokra az Európai Parlament 2015. április 30-án egy állásfoglalást adott ki, amelyben:

- „*felszólítja az EU-t és a tagállamokat, hogy dolgozzanak ki olyan figyelemfelkeltő kampányokat, amelyek eltántorítják az embereket a háborús övezetekből és tiltott kereskedelemről származó kulturális javak adásvételétől;*

- *felszólítja a tagállamokat, hogy a háborús övezetekből származó kulturális javak tiltott kereskedelme elleni küzdelem során tegyék meg a szükséges lépéseket az egyetemek, a kutatással foglalkozó testületek és a kulturális intézmények többek között etikai kódexek révén történő bevonása érdekében.*”¹²⁴

Ezen túl, támogatást kértek az ICOM által létrehozott kritikusan veszélyeztetett leletek jegyzékének terjesztésében, amely a műgyűjtők, a múzeumok, az aukciós házak és a rendészeti szakemberek számára nyújt segítséget, hogy megfékezzék a kulturális javak illegális kereskedelmét.¹²⁵

1970 előtt az óriási méreteket öltő külföldi ásatások, majd az ezekből származó leletek elszállítása nyomán számtalan tárgyat kebeleztek be, majd exportálták jogtalanul, majd ezeket a visszaéléseket az 1970-ben született UNESCO Egyezmény megalkotásával új szintre emelték. Szabályozzák a kulturális javak importját, valamint exportját, továbbá a tárgyak tulajdonjogának jogtalan átruházását. Itt kapcsolódik ez a pont a fegyveres konfliktusok területéhez, ugyanis: „*Jogtalanul minősül a kulturális javak kivitele és tulajdonjogának átruházása, ha az közvetlenül vagy közvetve valamely országnak egy külhatalom által történt elfoglalása folytán előállt kényszer következtében ment végbe.*”

Megállapítható, hogy a háborús övezetek és a műkincsek védelme, valamint fogalma az elmúlt évtizedben átalakult, hiszen nem csupán a katonai célokra használt kulturális javak védelme merül fel ilyenkor, hanem önkéntelenül is összemosódott a fegyveres konfliktusok és a műkincsek kapcsán a terrorizmus fogalma is. Ez főként az új típusú terrorizmus keleten folytatott akcióinak köszönhető, amikor az ISIS a kulturális javakat pusztítani kezdte. Természetesen minden fogalom és asszociáció az aktuális politikai, szociológiai, gazdasági és társadalmi helyzetet mutatja, mely a 21. századra így formálódott.

¹²⁴ URL5.

¹²⁵ URL6.

A szervezett bűnözés fogalmát gyakran összefüggésbe hozzák nemzetközi szinten a kulturális javak kifosztásával, illetve ennek illegális kereskedelmével. Az ENSZ Közgyűlése 1998-ban már kifejtette, hogy szükség lenne egy szervezett bűnözés ellen fellépő egyezmény kidolgozására, amit végül 2000 decemberében Palermóban írtak alá az Egyesült Nemzetek szervezésében.¹²⁶ Az egyezmény törvénybe iktatása Magyarországon 2006-ban történt meg, amelyben egy szervezett bűnözői csoport nemzetközi jellegű tevékenységére vonatkozóan hoztak szabályozásokat.¹²⁷ A törvény megfogalmazása szerint, a szervezett bűnözői csoport *„bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve”*.¹²⁸ A szervezett bűnözés meghatározása bűnüldözési körökben vitatott,¹²⁹ egyesek például csak a „maffia típusú” szervezetekre korlátozzák a fogalom használatát, azonban az egyezményben szélesebb körben, három vagy több főből álló csoportot említ, akik akár több bűncselekménytípust is elkövetnek nem csupán egyszeri alkalommal.¹³⁰ Az egyezmény nem tér ki a kulturális javakra, amit az UNODC többször is jelez, majd tevékenységüknek köszönhetően végül 2010-ben egy listát hoztak létre a Palermo Egyezmény tagállamai számára, amelyre a kulturális javak mellett többek között a kiberbűnözés, a kalózkodás és a környezeti bűnözés is felkerült.¹³¹

Nemzetközi szinten több jeles együttműködés és összehangolt akció is megfigyelhető, amelyek közül az egyik a Pandora Operation, amely az Európai Unió tagországaiban 2016. november 7-11 között zajlott.¹³² A szervezett bűnözés ellen irányuló akció során rajtaütés jellegű házkutatásokat végeztek, amely eredményeként Cipruson 44 házkutatás során 1383 darab műtárgyat és 13 fémkereső műszert foglaltak le, míg Bulgáriában 984 darab műtárgyat találtak a négy nap alatt.¹³³

Az illegális műtárgykereskedelem fogalmának meghatározásánál az UNODC és az UNESCO is említést tesz az illegális feltárásokról, mint a kulturális javak illegális kereskedelmének egyik bűncselekménytípusáról. A lelőhelyek felkutatása több eszköz segítségével is létrejöhet, ilyen például a drón vagy a fém-detektor.¹³⁴ Fontos megemlíteni,

¹²⁶ Borgstede, 2014, 283.

¹²⁷ 2006. évi CII. törvény 4. cikk.

¹²⁸ 2006. évi CI. törvény 2. cikk. a)

¹²⁹ Dietzler, 2013, 329-342.; Finckenauer, 2005, 63-68.; Borgstede, 2014, 283.

¹³⁰ Borgstede, 2014, 283.

¹³¹ u.o. 284.

¹³² Hudák, 2017, 73.

¹³³ o.o.

¹³⁴ Lukács, 2017, 93-99.

hogy előzetes helyismerettel kell rendelkezniük az illegális ásatóknak, hiszen sokan már specifikusan, az adott korszakra jellemző tárgyak után kutatnak. Vannak hobbiásatók, akik csupán a felfedezés öröme miatt kutatnak és a helyi múzeumokkal együttműködve tevékenykednek. Sajnos ellenpéldákat is ismerünk, amikor a hobbi ásatás kezdeti fázisként jelenik meg, majd innentől kezdve már egyre rendszeresebben, egyre specifikusabban keresnek rá egy-egy tárgycsoportra, mígnem már a megtalált tárgyakat kereskedelmi útvonalon kívánják kamatoztatni. Marc Balcells kutatása az olasz jogellenes feltárásokra fókuszál, amelyben kifejti, hogy bár az illegális ásatók egy szervezett csoportként működnek, mégsem lehet a szervezett bűnözéshez kötni a munkásságukat Olaszországban.¹³⁵ Hipotéziséhez a már említett James Finckenuer tanulmányt tünteti fel, ahol a szervezett bűnözőkről négy kritériumot olvashatunk: a bűnözői kifinomultságot, a struktúrát, az önazonosságot (egyenruha vagy tetoválás) és a hírnév hatalmát.¹³⁶ Ezt a tanulmányt úgy vetíti át a kulturális javak illegális ásatására, miszerint nem szükséges rendelkezniük semmilyen speciális technológiai tudással az eljárás során, valamint kutatása során semmilyen csoport önazonosságára utaló ruha vagy tetoválás nem található meg náluk. Mangai Natarajan és Mathieu Bellanger 1998-as cikkében¹³⁷ a strukturális szervezést vette alapul. A tanulmányból, amely a drogokkal kapcsolatos csempészetéről írt, arra a következtetésre jutott, hogy a sírablók egy csoportként működnek, valamint családi vállalkozásban, hiszen ők adják tovább tudásuk egymásnak és így nem társulnak a szervezett bűnözői csoportokhoz. Azon érvel egyet értek, hogy az illegális ásatóknak nem feltétlenül van egyenruhájuk vagy megkülönböztetett jelzésük, például tetoválásuk. Amíg kicsiben „űzik ezt a mesterséget”, addig családi, valamint baráti körben végzik a tevékenységet és az internet adta lehetőségek miatt tudnak egy-egy tárgyat értékesíteni. Azonban, ha már nagyobb mértékben, szervezeten végzik a munkájukat, elengedhetetlen, hogy olyan ismeretségi köre legyen, amellyel akár Olaszországból például Amerikába juttathatja az adott tárgyat a potenciális felvevőkörnek. Ismernie kell a tárgyköröket, valamint azokat a személyeket szerte a világban, akik megvásárolnák. Ezért szükségük van egy idő után összekötőkre, akik ezeket a hézagokat kitöltik. Innentől kezdve pedig elkerülhetetlen, hogy a szervezett bűnözés egy speciális ágáról ne beszéljünk.

¹³⁵ Magrans, 2018, 218.

¹³⁶ Finckenuer, 2005, 63-68.

¹³⁷ Natarajan, Belanger, 1998, 1005-1025.

A már említett terrorizmus, szervezett bűnözés és műtárgykereskedelem összefonódása mellé egy újabb pillér is megemlíthető, amely lehetővé teszi a folyamatot, az pedig a pénzmosás. Magyarországon, a 2017. évi LIII. törvény (továbbiakban Pmt), mely a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozásának megelőzéséről és megakadályozásáról szól. De mit is értünk pontosan a pénzmosás alatt? Olyan folyamatot, melynek célja, hogy az illegálisan megszerezett vagyont látszólag legálisan juttassa be a gazdasági vérkeringésbe, esetleg ezen vagyon létezését vagy forrását elrejtse.¹³⁸ A „vagyon”: *mindennemű vagyoni eszköz, beleértve az anyagi vagy eszmei, ingó vagy ingatlan, materiális vagy immateriális javakat, valamint bármilyen formájú olyan jogi dokumentum vagy okirat, ideértve az elektronikust és digitális is, amely bizonyítja az ilyen vagyoni eszközökhöz fűződő jogcímet vagy bennük lévő érdekeltséget.*¹³⁹

A legális kereskedelembé való áramlás legegyszerűbb formája az aukciósházak, galériák és múzeumok használata, mert sok esetben nem visszakereshető a tárgyak tulajdonosa, köszönhetően annak, hogy a többszöri értékesítés után még nehezebb visszakövetni őket. A tárgyakat online is el lehet adni könnyedén, hiszen az Ebay, Vatera és hasonló hazai, illetve nemzetközi oldalakon is találhatóak műtárgyak. Ezek nyomon követése a rendészeti hatóságok számára nem feltétlenül cél, így könnyen adhatnak el például érméket ezeken az oldalakon. Ha komolyabb műtárgyról van szó, akkor a dark weben, azaz egy olyan láthatatlan oldalon értékesítik ezeket, melyen szélesebb körű böngészés és nehezebb visszaazonosítás nyújt biztonságosabb üzletet az illegális kereskedők számára.

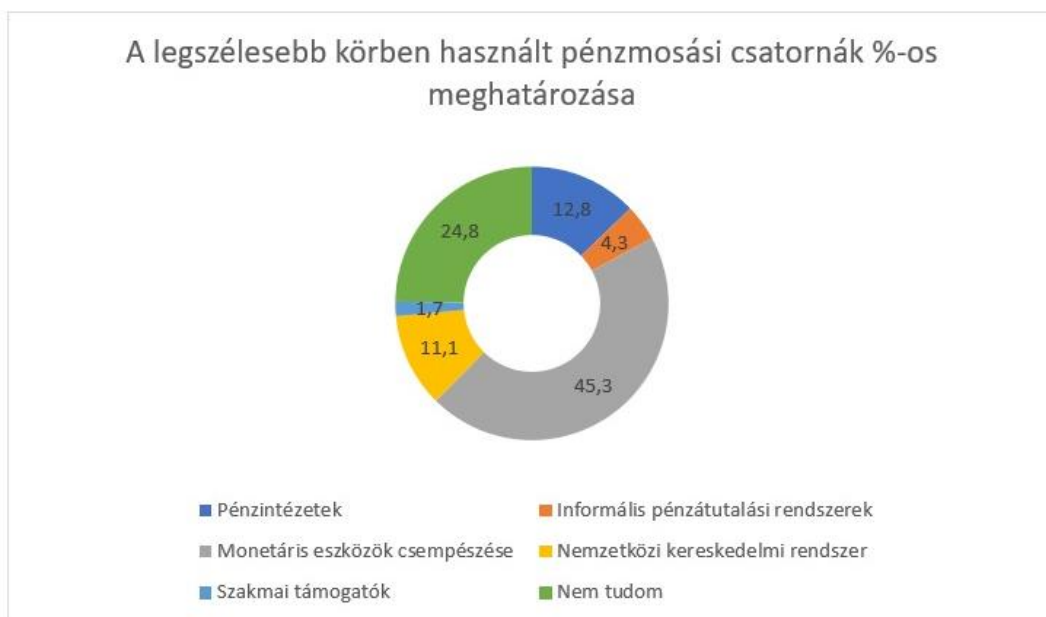
A műtárgyak legális kereskedelembé való beiktatásán kívül egy fordított helyzetet is meg kell említeni, amikor nem a tárgyat adják el, hanem a piszkos pénzt műtárgyakba fektetik és így próbálják „elrejtetni” a kétes eredetű vagyon létezését. A műtárgyak rendkívül jó befektetések az illegális kereskedők számára, hiszen értéküket nehéz megbecsülni, nem olyan feltűnőek, mint a bankjegyek, hiszen lakásdekorációként is lehet álcázni a vagyont. A Camorra maffia egyik rajtaütésén, melyet a Guardia di Finanza végzett, két Van Gogh képet találtak a falon, amelyek szintén köthetőek a pénzmosáshoz.

A WCO 2016-ban egy felmérést végzett a vámhatóságok megbízásairól és a kapacitásukról a pénzmosás kapcsán, melyre 180-ból 117 vámhatóság válaszolt, azaz a 65%-a a megkérdezetteknek. Arra a kérdésre, hogy szerintük melyek azok a csatornák, melyen

¹³⁸ Jacsó, 2017, 117.

¹³⁹ 2001/97 EK irányelv. 1. fejezet, 1. szakasz, 3. cikk. 3.

leginkább terjed a pénzmosás, 45,3 % mondta a monetáris eszközök csempészetét, míg csupán 11,1 % gondolta a nemzetközi kereskedelmi rendszert.¹⁴⁰

9. ábra: A legszélesebb körben használt pénzmosási csatornák %-os meghatározása a WCO 2016-os felmérése alapján

Forrás: (Saját készítés a WCO táblázat alapján. Forrás: WCO Research Paper. No. 36. http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/research/research-paper-series/36_han_money_laundering_en.pdf?la=en)

A SHERLOC adatbázis adatai között nincs fellelhető keresési találat a pénzmosással kapcsolatos esetek és a kulturális javak csempészete között. A pénzmosásról elmondható, hogy szorosan összefügg más bűncselekményekkel, mint a sikkasztás, csalás vagy a lopás. Sok esetben a kulturális javak kapcsán ezek a bűncselekmények azok, amelyeket tartalmaz a SHERLOC adatbázis.

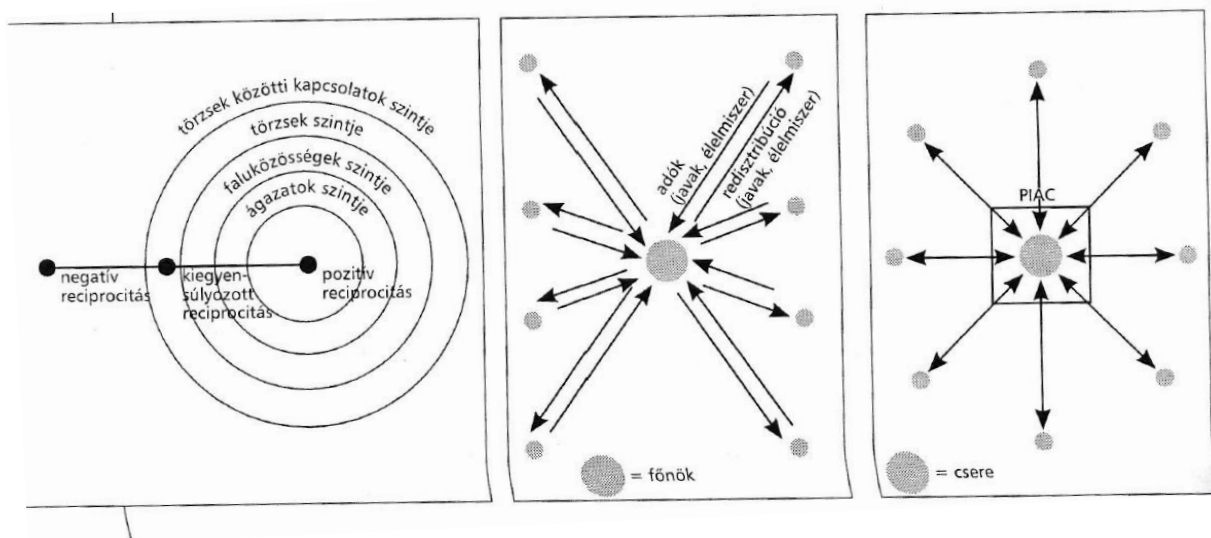
2.1.2. A kereskedelem anomáliái

A tárgyak áramlásának néhány lehetősége már az előző fejezetben a fegyveres konfliktusok témakörénél megjelent, például az illegális műkereskedelem, mely a kereskedelem egy olyan fajtája, amely jogellenes magatartást vonz magával. A törvényes ága olyan tevékenység, mely kétoldalú és a folyamat során gazdát cserélnek a tárgyak.¹⁴¹ A kereskedelmet cserének is nevezhetjük, hiszen árukat váltanak, esetleg az egyik fél pénzt ad

¹⁴⁰ Han, Ireland, 2016. Table 6. 6.

¹⁴¹ Renfrew, Bahn, 2005, 338.

az áruért cserébe. Polányi Károly három fajtáját különítette el a cserének: a reciprocitás, az újraelosztás, azaz redisztribúció, valamint a piaci csere (10. ábra).¹⁴² A reciprocitás egyfajta egyenlő oldalú csere, ahol a felek is egyenrangúak, míg az újraelosztásnál a termékeket egy központi szervezethez küldik, akik újra elosztják a javakat (például a halász így tud gyümölcsöt kapni és a földműves halat, mely kiküszöböli a földrajzi különbségeket), végül a piaci csere, melyhez szükséges egy központi hely (például piactér) és ennek a cserének a lényege, hogy tárgyaláson alapszik a termékek ára.¹⁴³

10. ábra: A csere fajtái
Forrás: Renfrew, 2005, 338.

2.1.2.1. A műtárgykereskedelem kialakulása

Kezdetben a mindennapi használati tárgyakat és az élelmet állították elő, majd megjelentek a rituális tárgyak, valamint a kézművesség egyik ágaként az ékszerek. A természeti adottságokból fakadóan nem feltétlenül jutottak el a civilizációk azonos nyersanyagokhoz, például elefántsonthoz. A tárgyak értékét növelhette a tárgyak minősége és az alapanyaguk egyaránt, így a nemesfémekből készült tárgyak, az elefántcsont és a drágakövek is befolyásolhatták az áru értékét. A tárgyak árát, így már a kezdetekben is hasonló faktorok befolyásolhatták, mint manapság. Azonban az értéket az alkotó is befolyásolhatja, hiszen minél elismertebb a tárgy készítője, annál nagyobb a kereslet a

¹⁴² Polányi, Arensberg, Pearson, 1957, 250-256.

¹⁴³ Renfrew, Bahn, 2005, 338.

műtárgyra, továbbá, ha egy híres személy vagy helyszín is összeköthető a tárggyal (például megérintette vagy használta az adott műtárgyat), akkor a pusztai jelensége is növelheti már az értékét. Utóbbira jó példa a mártírok és szentek ereklyéi, illetve ezek helyei. Az avar kori korongfibulák kapcsán is felmerült, hogy a középkorban alkalmazott méhviaszt (védelmező szerepe miatt), port vagy földet, melyek a szentek sírjain találhatóak, beletettek korongfibulákba és ezeket földöntúli hatalommal ruháztak fel, mely megvédi őket a fibulán keresztül.¹⁴⁴ Ha igaz az elmélet, akkor zarándokamulettekről beszélhetünk,¹⁴⁵ csak úgy, mint a Menas ampullák kapcsán, melyek Egyiptomban készültek, a Nílus folyó vizével töltötték meg őket és ahogy korongfibulák, úgy Menas ampulla is került elő a mai Magyarország területéről. A tárgyak kereskedelme így már a történelem során régóta jelen van, ám bár a szakirodalom a modern kori műtárgykereskedelmet a 14. század végére, illetve a 15. század elejére helyezi. Ez az kereskedelem legális része, azonban nem szabad megfélemlíteni az illegális ágazatról sem, melyre az ókorból is ismerünk példát, például az illegális ásatásokról és az innen eltulajdonított tárgyakról. Több bizonyíték is utal arra, hogy már ezekben az időkben is megbolygatták a sírokat, például a sírkövek feliratai, melyeken átokszöveggel próbálták eltéríteni az elkövetőket. Az egyik ilyen feliraton az olvasható, hogy ha valaki megbolygatja az adott sírt, akkor az égi és alvilági istenek haragjával kell majd számolnia az illetőnek.¹⁴⁶ A feliratok mellett a csontvázas temetkezés során történő változások is mérvadóak, mint például a csontok helyzete. A sírrablók az értéktárgyak miatt bolygatták meg a sírokat: abban az esetben, ha pontosan ismerték az adott nép temetkezési szokásait, akkor célirányosan a test azon része felé haladtak, ahol a kívánt árut várták,¹⁴⁷ de teljesen megbolygatott sírokat is ismerünk, ahol a csontok össze vissza heverték. Ez abban az esetben lehetséges, ha már az ínak is elsovadtak, mely a halál bekövetkezése után körülbelül 3 év,¹⁴⁸ de természetesen ezt befolyásolhatja a környezet (víz, mumifikálás stb.). Ha a testet a temetést követő időszakban, még a bomlás előtt mozdították el, akkor a csontok helyzete nem lesz megbolygatva, viszont a test helyzete már eltérhet az eredeti fekvésétől. Egy elmélet szerint annál gyakoribbak a sírrablások egy település közelében, minél közelebb van időben a temetkezések száma és a közeli település rendjének felborulása.¹⁴⁹ A begyűjtött leleteket a mai változathoz hasonlóan valószínűleg próbálták minél előbb értékesíteni a piacon.

¹⁴⁴ Daim, 2000, 125.

¹⁴⁵ Vida, 2002, 184; Curta, 2011. 303, 313.

¹⁴⁶ AE 1967, 42: Róma: C. Opetreius C. I(i)bertus) Hygin(us) Salvidena (mulieris) I(i)berta) Lesbia. Quicumque hoc violaverit, superiores inferios deos iratos habeat.

¹⁴⁷ Vágó, Bóna, 1976, 150-153.

¹⁴⁸ Pásztor, 1990, 72.

¹⁴⁹ Lányi, 1972, 64-66.

Az illegális ásatás kitérője után visszakanyarodva a műtárgykereskedelemből, a 14-15. század előtt nem szabad elmenni néhány antik példa mellett. Sztrabón és Gaius Plinius Secundus egyaránt említik azt az esetet, amikor Aristidistól szeretett volna Attalos király megvásárolni jutányos áron egy festményt,¹⁵⁰ melyre a nagy licitálás miatt figyelt fel Lucius Mummius, végül elkobozta az állam nevében, majd Ceres templomában helyeztette el, mely Plinius szerint az első olyan külföldi festő által készített kép, melyet köztérre helyeztek Rómában.¹⁵¹ A laikusok is gyakran felkapják fejüket, ha meghallják, hogy egy-egy tárgyért mekkora összegeket adnak a műértők, így gondolta anno Lucius Mummius is, hogy ha tetemes mértékű összeget kínál valaki az áruért, akkor az csak értékes lehet, melynek kiemelt helyet kell keresni. Az áru bár az állam által lefoglalt tárgy lett, mégis egy korabeli árverésen vette kezdetét az ügy, majd a festmény a Ceres templom leégésével odaveszett Kr.e. 31-ben. Szintén fontos megemlíteni, hogy Plinius szerint ez az első festmény, mely annak ellenére, hogy nem római művész alkotta, mégis egy fontos és központi helyre lett kihelyezve,¹⁵² melyről a művészet globális hatalmát és nemzetközi színterének korai fázisát is megismerhetjük. Az állam által lefoglalt tárgyak jogi helyzetéről már említést tettem, azonban érdekes megfigyelni, hogy évszázadok vagy akár egy évezred után is, a történelem megismétli önmagát, hiszen a Szovjetunió vagy a náci katonák által lefoglalt műtárgyak az állam tulajdonába kerültek.

Európában a 14. század végén egy új irányzat vette kezdetét, a reneszánsz, amellyel a művészet leporolhatta magát és kivirágozhatott. Ebben az időben nagymértékű művészeti megrendelések történtek, melyek epicentruma Itália volt, pontosabban pedig Firenze. A kor egyik jellegzetessége volt, hogy megrendelésre készültek a tárgyak, így többnyire egyedi darabok születtek, például előkelő személyek épületébe. Ekkor jött Giovanni di Bicci de' Medici, aki egy új piaci szegmenset aknázott ki, a rendeléssel ellentétben ő készen árulta vallási témájú képeit jóval alacsonyabb áron, mint a többi művész, így műveit szélesebb körben is tudta árulni, mely annyira jövedelmező volt számára, hogy egy 1840-es vagyonmegállapítás szerint az egyik legsikeresebb firenzei művész vállalkozó volt.¹⁵³ A tehetősebb személyek mellett így teret nyert az átlag polgárok igénye is, miszerint nem csupán a mindennapi élethez szükséges tárgyakat tudtak vásárolni, hanem műtárgyakat egyaránt.

¹⁵⁰ A rómaiak leigázták Hellászt, majd Achaia nevet adtak a településnek. A zsákmányolt árukat elárverezték.

¹⁵¹ Plinius 35.24.; Sztrabón, 8.381.

¹⁵² „Tabulis autem externis auctoritatem Romae publice fecit primus quam primam arbitror picturam externam Romae publicatam, deinde video et in foro positas volgo.” ¹⁵² Plinius, 35.24.7-9.

¹⁵³ Commanducci, 2003, 105–113.

Brugge a 13-15. században az egyik legnagyobb kereskedőváros lett Európában, ahol a 15. századra már a műtárgykereskedelem is számottevő volt, az éves vásárokon festők is megjelentek, sőt, standokat is béreltek egy olyan galériában, amit luxuscikkek bemutatására szántak és „pand”-nak neveztek el.¹⁵⁴ A 16. században Hollandiában megjelent a képzőművészeti ágban is az ereszkedő licit („holland árverési forma”), mely annyit jelent, hogy a kikiáltási ár egy nagyobb méretű összeg, melyet folyamatosan csökkentenek addig, amíg végül valaki meg nem veszi az adott összegben az árut.¹⁵⁵ A 16. században jelent meg szintén Hollandiában az Árva Kamara, mely elhunyt polgárok hagyatékainak értékesítésén festményeket árverezett, melyből befolyó összeget az elhunyt árváinak megsegítésére hasznosították.¹⁵⁶ A 17. századi Angliát nem csak a nyomtatott aukciós szabályok miatt kell megemlíteni, hanem egy új fajta aukciós licit miatt is, mely lényege az volt, hogy egy inch méretű gyertyát meggyújtottak és amíg el nem égett, addig volt esélyük a vásárlóknak növekvő áron licitálni.¹⁵⁷ A 18. századi párizsi műtárgykereskedelem kapcsán EdmeFrançois Gersaint nevét kell megemlíteni, aki a mai felfogásban vett műtárgykereskedő képét veti elénk: széles körű portékái voltak, melyek elérhetőek voltak a kevésbé tehetősektől egészen a gazdagokig, továbbá nyomtatott katalógusokat vezetett a tárgyakról és az aukciók előtt lehetőséget nyújtott a potenciális vásárlóknak, hogy megismerkedjenek a festményekkel.¹⁵⁸ A 19. század végén Paul Durand-Ruel az impresszionisták festményeit elsőként értékesítette.¹⁵⁹ A porosz- francia háború után Londonba menekült és üzletet nyitott, ahol Monet és Pissarro munkásságával is megismerkedett, majd a háború után visszatért Párizsba és elkezdte népszerűsíteni a többi impresszionista művész alkotásait.¹⁶⁰ Paul Durand-Ruel Moulin vállalkozó kereskedőnek nevezte, ugyanis új művészek is iskolák portékáit is bemutatta, valamint két kritikai folyóiratot is létrehozott, amik hasábjait ő is megtöltötte írással.¹⁶¹

Nem szabad elmenni azon két aukciós ház mellett, amelyek a 21. században meghatározóak a műtárgykereskedelemben. A 18. századi Londonban hozták létre a Sotheby's és a Christie's aukciósházakat egyaránt, melyek 3. évszázada határozzák meg a legális piac működését, bár hozzá kell tenni, hogy a korábbi példákban már megjelentek, mint az illegális piac fehérre mosásának egyik lehetséges lépcsőfoka. Az illegális ásatásokból származó leleteket, valamint a lopott műtárgyakat igyekeznek aukciósházakon keresztül

¹⁵⁴ Martens, 1998, 29.

¹⁵⁵ Martos, 2011, 36.

¹⁵⁶ Montias, 2002, 15-19.

¹⁵⁷ Ezt nevezték gyertya árverésnek. Martos, 2011, 37.

¹⁵⁸ Marchi, Miegroet, 2006, 107.

¹⁵⁹ Martos, 2011, 38.

¹⁶⁰ Armstrong, 2013, 15.

¹⁶¹ Moulin, 1987, 13,45.

értékesíteni, melynél az online katalógusok és a digitalizáció lehet az a pont, amelyek segítenek kiszűrni az illegálisan szerzett tárgyakat.

A technológia fejlődésével megjelentek az online árverések, amelyek megnehezítik az illegális piac „leszámolását”. A nagy online oldalak könnyen elérhetővé teszik, hogy bárki könnyedén vásároljon otthon és a terméket a megadott időn belül házhoz is szállítsák. Ennek okán lépett a Sotheby’s aukciósház és 2012-ben összeállt Ebay oldallal, mely nemzetközi szinten az egyik nagyobb „webáruház”, azonban az együttműködés nem hozta a várt sikert, így kevesebb, mint egy év alatt megszüntették a közös munkát, majd 2014-ben újra összeálltak (a Christie’s sikeres online nyeresége után) és ezúttal a nyereséggel zárták az együttműködést.¹⁶²

A magyar viszonylatban Várnai Ibolya dolgozta fel a budapesti műkereskedéseket, melyekből tipológiát állított fel (11. ábra). Kutatása során öt csoportot különített el a műkereskedések tekintetében: az aukciósházakat (5%), az antikváriumokat (27%), a régiségboltokat (34 %), a kereskedelmi galériákat (25%), valamint a galéria és aukciósházakat (9%).¹⁶³ A táblázatból az is kirajzolódik, hogy vegyesen fedezhető fel offline és online, valamint többszörös értékesítési forma. A fejezet elején említést tettem különböző árverési formákról, mint az angol- skót gyertya és a holland árverési lehetőségről, ám Budapesten ezektől eltérő három módszer merül fel: a fix, a licitlépcsős és a vegyes árverési formák.

¹⁶² Minniti, 2014, 24-26.

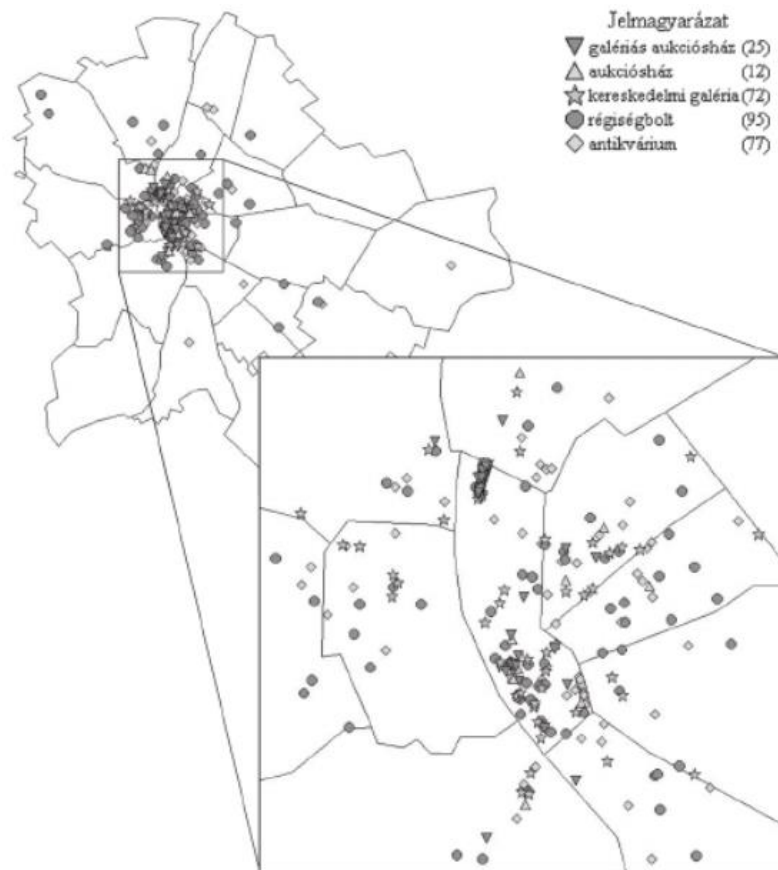
¹⁶³ Várnai, 2017, 108.

<i>Szempon</i> t	<i>Típus</i>
Profil	Antikvárium Régiségbolt Kereskedelmi galéria Aukciósház Galéria és aukciósház
Értékesítési csatorna	Bolti kiskereskedelem Elektronikus kereskedelem Többcsatornás
Árpolitika	Fix Licitlépcsős Vegyes
Kínálat	Nem specializált Specializált

11. ábra: A budapesti műkereskedések tipológiája
 Forrás: Várnai, 2017, 108. 1. táblázat.

Lokalizációját tekintve négy területet különített el Várnai: a Falk Miksa utcában találhatóak a hagyományos műkereskedések, míg az antikváriumok a Múzeum körútra, a galériák többsége az V. kerületbe és a Vár és környékére lokalizálhatóak vegyesen a műkereskedések (12. ábra).¹⁶⁴

¹⁶⁴ u.o. 118.

12. ábra: A műkereskedések térbelisége Budapesten
 Forrás: Várnai, 2017, 113. 1. ábra.

2.1.2.2. A szárazföldi-, légi- és vízi kereskedelem

A kereskedelem (legyen szó legális és illegális kereskedelemről) különböző útvonalakon keresztül jutnak el a forrásországból a célországba. A legkézenfekvőbb a szárazföldi közlekedés, mely történhet autóval, busszal, kamionnal és vonattal, sőt még gyalogosan is. A vízi kereskedelem általában kompon vagy hajón történik, míg a légi szállítás repülővel. Mátyás Szabolcs a közlekedés ágai szerint csoportosította a lehetőségeket, ami szerint közúti-, vasúti-, vízi- és a légi közlekedés mellett megemlíti a csővezetékes szállítást is.¹⁶⁵ Az illegális műtárgykereskedelem szállítási azonosítása szintén nehézségekbe ütközik, a látencia ezen a téren is jelen van. A rendészeti-, határ- és vámellenőrzés kulcsfontosságú szereppel bír az illegális kereskedelem megfékezésében. Hazánkban a szervezett bűnözés kriminálgeográfiai elemzését Mátyás Szabolcs végezte el elsőként 11 alapügy és az ehhez tartozó 14 féle egyéb bűncselekménytípus alapján, ahol a bűnelkövetői mobilitás vizsgálatán

¹⁶⁵ Mátyás, 2018, 139.

belül a közlekedési eszközöket és azok típusait, a bűnelkövetők által igénybe vett közlekedési útvonalakat és bűnelkövetés helyszíneit is vizsgálta.¹⁶⁶

Európát tekintve, a schengeni térségen belül biztosítva van a szabad áramlás, amely magával vonzza a biztonsági veszteséget¹⁶⁷ és ehhez kiegyenlítő intézkedéseket kellett hozni, mint például a külső határok egységes ellenőrzését vagy a rendőri együttműködés hatékonyabb formáit.¹⁶⁸ A schengeni térség számára létrehozták a Schengeni Információs rendszert, azaz a SIS-t, mely a rendészeti szervek munkájának gördülékenységét kívánta fokozni, ámbr a rendszer nem tartalmaz műtárgyakkal kapcsolatos információkat,¹⁶⁹ melynek nehézségeit és okait már korábban kifejtettem.

A nemzetközi kereskedelmet tekintve a WCO 2018-as és 2019-es statisztikáit vizsgáltam meg illegális műtárgykereskedelem szempontjából. Meg kell jegyezni itt is, hogy a látencia miatt csupán egy részinformáció tárul elénk. A 2018-as adatok (13. ábra) szerint legnagyobb számban járművekkel végezték a csempészt szárazföldön, majd utána következik a légi kereskedelem, a posta, majd a vasút és csak ötödikként érkezik a sorban a hajókon való csempészet. A felsorolás legvégén elenyésző számban megjelenik a nem ismert szállítási eszköz, valamint a gyalogos csempészet. Utóbbi 2018-ban három esetben történt meg a WCO felsorolásában: kétszer Ukrajnában és egyszer Jordániában,¹⁷⁰ azonban gyalogosan a szállítási lehetőségek is korlátozottak, így csupán kisméretű tárgyakat tudtak vinni, mint például érméket. Ennek ellentéte a járművel való szállítás, mely szintén a lehetőségeknek megfelelően a legszélesebb palettát tartalmazza a tárgyak transzportja tekintetében. A darabszám figyelembevételével megállapítható, hogy a légi kereskedelem útján szállított érmék és medálok kiemelkednek, hiszen a 2018-ban felderített összes lelet 66,9 százalékát tette ki ez a kategória. Érdekes, hogy az érmék és a medálok daraszámot tekintve a többi szállítási kategóriában is kiemelkedő helyet foglalnak el, szemben a többi műtárgytípussal.

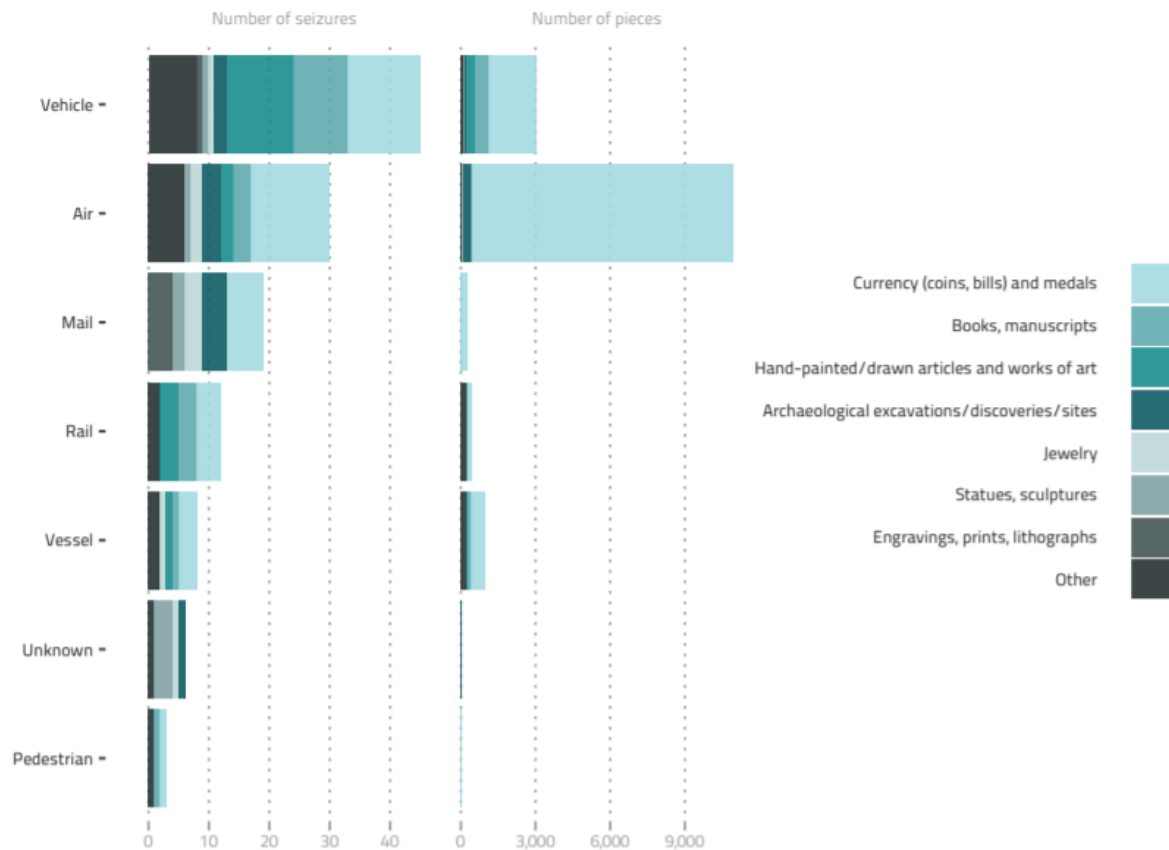
¹⁶⁶ Mátyás, 2018, 134-168.

¹⁶⁷ Varga, 2008, 77-90.

¹⁶⁸ Varga, 2015, 170.

¹⁶⁹ Varga, Lukács, 2017, 45.

¹⁷⁰ URL7. 14. figure 3.

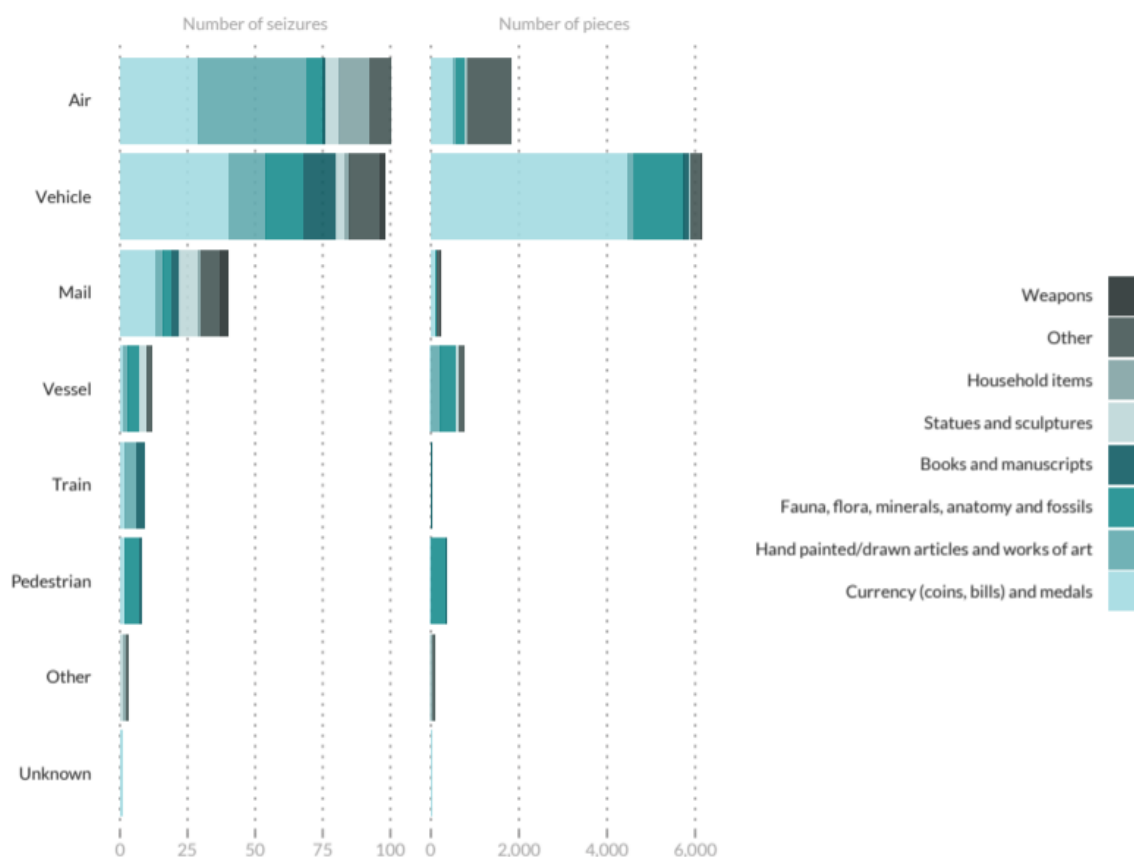

13. ábra: A WCO 2018-as adatai az illegális műtárgykereskedelem szállításával kapcsolatban
 Forrás: URL 7. 14. figure 3.

A 2019-es év statisztikája (14. ábra) változást hozott az előző évhez képest. A légi szállítás esetszámai megnövekedtek (a 271 darab felderítésből 100 darab esetszám), sőt, több eset fordult elő, mint a járművel történő (98 darab) illegális műtárgykereskedelem kapcsán.¹⁷¹ A 2018-as adatokhoz képest nem történt érdemi változás a járművek számában, azonban a légi szállítás emelkedésének háttérében állhat a Covid-19 járvány megjelenése, mely a járatszámok csökkenését eredményezte, így a rendészeti szervek kevesebb járat esetén körültekintőbben tudták vizsgálni az áthaladó légiforgalmat. Darabszám tekintetében a járművekkel szállított tárgyak kimagaslóak, mely annak is köszönhető, hogy Horvátországban 3000 darab antik pénzérmét foglaltak le egyetlen rajtaütéssel. Az esetek gyakoriságát figyelembe véve, a postán keresztül történő szállítás a 2018-as évhez hasonlóan, ebben az évben is a harmadik helyen található, azonban a vízi kereskedés megelőzte a vonat által transzportált műtárgyakat. Az egy évvel korábbi esetszámokhoz képest a gyalogos közlekedés is megsokszorozódott, ugyanakkor ennél a típusnál meg is jelent az ásványok és

¹⁷¹ URL 8. 16. figure 3.

fossziliák csempészetének magasabb száma is, a korábbi, érmékkel és medálokkal kereskedő gyalogos közlekedéssel szemben.

14. ábra: A WCO 2019-es adatai az illegális műtárgykereskedelem szállításával kapcsolatban
 Forrás: URL 8. 16. figure 3.

2.1.2.3. Az online kereskedelem

A modern technológia létrejöttével megnyílt a kapu, hogy otthonról vásárolhassunk tárgyakat, illetve ezen a felületen is fizessünk. A szállítás házhoz érkezik, így ki sem kell mozdulnunk otthonról. Az előző fejezethez visszacsatlakozva, az online rendelés során nemzetközi szállítás esetén is csekély időket lehet kérni plusz összegekért befizetve, például 5-7 napot, mely a műtárgyak kiviteli engedélyeztetési követelményeinek aligha felelnek meg.

Az online műtárgykereskedelem lehet legális, mint például egy aukciósház weboldalán történő értékesítés, de a fekete kereskedelem is felüti a fejét olyan oldalakon, mint az eBay, Vatera vagy a Facebook. Ezen oldalak vizsgálatára kevés a rendészeti szervek kapacitása, így jött létre az Athar Projekt,¹⁷² mely az Antikvitás kereskedelem és az Antropológiai Örökség

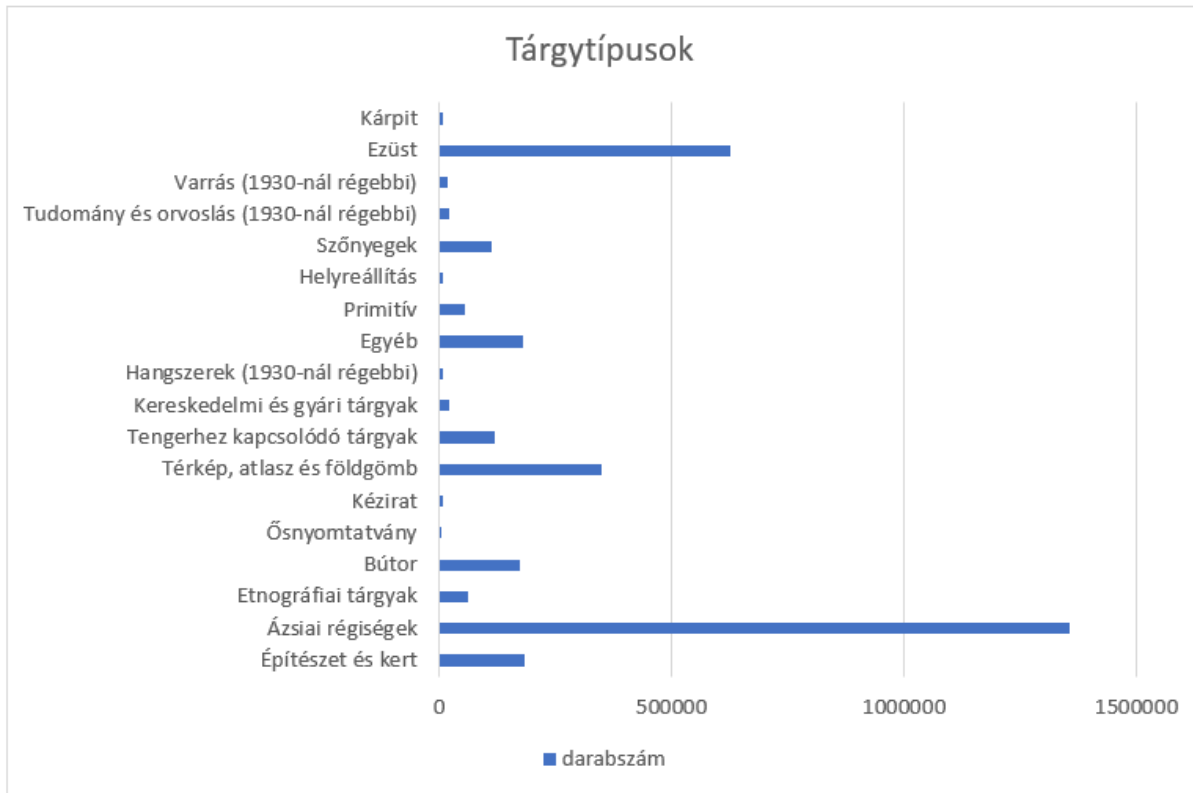
¹⁷² Antiquities Trafficking and Heritage Anthropology Research (továbbiakban Athar Projekt)

kutatást fedi le. A Facebookon működő fekete kereskedelmet kívánják felderíteni műtárgyak tekintetében önkéntesek és szakemberek egyaránt, ezzel is megelőzve a terrorizmus és az emberkereskedelem finanszírozását. 2019-ben egy jelentést adtak ki, amelyben analizálták a csoportokat, a Facebook jogi alternatíváit, majd 4 illegálisan kereskedő csoportot is megszüntettek, bár ezen emberek újra egyesültek és közel 3 hónap alatt 5300 taggal bővült az új Facebook csoport, mely kulturális javak illegális kereskedelmével foglalkozik.¹⁷³

Az online kereskedelem vizsgálatával a mai trendeket is meg lehet határozni, hogy mire van igénye 2021. novemberében a műtárggyűjtőknek. Kutatásom során megvizsgáltam, hogy az egyik legnagyobb online kereskedelmi oldal, az eBay milyen típusú és mennyiségű tárggyal rendelkezik, továbbá a portékák ár-érték arányát is megfigyeltem. Az eBayen található műtárgyak között összesen 3 312 842 darab található (15. ábra),¹⁷⁴ melyek között az ázsiai műtárgyak fedezhetőek fel legnagyobb számban (1 356 620 darab), majd az ezüst tárgyak következnek a sorban (624 930 darab). Legkevesebb, mindössze 957 darab tárggyal az ősnymtatványok találhatóak. Az incunabula, azaz ősnymtatványok olyan nyomatok, melyeket 1500-ig készültek egy különleges technikával: a betűket egyesével rakták le, majd szedték fel. Ezek a tárgyak nem keverendők össze a kéziratokkal! A kategóriákon belül szintén számos kisebb egység fedezhető fel, például az etnográfiai tárgyak között található afrikai, latin-amerikai, amerikai őslakos, Csendes-óceáni szigetek és óceániai és egyéb néprajzi régiségek, melyekre külön-külön rákereshetünk a webhelyen. A tárgyak egy részénél, melyek keletesebbek a többinél, illetve nagy kategóriákat fognak össze, mint például az ázsiai régiségek, ott a származási régiókn kívül (például Kína, Burma, India, Mongólia, Tibet stb.) keresést indíthatunk a tárgyak anyagára (jáde, csont, bronz, gyanta, papír stb.), a tárgyak korára (például 1800 előtti portékák- ebből 73 373 darab található, illetve 1800-1849 egészen 1940-ig), a tárgyak típusára (például nyaklánc, váza, szobor stb.) és állapotára egyaránt. Az eBay eladási listáin az ázsiai régiségek dominálnak, ezért is lehetett szükség ilyen széleskörű alkategóriák megalkotására.

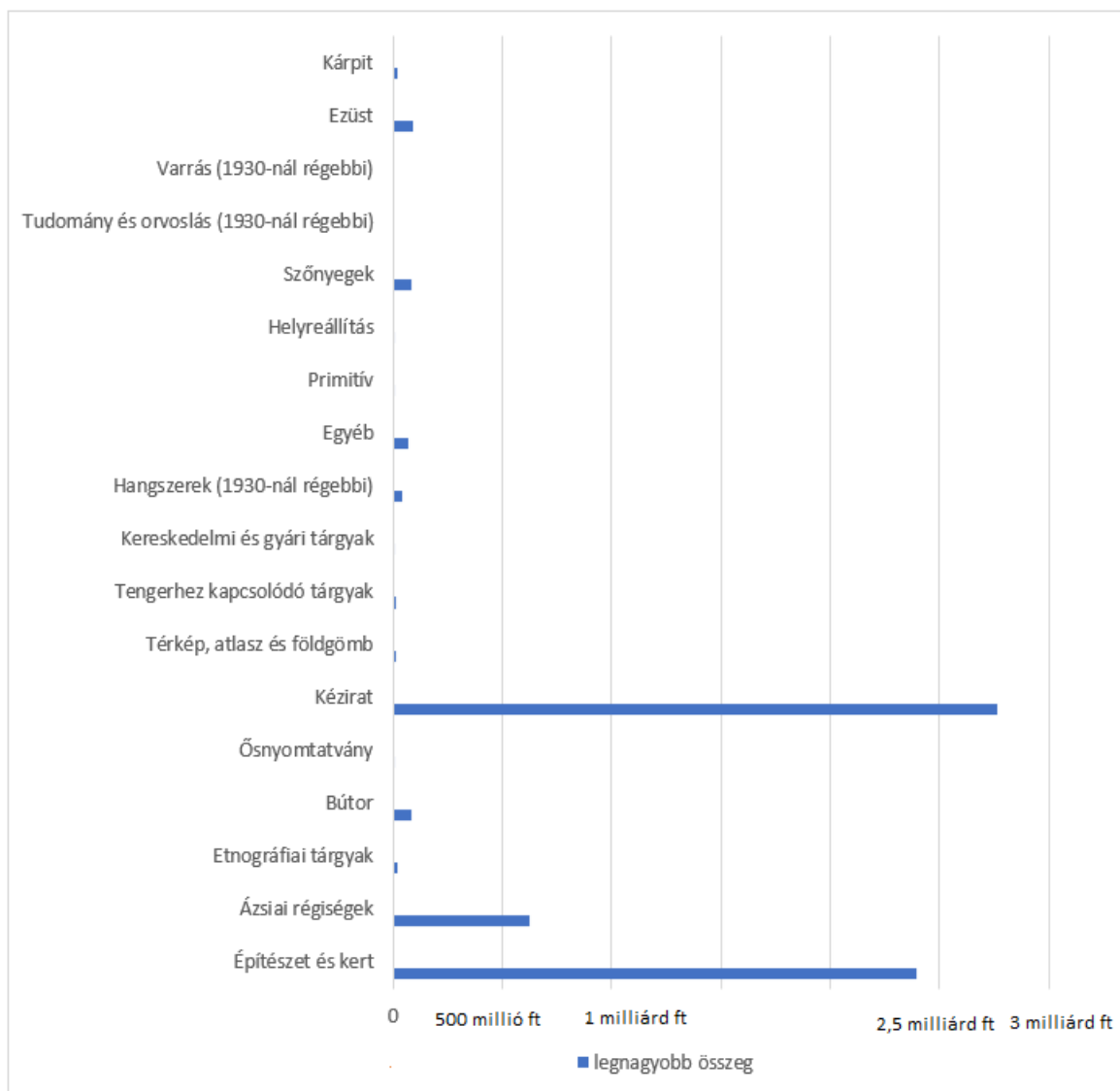
¹⁷³ Azm, Paul, 2019.

¹⁷⁴ A kutatás adatai a 2021.11.10-i napot mutatja.

15. ábra: Az eBayen található antik tárgytípusok darabszáma
 Forrás: Saját szerkesztés az ebay.com 2021.11.10-i adatai alapján

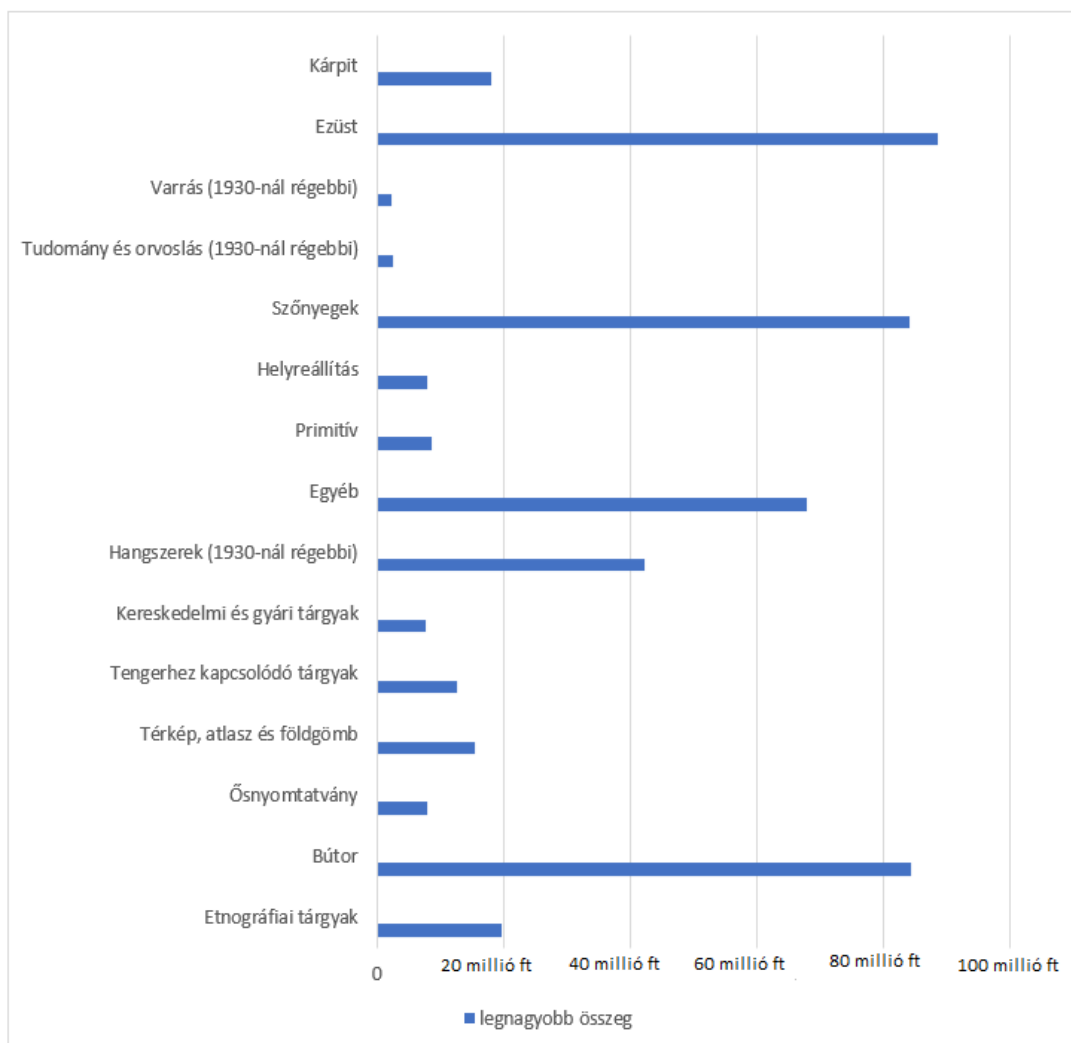
A tárgytípusok darabszáma után megvizsgáltam a kategóriák ár-érték arányait, majd összevettem a legnagyobb és a legkisebb összegű tárgyak értékeit. A valutát az eBay automatikusan forintban adta meg, így ezekkel az értékekkel számoltam. A legkisebb összeg 4-1400 forint között mozog. Véleményem szerint az alacsony összegeknél elgépelés is történhetett, hiszen 4 forintért árulni tárgyakat elképzelhetetlennek tűnik. Ami érdekesebb, hogy a kategóriákat böngészve a legértékesebb tárgy a kézirat kategóriába esett (16. ábra), hiszen a darabszám szerint elenyésző volt a kéziratok száma. Ennek egy magyarázata lehet az is, hogy kevesebb tárgy létezik a világon ebben a kategóriában, így ezek értéke is nagyobb. Az említett legértékesebb antik tárgy az eBay oldalán egy 1402-1424 közöttre datálható kínai császár kézirata, melyet több, mint 2,7 milliárd forintért árulnak. A második legrágább kategóriába az építészeti és kerti tárgyak közül emelkedett ki majdnem 2,4 milliárd forint értékben I. Károly angol király plakettje. A harmadik kategóriába az ázsiai antik tárgyak közül egy jade szobor a legértékesebb, mely Kuan Yint ábrázolja (aki a keleti kultúrában a kegyelem istene), amint éppen egy sárkányt győz le. A tárgy több, mint 622 millió forintért lett meghirdetve. A 16. ábrán található diagrammon a felsorolt három kategória értéke nagy mértékben tér el a többitől, így ezek kivételével létrehoztam a 17. ábrát, mely könnyen szemléltetőbbé teszi a további elemzéseket.

16. ábra: Az eBayen található antik tárgytipusok legdrágább műtárgyainak összege forintban
 Forrás: Saját szerkesztés az ebay.com 2021.11.10-i adatai alapján

A 17. ábra alapján az ezüst, a bútor és a szőnyeg kategória emelkedik ki, körülbelül azonos arányban. Az ezüst tárgyak között egy VII. Edward ezüst trófeájaként említett serleget értékesítenek 88,6 millió forint értékben, a bútorok között 84,3 millió forintért árulnak egy Moses Michelangelo Guggenheim által készített Pauly & C faragott antik szekrényt, valamint 84 millió forintért egy antik Indiai Agra szőnyeget. A soron következő az egyéb kategória egy Georg Jensen márkájú tálcával, amelynek ára 67,8 millió forint, majd követi őt egy különleges hangszer a sorban, egy Stradivarius hegedű több, mint 42 millió forint összegért. Számomra az egyik legérdekesebb darab a primitív kategóriába tartozó pre-kolumbiai arany sámán dísz, majom függőkkel, melyet az értékesítő Kr.u. 500-1500 közöttre datált és 8,7 millió forintért árulja. A sor legvégét két kategória zárja: a tudomány és orvoslás csoportban

egy 20. századi binokuláris teleszkópot 2,4 millió forint összegért, a varrás kategóriában pedig egy 1800-as évekbeli osztrák arany és ezüst tűtartót szintén 2,4 millió forint összegért árulnak.

17. ábra: Az eBayen található antik tárgytípusok legdrágább műtárgyainak összege forintban (a kézirat, az építészeti és kerti tárgyak és az antik ázsiai tárgyak kategóriák nélkül)
 Forrás: Saját szerkesztés az ebay.com 2021.11.10-i adatai alapján

Az online műtárgykereskedés eBay eladásait vizsgálva a műgyűjtők széles ár-érték arányban válogathatnak, valamint a szakértők szerint sajnos nagy része ezeknek hamis. A legkelendőbb tárgyak a felületen egyértelműen az ázsiai portékák, melyeket az ezüst antikvitások követnek a sorban. Az árakat vizsgálva azonban megfigyelhető, hogy a darabszám és az érték nem egyenesen arányos, ugyanis csak a harmadik legdrágább kategória az ázsiai tárgyak, míg a legdrágább darab egy kínai császár által írt irat, mely 2,7 millió forint értékben került meghirdetésre.

2.2. Nemzetközi küzdelem az illegális műkincskereskedelemmel szemben

A kulturális javak illegális kereskedelmének megfékezésében nagy szerepe van mind a nemzeti, mind a nemzetközi szervezeteknek és együttműködéseknek. Lokális szinten akár egyes városok is rendelkeznek speciális műtárgyvédelmi rendészeti egységekkel, mint a Carabinieri TPC, mely több olasz régióban is rendelkezik irodával. Azonban, egy határon átívelő, speciális bűnözési formáról beszélhetünk az illegális műtárgykereskedelem kapcsán, amelyhez elengedhetetlen a nemzetek közötti összefogás és kommunikáció, valamint ezeket egybegyűjtő szervezet. Jelenleg több olyan nemzetközi szervezet is ismert, amely az illegális műtárgykereskedelem megfékezésében részt vesz, mint például az Interpol. Érdeemes még említést tenni az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetéről (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, továbbiakban UNESCO), az Egyesült Nemzetek Szervezete Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivataláról (United Nations Office on Drugs and Crime, továbbiakban UNODC) a Vám Világszervezetéről (World Customs Organization, továbbiakban WCO), a Múzeumok Nemzetközi Tanácsáról (International Council of Museums, továbbiakban ICOM) és az FBI Műtárgylopási programjáról (FBI- Art Theft).

2.2.1. Az UNESCO

Az UNESCO és a műtárgyvédelem kapcsán az 1954 óta keletkezett 8 legfontosabb egyezményt vizsgáltam meg, melyek nagy hatással voltak a nemzetközi műtárgyvédelemre. Hágában a kulturális javak védelmének egy speciális formáját, a fegyveres konfliktusok esetén történő tárgyak védelmét vitatták meg, melyből 1954-ben született egyezmény, illetve hazánkban három évvel később született egy rendelet.¹⁷⁵ Az illegális műtárgykereskedelem megfékezése érdekében 1970-ben a kulturális javak illegális exportjáról és importjáról, valamint a tárgyak tulajdonátruházásáról született egyezmény, itthon azonban még kilenc évet kellett várni a törvényerejű rendelet megszületésére.¹⁷⁶ Magyarország 1985-ben társult ahhoz

¹⁷⁵ 1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről

¹⁷⁶ 1979. évi 2. törvényerejű rendelet a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről szóló, az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének Közgyűlése által Párizsban az 1970. évi november hó 14. napján elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

az 1972-es UNESCO egyezményhez, amelyben már a természeti örökségek védelmét is kiemelték és regulálták.¹⁷⁷ A Világemlékezet programját 1992-ben hozta létre az UNESCO, mely a világörökségi kultúrához nagyban hozzájáruló ritka és védett hangi, írásos és képi dokumentumok védelmét és ismertetését szorgalmazza.¹⁷⁸ Magyarországon még gyerekcipőben jár a víz alatti kulturális javak védelme. Ezen kulturális örökségek helyzetéről 2001-ben született egyezmény Párizsban, amelyet 2014-ben iktattak Magyarországon törvénybe.¹⁷⁹ 2003-ban a szellemi kulturális örökség védelméről szóló, szintén Párizsban született egyezmény hazánkban 2006-ban került hatályba.¹⁸⁰ Szintén 2003-ban jelent meg egy egyezmény, mely az 1954-es hágai egyezményhez is köthető, ami a műtárgyak és műemlékek szándékos pusztításáról szól.¹⁸¹ 2005-ben a kulturális kifejezések sokszínűségének védelméről született egyezmény, majd 2008-ban törvénybe is foglalták az elveket hazánkban.¹⁸² 1948. szeptember 14-én Magyarország is tagja lett az UNESCO-nak, amely többek között a háború utáni könyvtárállományt bővítette, illetve mikrofilm berendezést is nyújtott hazánk számára.¹⁸³

2.2.2. Az UNODC és a SHERLOC adatbázis

Az UNODC fő csapásiránya a terrorizmus és a kábítószer elleni fellépés, azonban hatósági jogkörrel nem bír. Információkat gyűjt a nemzetközi nyomozás könnyítése érdekében. A kábítószer és a terrorizmus mellett más szervezett bűnözési ággal is foglalkozik, így az illegális műtárgykereskedelem témakörével egyaránt. Az UNODC adatbázisa a SHERLOC¹⁸⁴, egy Case Law Database, azaz jogi esetek adatbázisa, melyben lehetőség van különböző bűncselekményágakra keresni. A kulturális javak illegális kereskedelmén belül lezárt 56 ügyet lehet vizsgálni 13 országra lebontva.¹⁸⁵ Az Amerikai Egyesült Államok 23 esetben szerepel műtárggyal kapcsolatos jogi ügyben az UNODC adatbázisában, ezután

¹⁷⁷ 1985. évi 21. törvényerejű rendelet a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló, az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete Általános Konferenciájának ülészakán Párizsban, 1972. november 16-án elfogadott egyezmény kihirdetéséről

¹⁷⁸ URL 9.

¹⁷⁹ 2014. évi IX. törvény a víz alatti kulturális örökség védelméről szóló UNESCO egyezmény kihirdetéséről

¹⁸⁰ 2006. évi XXXVIII. törvény a szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló, Párizsban, 2003. év október hó 17. napján elfogadott UNESCO Egyezmény kihirdetéséről

¹⁸¹ Az UNESCO nyilatkozata a kulturális örökség szándékos pusztításáról, 2003.

¹⁸² 2008. évi VI. törvény a kulturális kifejezések sokszínűségének védelméről és előmozdításáról szóló, Párizsban 2005. év október hó 20. napján elfogadott UNESCO egyezmény kihirdetéséről

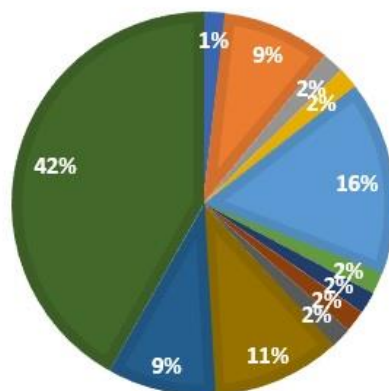
¹⁸³ Gombocz, 1957, 220.

¹⁸⁴ Sharing Electronic Resources and Laws on Crime, ford.: Elektronikus források és bünyügyi törvények megosztása. Továbbiakban SHERLOC.

¹⁸⁵ URL 10.

Olaszország következik a sorban 9 esettel, majd Svájc 6, Franciaország 5 és a többi ország 1-1 esettel.

ESETEK ELOSZLÁSA ORSZÁGONKÉNT

18. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelmének eloszlása országonként a SHERLOC adatbázis alapján
(Forrás: SHERLOC, saját szerkesztés)

2014-ben hét darab ügynél történt határozat: Indiában, Új-Zélandon és Romániában 1-1, valamint Svájcban és az Amerikai Egyesült Államokban 2-2 esetben. Az elkövetők nemzetisége között ebben az évben fellelhető amerikai, izraeli, orosz 2-2 esetben, svájci pedig egy esetben.

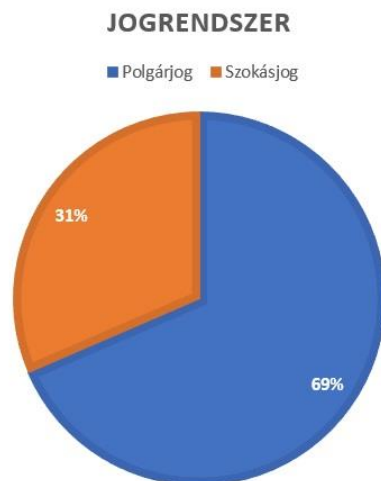

19. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelmének jogi eloszlása évenként a SHERLOC adatbázis alapján
(Forrás: SHERLOC, saját szerkesztés)

Az első, illetve a másodfokú bíróságon történt a legtöbb döntéshozatal illegális műtárgykereskedelem kapcsán (20. ábra). Itt legtöbbször a polgárjogi eljárás során született ítélet.

20. ábra: Bírósági döntéshozatal helyszíne a kulturális javak illegális kereskedelmének kapcsán a SHERLOC adatbázis alapján
(Forrás: SHERLOC, saját szerkesztés)

21. ábra: Bírósági döntéshozatal jogrendszere a kulturális javak illegális kereskedelmének kapcsán a SHERLOC adatbázis alapján
(Forrás: SHERLOC, saját szerkesztés)

Az 56 ügy közül kettőnél nem található semmilyen leírás. Az általam elemzett és értékelt esetek közül 14-et mutatok be, amely szemlélteti, hogy milyen típusú tárgyakkal kereskedtek az elkövetők, valamint milyen ítélet született az elkövetőkkel szemben.

M.S. 8 hónap felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték, illetve egy évre eltiltották hivatás gyakorlásától, miután papírok, engedély és bejelentés nélkül több határon át szállított őskortól az 1. világháborúig terjedő periódusból tárgyakat. Az esetben az Amerikai Egyesült Államok és Franciaország is közreműködött. A lefoglalt tárgyak mellett illegális állatkereskedelem és fegyverbirtoklás miatt is elítélték.

V.S.B,P. és A, Guatemalai tárgyakat csempészett hamis papírokkal. Az előző esettel ellentétben itt dokumentumokkal igazolták, hogy tárgyakat szállítanak, azonban ezek a papírok hamisak voltak és a rajtuk szereplő tárgyak nem egyeztek a ténylegesen szállított kulturális javakkal. Ebben az ügyben Guatemala és Belgium is részt vett. A belga hatóság 283 darab műtárgyat foglalt le. A bíróság végül nem tudta megállapítani, hogy védett műtárgyakról van-e szó és megsértették-e az 1970-es UNESCO egyezményt, így csak mulasztásnak minősítették az esetet, ahol csupán nem tüntették fel a behozni kívánt tárgyak pontos adatait.

A Hobby Lobby amerikai vállalat művészeti és kézműves termékekkel foglalkozik. Irakból származó 450 ősi ékírásos táblát és 3000 agyagbulla szállítottak Iránon és az Arab Emírségeken keresztül az Amerikai Egyesült Államokba. A cég vezetője még 2010-ben utazott külföldre, ahol egy szakértő megjegyezte, hogy a tárgyak valószínűleg iraki kifosztott

régészeti lelőhelyről származhatnak. Ennek ellenére, 5548 darab műtárgyat vásárolt meg S. G. 1.6 millió dollárért. A tárgyak dokumentumain kerámia burkolólapok, cserépminták és kézzel készített agyagcserepek szerepelnek, így hozták át a határon őket. 2011-ben az Amerikai Államok Vám- és Határvédelmi Hivatala (CBP)¹⁸⁶ öt tárgynál is felfedezte, hogy egyes feltüntetések hiányosak, mint például a származási hely. A bíróság végül 3000 agyagbulla, 450 darab ékírástos tábla és 144 hengerpecsét visszaszolgáltatását követelte, valamint 3 millió dollár kifizetését. A SHERLOC adatbázisban nem szerepel, hogy az 5548 felvásárolt tárgyból, a 3594 darab visszaszolgáltatásán túl, a hiányzó darabok sorsa mi lett. Az ügyben részt vett az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Arab Emírségek, Izrael, Törökország és Irak.

45 olyan esetet regisztráltak, ahol egy svájci cég raktárában többek között etruszk szarkofágokat tároltak. Az olasz kormány visszakövetelte a tárgyakat, azonban pár szarkofág már letétben volt. A svájci törvények 2015-ben ezt lehetségessé tették, így ez egy olyan rés volt, amit nehéz volt az olasz kormánynak áttörni, Bizonyítaniuk kellett, hogy illegális ásatásból, esetleg lopott tárgyakról van-e szó. Az ítélet szerint minden tárgyat vissza kellett juttatnia a cégnek az olasz kormány felé, azonban fellebbeztek azon pár szarkofág miatt, amik letétben voltak. Végül a fellebbezést elutasította a svájci bíróság.

Libanonban J. A.-H., F. A. F. és J. R. libanoni régészeti tárgyakat illegálisan vásároltak, valamint adtak el. A tárgyak között szobrok és gyöngyök is szerepeltek. Az előző ügyekhez képest itt nagyobb mértékű volt a libanoni bíróság büntetése: 500 ezer libanoni font fizetésére kötelezték az elkövetőket, 10 év közmunkára, valamint polgári jogaiktól megfosztották őket: nem lehetett ingó vagy ingatlan tárgyuk. Ezen felül 3 hónap börtönbüntetést is kiszabtak rájuk és a tárgyakat vissza kellett juttatni az állam számára.

Romániában, Sarmisegethuza világörökségi helyszínről 11 elkövető lopott tárgyakat, többek között arany spirál karkötőket, melyeket Európában és Amerikában értékesítettek aukciós házakon keresztül. Az INTERPOL segítségével a tárgyak egy részét visszajuttatták Romániába. Az elkövetők 45 év börtönbüntetést kaptak.

A Ka-Nefer-Nefer maszkot Egyiptomban 1952-ben ásták ki. 1962-ig biztosan az Egyiptomi Múzeum tulajdona volt, illetve 1966-ban még Kairóba küldték restaurálásra több tárggyal együtt. 1973-ban azonban már nem találta az Egyiptomi Múzeum, egészen 2006-ig, amikor az egyiptomi kormány tudtára jutott, hogy a St. Louis-i Múzeum 1998-ban megvásárolta. 2012-ben végül az Egyiptomi kormány visszakapta a maszkot.

¹⁸⁶ U.S. Customs and Border Protection. Továbbiakban CBP.

Új-Zélandon mocsárlecsapolás közben maori faragott táblákat találtak, majd pár évvel később (a bírósági eljárásban csak „Manukongának”) (maori törzsembernek) nevezett férfi öt hasonló táblát talált ugyanazon a területen. Később egy angol régiségkereskedőnek 6000 új-zélandi dollárért¹⁸⁷ adta el őket. Az angol kereskedő végül New Yorkban értékesítette a táblákat 65 000 dollárért, azaz közel 19,5 millió forintért, mely a vételár 16 szorosa. Pár évvel később a Sotheby’s 300 000 fontra becsülte, közel 125 millió forintra, amely az eredeti vételár százszorosára nőtt. Az aukció előtt pár nappal az új-zélandi kormány felfedezte a katalógusban a tárgyakat és visszakövetelte. Az Egyesült Királyság visszautasította a kérelmet azzal az indokkal, hogy így a külföldi törvények végrehajtását kéne követni. Végül a tárgyak tulajdonosának elhalálozását követően az új-zélandi kormány újra megkereste az örökösöket, akik elmondták, hogy apjuk kérése az volt, hogy a tárgyak eredeti helyükön legyenek, így az új-zélandi kormány visszakarta őket és a Puke Ariki Múzeumban őrzik őket.

Egy izraeli-orosz állampolgár 2009-ben hozott létre egy olyan szervezetet, mely orosz kulturális javakkal kereskedett illegálisan. Szentpéterváron egy furgon aljába helyezték a tárgyakat. A wyborgi vámhatóság 97 csomagot talált a furgonban, mely több 100 tárgyat tartalmazott. Az X. nevezetű állampolgárt, aki a szervezetet irányította végül Genfben tartóztatták le. Oroszország kérte a tettes kiadatását, azonban elutasították. Az ügyről további információkat nem adtak meg, csupán azt, hogy a vizsgálat során nehézségek adódtak, hiszen az orosz törvény kimondja, hogy bizonyos értékhatáron túl lehet csak büntetni az illegális kereskedelmet és ebben az esetben nem becsülték meg az exportált tárgyak értékét. Erre hivatkozva X. nevezetű állampolgár újratárgyalást kért, azonban a genfi bíróságon kimondták, hogy nem az orosz törvények, hanem a svájci jog alapján járnak el.

Ivan A. Morozov orosz műgyűjtő megvásárolta Van Gogh Éjjeli Kávézó című képét. Azonban, az Orosz Szovjet Szövetségi Szocialista Köztársaság idején a kormány eltörölte a magántulajdont, így lefoglalták Morozov gyűjteményét, ami állami tulajdonba került. 1928 és 1933 között a moszkvai Modern Művészetek Múzeuma adott otthont a festménynek, majd Stephen Clark vásárolta meg, aki Amerikában több múzeumnak is kölcsön adta a képet, végül halála után a Yale Egyetemre hagyta. 2002-ben Pierre Konowaloff lett dédapja hagyatékának hivatalos örököse. Ennek jegyében kereste fel a Yale Egyetemet, illetve az Egyesült Államok Connecticuti Kerületi Bíróságát, ahol 2014-ben elutasították Konowaloff kérelmét.

Ghiya egy nagy kézműves üzletlánc vezetője volt, aki lopott műtárgyakat szerzett be és értékesített külföldön a Sotheby’s és a Christie’s aukciós házakon keresztül. 2008-ban

¹⁸⁷ több, mint 1.250.000 forintnak felel meg (2021.07.10-i árfolyamon)

életfogytiglanra ítélték a tárgyakkal való illegális kereskedés miatt, azonban 2014-ben a rendszertani legfelsőbb bíróság törölte az ítéletet ügyészség eljárási szabálytalansága miatt.

2010-ben egy genfi kikötőnél 9 tárgyat foglaltak le, köztük két föníciai szarkofágot. Különösen a szarkofágok lettek gyanúsak a hatóságoknak, hogy libanoni illegális ásatásból származhatnak a tárgyak, így libanoni szakértőket is segítségül hívtak. Az ügyről több információ nem található az adatbázisban.

A Christie's katalógusában 6 db egyiptomi tárgyat fedezett fel a British Múzeum. Ennek az ügynek a legfontosabb pontja a jó dokumentáció. Ugyanis egy adatbázisban fényképpel ellátott leírás szerepelt a szóban forgó tárgyak egyikéről, így az azonosítás gyorsan ment. Az elkövetőt 500 font büntetés kifizetésére kötelezték.

Két régiségkereskedő és négy múzeum ellen indult eljárás, ugyanis délkelet-ázsiai tárgyakat illegálisan szállítottak az Egyesült Államokba. Az egyik régiségkereskedő rendszeresen járt Thaiföldre, majd az illegális ásatás helyszínéről és a tárgyakról képeket készített. Vízi és légi útvonalon szállította el a több száz tárgyat éveken át. Lefizette a thaiföldi vámisztviselőket, valamint a tárgyak elnevezése úgy jelent meg az iratokon, hogy a Buddha szobrot ülő embernek írták le. Börtönbüntetést szabtak ki.

A fenti esetek alapján elvonható az a következtetés, hogy nemzetközi szinten több ponton is eltérések, illetve hiányosságok mutatkoznak. A lopott tárgyak eredeti országa, illetve az innen származó elkövetők és a felderítést végző ország jogi különbségei kiéleződtek több esetben is, aminek köszönhetően az eljárást és a felelősségre vonás akadályoztatva lett. Vegyük csak az új-zélandi maori táblákat, ebben az esetben az Egyesült Királyság nem szolgáltatta vissza ezeket, mivel nem akartak a külföldi törvények szerint eljárni. Az etruszk szarkofágok és a svájci cég esetében is rést találtak a svájci jog pajzsán, hiszen a törvény engedi, hogy műtárgyakat letétbe helyezzenek és ezeket ebben az esetben nem lehet rendőrségi eljárás tárgyává tenni. Az orosz műtárgykereskedő Van Gogh festményét is bekebelezhette az orosz kormány és rendelkezhetett felette, majd évekkel később nem kapta vissza az eredeti tulajdonos rokona a tárgyat a Yale Egyetemtől. Mi lenne a jó joggyakorlat? Az illegális ásatásokból származó tárgyakkal kapcsolatban nehéz bizonyítani, hogy honnan kerültek elő, valamint azt is, hogy nem a birtokos tulajdonában állnak, hanem illegális ásatás történt. A föld alatti kulturális javakról nincs tudomásunk, így jegyzék és kép se készülhetett róluk. A múzeumok és templomok többsége sem készít dokumentációt és jó minőségű képet a gyűjteményük részét képező tárgyakról. Az egyiptomi hat tárgy esete pozitív végkimenetelű

lett, hiszen minőségi dokumentációval gyorsan azonosítani tudták, hogy honnan lopták el a tárgyakat.

Az esetek elemzése során az is kiderült, hogy a Sotheby's és a Christie's aukciós házakon keresztül számos tárgy kerül a legális piacra. Lehetséges lenne, hogy a világ vezető aukciós háza nem fordítanak kellő figyelmet a tárgyak származására? Olasz tanulmányútjaim során a Carabinieri TPC csapata is beszámolt olyan információkról, miszerint ez a két aukciós ház gyakran értékesít illegális olasz tárgyakat, így folyamatosan ellenőrzik a katalógusokat.

A harmadik szembetűnő dolog a kiszabott szankciók kérdésköre és az értékmeghatározás nehézségei. Van, aki pénzbüntetést kap, ám itt is széles a skála. Nem csupán a tárgyak értéke miatt, hiszen az orosz bűnszervezet létrehozója is arra alapozta fellebbezését, hogy az orosz törvények szerint csupán bizonyos összeg felett beszélnek illegális műtárgykereskedelemről, ám az ő ügyében nem történt semmiféle értékmeghatározás. A SHERLOC adatbázisban található tárgyaknál ritkán fellelhető összeg. Azt, hogy ez minek köszönhető, nem részletezi egyik ügy sem. Lehetséges, hogy nem vonnak be megfelelő szakértőket, akik meghatároznák az értékeket. Az érték meghatározása azonban más statisztikákban és adatbázisokban is hiányos pont. Ezt magyarázhatja az is, hogy az egyes tárgyaknak folyamatosan változik az értéke. Érdekes a maori táblák értékét is megfigyelni, az illegális ásató és a Sotheby's ára között, ahol a műtárgyak értéke százszorosára nőtt. Az ismerté vált szankciók a pénzbüntetéstől a börtönbüntetésig terjednek (pár hónaptól egészen életfogytiglan tartó szabadságvesztésig), emellett a jogfosztás is megtalálható. Olyan esetekből is akad bőven, ahol végül csak a tárgyakat kellett visszajuttatni az eredeti helyére.

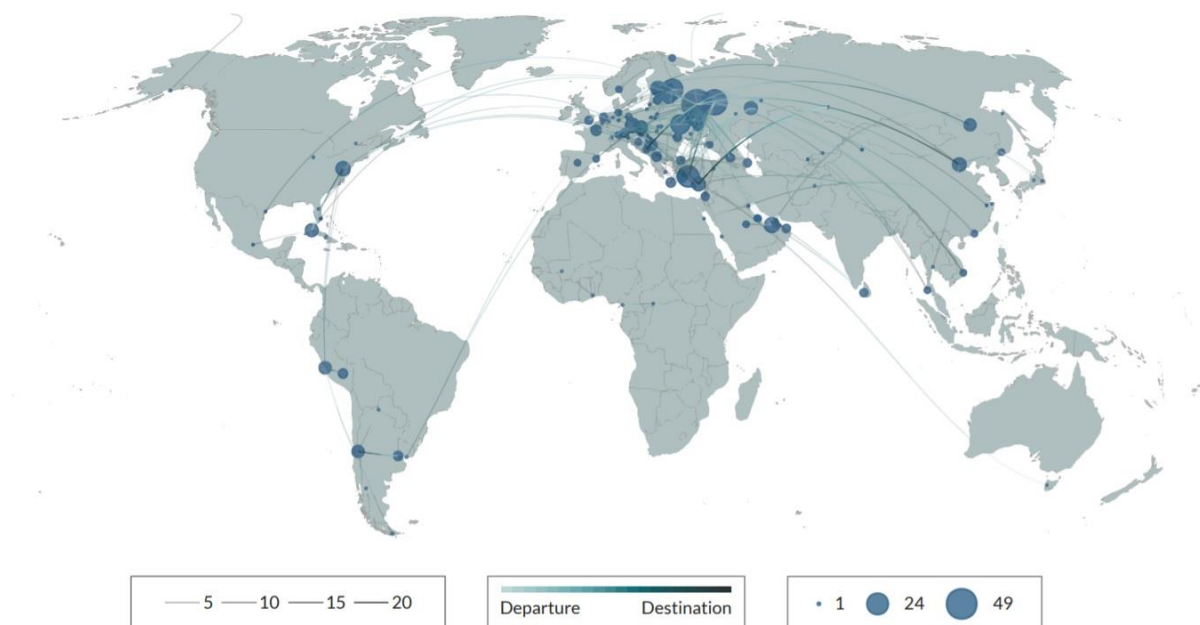
2.2.3. A WCO

A WCO évente statisztikákat készít az illegális kereskedelem egyes ágainak megnyilvánulási formáiról, valamint külföldre juttatásukról.¹⁸⁸ A 2019-es összefoglalóban megemlítik, hogy 2018-hoz képest 19 új ország jelentett eseteket, köztük Chile, Peru és Afganisztán.¹⁸⁹ A 22. ábrán található térképen a vonalak világos vége jelzi a kiinduló pontot és a sötét a célországot. A körök nagysága pedig az esetszámokat jelölik. A térkép elemzésénél azonban meg kell jegyezni, hogy nem ismert minden útvonal, így ez nem fedi le a teljes nemzetközi illegális műtárgykereskedelmet. A célországként feltüntetett helyek nem minden esetben az eredeti célt mutatják meg, hiszen sokszor út közben fedezte fel a hatóság a

¹⁸⁸ URL 11.

¹⁸⁹ u.o. 11.

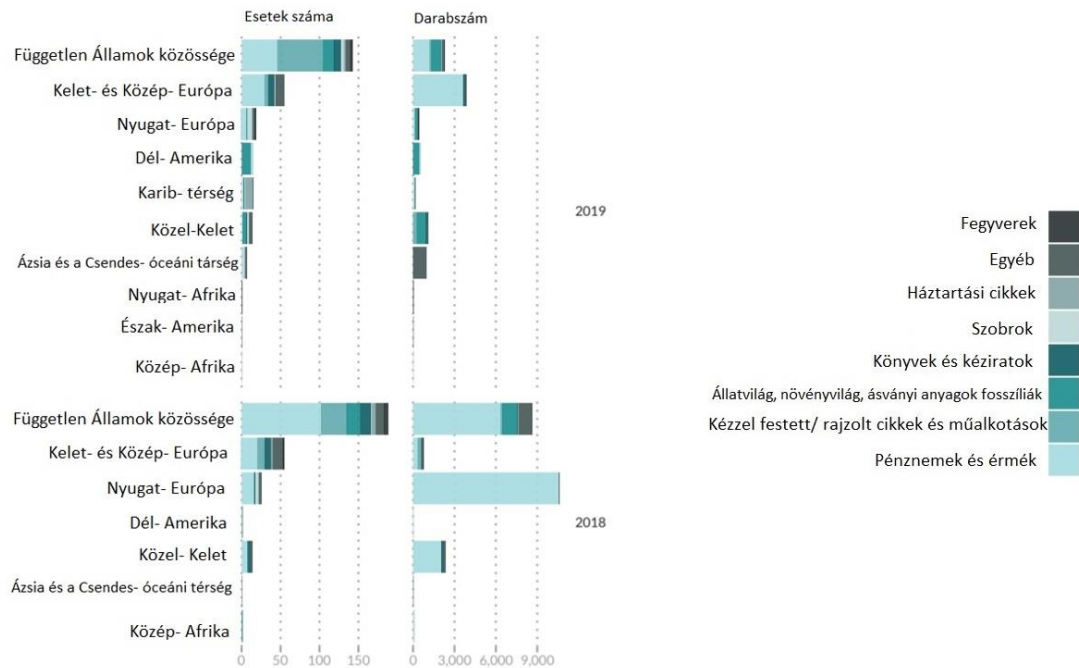
tárgyakat. Az eredeti városok, ahonnan a legtöbb tárgy származik Nizhny Novgorod (Oroszország), Yunakivka (Ukrajna), Szentpétervár (Oroszország), Blagoveshchensk (Oroszország), Havana reptér (Kuba) és a leggyakoribb helyszín, ahol ezeket a tárgyakat megtalálták Antalya (Törökország), ahova Nizhny Novgorodból származik a legtöbb tárgy.¹⁹⁰

22. ábra: Kulturális javak illegális kereskedelmének útvonala a WCO 2019-es összefoglalója alapján (Forrás: WCO Illicit Trade Report 2019.30. URL 8.

Egy másik statisztika, ami megragadta a figyelmet a jelentésben itt a 23. ábrán látható. A 2018-as és 2019-es lopott tárgyak kategóriái között különbségek fedezhetőek fel. Itt a lefoglalt esetek tárgyait láthatjuk az adott országból, nem a kiindulópontjukat. Érdekes megfigyelni, hogy Ázsia és a Csendes-óceáni térségből kiemelkedő 2019-ben a fegyverek száma. Nyugat-Európában 2018-ban a pénzürmék kimagasló száma szembeötlő. Kelet- és Közép-Európában nem történt nagy változás a két évben, azonban szinte minden tárgykategória megfigyelhető.

¹⁹⁰ u.o. 31-32.

23. ábra: Az illegális műtárgykereskedelem országonként és tárgytípusonként a WCO 2019-es összefoglalója alapján
(Saját készítés a WCO-n fellelhető ábra alapján. Forrás: WCO Illicit Trade Report 2019.23. URL 8.)

2.2.4. Az ICOM

Az ICOM a múzeumokat segítő és összegyűjtő szervezet, amely a múzeumokon keresztül kapcsolódik az illegális műtárgykereskedelem megfékezéséhez. 1946-ban alapították és céljuk, hogy a műtárgyakat, illetve gyűjteményeket a megfelelően kezeljék a múzeumok, melyhez ajánlásokat is írtak.¹⁹¹ Az ICOM ezen kívül nyilván tartja azon műtárgyakat, amelyeket a legveszélyeztetettebbek az illegális kereskedelem számára az úgynevezett vörös listáján, azaz Red List.¹⁹² Az ICOM honlapján három kategória alapján kereshetünk ezekre a tárgyakra: anyag, tárgytípus és ország szerint.¹⁹³ 34 ország található a listán, melyet négy nagyobb csoportba soroltak: Ázsia és a Csendes- óceáni térség, Latin-Amerika és a Karibi- térség, Közel- Kelet és Észak- Afrika, valamint a Szubszaharai Afrika. A Covid-19 vírus megjelenése a múzeumokat is érintette, ezért az ICOM felmérést készített a kiállítási területek és a raktárak védelme kapcsán; felmérték, hogy a múzeumi dolgozók közül miket tekintenek veszélynek: a fegyveres konfliktusokat (Latin-Amerikai és Karibi térség, Arab országok), természeti katasztrófákat (mind a hét csoport, de közülük is kiemelkedik Észak- Amerika, Latin-Amerikai és Karibi térség, Ázsia, Csendes- óceáni térség), politikai

¹⁹¹ Szabó, 2008, 458.

¹⁹² Lukács, 2020a, 41.

¹⁹³ URL 12.

kríziseket (szintén minden ország, de kiemelkedik Észak- Amerika, Latin-Amerikai és Karibi térség), gazdasági válságot (Ázsiát és a Csendes- óceáni térséget leszámítva itt a legmagasabb az arány mindegyik csoportnál), illetve semmit ezek közül (itt az európai múzeumi szakemberek 46%-a jelölte be ezt a lehetőséget).¹⁹⁴

2.2.5. Az FBI-Art Theft

Az FBI 2004-ben létrehozott egy gyors bevetésű csoportot, az Art Crime Team-et,¹⁹⁵ amelynek megalakulása többek között a bagdadi múzeum kifosztásának volt köszönhető.¹⁹⁶ Ennek a konkrét eseménynek a kivizsgálásához szükségesnek látták, hogy olyan szakértőket alkalmazzanak, akik kifejezetten a kifosztott és ellopott műtárgyakra szakosodtak.¹⁹⁷ Kezdetben nyolc különleges ügynökkel és egy programvezetővel indult meg a csoport működése, ma pedig 20 fő dolgozik együtt összesen.¹⁹⁸ Az információ kétféle úton jut el hozzájuk: rendőrségi bejelentés alapján vagy a lakosság által.¹⁹⁹ Az FBI megjegyezte, hogy számos műtárgy Amerikában köt ki a magángyűjtők vásárlásai révén, azonban a lopások leginkább ezeket a tulajdonosokat érintik, majd utánuk következnek a múzeumok, régészeti lelőhelyek és az indián temetkezési helyek.²⁰⁰

Az FBI-Art Theft programjának nyilvános adatbázisa a National Stolen Art File,²⁰¹ azaz a Nemzeti Lopott Műtárgy Fájl adatbázisa, ahol kiválaszthatjuk a tárgy típusát vagy egy keresőszóval tudunk böngészni a műtárgyak között. Összesen 87 darab tárgytípus található az adatbázisban, mint például a kereszt, zászló, bélyeg vagy a tükör. A régészeti, valamint a numizmatikai leleteket és fossziliákat nem tartalmaz az adatbázisuk. A többi adatbázishoz viszonyítva, mint a Leonardo vagy a WOA, még kezdetleges, legalábbis a felhasználói része. Nincs lehetőség kép alapján keresni, illetve lelőhely szerint sem. A legtöbb esetben a leíráshoz társul kép, bár néhol homályos, rossz minőségű és fekete-fehér. A tárgyakhoz szöveges információ is társul, mint például a bűncselekmény típusa (például lopás), a tárgy típusa, alkotója, keletkezésének időpontja, az anyaga és a méretei. A bűncselekmény típusánál minden tárgyat lopottként tüntetnek fel, így ez a szöveges adat kihagyható az adatbázis tárgyainál. A NSAF adatbázis nevében is szerepel a lopott tárgyak kifejezés, továbbá a

¹⁹⁴ URL 13.

¹⁹⁵ Art Crime Team fordítása: Művészeti Bűnügyi Csoport.

¹⁹⁶ Amineddoleh, 2014, 749.

¹⁹⁷ URL 14.

¹⁹⁸ Amineddoleh, 2014, 749.

¹⁹⁹ URL 15.

²⁰⁰ u.o.

²⁰¹ URL 16.

honlapon is feltűntetik, hogy lopott műtárgyakat tartalmaz az adatbázis. Nincs lehetőség az eltulajdonítás vagy a származás helyét vizsgálni.

2.2.6. Az Interpol, a WOA és az ID-Art

A nemzetközi nyomozás Európa központú vizsgálatánál is a legfontosabb szervezet az Interpol²⁰². Az Interpolnak nyomozati jogköre nincs, munkájukkal a nemzeti rendőrségek hatékonyságát kívánják segíteni információáramlással. Az Interpol szerepet vállal a rendőröknek, vám- és pénzügyőröknek szervezett oktatásban, valamint együttműködik más nemzetközi szervezetekkel és a magánszektoralal egyaránt.²⁰³ Az Interpol magyarországi irodája a NEBEK központban található, amelyről a magyar fejezetben esik majd szó. 1947-től vesz részt az Interpol a kulturális örökségvédelemben és 2004. február 17-én a Lyonban ülésező országok tagjaitól azt kérték, hogy évente készítsenek statisztikákat az illegális műtárgykereskedelemmel kapcsolatban, ami alapján készíti el az Interpol nemzetközi éves értékelését is.²⁰⁴

A nemzetközi nyomozásban akkor milyen szerepet is tölt be pontosan az Interpol? A nemzetek adatokat a bűnügyi jogsegély alapján kérhetnek a megalapozott gyanú esetén.²⁰⁵ Ha például egy Olaszországból illegálisan eltulajdonított műtárgyat fedez fel a Carabinieri TPC a Sotheby's aukciósház katalógusában, akkor a helyes eljárás szerint felveszi a kapcsolatot az Interpollyal, akik közvetítik az olasz hatóság észrevételét az aukciósháznak, illetve a helyi hatóságnak, továbbá mellékelnek dokumentációkat, mely bizonyítja, hogy az adott tárgy lopott. Ezen túl, a körözés alatt álló tárgyak bekerülnek az Interpol adatbázisába, amely 2019 előtt a WOA, azaz Works of Art volt, amely a bár tárolt lopott műtárgyakat információkkal, mégsem hozta a kor technológiai szintjét.

Az adatbázisban számos esetben hiányos vagy rossz minőségű képek voltak társítva a tárgyakhoz, valamint a keresőfelület is csupán „kulcsszavas” keresésnek felelt meg, amihez a szavakat az Interpol munkatársai vitték fel (például tájkép) és ha valaki például csendéletként keresett a képre, már nem találta meg, mert ez a kulcsszó nem szerepelt a tárgyhoz társítva. A hiányosságokra az Interpol is felfigyelt és az olasz Leonardo adatbázis alapján újításokat vezettek be a Psyche Project²⁰⁶²⁰⁷ keretén belül, mely a Carabinieri TPC munkatársai és az

²⁰² International Criminal Police Organization, magyarul: Bűnügyi Rendőrség Nemzetközi Szervezete

²⁰³ Jouanny, 2008, 9.

²⁰⁴ u.o. 7.

²⁰⁵ Lukács, 2020a, 42.

²⁰⁶ Protecting System of Cultural Heritage, ford.: A kulturális örökség védelmi rendszere

Interpol szakemberei között létrejött oktatás és információátadás útján történt.²⁰⁸ Két fontos pontot emelnék ki, amely hozzájárult a modernizáláshoz a projekt keretén belül: az egyik a Leonardo adatbázis kép-képpel való összehasonlítási lehetőségét, (amelyet az olaszországi és vatikánvárosi állam fejezetben bővebben is ismertetek) valamint a Leonardo adatainak bevonását az Interpol WOA adatbázisába, amely egyben egy európai központú adatbázist is eredményezett.²⁰⁹ Az adatbázis és az applikáció a jelenleg körözés alatt álló összes lopott műtárgyat tartalmazzák, amiről az Interpolnak tudomása van. Fontos megemlíteni, hogy az illegális műtárgykereskedelemnek csak egy szelete a lopás, de mindenképpen az egyik kulcsfontosságú bűncselekménytípusa is egyben.

A WOA-hoz történő hozzáférést az Interpol központtól, azaz a párizsi irodától kell engedélyt kérni, amelynek eredményeképpen egy évig biztosítanak hozzáférést az adatokhoz, ellentétben az elődjével, ami mindenki számára elérhető volt a honlapjukon.²¹⁰ Az adatbázisban 2019-ben 944 tárgyat tüntetett fel a rendszer, amiket Magyarországról loptak el,²¹¹ 2021-ben pedig az ID-Art mobil applikáción 912 tárgy található ugyanazzal a keresési feltétellel. Az ID-Art az Interpol mobil applikációs verziója, mely az olasz i-TPC applikációnak felel meg, vagyis az olasz rendszer egy másik adaptációja. Az applikáció ingyenesen letölthető Androidos és Apple készülékekre egyaránt. Az ID-Art egyik előnye, hogy bárki számára adott a lehetőség saját adatbázist létrehozni a tárgyakkól. Miért is fontos a házi katalógus készítése? Lopás esetén megkönnyíti a nemzeti és nemzetközi nyomozást is, ha jól dokumentált tárgyaink vannak, valamint, ha jó minőségű képpel rendelkezik az adott tárgyról. Így lopás esetén sokkal gyorsabban ismertté válhat minden információ, valamint a tárgy azonosítása a képek alapján gyorsabban is működhet.²¹² A házi katalógus mellett lehetőség van az adatbázisban keresni manuálisan és kép alapján. Előbbinél a tárgy típusa, a készítés technikája, anyaga, leírása, formája, szignója, egyéb írásos jelzése és eredete (ország) alapján tudunk keresni. A találatoknál megjelenik kiegészítésként a periódus, ám a WOA adatbázistól eltérően, itt nem látható az országon belül a pontos helyszín, ahonnan a tárgyat eltulajdonították (pl: múzeum, szabadtér stb.). Az iTPC-hez hasonlóan az Interpol átemelte a saját applikációjukba az olasz rendszer legnagyobb előnyét, hogy nem csupán a szöveges, hanem vizuális keresés is lehetséges. Ez az opció műgyűjtőknek, kereskedőknek, rendészeti szakembereknek is kiváló. Az applikációval fotót lehet készíteni egy tárgyról, és ha egyezés

²⁰⁷ Rush, Millington, 2015, XIV.

²⁰⁸ Lukács, 2020b, 20-21.

²⁰⁹ Lukács, 2019b, 138.

²¹⁰ Lukács, 2020b, 21.

²¹¹ Lukács, 2019b, 138.

²¹² Lukács, 2020a, 41-42.

található az adatbázisban, akkor lopott tárgyról beszélhetünk. A fotó készítése során ügyelni kell, hogy egyenesen tartsuk a telefont, a tárgy ne legyen túl messze, éles képet készítsünk és ne legyen vaku által fehér folt a tárgyon. Az ID-Art adatbázisában összesen 52.043 darab tárgy látható, amelyből 7250 darab olasz és 912 darab Magyarországról eltulajdonított tárgy figyelhető meg.²¹³

A nemzetközi és a nemzeti szervek egyaránt fontosak a kulturális javakkal való visszaélések megelőzésében, illetve megfékezésében, azonban ahogy láthattuk különböző forrásaik vannak és más-más adatbázissal dolgoznak. Az információ áramlása és az egységes rendszer segítene megakadályozni a határokon átívelő tárgyak csempészését, valamint az aukciósházak és galériák munkáját is könnyítené, hogy ezeket a tárgyakat ne értékesíthessék a legális piacon. Azt sem szabad elfelejteni, hogy a látencia nagy, így csak becsléseket tudunk tenni és egy árnyalt képet kapni a valós helyzetről. Ez igaz az útvonalakra is, hiszen a lefoglalt tárgyak nem feltétlenül a megrendelőnél kerültek elő, így a térképeken felrajzolt útvonal célországja és városa sem feltétlenül adja vissza az eredeti pontot.

2.2.7. Az adatbázis és a tárgyleírás szerepe az illegális műkincskereskedelem elleni fellépésben

Különböző adatbázisokat mutattam be a „Nemzetközi küzdelem az illegális műkincskereskedelemmel szemben” fejezetben, melyek eltérő információkkal és struktúrával rendelkeznek, illetve amelyeknek megvannak az előnyeik és a hiányosságaik egyaránt. Ezen adatbázisok felderítési célokat szolgálnak, így a tárgyak külső azonosító jegyeire fókuszálnak és a rendészeti szervek, illetve magánszemélyek részére készültek. Továbbá fontos megemlíteni, hogy lopott műtárgyakat tartalmaznak ezek az adatbázisok, amelyeket nem lehet teljes egészében az illegális műtárgykereskedelemre rávetíteni, hiszen annak csak egy része ez a bűncselekménytípus. Mi is kellene egy felderítési céllal megalkotott optimális adatbázis felépítéséhez az illegális műtárgykereskedelem kapcsán? A legszükségesebb azonosító adatok, információk, amelyek minden adatbázishoz szükségesek lennének a következők:

- A tárgy típusa (Például bútor, pénzérme, festmény. Az adatbázisok többségében régészeti vagy antik tárgy is megjelenik, ami félreérthető, mert a régészet korszakolása számos országban eltérő)

²¹³ Az adatok 2021.08.18-án az ID-Artban szereplő tárgyakra vonatkozik.

- A tárgy mérete hosszban és szélességben (ha nemzetközi adatbázisról beszélünk, akkor cm-ben és inch-ben is hasznos lenne például megadni az adatokat)
- A tárgy alkotója (Ismeretlen szerző, vagy a teljes név, amit fel kellene tüntetni. Az adatbázisban továbbá fel kellene jegyezni, hogy a tárgy tartalmazza-e a szignót vagy nem, hiszen attól még, hogy például egy szobron nem látszik az alkotó aláírása, mégis tisztában lehetünk vele, hogy ki készítette.)
- A tárgy keletkezésének ideje, illetve a korszaka (Az adatbázisok eltérők ezen a ponton. Van, ahol századot adnak meg, van, ahol pontos évet, de előfordul, hogy például az ókor vagy az őskor megnevezés társul hozzá, valamint a „nem ismert” jelző is. Egységesítés szempontjából, szerepelhetne egyszerre mindkét kategória. Ahol évszám van, ott a század is ismert, így azt is be lehetne írni, illetve, ha csak a század ismert, akkor az évszámnál a „nem ismert” jelző jelenne meg. Az egyéb történelmi korszakolást (például „őskor”) azért nem tartom szerencsésnek, mert nem minden országban azonos a datálásuk, számos esetben eltérések találhatóak. Itt érdemes megemlíteni, hogy az időszámítás kezdete sem egységes minden területen, így az évszámok mást jelentenek például Európában és mást Ázsia egyes részein. Ezekben az esetekben szükségszerűnek találom feltüntetni mind a két évszámot az adott régió megjelölésével.)
- A tárgy amilyen technikával készült (cizellált, kőberakásos stb.)
- A tárgy anyaga, amiből készült (például textil, fa, bronz stb.)
- A tárgy korábbi tulajdonosai (Az azonosító adatokhoz bizonyító erejű információk szükségesek. Ehhez utalások is előfordulnak, mint például a tárgy hátulján lévő iratok, azonban ennek a hitelességét vizsgálni kell.)
- A tárgy sérülései (Eltűnés esetén könnyebb a tárgy azonosítása, ha a tárgy sérülési fel vannak tüntetve az adatbázisban.)
- A tárgy súlya (A különböző mértékegységek itt is megjelennek az egyes nemzetek adatbázisaiban, így itt is az egységes mértékegység mellett az adott ország a sajátját is érdemes megjeleníteni, amely elősegítené a lokális nyomozás gyorsítását)
- A helyszín, ahonnan eltulajdonították a tárgyat (Például múzeum, szabadtér, magántulajdonú ingatlan stb. Ez a kategória a statisztikához és az útvonalak meghatározásához lenne fontos. Ha minden ország statisztikájában szerepelne, hogy honnan tulajdonítottak el tárgyakat, akkor az adott nemzet azokra a pontokra összpontosíthatna és azon helyszínek védelmét erősíthetné.)

A felsorolt pontok nem tartalmazzák a technológiai korszerűsítést, csupán olyan adatokat soroltam fel, amelyek szükségszerűek lennének egy adatbázis létrehozásához, mely elősegíti a gördülékeny nemzetközi nyomozást az illegális műtárgykereskedelem megfékezése érdekében. A felderítési céllal megalkotott adatbázisok mellett említést kell tenni arról, hogy a szakértők az elsődleges felderítésen túl műszeres vizsgálatokat is végeznek az azonosítás érdekében. A festmények azonosításához már kutatások folynak az UV-lumineszcens és az infravörös vizsgálatok mikroszkopikus eljárásáról,²¹⁴ azonban az összes műtárgytípusra még nem történt teljesskörű kidolgozása az eljárásnak.

Több ponton felmerült, hogy az országok eltérő mértékegységeket használnak, így az egységes nemzetközi adatbázis létrehozásához az SI-t, azaz a Mértékegységek Nemzetközi Rendszerét részesíteném előnyben, amelyet egy kalkulátorral egészítenék ki, hogy az SI mértékegységek mellett az adott ország egységeire is átváltható értékekkel dolgozhassanak.

A tárgyleírás alapjait A személyleírás című könyv²¹⁵ ihlette, továbbá az anyagismeret és a tipológiai gyűjtemények. A tárgytipusok végtelensége és a disszertáció keretei miatt szűkítettem a kategóriát régészeti leletű tárgyakra, azon belül is a régészeti korú kerámiákra, ugyanis ez a lelet típus sokszínű és változatos, ugyanakkor ismertetése egyértelmű és látványos.

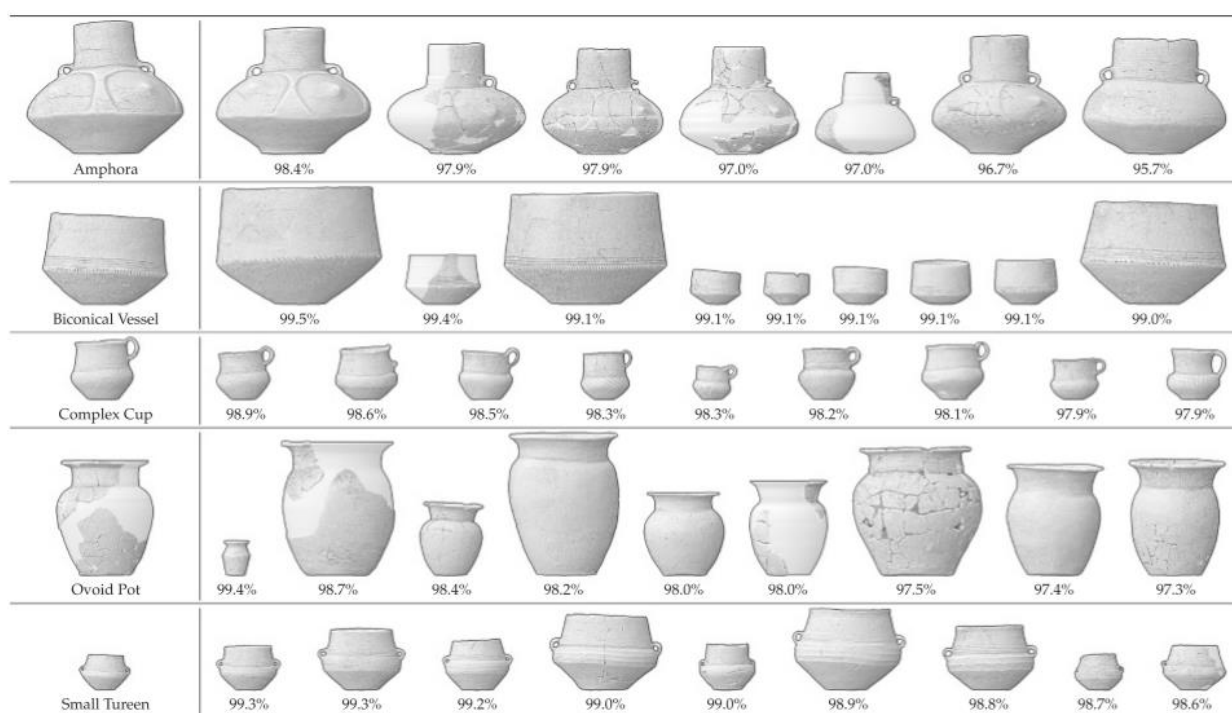
A régészetben többféle tipológia létezik, általában egy-egy kultúra vagy lelőhely leletanyagát dolgozzák fel, nem jellemző a nemzetközileg lefedhető elosztás. A háromdimenziós szkenneléssel és a digitalizációval számos tipológiai megközelítés vette kezdetét, amelyek között a peremekből készített összehasonlításokat végeztek, ámbar ezen vizsgálatok nem vetíthetők át másik tárgytipusokra.²¹⁶ Egy 2014-es tanulmányban Christian Hörr, Elisabeth Lindinger és Guido Brunett a gépi tanulást használták a kerámiák tipologizálásához úgy, hogy a méretet figyelmen kívül hagyták (24. ábra). A gépi tanulás számos lehetőséget nyújt, amely segítségével azonosíthatóak lennének a tárgytipusok. Ehhez tömördek információt kell a rendszerbe táplálni, hogy minél kevesebb hibával dolgozhasson a program. Ez a jelenség minden tárgytipusra igaz, a rengeteg információ digitalizálása és katalogizálása elősegíthető a gépi tanulás lehetőségét. A végeredmény egy olyan rendszer megszületését eredményezné, amely régészeti, szakértői és rendészeti szinten is hasznosítható

²¹⁴ Váli, 2019, 88-99.; Kovácsné, 2019, 100-111.; Sajó, 2019, 112-137.

²¹⁵ Anti, 2017.

²¹⁶ Gilboa, Karasik, Sharon & Smilansky. 2004, 681–694.; Bayewitz et al. 2009, 2517–2530.; Hörr, Lindinger & Brunnett, 2014. 7.

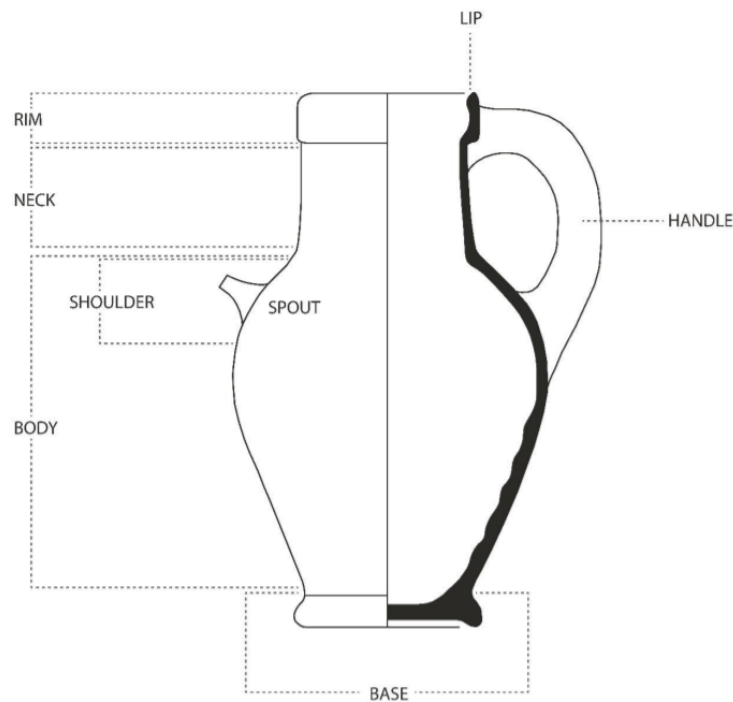
adatbázis lenne. Egy-egy töredék háromdimenziós szkennelésével a program a görbület, falvastagság, perem vagy test formájából azonosítani tudná a tárgyat, amelyet most a régészek és a restaurátorok végeznek. A rendészeti célú felhasználásánál a lopott tárgyak adatbázisában kapna hangsúlyos szerepet a program, ahol nem csupán az eltulajdonított tárgyakat, de a módosított egyedeket is százalékos meghatározással azonosítaná. Ez a módszer hasonlít leginkább a Google Arts & Culture-féle összehasonlítás lényegére, amit átalakításokkal hasznosíthatunk a rendészeti szakemberek feladatainak megkönnyítésére. Emellett több régészeti lelet kerülhetne a program által azonosításra, amely elősegítené a látencia csökkenését.

24. ábra: Kerámiák hasonlóságai a gépi tanulás által
 Forrás: Hörr, Lindinger & Brunnett, 2014, 12. Fig. 3.

A személyleírás részletesen tartalmaz különböző csoportokat, mint például a fej, orr, szem formákat és a hajviseletet egyaránt. A személyek egyediségét és különlegességét lehet kategorizálni, így véleményem szerint az egyedi műtárgyknál ez szintén lehetséges. A tárgykategóriák külön részletes leírás alapján történő rögzítéssel segíthetnének a gépi tanulás és az adatbázis pontosabb működését is. Ha a kerámiákat vesszük figyelembe, akkor csak úgy, mint az emberi testnél, itt is el kell különíteni a tárgy részeit (25. ábra). Egy ilyen kerámia áll a peremből, szájból, nyakból, vállból, testből, kiöntőnyílásból, talp részből és a fülből. Ezek különböző formájúak és számúak is lehetnek, az amforáknál például két fül is előfordul, de

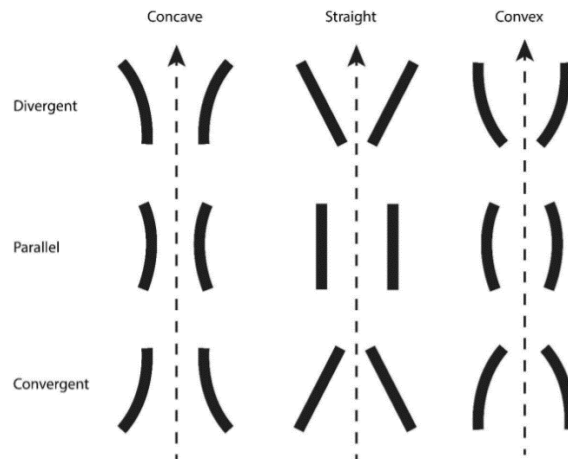
olyan esetek is felmerülnek, ahol hiányos valamelyik „testrész”. A vázák mindegyik részéről külön, részletes leírás és formatáblázat szükséges, ami alapján könnyen elkészülhet a tárgy leírása.

25. ábra: A váza részei

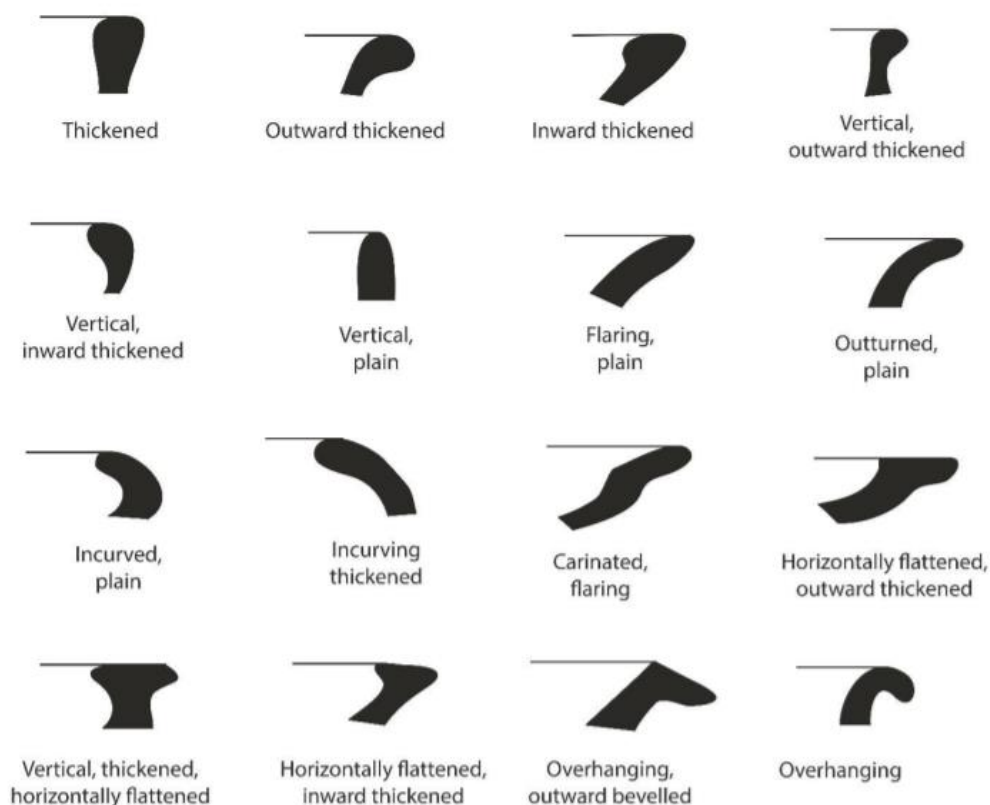
Forrás: Lefrancq, Hawkes, Jaseera & Mohanty, 2019. Figure 41.75.

A kerámiák nyak, váll és test részének legegyszerűbben 9 formára bontása lehetséges (26. ábra). Figyelembe kell venni, hogy a falak kifelé, egyenesen vagy befelé állnak-e, illetve szétnyíló (divergens), párhuzamos vagy egymás felé hajlóak-e (konvergens). Ezek variációi alapján tudjuk legkönnyebben leírni a tárgyak ezen részeit. A 25. ábra így párhuzamosan egyenes nyakkal, konvergens befelé hajló vállakkal, valamint divergens befelé álló testtel rendelkezik. Ezzel a módszerrel könnyedén megtörtént a leletek leírása, így pontosítva a tárgyak értelmezését.

26. ábra: Az edények oldalformái
 Forrás: Lefrancq, Hawkes, Jaseera & Mohanty, 52. 2019. Figure 5. 14.

A kerámiáknál szintén fontos figyelembe venni a peremek típusát (27. ábra), amely 16 példányra osztható szét. Megtalálható közöttük a megvastagított; kifelé megvastagított; befelé megvastagított; függőleges, kifelé megvastagított; függőleges befelé megvastagított; sima függőleges; kiszélesedő sík; kihajló sík; görbe sík; megvastagított kanyargós; karinált lág; vízszintesen lapított, kifelé megvastagított; függőleges, vastagított, vízszintes lapított; vízszintesen lapított, befelé vastagított; túlnyúló, kifelé ferde és túlnyúló. A 25. ábrát tovább elemezve, a tárgy függőleges, befelé vastagított peremmel van ellátva.

27. ábra: Peremtípusok

Forrás: Lefrancq, Hawkes, Jaseera & Mohanty, 52. 2019. Figure 42. 76.

Az emberi testet díszítő piercingek és tetoválásokhoz hasonlóan a kerámiákon is feltűnhetnek különböző minták, amelyek mélyedés vagy kitüremkedés formájában elevenednek meg. A mélyedés alatt értem például a bevágásokat és karcolásokat, a kitüremkedés pedig a búbokát, csipkedést, illetve különböző figurákat (ember-, állatfej, növény stb.). A díszek továbbá lehetnek figuratív, illetve nonfiguratív elemek egyaránt.

A kerámiák természetesen még számos módon elemezhetőek és kategorizálhatóak, mint például a soványítás, vagy hogy kézzel készült, esetleg korongolt tárgyról van-e szó stb. Végezetül, ezzel rövid ismertetővel csupán reprezentálni kívántam, hogy a tárgytipusokat részletes rajzokkal és leírással könnyen, a személyleíráshoz hasonlóan, szakszerűen és kézzelfoghatóan is elemezhetjük a pontosabb vizsgálatok érdekében. A külső leírások a felderítésnél különösen hasznosak lehetnek, azonban az azonosítás külső jegyek alapján jellemzően nem lehet kétséget kizáró. A nagyobb bizonyosság anyagvizsgálatokkal lehetne elérhető.

2.2.8. Az illegális műtárgykereskedelem elleni nemzetközi küzdelem nehézségei

1) A nemzetközi nyomozást nehezítő tényezőket csoportokra osztanám, amelyek közül az első a kommunikáció hiánya. Ezalatt értem a rendészeti szervek egymás közötti, illetve a civilek és rendészeti szervek közötti kommunikációt egyaránt. A rendészeti szerveken belül történő kommunikáció nehézségei közé tartozik az is, hogy gyakran időigényesek a döntési és engedélyezési folyamatok; a szervezeten belüli információáramlást csak részlegesen biztosítják a belső szabályzók, valamint nincsenek megfelelő hivatalos szakmai platformok a gyakorlatok megosztására.²¹⁷ Az Interpol munkatársaival folytatott interjúk rávilágítottak a rendszer egy olyan hiányosságára, amely kiváló példa lehet a civil és a rendészeti szerveket egyaránt érintő kommunikáció hiányára: ha egy műtárgy előkerül és a tulajdonos, esetleg a helyi hatóság nem jelenti be, akkor az adott kulturális érték még mindig a körözött listán lesz, amely számos nehézséget okozhat a jövőben.²¹⁸ Megnehezítheti a tárgy értékesítését, de az exportját is egyaránt. Az olasz példa esetében a kommunikáció fontos pont a civilek felé, mind technológia, konferencia és oktatás szintjén.²¹⁹ Hogy is lehetne a kommunikációt fenntartani egyszerre minden generációval? Meglátásom szerint a technológia új eredményei és a social média felületek még mindig kiaknázatlan lehetőségek, habár a Carabinieri TPC és az Interpol is kétségkívül hozzákezdett ezek használatához, azonban ezen felületeket ezeknél a szervezeteknél is tovább lehetne fejleszteni és számos ország pedig még mindig nem alkalmazza ezeket.

2) Az oktatás szintén kulcsfontosságú tényező mind civil, mind rendészeti szakemberek terén. Egy görög, két portugál és egy svéd középiskolában részt vettek a diákok a „Mapping our city monuments”, azaz „Városi műemlékeink feltérképezése” című projektben, ahol GPS és digitális kamera segítségével fedezték fel a műemlékeket innovatív pedagógiai módszerekkel, ahol a térbeli gondolkodás párosul a kultúra felfedezésével.²²⁰ Hasonló kezdeményezésekkel a civil lakosság nem csupán oktatásban részesülne, de elősegítené a kulturális javak digitalizációját is.

3) A harmadik nehézségnek a nemzeti adottságok, szabványok különbségeit és a jogi eltéréseket emelném ki. A különbségek körébe a már említett mértékegységek és korszakolások is beletartoznak, azonban a kulturális, szociális, oktatási, gazdasági, jogi és politikai háttér megemlítése elengedhetetlen. A SHERLOC adatbázis során bebizonyosodott

²¹⁷ Nyitrai, dr. Zsigmond, Kiss & Frigyer, 2018, 302.

²¹⁸ Lukács, 2019b, 137.

²¹⁹ Lukács 2020a, 37-48.

²²⁰ Apostolopoulou, Carvoeiras & Klonari, 2014, 67.

egy újabb fontos probléma, még hozzá a jogszabályi eltérés. Vegyük csak példának az orosz elkövetőt, akit Genfben kaptak el. Az orosz törvényekre hivatkozva próbált fellebbezni, ahol értékhatárhoz kötik a büntetést. A SHERLOC adatai alapján értékhatártól függetlenül országonként eltérő szankciókat alkalmaztak: pénz- vagy/ és börtönbüntetést, esetleg jogfosztást, de az is előfordult, hogy az elkövető felé nem történt retorzió. Nem csupán nemzetközi szinten, egy országon is belül megtörténhet a jogsértés súlyának ennyire eltérő értékelése.²²¹ A politikai és gazdasági egyensúly felborulásával a kulturális javak is veszélybe kerülhetnek, hiszen lopás és rongálás is bekövetkezhet fegyveres konfliktus nélkül is.

4) A kommunikáció, a kulturális és az oktatási háttér egyaránt befolyásolhatja a nyomozási eszközöket és az adatbázis létrehozását. Az azonosító jellemzők meghatározása az adatbázis kulcsa, azonban ez nem feltétlenül országspecifikus. Kriston László szerint a természettudományos vizsgálatok (például röntgen- és infrafelvételek) objektívvá tennék a tárgyak meghatározását akár nemzetközi szinten is, ám bár egységesen nem megoldott probléma még.²²² Az eltulajdonított tárgyak felkutatása érdekében elengedhetetlen lenne, ha a tulajdonosok (állami és magánszektor egyaránt) házi katalógust készítené. Ehhez a korábban már felsorolt adatokat kellene összegyűjteniük, továbbá jó minőségű képekkel is rendelkezniük kéne az adott műtárgyról, hiszen csupán a leírás alapján nem feltétlenül fogják tudni a rendészeti szervek azonosítani az avar kori korongfibulákat vagy Szobotka Imre kubista festményét. Ezen adatok már az olaszok elkezdték online adatbázisba gyűjteni, majd ezt az újítást az Interpol is integrálta. Az online felületen található információk azért is fontosak, mert papír alapon számos esetben helytelenül tárolják a tulajdonosok, például a festmény mögött, így ez együtt kerül eltulajdonításra a házi leltárral.²²³ A fegyveres konfliktusok során eltűnt, megsemmisült vagy megrongálódott, esetleg múzeumi vagy magántulajdonú ingatlanból eltulajdonított műtárgyakat gyakran turisták által alkotott vagy családi eseményeken készült fotókat gyűjtenek be és helyeznek az adatbázisba,²²⁴ így az adatbázisokban ölelkező párok, kezek és fejbürok is feltűnhetnek. A házi katalógus gyártásának hiánya meglátásom szerint a kommunikáció és az oktatás hiányát is jelenti egyben. Sokan félnek készíteni egy online adatbázisban fellelhető katalógust, mondván: nem akarják megkönnyíteni a bűnözők dolgát.²²⁵ Ehhez azonban szükséges lenne biztosítani őket

²²¹ Kármán, 2019, 48- 67.

²²² Ezúton szeretném megköszönni Kármán Gabriella szíves szóbeli közlését.

²²³ Lukács, 2020a, 40.

²²⁴ Wilson, 2016; Lukács, 2020a, 40.

²²⁵ Lukács, 2019c, 494.

az adatvédelemről és arról, hogy lopás esetén mennyivel gyorsabban indulhatna el az eljárás, ha az online adatokat az Interpol és más rendészeti szervek is rövid időn belül megkapnák.

5) Az olasz modell alapján kidolgozott kép-összehasonlító funkción belül is találhatóak hiányosságok. Az első, hogy a nagyméretű festmények értékesítése és szállítása könnyebb feldarabolva. A szabdalás eredménye, hogy az alakok és tárgyak egy része átkerül a szétvágott fél másik részére, így ezeket módosítják, átfestik, hogy könnyebben eladható legyen.²²⁶ Ennek eredménye, hogy az adatbázis nem talál egyezést a kép képpel való összehasonlítás funkciónál, hiszen már nem az eredeti kinézetét és méretét őrzi a műtárgy. Ennek elkerülése érdekében a Google Arts & Culture nevezetű applikációja lehetne a megoldás. Az app a virtuális múzeumlátogatások és az ismeretterjesztés mellett, a fiatalok számára is érdekes újítást vezetett be: „Melyik festményre hasonlítasz?”. A felhasználónak lehetősége van selfiet, azaz önképet készítenie telefonja, laptopja vagy tabletje segítségével és az applikáció, a több ezer feltöltött múzeum festményei, rajzai és rézkarcai alapján megállapítja %-os hozzávetéssel, hogy mennyire hasonlít a felhasználó bizonyos arcokra a vásznanon.²²⁷ Ezzel a módszerrel az átfestett és átalakított műtárgyak azonosítási ideje is lecsökkenhetne.

6) A hatodik nehézségi kategória a tárgyak megjelölése. Érdekesség, hogy a Schengeni Információs Rendszer nem tartalmaz műtárgyakat, az adatbázisban fellelhető kategóriák mindegyike kóddal, egyedi azonosítóval van ellátva, mint például az alvázsám.²²⁸ Egy műtárgy egyedi, mindenféle jelölés és kód ellátása nélkül is, így az azonosítása és a nyomon követése is eltér a használati tárgyakétól. Etikai szempontból a korrekt eljárás azt jelentené, hogy roncsolásmentes módszerekkel lehetne beazonosítani a tárgyakat, azaz semmilyen jelölés, illetve változtatás nem érné a remekműveket (ennek feltétele azonban, hogy megelőzően már kellenének vizsgálati- azonosító adatok a tárgyról az adatbázisban), hiszen az már nem az eredeti műtárgy lenne. Ezzel a kritériumokkal azonban nehéz műtárgyakat beazonosítani rendészeti szerveknek, így mikropontos és a nanotechnológián alapuló jelölés is szóba került, ahol DNS- jelekkel, azaz számos egyedi azonosítóval jelölnek meg egy műtárgyat, amelyet csak egy speciális eszközzel lehetne leolvasni.²²⁹ Ha hétköznapi megfogalmazást szeretnénk, akkor a bevásárlóközpontokhoz hasonló, kódleolvasó mechanizmusról beszélhetünk, amely a hamisítványok kiszűrésében is nagy szerepet játszana a kulturális javak védelme során. Véleményem szerint létre lehet hozni egy olyan adatbázist,

²²⁶ Lukács, 2020a, 46.

²²⁷ u.o.

²²⁸ Varga, Lukács, 2017, 46-47.

²²⁹ Kármán, Kiss, 2011, 209.

amely roncsolásmentes módszerekkel lesz képes azonosítani a tárgyakat. Ennek kulcsa pont a tárgy egyedisége, pont úgy, mint az emberek azonosítása. A tárgyleírást és a rendszer alapjait a személyleírás²³⁰ módszertanából vettem, valamint a régészeti tanulmányaim során szerzett anyagismereti tudás, továbbá a fotográfus képzés alatt elsajátított ismeret összegyűréséből született meg, melyet a disszertáció végén, a nemzetközi ajánlások fejezetben fejtek ki bővebben.

7) Az illegális műtárgykereskedelem jellemzőinek meghatározása a tér dimenziójában számos akadályba ütközik, melynek többek között a látencia, adatbázis és a szakemberek hiánya az okozója. Az útvonalak meghatározásának egyetlen biztos pontja, ahol megtalálják. Ez nem jelenti feltétlenül a végcélt, így sok esetben az adatbázisok, illetve ezek alapján alkotott térképek nem pontosak. A másik nehézséget a tárgyak eredeti helyszíne jelenti, ahonnan eltulajdonították azokat. Az illegális ásatásokból származó tárgyak még nincsenek dokumentálva, sem múzeumi katalógusban nem szerepelnek, sem pedig régészek tanulmányaiban vagy ásatási dokumentációban. Ezeket a tárgyakat egy eljárás során azonosítani majdnem lehetetlen, hiszen nincs képi és írásos dokumentáció sem a szakemberek kezében. Ilyenkor párhuzamokat keresnek, hogy hasonló tárgyak honnan kerültek elő, így a népcsoport, esetleg a régió is beazonosításra kerülhet a datálással együtt. (illegális ásatás, lopott tárgyak- ha nincs adatbázis nehéz megállapítani). Az útvonalak megállapításának egy sajátos nehézsége, hogy ha sikerül is azonosítani egy irányt és a rendészeti szervek ide összpontosítanak nagyobb erőt, akkor új útvonalakat fognak keresni az elkövetők és így újabb útvonalak nyílnak meg.

A nehézségi faktorok száma véges is lehetne, azonban igyekeztem csak a legszükségesebbeket felsorolni. Végül, de nem utolsó sorban a terrorizmus és a szervezett bűnözés átalakulását és összefonódását emelném ki, mely a 21. században egy újabb nehézséggel állította szembe a szakembereket. A terrorizmus kapcsán elkülöníthetünk új és régi típust,²³¹ melyek közül előbbi több ponton is hasonul a szervezett bűnözéshez, például a technikai infrastruktúra, a finansziális háttér és azt a logisztikai háttér, miszerint olyan államok a könnyű célpontok, amik „kevésbé működnek”.²³²

²³⁰ Anti, 2017.

²³¹ A régi típusra jellemző az önkorlátozás, a hagyományos fegyverek használata lokalizált szinten, kódolt figyelmeztetésekkel, öngyilkos akciók nélkül, míg az új típusú terrorizmusnál korlátlan támadási opció, hagyományos és nem hagyományos fegyverek használata, nagy területre kiterjedő hatással, figyelmeztetés nélküli akciókat hajtanak végre, ahol az öngyilkosságtól sem riadnak vissza. Tálas, 2007, 6. 1. sz. táblázat.

²³² u.o. 1. 4.

2.3. A 21. századi technológia az illegális műkincskereskedelem ellen

A 21. század nyújtotta legnagyobb lehetőség a technológia. Fejlődése egyszerre segítség a tárgyak azonosításában, nyomon követésében, digitalizációjában, míg átok is, hiszen a dark weben nehezen lehet azonosítani az adásvételeket, valamint a hamisításban is szerepet játszik a technológia. Ez a tér sokszínű: legyen szó a tárgyak digitalizációjáról, 3D nyomtatásáról vagy a közösségi médiáról, mely több generációt is megszólít és amelyen keresztül ismeretterjesztést is alkalmazhatunk. A MI és a gépi tanulás többek között a lopott műtárgyak adatbázisával és annak fejlesztésével köthető össze, amelyhez kapcsolódik még a tárgyak jó minőségű digitalizálása. A digitalizált adatokból lehetőségünk nyílik háromdimenziós nyomtatást végrehajtani, amit oktatási, illetve restaurátori feladatokra is felhasználhatunk, továbbá replikaként, illetve hamis tárgyként bekerülhetnek az illegális műtárgykereskedelem körébe.

A technológia megfelelő használata és fejlesztése nélkül a rendészeti szervek munkája nehezítve van, mely sajnos világszerte egy általános tényező. Célom, hogy olyan elemeket mutassak be, melyek javíthatják az illegális műtárgykereskedelem megfékezését.

2.3.1. Mesterséges intelligencia

A mesterséges intelligencia,²³³ azaz MI kifejezést John McCarthy használta először 1965-ban.²³⁴ A mesterséges intelligenciának nevezhetjük az olyan statisztikai technikák összességét, amelyek neurális hálózatokat alkalmaznak a feladatok elvégzésére (gépi tanulás), hiszen ezeket az emberek is képesek elvégezni, azonban a gépi tanulás abban különbözik az MI más megközelítéseitől, hogy a neurális hálózatok által alkalmazott algoritmusokat statisztikailag vezetik le, nem pedig emberi kézzel hangolják.²³⁵ Jacek Dworzecki három műtárgyadatbázist vizsgált (ARTIST²³⁶, TREIMA²³⁷, NNSACH²³⁸), melyeknél az adatbázist kezelő rendészeti szakemberek elmondták, hogy céljuk a jövőben olyan adatbázisok létrehozása, melyeket mesterséges intelligencia használatával működtetnének: nem csupán a lopott tárgyakat azonosítanák a programmal, hanem például az ICOM vörös listás tárgyait az

²³³ Eredeti elnevezése: Artificial Intelligence, azaz AI.

²³⁴ Swarup, 2012.

²³⁵ Brodie, Yates, 2019,118.

²³⁶ Art Information System. Belgiumi műtárgyvédelmi rendészeti osztály adatbázisa.

²³⁷ Francia rendőrség adatbázisa.

²³⁸ Német rendőrségi adatbázis.

online térben értékesíteni szánt tárgyakéval a kép-összehasonlító funkció segítségével.²³⁹ Ha megfigyeljük az olasz LEONARDO, iTPC adatbázisokat, illetve az olasz mintára épülő Interpol adatbázisát, akkor észrevehetjük, hogy ezek a funkciók már megtalálhatóak náluk, még ha kisebb hibákkal is, de a kép képpel való összehasonlítás lehetősége már jelen van. Az olasz műtárgyvédelmi rendőrség ezért is tekinthető a világon egyedinek, mert nemzetközi szinten jóval a többi ország előtt alkalmazza a mesterséges intelligencia nyújtotta lehetőségeket.

A Horizon2020 program keretén belül az Európai Bizottság is egy olyan eszköz tervezését és bevezetését igyekszik létrehozni, ami mesterséges intelligencia algoritmusokon alapszik, továbbá:

- képes legyen adatok feltöltésére és elemzésére hatalmas heterogén adatfolyamokból;
- fejlett viselkedéselemző eszközt alkalmazzon;
- valós idejű elemzést biztosítson;
- tartalmazzon fejlett tudásgráfokat az adatok társításához;
- tartalmazzon trendelemzést és többváltozós viselkedési anomáliák észlelését;
- folyamatosan és önállóan tanuljon a gépi tanulási és az anomália-észlelési technikák segítségével;
- fejlett, személyre szabott műszerfallal és vizualizációs eszközökkel legyen felszerelve;
- jövőálló keretet alkossanak;
- mindezt úgy, hogy betartja az EU jogi, etikai és adatvédelmi szabályait;
- végül képes legyen önállóan keresni és elemezni a virtuális térben található adatokat.²⁴⁰

Ha belegondolunk a fent említett korszerűsítésekbe a 21. században, még mindig nagyon elmaradottnak találom a célokat. Ezen újítások ugyanis az élet számos területén megtalálhatóak, például a közösségi médiában a hirdetéseknel, ahol az érdeklődésünkhöz kapcsolódóan érkeznek ajánlások a nap 24 órájában. Ezen algoritmusok, melyek felismerik, hogy az élet milyen területe érdekel minket aktuálisan (utazás, gasztronómia, könyvek) az eladók által meghirdetett ajánlatokkal kötnek minket össze. Ehhez természetesen társul egy óriási érdek: a pénz. A Facebook fenttarthatósága miatt ezekből a hirdetésekben nagy mennyiségű összeget zsebel be. Ez a technológia az állam számára jelenleg nem hozna

²³⁹ Dworzecki, 2021, 97.

²⁴⁰ Dworzecki, 2021, 97.

hasznot, így nem is feltétlenül érdeke, hogy ezeket a fejlesztéseket a műtárgyvédembe fektesse.

Ha a jelenlegi korszerű, már felhasználó szinten is használt, megfizethető eszközökre gondolunk, mind például az arc-, hang- és ujjnyomat felismerésre például az okostelefonokon vagy a virtuális valóság megjelenítése szemüvegen keresztül, esetleg a 4D smarty okos kártyákra, akkor észrevesszük, hogy olyan sokszínű és felhasználású technika áll rendelkezésünkre, melyet kis átalakításokkal a rendészeti szervek is tudnának hasznosítani az illegális műtárgyvédlem megfékezésében. A 4D smarty kártyák gyerekek számára hozták létre ismeretterjesztés céljából. Különböző kategóriákban lehet vásárolni kártyákat: dinoszaurosok, robotok, bolygók, vadállatok, tengeri élőlények és madarak. A kártyák használatához szükség lesz egy okos eszközre (például telefon, laptop, ipad stb.), majd egy applikáció letöltésével a kártyán lévő kétdimenziós képek a képernyőn háromdimenzióssá válnak: mozognak és hangot adnak ki. Lehetőség nyílik ezek méreteit változtatni, sőt, másik 4D kártya mellé helyezve interakcióba is képesek lépni egymással (például a majom megeszi a banánt, ha ezt a két kártyát egymás közelébe tesszük). Ezt tovább gondolva hologram használata és az itt történő nagyítás és információk feltüntetése is könnyebbé lenne műtárgyak tekintetében például a határállamon dolgozó rendészeti szervek részére. Képzeljük el, hogy egy lefoglalt gyanús tárgyról gyorsan kellene információt szerezni. Ha a MI rendelkezésre állna, akkor képesek lennének akár egy kép vagy a tárgy 360 fokos videóképevel az adatbázisban összehasonlítást keresni. Találat esetén a kártyák alapján egy okostelefonnal meg lehetne 3D-ben tekinteni a talált tárgyat, így összehasonlítva a körözött darabbal. Ez a módszer meggyorsíthatná az azonosítási szakaszt, hiszen percek alatt azonosíthatni lehetne a tárgyakat, illetve felhasználóbarát funkciója révén könnyen lehetne alkalmazni különösebb művészettörténeti szaktudás nélkül. Ennek változatait a Digic Pictures munkatársai mutatták be.²⁴¹ A cég profilja a videójátékok és filmek készítése nagy felbontásban, azonban műtárgyszkenelést és digitalizációt is végeztek, például a Seuso kincssel. A VR szemüvegen²⁴² keresztül egy virtuális múzeumban, vitrinekben található tárgyakat megérintettem, felvehettem, forgathattam, letehettem. A felbontás és a tárgyak apró részletei aprólékosan voltak megjelenítve a karcolásoktól kezdve az összes horpadáson át. Bemutatták a 4D kártyával azonos fejlesztésüket: egy okoseszköz segítségével megjelenítettek a képernyőn 3D figurákat, valamint bemutatták a termet, ahol a műtárgyakat

²⁴¹ Ezúton is szeretnék köszönetet mondani a Digic Pictures munkatársainak, többek között: Rabb Alex Sándornak, Soltész Csabának és Tóth Györgynek.

²⁴² Virtual Reality, azaz virtuális valóság szemüveg.

is digitalizálták. A tárgyak szkenneléséről egy későbbi fejezetben térek ki. A DigiC Picturesben tett látogatások során felmerült, hogy a jelenlegi, kezükben lévő technológia segítségével képesek lennének olyan eszközt megalkotni, melynél a VR szemüveg egyik oldalán a beszkenelt tárgy található, míg a másik oldalon az adatbázis keresést és találatot lehetne követni. Ezzel nem csupán a szakértők, de a rendészeti szakemberek munkáját is megkönnyítenék. Azonban kifejtették, hogy egy ilyen adatbázis létrehozásához nagy méretű tárhely kell, mely képes az adatokat feldolgozni. A mesterséges intelligencia és a gépi tanulás ezekkel a módszerekkel számos előnyt jelentene a rendészettudomány és a műtárgyvédelem számára. Egy adatbázis létrehozásának ideje hosszadalmas, mégis elengedhetetlen az adatok elemzéséhez.

A gépi tanulás ezek mellett lehetővé tenné prediktív rendészeti elemzéseket is. A prediktív analitika alkalmazásával lehetővé válik nemcsak a bűncselekmények előrejelzése, hanem az elkövetők és sértettek előrejelzése is.²⁴³ A koronavírus megjelenésével a gépi tanulás segített meghatározni, hogy mennyi időn belül melyek lesznek azok a területek, amelyek veszélyeztetettek lesznek a vírus által. Ezt a műtárgyvédelemre áthelyezve megállapítható lenne a kockázatelemzés és a prediktív rendészet mellett, hogy milyen típusú járművekben milyen tárgyak találhatóak, valamint azt, hogy mikor szállítják őket. Ezen adatokhoz szintén egy olyan adatbázis létrehozása lenne elengedhetetlen, mely tartalmazza a korábbi felderített tárgyak adatait, melyet a látencia nehezít, hiszen számos esetben nem történik rajtaütés. A prediktív technikát korábban Magyarországon is használták a bűncselekmények előrejelzésére, Olaszországban pedig jelenleg is alkalmazzák (KeyCrime).²⁴⁴ A KeyCrime egy olaszok által kifejlesztett szoftver, amely minden egyes rablás után 11 000 bitnyi információt gyűjt össze és elemez is (dátum, helyszín, bűncselekmény típus, bűnelkövető külső jegyei stb alapján.), továbbá mivel a bűncselekmények pár napon belül újra megisméltődnek, a szoftver előre jelez, hogy a járőrök mikor és hol jelenjenek meg a bűncselekmény megfékezése érdekében.²⁴⁵

Az MI és a gépi tanulás a művészetben nem csupán elemzéseket tud létrehozni, hanem alkotásokat is. A bevezetés fejezetben már említettem a Christie's aukcióján 432 500 dollárért elkelt algoritmus által készített Edmond Belamy portréját. A művészetet a programok fejlődésére is használják, mely a gépi tanulás egy fontos pontja. Így nem csupán segítséget

²⁴³ Mátyás, Mészáros, Szabó, 2020, 1895-2064.

²⁴⁴ Mátyás, 2020, 11-17.

²⁴⁵ Mastrobuoni, 2020.

nyújthatnak a műtárgyvédelemben, de a művészettel képesek fejleszteni is tudásukat és kreativitásukat egyaránt.

2.3.2. A 3D nyomtatás

A technológia fejlődésével megnyílik a világ előttünk. Képesek vagyunk akár a saját otthonunkban is műtárgyak replikáit létrehozni egy 3D nyomtató segítségével. Ezen tárgyak bírhatnak akár olyan részletgazdagsággal, hogy a szakavatott szemeken kívül nehéz megállapítani, egymás mellé helyezve melyik tárgy az eredeti. Egy másik észlelés, a tapintás azonban segíthet kiküszöbölni ezt a problémát, ugyanis a tárgyak súlya és alapanyaguk eltérő lehet az eredeti tárgyakétól. A pontos másolatok alkotásával meg is kérdőjeleződik a kulturális javak azon tulajdonsága, mely értékessé teszi őket: az egyediségük és a tárgyak eszmei értéke. A replikációk megjelenésével, az eredeti tárgyak ezen tulajdonságaiktól (egyediség és eszmei érték) megfosztva, értékeik csökkenhetnek is. Walter Benjamin ennek kapcsán kifejtette: „Még a lehető legtökéletesebb reprodukcióból is hiányzik egyvalami: a műalkotás Itt és Most-ja – egyszeri jelenléte azon a helyen, ahol van”.²⁴⁶ A replikációkat azonban használhatják restauráláshoz, valamint múzeumpedagógiai és egyéb tudományos területen oktatás céljából is. A fegyveres konfliktusok során megsemmisült vagy megrongálódott tárgyak helyettesítésének egyik 21. századi formációja a 3D nyomtatás alkalmazása, melyet az Iraki múzeum is felhasznált az ISIS által megsemmisített tárgyak esetében. A tárgyak minél pontosabb utánzása azonban jogi következményeket vonz maga után, ugyanis a szerzőnek van kizárólagos joga ahhoz, hogy az általa készített tárgyat többszörözze vagy másnak engedélyt adjon rá.²⁴⁷ A szerzői jogról szóló törvény említést tesz a nyomtatás során történő sokszorosításról egyaránt.²⁴⁸ Szabó Csaba megemlíti, hogy egy innovatív és hasznos technikáról beszélhetünk, ezért a preventív célú intézkedésekkel és szabályozásokkal nem szabadna ellehetetleníteni a 3D nyomtatás alkalmazását.²⁴⁹

A szakirodalom felkutatása közben nem csupán hazai, de nemzetközi szinten is hiányosság figyelhető meg a háromdimenziós nyomtatás és az illegális műtárgykereskedelem témakörében. A publikációk nem tartalmazzak technikai leírásokat, illetve olyan részleteket sem, melyekből megismerhető a replika gyártás folyamata, milyen anyagokból készülnek,

²⁴⁶ Benjamin, 1969.

²⁴⁷ Sztj 18. § (1)

²⁴⁸ Sztj 18. § (2)

²⁴⁹ Szabó, 2020. 31.

milyen tárgyhoz milyen eljárás szükséges, illetve utómunkával milyen hatásokat lehet elérni. Ezekre a kérdésekre szeretnék választ adni a fejezet során.

A háromdimenziós tárgyak nyomtatása nagyban függ a szkennelt vagy megtervezett tárgy minőségétől és pontosságától. Fontos, hogy minden apró részletre ügyelni kell az előkészületeknél. A 3D nyomtatott tárgyak additív eljárással készülnek, azaz rétegről rétegre készítik el a kívánt tárgyat.²⁵⁰ A nyomtatott tárgyak készítése, módszerei és a felhasznált alapanyagok igen változatosak, csak úgy, mint az elkészült tárgyak minősége. Három fajta nyomtatást különböztethetünk meg.

A szállhúzásos (FDM-Fused Deposition Modeling) 3D nyomtatás legelterjedtem alapanyagok a PLA és az ABS. A PLA, azaz polylactic- acid növényi alapú, szálal anyag, mely különböző színekben elérhető: létezik többek között fa hatású és bronz is.²⁵¹ Az ABS-nek, más néven akrilnitril-butadién-sztirolnak a PLA-hoz képest magasabb a nyomtatási hőmérséklete, ellenállóbb a külső mechanikai és fizikai behatásokkal szemben.²⁵²

A második kategória az SLS (Selective Laser Sintering) nyomtatás, amely a szálal módszerrel ellentétben porból készíti a tárgyakat. Ezekből fém, kerámia, üveg és homokkő replikák is készülhetnek, csupán a gyártási technikájuk eltérő. Míg a fém tárgyaknál egy lapát vékony réteget terít el, majd egy lézer összeolvasztja az adott szintet és ez rétegződik,²⁵³ addig a kerámiánál vagy üvegnél lézer nélkül, pasztából, azaz kötőanyaggal keltik életre a tárgyakat, mely alapja szintén a por.²⁵⁴

A harmadik formánál műgyantát alkalmaznak. A por és a szálal nyomtatással ellentétben, itt folyékony alapú textúrát használnak, melyet UV fényel szilárdítanak meg. Ez a technika képes a legszebb felületű tárgyakat létrehozni.

A műtárgyak élethű gyártásához sok szempontot figyelembe kell venni. A jelenlegi technológia még nem képes textil, illetve egyéb szövet nyomtatására, azonban jó minőségű szkennelés esetén a színek és a festmény textúrája visszaköszönhet a replikáról. A római korból is ismert viaszveszejtéses technika alkalmazható háromdimenziós nyomtatás során. A viasz alapú negatív készítése már megoldható a műgyantás nyomtatás során. Az elkészült mesterdarabot gipszbe vagy agyagba mártják, majd hő hatására a viasz megolvad, kifolyik és a helyére bronzot öntenek, végül a külső borítást széttörik és megkapják a bronz szobrot. A fém alapú nyomtatás során szintén lehetőség van szobrok készítésére, ám az ezekhez

²⁵⁰ Cronin, 2015, 29.

²⁵¹ Hodžić, Pandžić, Hajro & Tasić, 2020, 967.

²⁵² Zur, Kolodziej, Baier, Kokot, 2020, 45.

²⁵³ Liu, Liu, Yang, Gao & Dou, 2018. 1.

²⁵⁴ Chen et al., 2019, 661.

szükséges alapanyagok és alkatrészek értéke magas, kevésbé érné meg hamisítványokat készíteni ezen módszerrel, mint a viaszveszejtéses eljárással. Az ő- és ókori szobrok, melyek például mészkőből készültek, könnyebben előállíthatóak a porból készült technológiás nyomtatás segítségével. A kerámia és porcelán készítésénél fontosnak tartom kiemelni, hogy a jelenlegi technológia nem képes kidolgozott, aprólékos nyomtatott tárgyakat előállítani, melyek kinézetre megegyeznének bonyolultabb műtárgyakkal. Bár a nyomtatott tárgyak súlya eltérő az eredeti darabokétól, külön nehezek elhelyezése a replika belsejében segítheti a különbség kiegyenlítését, valamint a szálas nyomtatás esetében plusz kitöltés alkalmazásával növelhető a tömeg (például poliuretánnal). Készítés során egyéb technikai fortélyok is ismertek, mint például az arany vagy a rézpor használata, mely a műanyag öntvényhez köt és az elkészült tárgyat az előbbi por esetén polírozni tudjuk, utóbbinál vízzel locsolva korhadást érhetünk el, mellyel szintén hiteles replikák gyárthatóak. Már említettem, hogy a festmények vászon rétegét nem lehet jelen tudásunk alapján háromdimenziós nyomtatóval előállítani, azonban a keretet igen. Restaurálás során szintén hasznos megoldás lehetne a 3D nyomtatás használata, azonban költség, idő és reverzibilitás tekintetében a gipsz még mindig jobb lehetőséget nyújt ezen a területen.²⁵⁵

A nyomtatás egyik legfontosabb pontja a jól megtervezett vagy a precízen beszkenelt tárgy pontossága. A következő fejezetben ezen módszereket ismertetem.

2.3.3. A 3D szkennelés és modellezés

A tárgyak digitalizációjának két csoportja létezik, a modellezés és a szkennelés. Utóbbi készülhet lézerrel, CT eszközzel vagy kamerával egyaránt. A 3D szkennelés roncsolásmentes vizsgálatnak mondható, hiszen semmilyen vagy minimális fizikai érintkezéssel járhat, például fényhullámok használatával.²⁵⁶ A fotó által létrehozott szkennelés változatos, hiszen az okostelefonoktól egészen a modern fényképezőgépekig számos lehetőség adódik, azonban az elkészült kép felbontása nagyban meghatározza a további eljárást.

Mi célt szolgálnak a digitalizált tárgyak? Bár évek óta léteztek már virtuális séták, mégis a pandémia első és második hulláma alatti lezárások alkalmával jóval nagyobb érdeklődés mutatkozott a digitális tárlatok iránt. Az otthonaikba bezárkózott emberek

²⁵⁵ Ezúton szeretnék köszönetet mondani Potári Viktor formatervezőnek, aki a háromdimenziós nyomtatás technikai, formai és kivitelezési módszereit megismertette velem.

²⁵⁶ Cignoni, Scopigno, 2008, 21-23.

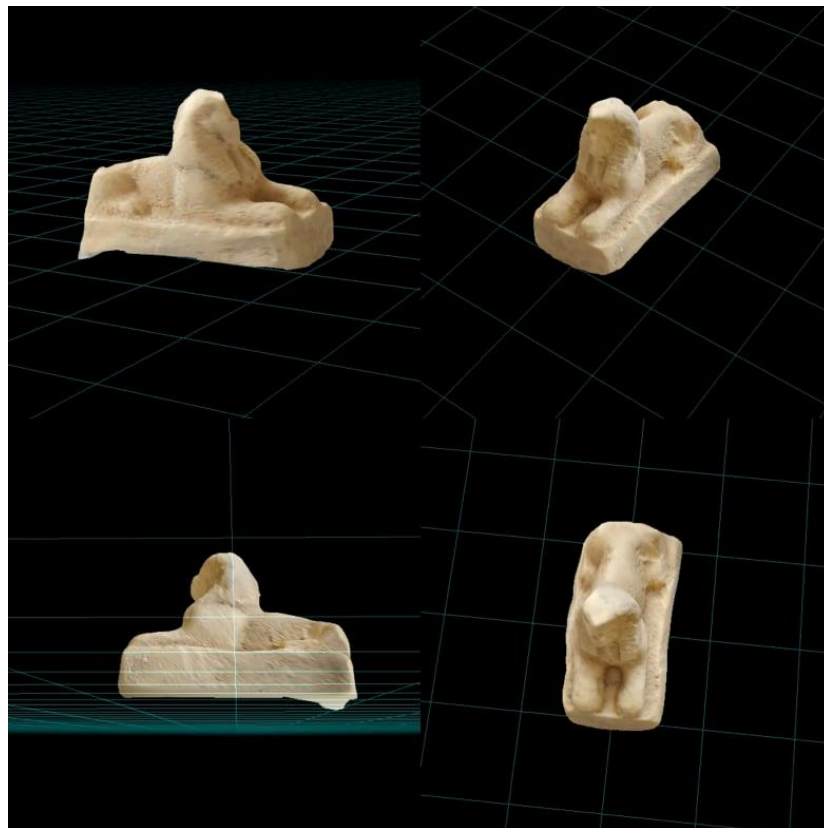
elvágyódtak, melyet a múzeumok kihasználva virtuális tárlatokat hoztak létre, ahol egy-egy tervet, de akár az egész épületet is körbe lehet járni. Egy, a lezárások idején Spanyolországban történő kutatás eredménye szerint a szabadtéri múzeumok virtuális látogatottsága nagy mértékben megugrott a szigorítások alatt, míg a tudományos múzeumokat kevesebben keresték fel, azonban a szigorítások enyhítésével csökkent az érdeklődés a digitalizált múzeumok felé.²⁵⁷ A legnépszerűbb kulturális digitalizált oldal, a Google Arts & Culture, mely közel 500 digitalizált múzeummal rendelkezik, melyekben jó minőségű, nagy felbontású képeket kaphatunk a műtárgyakról. A civil lakosság művelődése mellett rendészeti szempontból felbecsülhetetlenek ezek a digitalizált tárgyak, hiszen rablás esetén jó minőségű kép található a tárgyról több szögből, mely nagyítható és fordítható is. A zoom opció manapság elképesztő részletességig képes a tárgyak felszínét megmutatni, mely mind a szakértői, mind a rendészeti szakemberek számára óriási előny. Nem csupán a lopott tárgyak, de a hamisítványok kiszűréséhez is támpontot nyújthatnak, továbbá lopás esetén a múzeum pontos digitális képénél lehetőség nyílik a tér elemzésére is. Fegyveres konfliktusok esetén történő sérülés vagy pusztulás következtében pedig restaurátorok számára nyújtanak segítséget. A digitalizáció fontossága a korábbi fejezetekben már említett lopott tárgyak adatbázisa miatt is elengedhetetlen, azonban fontos kérdés, hogy a magángyűjtők és kisebb múzeumok, akik nem engedhetik meg a Google Arts & Culture színvonalú szkennelést, hogyan és milyen eszközöket használva tudnak tárgyakat digitalizálni?

A legegyszerűbb módja a folyamatnak egy okoseszközzel és az erre letöltött applikációval lehetséges, mint például a Photogrammetry, Capture 3D vagy az Scandy Pro. A folyamat során a program kis pontokat hoz létre a képernyőn látható tárgy felszínén, ezzel azonosítva azt. A mérések során magasság adatokat is képesek megadni, ám bár gyakran ezek nem pontosak és kezdetlegesebbek, mint például a lézerszkennerek, mely megbízhatóbb adatokat nyújt számunka. A műtárgyak digitalizációjának a legegyszerűbb formája tehát egy okoseszközzel tölthető applikációval készült szkennelés. Ennek folyamatát a 3D Szkennerek programon keresztül mutatom be, melyet bármelyik rendészeti szakember tudna alkalmazni az eljárás során. Egy egyszerű replika háromdimenziós szkennelését végeztem, mely a program letöltése és megnyitása után vette kezdetét. A tárgyat földre helyeztem és a telefontal lassan körbesétáltam a replikát úgy, hogy a kamera minden oldalról rögzítse. Az applikáció mutatja, hogy a tárgy hány százaléka van beszkenelve, végül külön-külön is meg tudjuk tekinteni az elkészült képeket. A felvételek során sem a háttér, sem a kamerába

²⁵⁷ Pormordian, Farrokhi, Hosseini, 2021, 877-885.

véletlenül belógó egyéb tartozékok (például kéz) nem lesznek a végeredmény körül. A képek összesítése után megkapjuk az elkészült háromdimenziós formánkat, melyet minden irányban forgathatunk, illetve nagyíthatunk is rá (28. ábra). A felvételek során egy egyiptomi szuvenírt használtam, mely nem részletgazdag, nincsenek finom kidolgozások rajta, az elkészült háromdimenziós tárgy pontosan az eredeti szuvenír külalakját tükrözi vissza. Az applikáció során lehetőség nyílik 3D-s szemüveg használatára, ekkor a képernyőt ketté-bontja a rendszer és így lehetőségünk nyílik még valóságosabban látni a beszkenelt tárgyat. Itt fontos kiemelni, hogy a beszkenelt mesh háló, azaz a 3D koordináták által meghatározott pontfelhő ezeknél az eljárásoknál sosem tartalmazza az összes felületi eltérést, illetve az apróbb részleteket. Ezeket vizuálisan adják vissza egy úgynevezett bitmap (bittérkép) segítségével, amit a fotók összességéből vág össze és húz rá a 3D modellre. Így a végső megjelenés tartalmazza az árnyékokat és a csúcspontokat is ezáltal részletesebb 3D modell érzetét adja vissza, ám ezek a tartalmak csupán kétdimenziósak.²⁵⁸

Véleményem szerint a rendészeti szakemberek, magángyűjtők és a múzeumok is használhatják adatbázis és házi leltár készítéséhez a hasonló programokat. Kezelésük egyszerű, pár perc alatt megtörténik a tárgyak digitalizációja.

28. ábra: A 3D Szkenner applikációval készült tárgy bemutatása
Forrás: Saját szerkesztés

²⁵⁸ A megjegyzésért köszönettel tartozok Potári Viktor formatervezőnek.

A telefonnal történő digitalizálásnál modernebb eszköz a fényképezőgép használata. A digitalizálás történhet egy géppel, amely során a tárgyat körbefotózzuk több irányból és szögből, illetve egyidejűleg több gép használatával, mely egyszerre készíti el a tárgyról történt felvételeket. Utóbbival a Digic Pictures két termében is találkoztam, ahol a fotózni kívánt tárgy körül körbe állványokra felszerelt, különböző szögekben beállított azonos típusú fényképezőgépeket helyeztek el. A fényképezőgép használata során fontos kiemelni, hogy az ékszerek, kerámiák, sőt a festmények is sok esetben fénylenek a vaku, illetve a lámpa fényében, melyet egy apró dologgal szoktak kiküszöbölni: porral. A jó megvilágítás nagyon hasznos, valamint az árnyékok és a kontrasztos megjelenés, ugyanis a színmélységek alapján számítja ki a gép a mélységeket a modellen, ezért nehéz egy fényes felületű tárgyat fényképezővel beszkenyelni, mert amikor becsillan, gyakorlatilag csak fehér színtartományt érzékel a program. A tárgyakat beporozva elkerülhetjük a kép készítése közben a műtárgyat ért csillogásokat és fényességet. Ha fényképezőgépet használunk, akkor érdemes a technikai részekre is figyelni. Léteznek zoom és fix objektívek egyaránt. Ha a tárgyat állványról fotózzuk egy géppel, akkor érdemes zoom objektívet használni, mert ezzel a lehetőséggel tudunk közelebbi képeket is készíteni, míg a fix objektívvel nekünk kell közelebb menni a tárgyhöz. A tárgyak kiemeléséhez fontos a homogén háttér, így egyszínű fehér, esetleg szürke vászon vagy karton ajánlott a képek készítésére. Az árnyékok elkerülése érdekében érdemes derítőt használni. Igyekezzünk két szögből is megvilágítani a tárgyat, de direkt fény helyett tompítsuk pauszpapírral a világosságot, ha nincs softboxunk. A kisebb méretű tárgyakhoz gyakran használnak fotóboxot, melyben már előre beszerelt fények találhatóak. A berendezés után érdemes még a fényképezőgépen a rekeszidőt minél nagyobbra állítani, hogy a tárgy minden felülete éles legyen az elkészült fotókon. Utómunkát számos programmal tudunk létrehozni, azonban a leggyakrabban használt szerkesztőprogramok a Lightroom és a Photoshop. A rendészeti adatbázis létrehozásához a fényképezőgéppel készült digitalizációt ajánlanám az applikációval szemben, mert jobb minőségű képeket kapunk és fontos, hogy a viszonyítási alapunk részletgazdag és pontos legyen.

Amennyiben az anyagi források megengedik, a lézerszkennerek és a CT használata lenne a legideálisabb egy adatbázis létrehozásánál. A lézerszkennerek valós idejű információkat nyújtanak gyorsan és pontosan. Előnye, hogy a geometriai formákat is realiztikusan ábrázolja, valamint pontos méreteket ad a tárgyról.²⁵⁹ A CT és MR felvételek előnye, hogy az eljárások

²⁵⁹ Vacca, Deidda, Dessi, Marras, 2012, 590.

átvilágítással működnek, így nem csupán a felületről kinyert adat látható, hanem a belső struktúra is, így a tárgyak keresztmetszeteit is vizsgálni tudjuk. Az eljárás során fontos a radiológusok tapasztalata és hozzáértése a gépbeállításnál, a nyers képek feldolgozásánál és az utómunka során egyaránt.

A digitalizálás témakörénél fontos említést tenni a háromdimenziós modellezésről is. Ebben az esetben egyfajta háromdimenziós szobrászkodásról is beszélhetünk, hiszen a modellező valamelyest szabadsággal dolgozik, míg a fényképezőgép által kreált tárgyak korlátozottabb utómunkát igényelnek. A modellezést különböző programokkal lehet elvégezni, mint a 3D Blender, a Zbrush, a Cinema4D, a Mudbox és a Maya. A programokkal lehetőség nyílik testmodellezésre, felületmodellezésre és hálómodellezésre egyaránt, valamint szerkeszthetünk szobrász és textúrázó módban is. A megtervezett tárgyakat a My Mini Factory weboldal Scan the World pontján fel lehet tölteni, illetve az itt található képeket letölteni és azonnal ki is nyomtatni három dimenzióban. A modellezett tárgyak egytől egyik műtárgyak vagy műemlékek alapján készültek.

2.3.4. Közösségi média

Mindennapjaink szerves részeit képezik a közösségi oldalak. Ezen oldalak azért jöttek létre, hogy megosszunk magunkból és a világból szegmenseket egymásnak. A közösségi média csoportjába sorolhatjuk többek között a Twitter, Instagram és a Facebook oldalakat. A felsorolt oldalak bár mind Social Média felületek, mégis eltérő profiljuk alakult ki. A Twitter rövid bejegyzésekre és linkek megosztására alkalmas, az Instagram képek megosztására, míg a Facebook valahol a kettő között található, ámbar itt főleg a család és barátok körében történnek a megosztások. Egy 2012-es tanulmány szerint a 6,9 milliárd lakosú Földön több, mint 800 millió Facebook felhasználó él, ami azt jelenti, hogy minden 12 emberből egy lakos fiókkal rendelkezik, valamint, ha a Facebook egy ország lenne, akkor Kína és India mögött a harmadik legnépesebb ország lenne.²⁶⁰ A felsorolt felületek mellett nem szabad elmenni a YouTube csatorna mellett sem, mely vlogok és videók bemutatására alkalmas. Fel kell térképezni, hogy melyik közösségi oldal milyen követőkkel rendelkezik, valamint hogyan lehet őket megszólítani. Instagrammon például a legkönnyebben a # használatával tudnak keresni a kívánt témakörre. Megvizsgáltam, hogy a #culture kifejezés 35,4 millió, míg a #culturalheritage 540 ezer és a #culturalproperty 5000+ bejegyzést tudhat magáénak. A téma

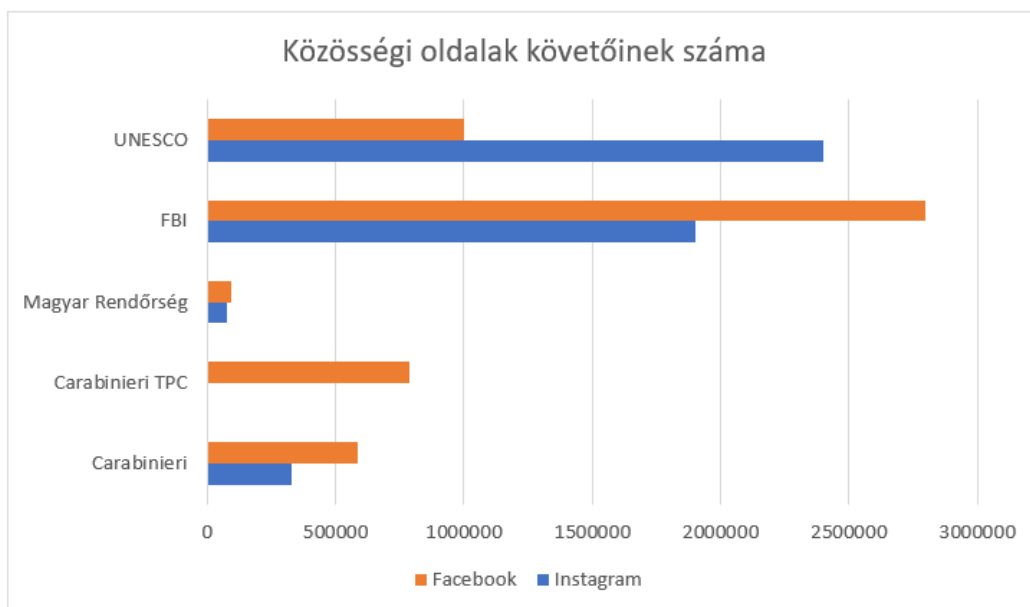
²⁶⁰ Sawywer, Chen, 2012, 153.

fontossága sajnos nem tükröződik vissza a számokban, így megállapítható, hogy messze elmaradott a kultúrával kapcsolatos bejegyzések száma, hiszen például az Instagram egyik fő profilja, az ételek #food 466 millió bejegyzést tud magáinak.

A rendőrség igyekszik felbukkanni a kommunikáció terén social médiában, ám bár nem tudják kiaknázni jelenleg a lehetőségeket.²⁶¹ Megfigyeltem három rendőrségi csoportot a közösségi médiában, akik között nemzetközi és nemzeti szervek is előfordulnak.²⁶² Választásom azért rájuk esett, mert a disszertáció részét képezik. Fontos megemlíteni, hogy külön műtárgyvédelmi részlegük nem kapott külön profilt, kivéve a Carabinieri TPC Facebook oldalát. Instagrammon az Arma dei Carabinieri profil 329 ezer követővel rendelkezik, míg a magyar Rendőrség 75 ezer az FBI 1,9 millió követővel büszkélkedhet (29. ábra). Érdekes megfigyelni, hogy a UNESCO 2,4 millió követővel megelőzte a rendőrségi profilokat. Kimondottan műtárgyvédelmi rendőrségi profil oldalt nem találtam az Instagrammon még a Carabinieri TPC sem kapott külön oldalt. Ezzel szemben, a Facebookon a Carabinieri 588 ezer, magyar Rendőrség 96 ezer, az FBI 2,8 millió és az UNESCO 1 millió követővel rendelkezik. Kiemelendő, hogy a Facebook felületet többen alkalmazzák, mint az Instagrammot, így érthető a követők számának a növekedése is. Érdekes adalék, hogy a Carabinieri TPC saját profilt kapott a Facebookon, és követői száma megelőzik az egységes Carabinieri oldalt. Végül, az UNESCO kevésbé találta meg a követői hangot a Facebook oldalon, hiszen az itteni követői szám kevesebb, mint a fele az Instagrammon találhatóak.

²⁶¹ A kommunikációs felhasználástól eltekintve a prediktív rendészet Amerikában már alkalmaz olyan szoftvereket, amelyek valós időben képesek a social media és a világháló adatfolyamát együtt elemezni, ilyen például a Hitachi Visualization Predictive Crime Analytics. Mátyás, Mészáros, Szabó, 2020, 2005.

²⁶² A vizsgálat alatt megfigyelt számok 2021.11.18-i napra érvényesek.

29. ábra: A közösségi médiában előforduló szervek követőinek száma
 Forrás: Saját szerkesztés

A kulturális örökség védelme első sorban a kormány és a kulturális intézetek feladata, sok esetben azonban nem sikeres ez a tevékenység, melynek okai lehetnek pénzügyiek, politikaiak és szabályozásbeli hiányosságok is, ám bár a közösség több esetben is aktív beleszólást igényelt a kulturális örökségükkel kapcsolatos döntéshozatalba.²⁶³ A spanyol Cabanyalban például a közösség vezető szerepet vállalt abban, hogy örökségük védelme érdekében a kormányzati döntés ellen menjenek és a tiltakozzanak a történelmi negyed lerombolása ellen.²⁶⁴

2.4. A fejezet összefoglalása, következtetések

Az első nemzetközi szervezetnek az UNESCO tekinthető, amely egyezményeivel többek között az illegális műtárgykereskedelem megfékezéséért lép fel és a kulturális javak szándékos pusztítása ellen harcol. Fontos még megemlíteni az UNODC-t, amely a SHERLOC adatbázist kezeli. Az itt talált adatok alapján 1985 és 2020 között az Amerikai Egyesült Államokból (42%) tulajdonították el a legtöbb műtárgyat, majd második helyen Olaszország követi 16% -al (9. ábra). Az adatbázis alapján a jogerős bírósági döntéshozatal 42%-a történik másodfokon, 30% elsőfokon, 17% a legfelsőbb bíróságnál, míg csupán 11% felsőbbbíróson (20. ábra). A jogrendszert figyelembe véve a kulturális javak illegális kereskedelmi

²⁶³ Gaitan, 43.

²⁶⁴ u.o. 44.

eljárásának döntéshozatalában 69%-ban a polgári jog és 31%-ban a szokásjog adott alapot (21. ábra) az adatbázisban feltüntetett 13 ország esetében.

A nemzetközi eljárás szintjén számos eltérés és nehézség merült fel, többek között a SHERLOC adatbázisban elemzett esetek után rajzolódott ki például a büntetés mértéke. Annak az országnak a törvényei érvényesek az eljárás során, ahol az illegális műtárgykereskedelem során elfogták az elkövetőt és lefoglalták a tárgyakat. A büntetés mértéke széles skálán mozgott az esetek kapcsán, börtönbüntetés, pénzbírság, sőt egyéb jogaiktól is megfosztották az elkövetőket.

A WCO 2019-es ábráján (13. ábra) az illegális műtárgykereskedelem útvonalai jelennek meg az adott évre, mely alapján a forrásország legtöbb esetben Oroszország, Ukrajna és Kuba, míg a végcél Törökország. Ugyanebben az évben megnövekedett a légi szállítás is az illegális műtárgykereskedelem során (14. ábra), amelynek alapja a Covid-19 vírus miatti járatcsökkenésekből eredhet, hiszen így alaposabban tudtak ellenőrizni a szakemberek. A kereskedelemnek, azaz cserének három formája él: reciprocitás, újraelosztás és piaci csere.

A WCO 2016-ban kutatást végzett: 117 vámhatóságot kérdeztek meg arról, hogy szerintük a pénzmosás milyen módon nyilvánul meg leginkább. Az eredmény szerint 45,3% -uk monetáris eszköz csempészetét emelte ki, míg a nemzetközi kereskedelmi rendszer csak a harmadik helyen végzett az elemzések során.

Az eBay nemzetközi online oldalon fellelhető tárgyak vizsgálata után megállapítottam, hogy az ázsiai tárgyak a legnépszerűbbek, hiszen ebben a kategóriában árulják a legtöbb antikvitást (15. ábra) és a legdrágább értékesített portéka egy 1402-1424 közöttre datálható kínai császár kézírata, melyet több, mint 2,7 milliárd forintért árulnak (16. ábra). Az eBayen történt vizsgálat után nem tudunk következtetést levonni a nemzetközi műtárgypiacra, így az itt található eredmények csupán ezen oldal vásárlói körét mutatják be.

A technológia fontos létét képezhetné az illegális műtárgykereskedelem megfékezésének. Fontos kérdéskörök, hogy a házi katalógus vagy a lopott tárgyakat tartalmazó adatbázis miként épüljön fel, illetve hogyan alkalmazzuk a gépi tanulás és a mesterséges intelligencia nyújtotta lehetőségeket. Az Interpol adatbázisa a WOA már alkalmaz MI-t, azonban ez csupán a Psyche Projekt keretein belül létrejövő olasz modell reprodukciója. Az adatbázis és katalógusok létrejöttének alapját kellene képeznie a háromdimenziós digitalizációnak, amelyet applikációk, telefonok és lézerek segítségével is elkészíthetünk. A jelenleg is rendelkezésre álló fejlesztő játékok (például 4D smart card, virtuális szemüveg) beépíthetőek lennének a kulturális javak védelme során, így az adatbázis háromdimenziós adattárolása felgyorsítaná a szakértők és a nemzeti, valamint nemzetközi

nyomozásban résztvevő szakemberek munkáját. Az azonosításra váró tárgyat nem csupán egy szögből készült kép alapján tudják azonosítani, hanem a jó minőségű zoomolási lehetőség mellett nagyobb eséllyel talál a program egyezést, mint az Interpol vagy a Carabinieri TPC jelenleg is használt adatbázisai.

A fejezethez két darab kutatási kérdés is tartozik. Az első, hogy milyen biztonsági kihívásokat rejt a kulturális javak illegális kereskedelme a 21. században? A jogi sokszínűség, amelyet a SHERLOC adatbázis esetei is tükröznek, mindenképpen egy kihívás, melynek gyökerei többek között az eltérő fogalmakban rejlenek, valamint a kulturális, szociológiai és politikai háttérben. Eltérőek a korszakhatárok, mértékegységek (lopott tárgy adatainál fontos pont), de még az időszámítás kezdete is. Második pontként a pénzmosás és az online vásárlás térhódítását emelném ki. Az internet adta lehetőséggel élve a műtárgyak gyors értékesítése is megoldható, akár még házhozszállítással is. A szakemberek hiánya, valamint a temérdek eladási felület kialakulása megnehezíti a tárgyak nyomon követését. Harmadik nehézségként a gyorsan változó műtárgyak értékét emelném ki. Ezen okból ritkán tüntetik fel adatbázisokban műtárgyak értékeit, hiszen előkerülésének időpontjában nem feltétlenül lenne releváns az eredeti árazás. Az érték változása függ a szerzőtől, korszaktól, de akár az adott nemzetközi eseményektől is. Ha csak az ISIS közel-keleti akcióira gondolunk, ahol műtárgyakat pusztítottak vallási és gazdasági okokból, a műtárgyak rongálása és pusztulása miatt, továbbá a nagy média visszhangnak köszönhetően a szíriai és palesztin kulturális javak értéke megnőtt. Itt elérkezünk a negyedik ponthoz, mégpedig a terrorizmus és a szervezett bűnözés összefonódása, mely speciális helyzetet és a rendészeti- katonai erők részéről speciális eszközöket igényel.

A második kutatási kérdés, hogy *„Melyek azok a tudományos elméletek és információtechnológiai alkalmazások, amelyek felhasználhatóak a magyar és az egyetemes kulturális javak hatékony védelméhez?”* A megoldás a mai mindennapokban is elérhető alkalmazásokban rejlik, mint a háromdimenziós szkennelés, az okoseszköz segítségével kivetíthető tárgyak a 4D smarty card alapján vagy a hologram és a VR szemüveg. Utóbbi esetében a feltöltött és beszkenelt tárgyat (például az államhatáron) a szakemberek 3D-ben tudják vizsgálni, míg az adatbázis egyezést keres. Találat alapján a forgatható tárgyakat összehasonlíthatja részletesen és egyszerűen a szemüvegen keresztül. Ennek alapja a MI és a gépi tanulás. Itt fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a 3 és 4 dimenziós technológia akkor tud érvényesülni, ha az eredeti tárgy is ilyen módszerrel lett rögzítve. Végül a személyleírás alapján történő adatbázis kezelést a műtárgyak tipológiájával vegyítve létrehozhatunk egy olyan adatbázist, mely a kulturális javakat és azok tipológiai besorolását automatikusan

felismeri. A gondolatmenethez kapcsolva a következő hipotézis illeszkedik ide: *„A korszerű információtechnológiai alkalmazások Magyarországon is megteremtik a lehetőségét olyan adatbázis és eszköz létrehozásának, amely a kulturális javak védelmének minden releváns területén alkalmazható. Súlyponti területnek tekinthető a nemzeti örökségvédelem hatékonyságának fejlesztése és a határon átnyúló illegális műkincskereskedelem elleni fellépés.* „A fent indokolt esetekkel alátámasztva igaznak vélem a hipotézist azzal a kiegészítéssel, hogy az adatbázisban tárolt tárgyakat háromdimenzióban lehessen csak tárolni. Ehhez a házi katalógus során is számtalan lehetőség nyílik, melyek közül a legegyszerűbb módszer az applikációk használata, ahol a tárgy körbefotózásával a program forgatható adatot hoz létre. Lényeges ennél a technikánál, hogy a beszkenelt mesh háló, azaz a 3D koordináták által meghatározott pontfelhő nem minden esetben pontos. A háromdimenziós hatás érdekében az árnyékok és csúcspontok használatával 3D modell érzését keltik. A pontosabb képek érdekében fényképezőgép által készített fotókkal lehet dolgozni, illetve lézershakkerrel, mely képes a tárgy méretét is meghatározni.

A második hipotézis, mely a fejezethez kapcsolódik *„A kulturális javak védelmi problémájának megértése és megoldása mindig az adott korban jelentkező biztonsági kihívások pontos ismeretében, s a kihívások hatékony kezelésével az adott kor társadalmi, tudományos és technikai színvonalának megfelelő komplex problémamegoldásokkal lehetséges. Ezek kritikus eleme a lopott műtárgyak nemzetközileg egységes adatbázisának létrehozása.*” A hipotézis megfogalmazása a szakirodalom feldolgozása közben fogalmazódott meg bennem, ahol elengedhetetlennek tartják az egységes nemzetközi adatbázis alkalmazását. A már említett kulturális, nyelvi, jogi, politikai és egyéb hátterek megnehezítenék az egységes adatbázis használatát, ahol azonos időszámítással és mértékegységgel kellene dolgozni. Az elemzések következtében a hipotézist igaznak vélem.

Ahogy az első számú nemzetközi nyelvként az angolt tartjuk számon, úgy lehetne széles körben egységes mértékegységeket és adatokat is megjelölni. Az adatbázisban szerepelne a központilag használt mértékegység, például az SI rendszer egységei, majd ezek mellett az adott ország rendszere is, pl inch. A jelenleg is használt adatbázisok eltérők a tárgy keletkezésének feltüntetésekor. Előfordul pontos évszám, század, sőt, még történelmi korszakolás is, mint az őskor vagy ókor megnevezés. Az egységes, nemzetközi adatbázis szempontjából egyszerre két kategóriát is lehetne alkalmazni: ha ismert az évszám, akkor a század nevezetű cellát könnyedén ki lehet tölteni a rendszer kezelői vagy egy program által.

Fordított esetben: ha csak a századról van tudomásunk, akkor az évszám esetében a nem ismert jelzõt alkalmazása ajánlott. A történelmi korszakolások használata problémás, hiszen nemzetenként eltérõ lehet a datálás és az idõszámítás kezdete, mint például Ázsia egyes részein és Európában. Ezekben az estekben szükségszerûnek találom feltüntetni mind a két évszámot az adott régió megjelölésével. Az adatbázist akkor lehetne egységes, nemzetközi szinten létrehozni, ha nem tartalmazni jogi vonatkozásokat az elõkerült tárgyak kapcsán. Elképzelhetetlennek tartom, hogy ugyanazok jogszabályok legyenek érvényesek minden országban, mint például a pénzbírságra, hiszen az infláció, közigazgatás és a politika és a szociális háttér is nagyban különbözik az országokban. Egyetlen kritérium kellene, hogy megvalósuljon: egységes kulturális javak fogalom megalkotása, illetve jogszabályba való rögzítése, továbbá ezek egységes dokumentációja és használata.

3. Olaszország és a Vatikánvárosi Állam

Egy speciális, ám annál érdekesebb jelenség húzódik a fejezetben megjelölt területeken. Állam az államban, egység és különbség egyaránt jellemzi a két régiót. A világ legkisebb állama, a keresztény egyház központja, a Vatikáni állam Róma város szívében helyezkedik el, továbbá Olaszország-szerte épületek tartoznak a fennhatósága alá. Olaszország joggal nevezhető a műkincsek hazájának, hiszen lépten nyomon találhatóak etruszk, római vagy akár reneszánsz kori műemlékeket. A szabadtéri múzeumok száma „végtelen”, Olaszország és a Vatikáni Állam minden szegmensében visszaköszön a múlt. Épületeik mellett a műtárgyak sokasága is kiemelendő, a kulturális javak védelme kiemelt jelentőséggel bír számukra és a nemzetközi világörökségre egyaránt. Az UNESCO világörökségi listáján 53 darab kulturális és 5 darab természeti védettséget tudhat magáénak, köztük Firenze és Nápoly történelmi központját, a Villa d’Este-t vagy Hadrianus Villáját.²⁶⁵ Területi meghatározásban említést kell tenni az Olasz- és Vatikánvárosi Államról, valamint a Szentszékről egyaránt. Gyakran egymás szinonimájaként azonosítják őket, külön jogi és területi határaik vannak: a Santa Maria Maggiore, a Palazzik és a Lateráni- Szent János bazilika a Szentszékhez, míg a Szent Péter bazilika, a Vatikáni Múzeumok, a kert, a Vatikáni Apostoli könyvtár és Castel Gandolfo a Vatikán territóriumához tartozik.²⁶⁶ A női csizmaként is emlegetett Olaszország az Appennini- félszigeten helyezkedik el több kisebb szigetcsoporthoz, valamint Szicília és Szardínia együtteseként. A kulturális javak áramlása Olaszországból - földrajzi adottságait is figyelembe véve- történhet szárazföldön és vízen egyaránt a légi közlekedés mellett.

Az olasz bűnüldöző szervek három részre tagolódnak az illegális műtárgykereskedelemben: Polizia di Stato, az Arma dei Carabinieri-n belül a Carabinieri TPC²⁶⁷ és a Guardia di Finanza. Fontosnak tartom elkülöníteni a szervezetek működését és jogkörét. A Carabinieri TPC, azaz a Kulturális Örökség Védelmével foglalkozó rendőrség egy speciális katonai egység, mely kimondottan az illegális műtárgykereskedelemben foglalkozik.²⁶⁸ A Guardia di Finanza pénzügyi bűncselekmények kapcsán végez nyomozást, így az illegális műtárgykereskedelemben vonatkozásában a pénzmosás témaköre kerül előtérbe náluk. A Ministro dei Interni, azaz a Belügyminisztérium alá tartozó Polizia di

²⁶⁵ URL 17.

²⁶⁶ Lukács, 2019c, 493.

²⁶⁷ Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale. Továbbiakban Carabinieri TPC.

²⁶⁸ Lásd: Carabinieri TPC fejezet.

Stato egy általános hatáskörű, civil státuszú állami rendőrség, amelynek tagjai köztisztviselők és hivatalnoki ranggal rendelkeznek.²⁶⁹

A korábbi fejezetekben említést tettem röviden Olaszország korszerű technológiai fejlesztéseiről, melyet bőven a Leonardo, az iTpC és a BeWeB fejezetekben fogalmazok meg. Rendészeti szempontból a Carabinieri TPC és a Guardia di Finanza munkásságát mutatom be, majd a Kulturális Minisztériumot helyezem el az olasz műtárgyvédelemben. A jogi szabályozás, a szervezetrendszer, az adatbázisok és a kommunikáció fejezetek egymásra épülésével ismertetem a fejezetet, amelyet a vallási tárgyak témakörével zárok. Utóbbiról külön fejezetet szenteltem, ugyanis a templomok és egyéb kegyhelyek a pápai állam tulajdonához tartoznak, így az ezekre elkövetett bűncselekmények elsődlegesen a Vatikánt és az ő szervezeteiket érintik.

3.1. Az olasz jogi szabályozás rövid áttekintése

A kulturális javak kifejezés²⁷⁰ a kódex általános definíciója szerint olyan ingó és ingatlan dolgok, amelyek művészeti, történelmi, régészeti, néprajzi és antropológiai, levéltári és könyvtári értéket hordoznak, továbbá azok a tárgyak, amik a jogszabály által a kategóriába tartoznak.²⁷¹ A részletesebb elemzés során konkrétabb fogalommal találkozhatunk kulturális javak kapcsán:

„a) az állam, a régiók, egyéb területek múzeumai, művészeti galériái és kiállítóhelyeinek gyűjteményei;

b) az állam, a régiók, egyéb területek, valamint bármely intézmény irattára, egyedi iratai;

c) az állam, a régiók, egyéb területek, valamint bármely intézmény könyvtárainak gyűjteményei.”²⁷²

Az állami gyűjtemények mellett a magánszektor kulturális örökségeit elkülöníti az olasz törvény:²⁷³

„a) művészeti, történelmi, régészeti vagy néprajzi jelentőségű ingatlan és ingó dolgok;

b) magánszemélyek levéltárai és egyedi iratai, amelyek különösen fontos történelmi jelentőségűek;

c) magánszemélyek tulajdonában lévő, rendkívüli kulturális jelentőségű könyvgyűjtemények;

²⁶⁹ Christián, 2011, 62.

²⁷⁰ beni culturali

²⁷¹ art 2. comma 2 D. Lgs. 42/2004.; Farkas, 2019, 76.

²⁷² art 10. comma 2 D. Lgs. 42/2004.

²⁷³ Farkas, 2019, 76.

- d) olyan, bárki tulajdonát képező ingatlan és ingó dolog, amely általában politikai-, had-, irodalom-, művészet- és kultúrtörténeti vonatkozásuk, vagy köz-, kollektív vagy vallási intézmények azonosságának és történetének bizonyítékaként különösen fontos érdekekkel bír;
- e) bárkihez tartozó gyűjtemény vagy tárgysorozat, amely hagyomány, hírnév és sajátos környezeti jellemzők miatt összességében kivételes művészeti vagy történelmi érdeklődéssel bír.”²⁷⁴

A kulturális javak körébe tartozó tárgytípusok a következők:

- „a) a paleontológiát, az őstörténetet és a primitív civilizációkat érintő tárgyak;
- b) numizmatikai kulturális örökség;
- c) ritka és értékes kéziratok, levelezések, ősnymtatványok, valamint könyvek és metszetek;
- d) ritkaságnak számító földrajzi térképek és kották;
- e) ritka és értékes fényképek, negatívok, filmfilmek audiovizuális hordozók;
- f) művészeti vagy történelmi jelentőségű villák, parkok és kertek;
- g) közterek, utcák és egyéb művészeti vagy történelmi jelentőségű városi szabad terek;
- h) történelmi vagy néprajzi-antropológiai jelentőségű bányahelyek;
- i) művészeti, történelmi vagy néprajzi-antropológiai jelentőségű hajók;
- l) a vidéki építészet történeti vagy néprajzi-antropológiai jelentőségű típusai, mint a hagyományos vidéki gazdaság bizonyítékai.”²⁷⁵

A kortárs művészet definiálásánál az időpontot határozták meg, miszerint az ötven évnél nem régebbi műtárgyak sorolhatóak ide.²⁷⁶ A büntető anyagi törvénykönyv továbbá megjegyzi a kulturális örökséggel szemben elkövetett bűncselekmények formáit: lopás, rongálás, megsemmisítés, orgazdaság, pénzmosás és az illegális eredetű kulturális javak használata.²⁷⁷

3.2. Carabinieri TPC

Az Arma dei Carabinierinek, azaz az olasz csendőrségnek számos ágazata és speciális egysége van. Ezen belül helyezkedik el egy speciális részleg: az il Comando Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale, azaz a Carabinieri TPC. Ez az egység a műtárgyvédelemre szakosodott csendőrség, akik nem csupán nemzeti, de nemzetközi szinten is kimagaslóan hozzájárulnak az illegális kereskedelem megfékezéséhez és a kulturális javak védelméhez. Egységüket szakértelemmel, technológiai fejlettséggel, képzésekkel, kommunikációval és

²⁷⁴ art 10. comma 3 D. Lgs. 42/2004.

²⁷⁵ art 10. comma 4 D. Lgs. 42/2004.

²⁷⁶ art 10. comma 5 D. Lgs. 42/2004.

²⁷⁷ Farkas, 2019, 83-84.

missziókkal erősítik meg nap mint nap. A fejezetben bemutatom a Carabinieri szervezetét és munkásságát, továbbá ismeretterjesztő lépéseiket és adatbázisaikat is részletesen ismertetem.

3.2.1. Szervezeti felépítés

A Carabinieri a Guardia di Finanza-hoz hasonlóan katonai jellegű szerv, amely rendészeti, illetve rendfenntartási feladatokat lát el.²⁷⁸ A Guardia di Finanza minden esetben gazdasági bűncselekmények ügyében indít nyomozást, míg a többi ügyben a Polizia és a Carabinieri jár el. A nagyobb városokban (Milánó, Nápoly, Róma stb.) minden harmadik rendőrré jut egy Carabinieri. A kisebb városokban ezek az arányok megfordulnak: minden harmadik Carabinieri után egy rendőr található az adott kisvárosban.²⁷⁹ A maffia ellenes fellépésben kulcsfontosságú szerepe van a Carabinieri-nek, többek között ez is indokolja, hogy az olasz lakosság nagyobb bizalommal fordul a csendőrséghez, mint a rendőrséghez, hiszen utóbbinál a közhiedelem szerint gyakrabban épülnek be maffiacsoportok.²⁸⁰

A Carabinieri TPC szervezete 1969. május harmadikán alakult meg a világ első kulturális javak védelmével foglalkozó speciális rendőrségeként.²⁸¹ Egy évvel korábban alapították meg, mint ahogy az UNESCO ajánlást tett volna a tagállamok felé, hogy hozzanak létre olyan speciális szervezetet, melyek az ellopott kulturális javak felderítésével, visszaszolgáltatásával és az eltulajdonításuk megakadályozásával specifikusan foglalkoznak.²⁸² A Carabinieri TPC munkásságának egyik, ha nem a legfontosabb jellemzője, hogy nemzetközi szinten elsőként reagál a kulturális javak védelmével kapcsolatos intézkedésekre. Megalakulása óta számos eset igazolja, hogy pár lépéssel mindig a többi ország előtt jár, akik az ő mintájukra igyekeznek felzárkózni és létrehozni saját műtárgyvédelmi rendszerüket. 1971. szeptember 13-án hadtestparancsnokság rangjára emelték az osztályt, később 1992-ben a Kulturális és Környezetvédelmi Minisztérium alá helyezték,²⁸³ majd 9 évvel később, 2001-ben a Kulturális Örökség és Tevékenységekért felelős Minisztériumhoz²⁸⁴ került.²⁸⁵ Jelenleg az olasz rendszerben való elhelyezkedése (30. ábra) alapján a Carabinieri TPC vezetője

²⁷⁸ Christián, 2011, 61.

²⁷⁹ Ezúton szeretnék köszönetet mondani Lt. Col. Alfio Gullottanak szíves szóbeli közléséért.

²⁸⁰ Christián, 2011, 61-62.

²⁸¹ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.), 2016. 42.

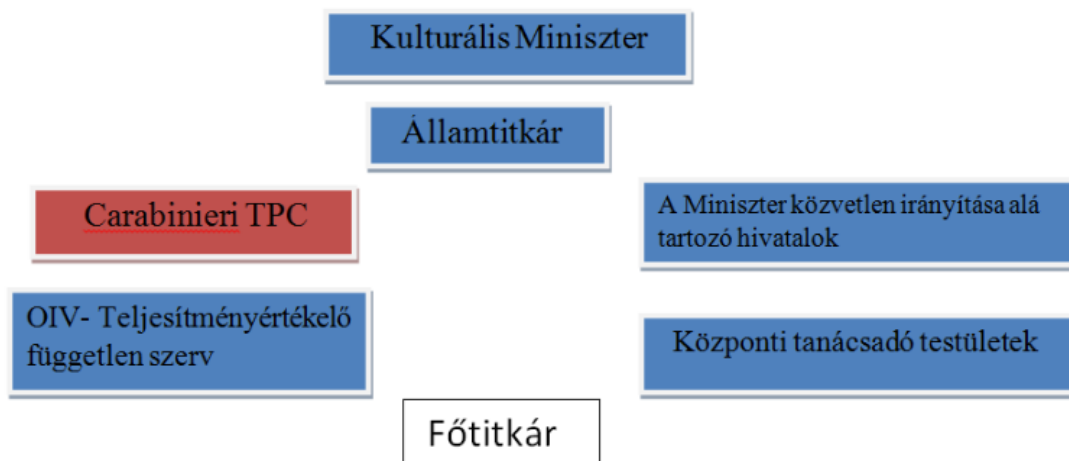
²⁸² UNESCO 1970. október 12-e és november 14-e között tartott tizenhatodik ülészaka., Lukács, 2019a, 71.

²⁸³ il Ministero per i Beni Culturali e Ambientali

²⁸⁴ il Ministro per i Beni e le Attività Culturali

²⁸⁵ Massimo Bray Előszó: La Memoria Ritrovata. Tesori Recuperati dall'Arma dei Carabinieri. 2014. 10.

közvetlenül a Kulturális Minisztérium alá tartozik, valamint innen is nevezik ki őt.²⁸⁶ A Carabinieri legelső vezetőjének Felice Mambort választották meg.²⁸⁷

30. ábra: A Carabinieri TPC elhelyezkedése az olasz rendszerben
 Forrás: Lt. Col. Alfio Gullotta leírásai alapján

Olaszország megyék helyett régiókra van osztva, melyből húsz található az országban. A Carabinieri TPC 15 régióban van jelen, összesen 17 irodával.²⁸⁸ Olaszország fővárosában, Rómában található a szervezet központi épülete is, továbbá a maffia és a szervezett bűnözés elburjánzása miatt Palermóban és Siracusában hoztak létre irodákat, így Lazio és Szicília tartományok rendelkeznek 2-2 műtárgyvédelmi irodával.²⁸⁹ Az irodák érdekessége, hogy épületeik különlegesek: műemléki objektumokban alakították ki központjaikat, mint például a római Piazza di Sant Ignazion fellelhető iroda vagy a Trasteverén elhelyezkedő La Marmorra barakk.²⁹⁰ Utóbbit Edoardo Testafochi tábornok kezdeményezésére alapították, majd III. Vittorio Emanuele király avatta fel 1904. június 18-án, mint múzeumot, ahol a Bersaglieri iratait, fegyvereit és kitüntetéseit mutatták be egészen 1932-ig, amikor a múzeum a Porta Piara költözött át.²⁹¹ A barakk a világháborúk során megrongálódott, majd a helyreállított műemléki épület lett a Carabinieri TPC irodájának központja. A műemléki helyszínnek karbantartása és hasznosítása példaértékű Olaszországban. A Carabinieri TPC irodái egyfajta kiállítóterem is egyben. A folyósókon vitrinekben köszönnek vissza a tárgyak, valamint a

²⁸⁶ Lukács, 2019a, 71

²⁸⁷ Rush, Millington, 2015, 15.

²⁸⁸ Siracusa, Cagliari, Palermo, Cosenza, Nápoly, Bari, Róma, Perugia, Ancona, Firenze, Genova, Velence, Udine, Monza és Turin városokban található Carabinieri TPC iroda. Lukács, 2019a, 72

²⁸⁹ Lukács, 2019a, 72

²⁹⁰ u.o.

²⁹¹ Mercuri, 2020, 88.

falakon festmények lógnak, melyek között olyan lefoglalt hamisítványok is találhatóak, amiket az erre speciálisan létrehozott múzeumok már nem voltak képesek befogadni.²⁹² Fontos megjegyezni, hogy a tárgyak visszaszolgáltatása a hamisítványokra nem érvényes, hiszen a legális piacra való bekerülésük újonnan fent állna, így a hamisítványokat kiállító múzeumok mellett a megsemmisítés fordul elő leggyakrabban, hogy megóvják a legális piac tisztaságát. A nyomozás alatt lévő tárgyakat egy pánccelszobában őrzik, mely a tárgyaknak megfelelő hőmérsékletet és páratartalmat biztosít. A felderített tárgyakról készült sajtóközleményeket a folyósókon kialakított „fotóstúdióban” végzik.²⁹³

Az olasz tanulmányútjaim és interjúim során kirajzolódott, hogy a Carabinieri TPC munkatársai közé bekerülni és tartozni nagy kiváltság és megtiszteltetés Olaszországban. Felvételi elvárásuk megköveteli a minimum két év rendőri szolgálatot, mely után szabadon jelentkezhetnek az egységhez. Művészettörténeti, régész vagy történelmi végzettség nem szükséges a munkakör betöltéséhez, ám önképzés céljából számos munkatársuk szerzett ezen tudományos területekből diplomát.²⁹⁴ Bár közalkalmazottak nem tartoznak az egységhez, vannak tartalékos tisztek, ahol a régészeti vagy művészeti végzettség már elengedhetetlen a munkakör betöltéséhez.²⁹⁵

A Műtárgyvédelmi részlegen belül helyezkedik el az operatív osztály, mely három nyomozati részlegre oszlik, melyek a legfőbb bűnözői célcsoportokra összpontosítanak:

- Régészet és antikvitás
- Hamisítás
- Kortárs művészet.²⁹⁶

Az operatív osztályon kívül a Carabinieri TPC szervezetét alkotja még az adatfeldolgozó egység, akik a lopott műtárgyakat tartalmazó adatbázist kezelik; a személyzet működési és logisztikai részlege, valamint a képzésért és tanulmányokért felelős egység. A műtárgyvédelmi egységet a MiBACT támogatja anyagilag, kutatókkal, valamint szakértőkkel egyaránt. A Carabinieri TPC továbbá a MiBACT felhatalmazása és utasítása alapján működik, melyet az 1992. március 5-i törvény foglal össze.²⁹⁷

²⁹² Lukács, 2019a, 73.

²⁹³ Római tanulmányútjaim során történő megfigyelések és interjúk során történő információgyűjtés alapján.

²⁹⁴ Köszönettel tartozom Lt. Col. Alfio Gullottanak szíves szóbeli közléséért.

²⁹⁵ Köszönettel tartozom Lt. Col. Alfio Gullottanak szíves szóbeli közléséért.

²⁹⁶ Köszönettel tartozom Col. Antonio Coppolanak szíves szóbeli közléséért.

²⁹⁷ D. lgs. del 5 marzo 1992.

3.2.2. A szervezet tevékenységi köre

A Carabinieri TPC egysége nemzeti és nemzetközi szinten is jelen van. Legfőbb feladatai a következők:

- a kulturális örökség sérelmére elkövetett bűncselekmények (lopás, lopott javak kereskedelme, jogosulatlan régészeti feltárás, hamisítás stb.) elkövetőinek felkutatása, valamint a jogellenesen eltulajdonított vagyontárgyak visszaszerzésére irányuló speciális nyomozati tevékenység;
- a szárazföldi és víz alatti régészeti lelőhelyek, valamint a tájjellegű területek és a világörökség helyszíneinek monitorozása, a Carabinieri légi, lovas, járőrhajós és víz alatti egységeivel;
- az ágazat kereskedelmi tevékenységeinek ellenőrzése, valamint azon piacoké, ahol kulturális javak adásvétele történik;
- a múzeumok, könyvtárak és levéltárak biztonsági intézkedéseinek ellenőrzése;
- az aukciósházak katalógusainak és e-kereskedelmi oldalainak ellenőrzése;
- a jogellenesen eltulajdonított kulturális javak adatbázisának kezelése, azaz a Leonardo adatbázis használata;
- szaktanácsadás a MiBACT, továbbá ezen minisztérium központi és perifériás szerveivel;
- részvétel az Országos és Peremvidéki Válságügyi és Koordinációs Osztályokban²⁹⁸, ahol műalkotások és a kulturális örökség biztonságának és helyreállításának támogatását biztosítják az ország természeti katasztrófa által sújtott területein.²⁹⁹

A Carabinieri TPC nemzetközi feladatai a következők:

- az illegálisan külföldre kivitt olasz kulturális javak visszaszerzése;
- speciális képzés külföldi országok bírói, rendőrei, vámszakemberei és kulturális minisztériumai számára;
- együttműködés nemzetközi szervezetekkel, valamint rendőrségi kooperáció a kulturális örökségvédelem területén;
- az olasz katonai kontingensek speciális támogatása békefenntartó műveletekben;
- a TPC munkatársaiból, valamint a Kulturális Minisztérium szakértőiből álló „Unite4Heritage” (az úgynevezett „Kék Sisakos”) Carabinieri munkacsoporton keresztül

²⁹⁸ Unità di Crisi e Coordinamento Nazionale e Periferiche

²⁹⁹ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.), 2016, 41-43.

történő válsághelyzet kezelése, ahol kifosztott és megrongált, valamint fenyegetésnek kitett kulturális javak helyzetét kezelik.³⁰⁰

A pontokban felsorolt nemzeti és nemzetközi feladatokból megállapíthatjuk, hogy munkakörük széleskörű és átfogó a kulturális javak védelme kapcsán. A Carabinieri TPC oktatási tevékenysége mind hazai, mind külföldi tekintetben jelentős, hiszen szakértelmük és módszereik megosztásával közelebb kerülhetnek az államok a műtárgyvédelemi rendszerük fejlesztéséhez. Kurzusaikat és szemináriumait Rómában és külföldön egyaránt tartják: előbbi esetében El Salvador, Elefántcsontpart, Líbia, Niger, Peru és Szenegál államok képviselői vesznek részt, míg maga a Carabinieri TPC Irakban, Palesztinában és Peruban tartja pár hetes képzéseit.³⁰¹ Az oktatás mellett fontosnak tartják a más szervezetekkel való eszmecserét, melyekre kutatóműhelyeket és szemináriumokat hoztak létre több országgal, mint például Franciaországgal és az Egyesült Amerikai Államokkal egyaránt.³⁰² A rendészeti szakemberek képzése mellett a civil lakosság oktatása is folyik párhuzamosan, melynek célja a kulturális javakkal kapcsolatos tömegtájékoztató és a téma iránti érzékenyítés. Ennek folyamatát már korán beépítik a civilek életébe, hiszen általános és középiskolás diákok számára tartanak előadásokat, hogy miként járjanak el, ha egy műtárgyat találnak, valamint a komplex műtárgyvédelem fontosságát és a Carabinieri TPC munkásságát ismertetik meg a gyerekekkel.³⁰³ A minél korábbi társadalmi érzékenyítés azért is fontos, hogy a gyerekek már fiatal koruktól kezdve alapot kapjanak a kulturális örökségvédelemről, melyre építkezni lehet.

A Carabinieri TPC munkafolyamatai szerteágazóak. A nyomozás leggyakrabban a lopott tárgy bejelentésével kezdődik. A kulturális javak felderítése történhet adatbázison keresztül, valamint online katalógusok és weboldalak monitorozásával, illetve értesítést is kaphat az egység más rendészeti szervektől, esetleg civil lakostól. Ha egy illegálisan exportált olasz műtárgy bukkan fel egy külföldi online oldalon, akkor a csendőrségnek az Interpol irodával kell felvenni a kapcsolatot, amin keresztül történik az információ áramlása. Az olasz műtárgyak kapcsán a Metropolitan Múzeum az egyik legnagyobb központ, ahol gyakran előfordulnak illegálisan eltulajdonított tárgyak.³⁰⁴ A lopott tárgyak legális piacra kerülésének egyik hatásos módját alkalmazzák az elkövetők ezekben az esetekben. Az olasz állam

³⁰⁰ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.), 2016, 43.

³⁰¹ Ezúton szeretnék köszönetet mondani Lt. Col. Alfio Gullottanak szíves szóbeli közléséért.; Lukács 2019a, 72.

³⁰² Országok, amelyekkel kutatóműhelyeket és szemináriumokat tartanak: Ausztria, Bulgária, Franciaország, Macedónia, Németország, Irán, Jordánia, Kuvait, Libanon, Málta, Mexikó, Peru, Lengyelország, Szaúd-Arábia, Spanyolország, Svájc, az Egyesült Arab Emírségekkel, az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok. Lukács 2019a, 72.

³⁰³ Lukács, 2020a, 45.

³⁰⁴ Lukács, 2019a, 74.

kialakított ezen eshetőségekre egy rendszert, miszerint négy évig megtarthatja az adott külföldi múzeum a műtárgyakat, amiket megvásárolt, továbbá Olaszország kész további kulturális javakat is átengedni négy év erejéig,³⁰⁵ ennek lejárta után azonban köteles a múzeum az összes tárgyat visszaszolgáltatni az Olasz Állam számára.³⁰⁶

A vizsgálatok során a szakértők felkérése a MiBACT-on keresztül történik, ha régész, történész vagy konkrét igazságügyi szakértőre lenne szüksége a csendőrségnek, így nem belső embereket használnak, hanem a minisztérium által biztosított emberekkel dolgoznak, akiket formai alapon kérnek.³⁰⁷ A Kulturális Minisztérium mellett operatív partnerük a CEI, azaz olasz püspöki konferencia, az Interpol olasz és nemzetközi hivatala; nemzetközi szinten pedig az ICE³⁰⁸ és az FBI³⁰⁹ az Amerikai Egyesült Államokból, a London Metropolitan Police az Egyesült Királyságból.³¹⁰ A nyomozás érdekében továbbá szorosán együttműködnek a galériákkal, múzeumokkal, valamint civil szervezetekkel.

A 2020-as műveleti tevékenységét átírta pandémia időszaka, ugyanis a szigorítások következtében kijárási tilalom, a kulturális helyszínek és a kereskedelmi létesítmények bezárása korlátozták azon megelőző intézkedések végrehajtását, melyeket a parancsnokság mindig is végzett. Ennek fényében átalakították az operatív tevékenységüket és kialakították dinamikus monitoring akcióikat, illetve egyéb ellenőrzési területeiket, például az elektronikus kereskedelem felé irányították figyelmüket.³¹¹ 2017 és 2020 között megfigyelhető egy erős csökkenés a műtárgylopások számában (31. ábra). Szicília az egyedüli, ahol az előző két évhez képest növekedett a kulturális javak eltulajdonításának száma. Veneto tartományában azonban mind a három megelőző évben kevesebb lopásról számoltak be, mint a 2020-as évben. A négy év periódusában 2018-ban tulajdonították el a legtöbb műtárgyat Emilia Romagnából, összesen 73 darab kulturális értéket. Abruzzo tartomány kivételével, a legkevesebb lopást azokban a régiókban követték el, ahol nincs Carabinieri TPC iroda felállítva (Molise, Trentino A. A., Basilicata, Valle D'Aosta). Ezen alacsony értékek eredményezhetik, hogy nem épült itt ki központ, hiszen másik régió is át tudja vállalni a nyomozati feladatokat. Azonban olyan eshetőség is felléphet, hogy mivel ezekben a régiókban nincs helyi kontrolált szervezet, ezért a látencia is növekedhet, így a tényleges esetszámok az ábrán láthatónál magasabb értéket mutatnak. Érdekes megfigyelni továbbá, hogy Sicilia és

³⁰⁵ Kérvényezés útján egyszeri, plusz négy év adható a tárgyak bemutatására külföldön. Köszönettel tartozom Col. Antonio Coppolanak szíves szóbeli közléséért.

³⁰⁶ Lukács, 2019a, 74.

³⁰⁷ Köszönettel tartozom Col. Antonio Coppolanak szíves szóbeli közléséért.

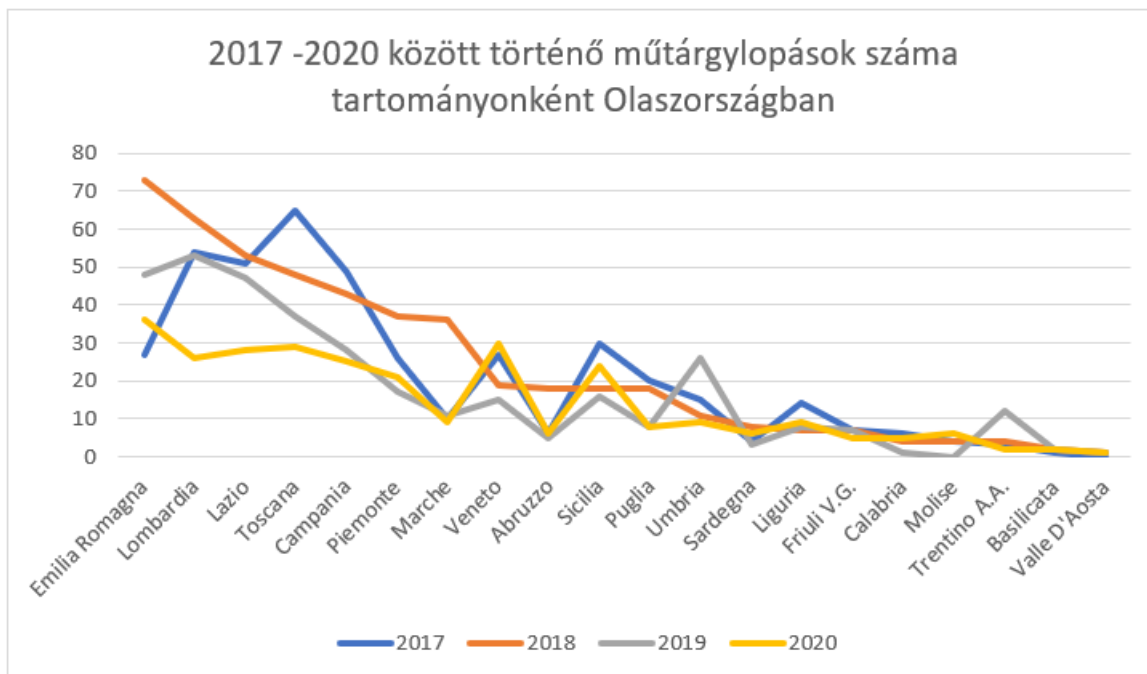
³⁰⁸ U.S. Immigration and Customs Enforcement: Az Egyesült Államok bevándorlási és vámügyi hivatala.

³⁰⁹ Federal Bureau of Investigation: Szövetségi Nyomozóiroda.

³¹⁰ Lukács, 2019a, 73.

³¹¹ URL 18.

Lazio tartományok azok, ahol két TPC iroda is jelen van, mégsem ezek a leginkább veszélyeztetett területek az elmúlt négy évben. Ennek oka lehet a siciliai egység hatékony munkája, hiszen a maffia és a szervezett bűnözés jelenléte erős a tartományban, mégis a lopott tárgyak száma alapján csupán középmezőnyben találhatjuk a régiót.

31. ábra: A 2017 és 2020 között történő lopások száma Olaszországban, régiókra bontva
Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC éves jelentései alapján

A Carabinieri TPC feladatai közé tartozik továbbá a rendészeti szervekkel és a civil lakossággal való kommunikációs folyamat, mely magában foglalja a publikációkat, interjúkat és a kiállításokat egyaránt. Ennek fontosságát és részleteit a következő fejezetben fejtem ki, csak úgy, mint a technológiai és az adatbázis kezelési fejezeteket (Leonardo, iTPC), amelyeket fontosságuk miatt szükségeszerű részletesebben is feltárni.

A Unite4Heritage az ENSZ kezdeményezésére létrehozott egység, amely első szakaszában már a Carabinieri TPC tagjai is megjelentek és jelentős sikereiért Irina Bakova, az UNESCO főigazgatója kifejezte Dario Franceschini MiBACT felelős miniszere felé elégedettségét 2015. március 20-án, miszerint a terrorizmus által okozott károk és a fenyegetettség ellen gyorsan és hatékonyan reagált a TPC csapata.³¹² Olaszország sikeres helytállása okán tovább folytatódott az együttműködés, majd 2016. február 16-án Rómában aláírták azt az egyetértési nyilatkozatot, amely a Task Force megalapítását foglalja össze a

³¹² Lukács, 2019a, 76.

Carabinieri TPC, a Kulturális Minisztérium és az UNESCO szövetségében.³¹³ Megegyeztek, hogy a nemzetközi csapatok rendelkezésére bocsájtják szakértőiket:

- a régészeti lelőhelyek, ingó és ingatlan és kulturális örökség megmentése érdekében;
- az illegálisan eltulajdonított műtárgyak nemzetközi kereskedelme elleni küzdelemben;
- az érintett külföldi országok hatóságainak támogatására - rendkívüli helyzetben a kulturális örökségre gyakorolt kockázatok megelőzésére és korlátozására irányuló intézkedések előkészítésében.³¹⁴

A Task Force összetétele szituációktól függően változhat, azonban az alapszerkezetéről általánosságban megállapítható, hogy egy csoportvezető irányítja a kettőtől négy főig terjedő adatbáziskezelő-, a szintén kettő és négy fő közötti támogató-, a három és tizenöt fő közötti felderítő-, a kettő, esetleg három fős képzési-, valamint a szakértői csoportot.³¹⁵ A munkacsoportot kialakításánál fontos szempont volt, hogy az UNESCO tagállamai számára gyorsan mozgósítható egységek legyenek, akik felmérnek és számszerűsítik a károkat a válságövezetekben, operatív terveket dolgoznak ki, műszaki felügyeletet végeznek, képzéseket biztosítanak a helyi alkalmazottak számára, segítik az ingó tárgyak biztonságos menedékre szállítását, valamint segítik a fosztogatás és az illegális műtárgykereskedelem elleni küzdelmet.³¹⁶ Oktatási tevékenységüket többek között Irakban hajtották végre, ahol 2016 óta 37 kurzust vezényeltek le 1025 egységnek az ISIS illegális műtárgykereskedésének megfékezése érdekében.³¹⁷ Megállapítható, hogy preventív és operatív jellegű feladatok is rendelhetőek a Task Force munkásságához. A preventív csoport a helyi hatóság támogatása céljából lép közbe válság vagy vészhelyzet esetén, míg az operatív munkacsoport a válsághelyzettel párhuzamosan tevékenykedik: beavatkozik, esetleg helyettesíti is a helyi hatóságok munkáját a kulturális javakat veszélyeztető helyzetek miatt.³¹⁸ A munkacsoport összeállítása után kiképzésen vesznek részt, majd bevetésre is küldik őket, mint például a 2016. augusztus 24-i szeizmikus események után.³¹⁹ A földrengés során 30 152 darab műtárgyat mentettek ki, ezzel is megőrizve a tárgyak biztonságát.³²⁰ A munkacsoport feladatai ugyanis nem csupán fegyveres konfliktusok esetén lépnek érvénybe, hanem természeti katasztrófák idején is. Ebben az esetben megbízásuk része, hogy azokat a károkat

³¹³ Foradori, Giusti & Lamonica, 2018, 92.

³¹⁴ URL 19.

³¹⁵ Lukács, 2019a, 76.

³¹⁶ Foradori, Giusti & Lamonica, 2018, 92.

³¹⁷ URL 20.

³¹⁸ Lukács, 2019a, 76.

³¹⁹ Foradori, Giusti & Lamonica, 2018, 92.

³²⁰ URL 21.

felmérjék, melyek a kulturális örökséget érintették, valamint, hogy olyan helyre vigyék a műtárgyakat, melyek ideiglenesen megfelelőek a tárgyak biztonságát tekintve.³²¹ 2020-ban Lazio és Marche tartományokban 42, illetve 200 kulturális értéket mentettek meg 14 egység felhasználásával, valamint 2020. november 28-án Szardíniában egy heves vihar következtében szükségszerű volt a kulturális javak kimentése, mely az olasz Kulturális Minisztérium irányítása alatt zajlott.³²²

Az olasz nemzeti bevetések mellett a Task Force Albániában, Libanonban és Irakban is volt bevetésen. 1916. november 26-án 6.5-ös erősségű földrengés rázta meg Albániát, aminek következtében az olasz Task Force 3 Carabinierii TPC parancsnok mellett egy régésszel, egy építésszel és egy fotográfussal közel egy hetet töltött Albániában, mialatt 12 műemléki helyszínt látogattak meg.³²³ Szintén egy hetet töltött az egység Libanonban a bejrúti robbantások után, ahol a helyi hatóság koordinálását végezték.

A műtárgyvédelmi egység víz alatti régészeti lelőhelyek és kulturális javak védelmével is foglalkozik. Ehhez a Carabinierii egy másik speciális egységét, a Nucleo Carabinierii Subacqueit hívják segítségül.³²⁴ Ezzel a víz alatti egységgel és a Kulturális Minisztériummal karöltve 2020. június 18-án Ventotene városában római kori hajómaradványt, továbbá ennek tartozékait vizsgálták körülbelül 40 méter mélyen, melyet nem hoztak fel a felszínre.³²⁵ A víz alatti felméréseknél, csak úgy, mint a víz alatti régészetnél fontos a lelőhely megfelelő kezelése és dokumentálása, melyre a 2000-es évektől kezdve képzés is épül a búvárrészleg számára, melyet a Carabinierii TPC szakemberei végeznek a megfelelő fényképes és grafikai dokumentációról.³²⁶ Sok esetben nem hozzák felszínre a tárgyakat, mert a nyomásváltozás és egyéb tényezők miatt elpusztulhatnak a leletek. A víz alatti lelőhelyek monitorozása azonban elengedhetetlen, hiszen az objektum állapotának vizsgálatát is rendszeresen ellenőrizni kell, továbbá a víz alatti illegális feltárások megelőzése szempontjából is lényeges a periodikus vizsgálat.

A Carabinierii TPC munkássága széleskörű, nemzeti és nemzetközi szinten számos területen jelen van, legyen szó oktatásról vagy a műtárgyak védelméről. Szoros együttműködést ápolnak a rendészeti és civil egységekkel. Sokszínűségükkel támogatják a

³²¹ Lukács, 2019a, 76.

³²² URL 22.

³²³ 4 múzeumot, 4 erődítményt, 1 római amfiteátrumot bizánci falakkal, 2 könyvtárépületet és egy tudományos jellegű kulturális örökséggel kapcsolatos helyszínt. URL 23.

³²⁴ Carpano, 2002, 180.

³²⁵ URL 24.

³²⁶ Carpano, 2002, 180

kulturális javak illegális kereskedelmének megfékezését, amelynek részét képezi az adatbázisuk és technológiai fejlesztéseik egyaránt.

3.2.3. Leonardo

A Carabinieri TPC által kifejlesztett és alkalmazott lopott tárgyakat tartalmazó adatbázist nevezzük Leonardonak. A méltán híres adatbázis sikerességét jelzi, hogy az Interpol a Psyche Projekt keretein belül átvette az olaszok által készített adatbázis technológiai és tartalmi adatait egyaránt. Az Interpol WOA adatbázisát már korábban vizsgáltam, azonban a lényegi változásokat még nem elemeztem. Eredetileg a programot 24 hónap alatt alakították volna ki, azonban kisebb csúszásokkal végül 33 hónap alatt átalakult négy fázisban:

- információk gyűjtése a tárgyak helyszínéről, az eltulajdonítás időpontjával, valamint képek mellékelésével;
- következő lépésként a WOA és a Leonardo adatbázisok összekapcsolása történt meg;
- a harmadik szint a kép-összehasonlító funkció beállítása volt;
- végül a negyedik szintként az elkészült adatbázisokhoz képezték ki és készítették fel a szakembereket.³²⁷

A Leonardo egyedisége abban rejlik, hogy a szöveges keresés mellett képes egy fénykép által történő kutatásra is. A MI használata a lopott műtárgyakat tartalmazó adatbázisban elsőként az olaszoknál jelenik meg. Hogyan alakult ki a ma is ismert formáció? A TPC megalakulásával 1969-ben a lopott műtárgyak adatait kartoncédulákon vezették, szerencsésebb esetekben fekete-fehér képekkel ellátva.³²⁸ Ez a rendszer 1980-ig tartott, ahol a PC-k megjelenésével a szöveges adatok rögzítése is elkezdődött, majd az 1990-es években már képeket is tudtak számítógépeken tárolni.³²⁹ A 2000-es években már egyszerre tudták a képi és az írásos anyagot tárolni, mely eredményeként a 2004/42. olasz kormányrendelet 85. bekezdése kimondja, hogy a Kulturális Minisztérium egy adatbázist hozott létre, amely az illegálisan eltulajdonított műtárgyakat tartalmazza.³³⁰ 2016-ban újabb változáson ment keresztül a Leonardo, majd 2011-ben a PON projekt³³¹ létrejöttével a régészeti lelőhelyek

³²⁷ Lukács, 2020b, 21.

³²⁸ Lukács, 2018d, 246.

³²⁹ Lukács, 2020a, 43.

³³⁰ Lukács, 2018d, 246- 247.

³³¹ Il Programma Operativo Nazionale, azaz Nemzeti Operatív Program.

védelme is megerősödött és legvégül 2015-ben az adatbázis új formációja kezdte meg működését: a Leonardo.³³²

Mikor használják az adatbázist a TPC szakemberei? Olaszországban természeti katasztrófák idején a műtárgyak megrongálódnak vagy el is tűnhetnek. A jó minőségű képek tárolása, valamint a fényképes funkciójú keresés megkönnyíti a lopások esetén való nyomozást, hiszen gyorsabb azonosítani a műtárgyakat akár az online katalógusok böngészésével. A meghirdetett tárgyak képeit egyszerűen feltöltik, majd lefuttatják az adatbázisban a mesterséges intelligencia segítségével, így találat esetén lopott kulturális javakról beszélhetünk. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az adatbázis technológiai fejlesztése elengedhetetlen. A mai állapotában nem képes a teljeskörű azonosításra a technológia, ugyanis az eddig feltöltött képek a tárgy nem minden oldaláról készültek, így egy jelenetekkel díszített vázát nem feltétlenül tud a szoftver egyeztetni. Ennek kiküszöbölésére a technológia fejezetben már kitértem, miszerint a háromdimenziós digitalizáció jelentené a legkönnyebb változást, hiszen az adatbázisban minden szögből rögzített tárgyhoz elég lenne a keresés során csupán egyetlen képet használni és feltölteni az adatbázisba az adatellenőrzés során. Egy másik, szintén lényeges, aktuális és megoldásra váró probléma nehezíti a műtárgyak azonosítását, amelyről korábban már szó esett a nemzeti nyomozás nehézségei kapcsán: amennyiben a kész tárgyat, például egy nagy méretű festményt felszabdaltják, majd átalakítják úgy, hogy apróbb változtatásokat átfestve megváltozzon a kép egésze.³³³ A kép feldarabolása közben akaratlanul is olyan módon osztják fel a festmény felületét, hogy egy-egy jelenet kettévál, ilyenkor akár egy személyhez tartozó végtag is átkerülhet a másik szétvágott darabra.³³⁴ A Carabinieri TPC munkatársai elmondták, hogy ezzel a jelenséggel nem tudnak maximális találatot elérni, nehezebb így szűrni a tárgyakat.³³⁵ A probléma megoldására egy applikáció használata közben gondolkodtam el. A Google Arts & Culture nevezetű applikáció szintén képeket hasonlít össze, csupán itt az emberek arcát az adatbázisban található festményekkel. A végeredményt százalékos meghatározással adja meg a program, mely a módosított: átfestett és felszabdalt kulturális javaknál szintén a találatot segítené elő a rendészeti szakemberek munkája során.³³⁶ Az eredmények átszűrése után könnyebben képet kapnak a szakértők az adatbázisban szereplő eredeti és a módosított, esetleg több darabból álló új tárgyak esetében. A házi katalógus alkalmazásával eredményes

³³² Lukács, 2020a, 43.

³³³ Lukács, 2018d, 249.

³³⁴ Lukács, 2020a, 46.

³³⁵ Ezúton szeretnék köszönetet mondani Luigi Spadoninak, a Carabinieri TPC adatfeldolgozó egység parancsnokának.

³³⁶ Lukács, 2018d, 249.

kutatást lehet végezni nem csak lopás esetén. Ha természeti katasztrófa történne, akkor a tárgyak pontos számát, helyzetét és kinézetét is kézhez kaphatnák a rendészeti szakemberek, így célorientáltan történhetne az állapotfelmérés és a kulturális javak ideiglenes helyének biztosítása. Erre a BeWeB³³⁷ egyfajta megoldást is jelent az egyházi tárgyak dokumentálásával, amelyet egy későbbi fejezetben részletesen bemutatok.

A Leonardo adatbázisának egy része mindenki számára elérhető a Carabinieri honlapján.³³⁸ A tárgykeresőben lehetőségünk van a lopott tárgy nyilvántartási számára, az objektum típusára, anyagára, készítési technikájára és az alkotóra keresni. A keresés mellett az ICOM Vörös Listás tárgyainak, valamint az Unidroitnak a weblap linkje is elérhető, ahová kattintva automatikusan átvált az oldal. Külön kategóriában, de szintén a Leonardo keresőfunkciója mellett elérhetőek a különös jelentőségű eltulajdonított művek; az iraki lopott régészeti leletek; a különös jelentőségű, elkobzás alatt álló tárgyak; a Líbiából származó lopott régészeti leletek (a bengázi kincs) és PSYCHE projekt. Utóbbinál az Interpol és a Carabinieri TPC kooperációja bontakozik ki röviden.

A korábbi fejezetben kifejtettem, hogy a pandémia időszaka miatt a Carabinieri megszokott munkarendje és ellenőrzési felületei megváltoztak a lezárások alkalmával. A Covid-19 okozta átmeneti lassulás arra is szolgált, hogy finomítsák a TPC-ben rejlő lehetőségeket az online kereskedelemhez kapcsolódó megfigyelési tevékenységekben és az adatbázisukban.³³⁹ A 2020-as év a pandémia miatt így egyedinek tekinthető, a korábbi évekhez képest nem adja vissza azokat a lényeges elemeket, melyekkel meghatározhatóak a kulturális javak trendjei.³⁴⁰ Az online felületeken az aukciósházak és a galériák eladásra szánt tárgyait tudták vizsgálni, hiszen ezek a katalógusok minőségi, jól beállított fények mellett készítik fotóikat a tárgyról, hogy minél könnyebben tudják értékesíteni azokat. Ezek mellett az online webáruházak és kereskedelmi oldalak monitorozása is elengedhetetlen. Az adatbázisban fellelhető információkból értékes statisztikákat állíthatunk össze, amelyekből nem csupán Olaszországra vetítve állapíthatunk meg szegmenseket az illegális műtárgykereskedelem kapcsán, hanem ezen adatokat az Interpol Európára vonatkozó statisztikáival, valamint a Magyarországról eltulajdonított műtárgyak lopásaival is összevethetjük.

Az adatokból többféle elemzést is készíthetünk. Vizsgálhatjuk a lopott tárgyak típusát, valamint a helyszínt, ahonnan eltulajdonították őket. A Leonardo adatbázisból kigyűjtöttem

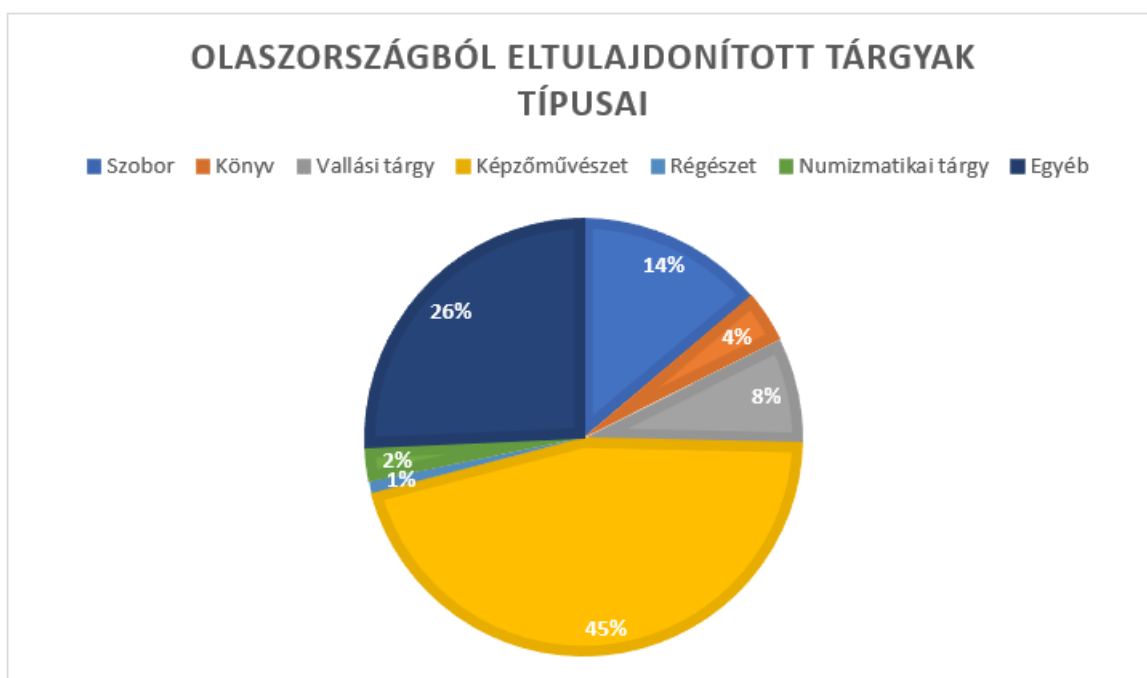
³³⁷ Beni Ecclesiastici in web

³³⁸ URL 25.

³³⁹ URL 26.

³⁴⁰ URL 27.

azokat a tárgyakat, amelyeket civil felhasználó mindenféle jogosultság nélkül elérhet az adatbázisból. A tárgyak kategóriáit az Interpol statisztikájának elosztásához alakítottam ki, hogy a tárgytípusok megegyezzenek a könnyebb összehasonlítás érdekében. A paleontológiai tárgyak kivételével ugyanazon kategóriák olvashatók le az ábráról (32-33. ábra). Az olaszországi diagramnál hat darab fő kategória jött létre (szobor, könyv, vallási tárgy, képzőművészet, régészet, numizmatikai tárgy) és egy plusz, amely az egyéb elnevezést kapta (32. ábra). Ebbe a kategóriába kerültek többek között a textíliák, étkezészetek és a hangszerek is. Összesen 17.787 tárgy adataival összefüggésben folytattam a vizsgálatokat. A képzőművészeti tárgyak 10. 914 darabszámmal fedezhetőek fel, mely 45 %-a teljes adatbázisnak. Az egyéb kategória 6151 tárggyal a második legnagyobb szeletet birtokolja a diagramon, mely a többféle összevont kategóriáknak köszönhető. A harmadik leggyakrabban eltulajdonított tárgy a szobor, melyből 3313 darab található az adatbázisban, majd negyedikként a vallási tárgyak 1847 darabbal, a könyvek 908 darabbal, a numizmatikai tárgyak 597 darabbal és végül a régészeti leletek 208 darabbal következnek a sorban.³⁴¹

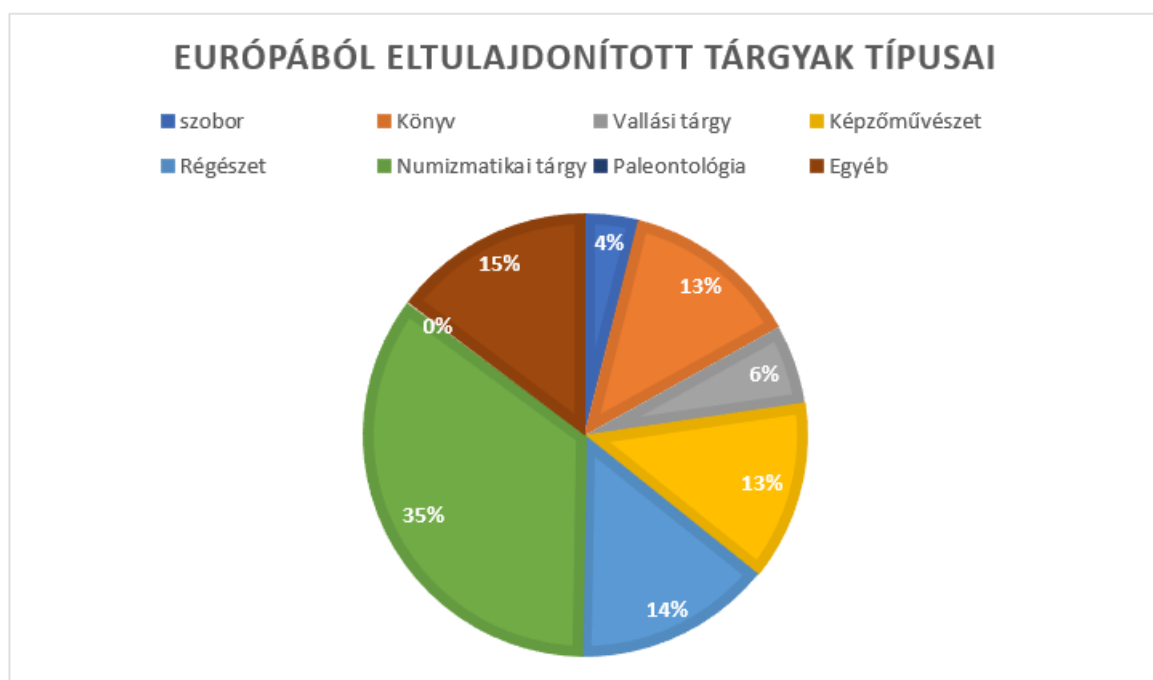

32 ábra: A lopott tárgyakat tartalmazó Carabinieri TPC adatbázis tárgytípusai
Forrás: Saját szerkesztés a Leonardo adatbázis alapján

Az Európára vonatkozó statisztika (33. ábra) merőben eltér az olasz adatoktól. Míg a Leonardo adatbázis alapján az egyik legkevesebb tárgyat tartalmazó kategória volt a numizmatikai tárgyaké, addig 9675 darab lelettel az európai lopott tárgyak legmagasabb

³⁴¹ Az adatok 2021. 12. 03-án voltak érvényben.

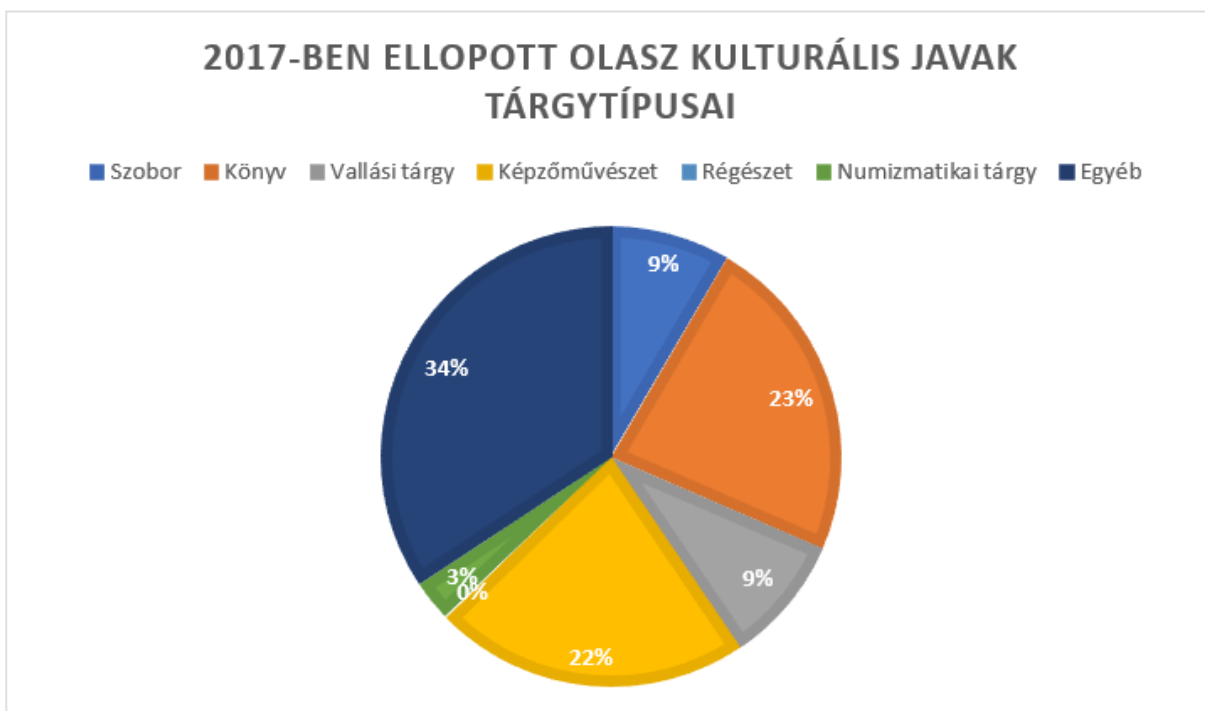
számát produkálta ez a kategória. Az egyéb kategória 4086 tárggyal, a régészeti leletek szorosan mögötte 4013 darabbal, majd a képzőművészeti művek (3632 darab) és a könyvek (3591 darab) közel azonos számmal kapcsolódnak a sorba. A vallási tárgyak 1608 és a szobor 1083-as darabszáma mellett eltörpül a palaontológiai kategória 22 számmal. A két ábrát megfigyelve megállapíthatjuk, hogy az olaszországi lopások nem arányosak az európai eredményekkel. Egyedül a vallási tárgyak találhatóak körülbelül azonos arányban mind a két esetben. A Magyarországra vonatkozó eredményeket egy későbbi fejezetben elemzem, ahol összehasonlítást végzek majd az itt bemutatott két diagrammal (32-33. ábra).

33. ábra: Európából eltulajdonított tárgyak típusai az Interpol 2020-as statisztikája alapján
 Forrás: Saját szerkesztés az Interpol jelentése alapján. <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2021/Cultural-property-crime-thrives-throughout-pandemic-says-new-INTERPOL-survey>

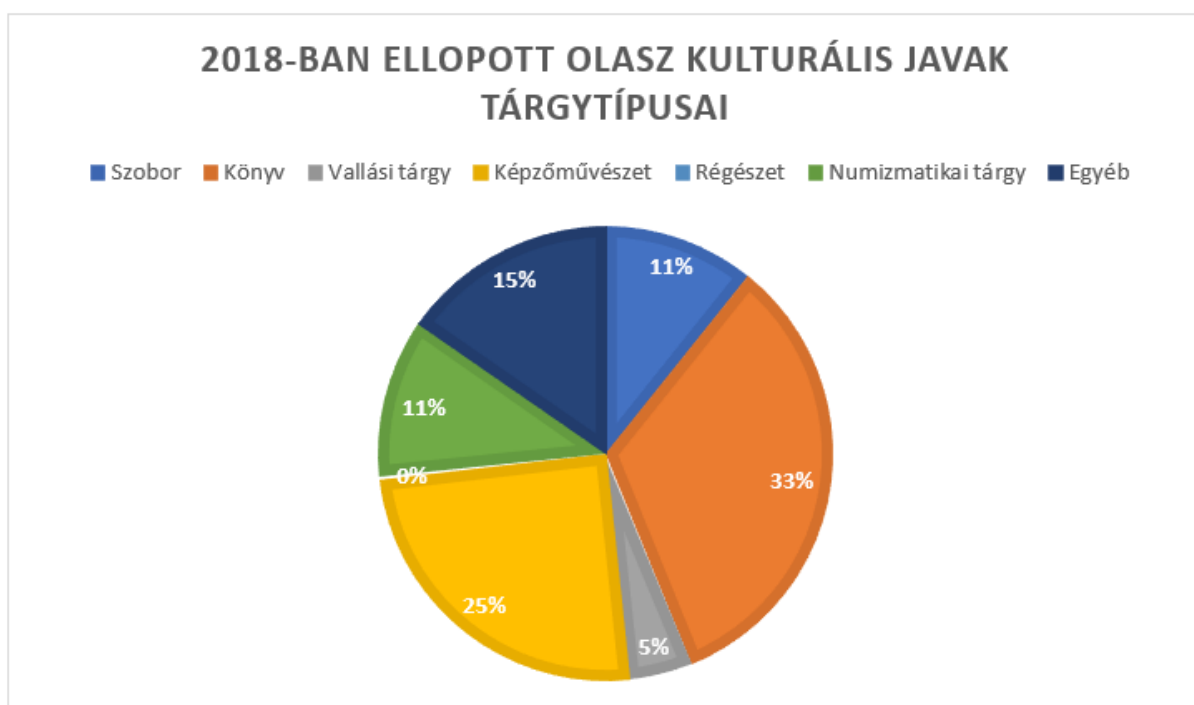
A nyomozóhatóság által felderített ügyek elemzése, valamint a Leonardo adatbázisban fellelhető összes tárgytípus vizsgálata mellett évenkénti elemzéseket is végeztem az olasz lopott műtárgytípusokra vonatkozóan 2017 és 2020 között. A kategóriákat a fent elemzett séma szerint megtartottam, hogy a viszonyítás egyszerűbb maradjon. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a felderített tárgyak száma eltér a Leonardóban tárolt kulturális javakétól, hiszen az előkerült darabokat kiveszik a körözés alatt álló tárgyak adatbázisából, a Leonardoból. Ennek okát már egy korábbi fejezetben ismertettem részletesebben. A 2017-es Carabinieri TPC éves beszámolója alapján kigyűjtött lopott tárgyakra vonatkozó adatok (34. ábra), valamint a Leonardóban található információk (32. ábra) nagyon eltérőek, hiszen a képzőművészeti tárgyak a 2017-es lopott kulturális javak adataiban 1280 darabbal csupán a

harmadik legkelendőbb műtárgytípusok voltak, míg a Leonardo adatbázisban 10 914 darabbal a 45 százalékát tette ki az adatoknak ez a típus. Az egyéb kategória a Carabinieri éves jelentése szerint 2017-ben 1985 lopott tárgyat takar, amely 34 százaléka az éves lopásoknak, míg a Leonardo adatbázisban szereplő arány csupán 26 százaléka ez a kategória. 1337 darabbal a könyvek lopása a második leggyakoribb tárgykör volt 2017-ben, ami azért is figyelemreméltó, mert az adatbázisban csupán 908 darab keresés alatt álló könyv található. Ez azt is jelenti, hogy a csendőrség munkája során nagy számú könyvgyűjteményt talált meg, melyből feltételezhető, hogy egy felderítés alkalmával nem egy, hanem számos könyvet találtak meg egyszerre. Az olaszországi lopott műtárgyak között feltételezhetően nagy számú régészeti leletnek kellene lennie a történelmi gazdagsága és a múzeumok száma miatt, azonban csupán 13 darab került eltulajdonításra 2017-ben a Carabinieri TPC éves jelentése szerint. Az illegális ásatások mértékét azonban itt sem tudjuk pontosan meghatározni, így ez a szám (13 darab) a sokszorososa lehet valójában. Régészeti leletek tekintetében 2020-ig bezárólag csupán csekély számban fordulnak elő ezek a tárgyak a Carabinieri éves jelentéseiben, míg az Interpol Európára vonatkozó eltűnt tárgyak statisztikájában (33. ábra) 14%- al és 4013 darabszámmal a harmadik a listán. A szobrok (486 darab) és a vallási tárgyak (522 darab) közel azonos mennyiségben tűntek el 2017-ben, mindegyik 9-9 százalékot tesz ki az évi tárgytípusoknak. A numizmatikai tárgyakat elemezve, a négy évből 2017-ben történt a legkevesebb lopás, mindössze 163 darab.

34. ábra: Olaszországból eltulajdonított tárgyak típusai a Carabinieri TPC 2017-es statisztikája alapján
 Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC jelentése alapján.
https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1545381735727_Activita_Operativa_2017.pdf

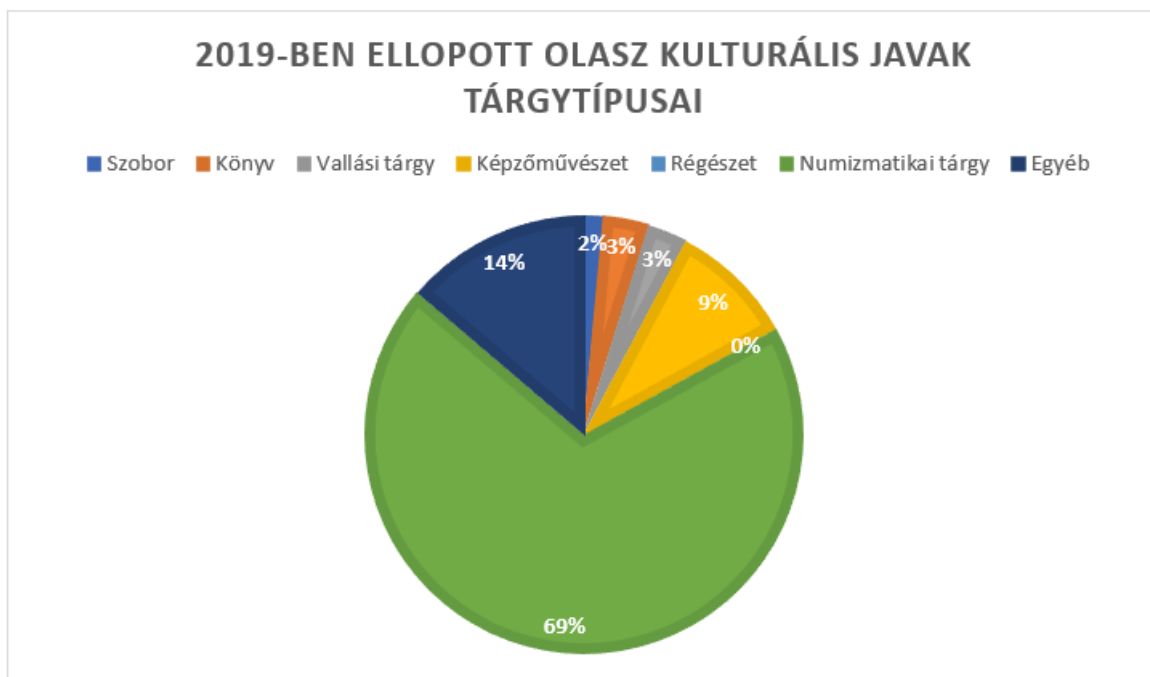
A 2018-as Carabinieri jelentési statisztikája merőben eltér az előző évitől. A képzőművészeti tárgyak az egyetlen kategória, mely körülbelül azonos százalékban figyelhető meg mind a két évben: 2017-ben 22 százalék, míg 2018-ban már 25 százaléka volt a tárgytípusoknak. Az eddig ismert statisztikákkal ellentétben, a 2018-as év legkeresettebb műtárgya a könyv volt 2935 darabbal (33%). A könyvek és a numizmatikai tárgyak vizsgálata közben megfigyeltem, hogy mind a lopásoknál, mind az előkerült tárgyak között ez a két kategória leletegyüttesekben fordul elő, azaz egy lopás esetében akár több 100 vagy 1000 leletről is beszélhetünk. A 33. ábra elemzésénél a 6819 darabból álló felderített régészeti korú érmék leletegyüttese jól prezentálja, hogy mekkora számokról is beszélhetünk. Ennek oka, hogy mind a két tárgytípus átlagos értéke a piacon alacsonyabb, így nagy mennyiségben jobban megéri értékesíteni őket. A harmadik leggyakrabban eltulajdonított tárgyak 2018-ban az egyéb kategória műtárgyai voltak 15 százalékkal és 1359 darabbal, majd 11-11százalékkal a numizmatikai tárgyak (1002 darab) és a szobor (955 darab) követték a listán. Utóbbi 2017-ben 9 százalékkal, közel azonos arányban került eltulajdonításra, mint a 2018-as évben. A vallási tárgyak 400 darabbal utolsó előtti helyen találhatóak az évi statisztikában 5 százalékkal.

35. ábra: Olaszországból eltulajdonított tárgyak típusai a Carabinieri TPC 2018-as statisztikája alapján
 Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC jelentése alapján.

https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1555509761545_Activita_Operativa_2018.pdf

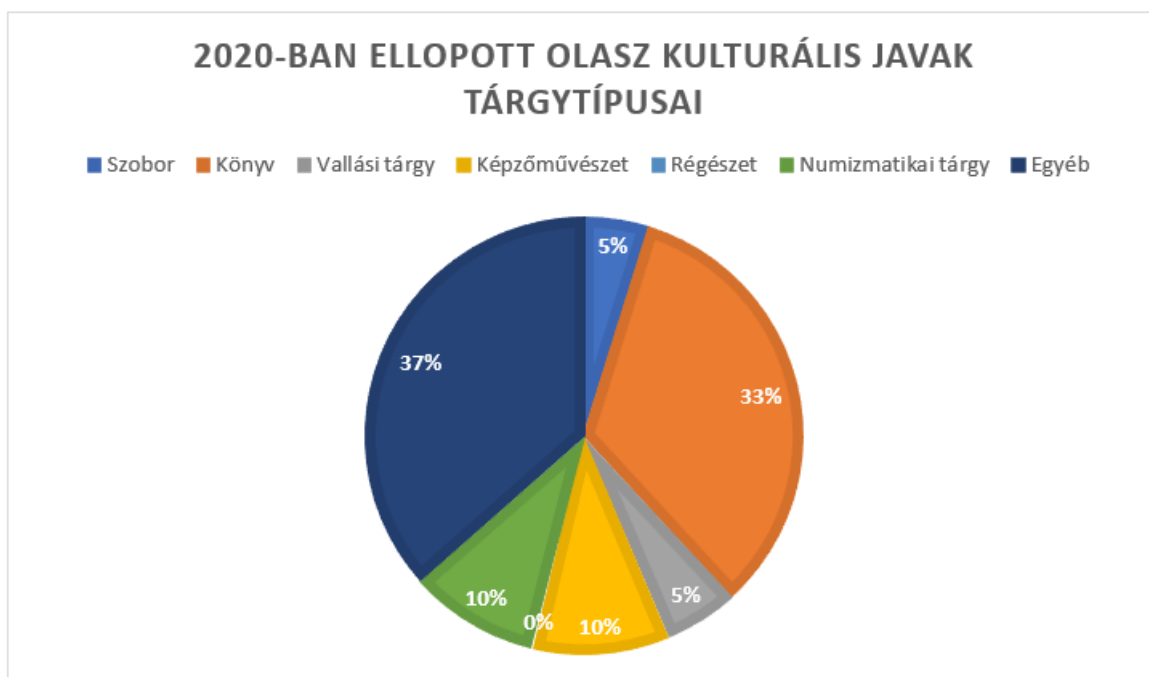
A 2019-es év leginkább szembetűnő értéke a numizmatikai tárgyaké 9080 darabbal és 69% -al. Ez a szám közel azonos az Európában eltulajdonított összes érem számával (9675 darab). A Carabinieri éves lopott tárgyakat tartalmazó jelentése alapján a soron következő az egyéb kategória 1805 darabbal és 14% -al hasonló arányban fordul elő, mint egy évvel korábban (15%). A 2019-es év előtti statisztikáihoz viszonyítva ebben az évben tűnt el a legkevesebb képzőművészeti tárgy (1209 darab, 9%). Ugyanez mondható el a könyvekről (438 darab, 3%), vallási tárgyairól (385 darab, 3%) és a szobrokról (186 darab, 2%), melyek a korábbi évekhez képest meglepően alacsony számban fordulnak elő. A régészeti leletekből csupán 10 darabot loptak el, így a többi számértékhez képest elenyésző számban fordulnak csak elő.

36. ábra: Olaszországból eltulajdonított tárgyak típusai a Carabinieri TPC 2019-es statisztikája alapján
 Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC jelentése alapján.

https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1589880017803_Activita_Operativa_2019c.pdf

Az utolsó évi elemzés közel egyharmadát teszi ki az egyéb és a könyv kategória is. Előbbi 2999 darabból (37%), míg utóbbi 2743 elemből (33%) áll. A 2017-es statisztikában láthattunk hasonló összhangot a két kategória között, ahol 33-23 százalékban fordul elő ez a két kategória. A képzőművészeti tárgyakkól 824 (10%), míg a numizmatikai tárgyakkól 781 darabot loptak el 2020-ban Olaszországból. Utóbbi alacsony száma meglepő a korábbi év adatait tekintve, hiszen 2019-ben 9080 érmét tulajdonítottak el, amelyhez képest nagymértékű csökkenésről beszélhetünk. A közel azonos arányúak a vallási tárgyaknál és a szobroknál is előfordulnak 5-5 százalékkal. Előbbi 447, míg utóbbi 393 darabba került be a statisztikai adatok közé. A korábbi évhez képest majdnem megduplázódott a régészeti leletek száma, 10 darabról 18-ra nőtt, azonban ez a szám még mindig elenyésző a többi tárgytípushoz képest.

37. ábra: Olaszországból eltulajdonított tárgyak típusai a Carabinieri TPC 2020-as statisztikája alapján
Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC jelentése alapján.

<https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20C3%A0-operativa-2020c.pdf>

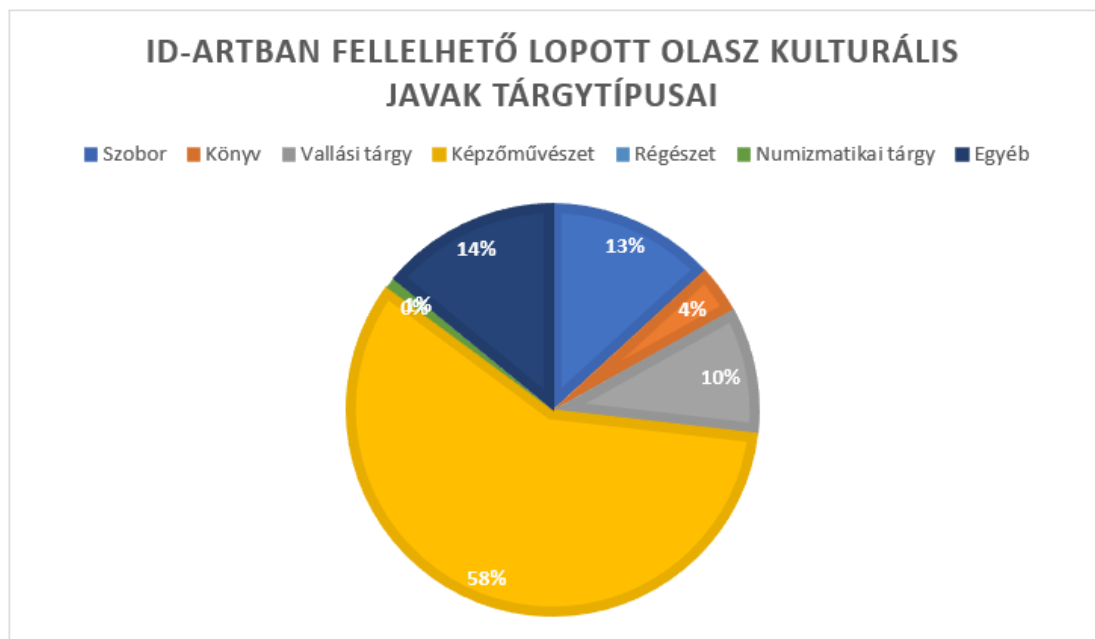
Az adatok kiértékelése után egyértelműen kijelenthetjük, hogy az évenkénti számadatokból nem lehet kiemelni olyan tárgytípusokat, melyek a leginkább veszélyeztetettek, hiszen az éves arányok nagy változása nem utal tudatosságra és potenciális célpontokra. Az évenként ennyire eltérő változások alapján azt mondhatnánk, hogy a piac nem rendelkezik egy állandó olaszországi típuskörrel, melyet később a feketepiacon értékesítenek. A Leonardo adatbázisban talált leletek aránya és száma is eltér a 4 évet felölelő vizsgálatától, így nehéz összehasonlítani, elemezni és kiértékelni azokat. Erre természetesen magyarázat lehet, hogy időközben számos kulturális értéket megtalált a Carabinieri TPC egysége, így a lopott tárgyak adatbázisából kikerültek a felderített darabok. Ha mégis megpróbálunk egy általános sorrendet megfogalmazni a lopott tárgytípusok között, akkor egyértelműen a régészeti leletek lopása történt a legkisebb számban Olaszországban. A Leonardo adatbázisból is ez rajzolódik ki, egyedül az Interpol Európára vonatkozó információiban (33. ábra) szerepel előnyösebb helyen a listán. A régészeti leletek kapcsán már említettem, hogy a jogellenes ásatásokból származó műtárgyak mértékét nem tudjuk meghatározni, így a valós lopott régészeti leletek mértéke jóval magasabb lehet. A vallási tárgyak a legkevésbé érintettek a régészeti leletek után a sorban. A kegytárgyak eltulajdonítása könnyedén megtörténhet a templomokból, ugyanis számos esetben nem

biztosított a kamera, illetve biztonsági személyzet. A szobrok 2017 és 2018 kivételével alacsonyabb számban kerültek eltulajdonításra a többi vizsgált évhez képest, továbbá a Leonardo adatbázis elemzése során ez a szám növekedett, melyből arra lehet következtetni, hogy a felderítések során kevesebb esetben találnak szobrot a szakemberek. Talán a képzőművészeti tárgyak és a numizmatikai leletek kilengése és arányaik változatossága a leginkább szembetűnő. A numizmatikai tárgyak kilengései egyértelműen a nagyobb leletegyüttesek „fogásából” alakultak ki. Értékük csekély, azonban nagy száman fordulnak elő, így tetemesebb gyűjteménnyel könnyen megteheti az illegális kereskedő zsebe. A Leonardo adatbázis elemzésénél szembetűnő, hogy régészeti korú leletek adják ki a numizmatikai tárgyak többségét, így, ha minden ebbe a periódusba sorolható kulturális értéket a régészethez csoportosítanának, akkor ez a kategória kevésbé lenne elenyésző. Felmerül az a kérdés, hogy a csoportosítások során milyen szempontot vegyünk figyelembe? Hiszen egy tárgy akár több kategóriának is megfelelhet, így torzulhat a pontos kép és az elemzés is. A képzőművészeti tárgyaknál kevésbé jellemző a több száz vagy akár ezer darab egyszeri lopása, hiszen ezek értéke már önmagában is magasabb. Természetesen vannak kivételek, de általánosságban egy magántulajdonban lévő ingatlan vagy múzeumi/ galériás lopás esetében megvan a lehetősége a gyűjtemények együttes lopásának. A kis méretű pénzérmeget, valamint a festményeket összehasonlítva egyértelműen könnyebb az érmeget szállítani lopás során, melyeket papírba vagy celofánba csomagolva kisebb hengereket alkotva rejtenek el. A festményeket még ha ki is veszik a keretből és feltekerik, akkor is nagyobb felületet foglalnak el, szállításuk már nehezebb. A Leonardo adatbázisban fellelhető összes tárgytípus elemzésénél, csak úgy, mint a 2019-es évben készült diagramnál (36. ábra) kevesebb lopott könyv fedezhető fel. Az adatbázisban fellelhető alacsony számértékek arra utalhatnak, hogy az éves felderítése ezeknek a tárgyaknak magas, hiszen 908 lopott könyv rajzolódik ki a Leonardoból, míg 2017-2018 között (34-35. ábra) 7453 könyvet loptak el összesen. Az egyéb kategória több tárgytípust is rejt magában, csak úgy, mint az étkezés, bélyegek vagy a bútorok.

Az Interpol ID-Art applikációjában 7309 darab tárgy van Olaszországra vonatkozóan,³⁴² amely csupán töredéke a Leonardo 17.787 tárgyához képest. A nagy különbség azért is feltűnő, mert a Carabinieri TPC adatai a Psyche projekt keretén belül összekapcsolódtak az Interpol WOA adatbázisával, így elméletben azonos tárgyaknak kellene szerepelniük Olaszországra vonatkozóan a két egységénél. A számadatok eltérése mellett

³⁴² 2021.12.05-i adatok alapján

azonban a szobor, könyv és vallási tárgyak aránya körülbelül megegyezik a Leonardo adatbázisával, míg a régészeti leletek, a képzőművészeti tárgyak, érmék és az egyéb kategória eltéréseket mutat (38. ábra). A Leonardo 45%-os képzőművészeti aránya mellett 58%-os az ID-Artban található képzőművészeti tárgyak aránya. Régészeti leletek nem fedezhetőek fel az Interpol applikációjában, valamint a numizmatikai tárgyak is 2 százalékról 1-re módosultak az ID-Artban. A képzőművészeti tárgyak mellett az egyéb kategória lett terjedelmesebb a Leonardohoz képest: 14 % -ról 26%-ra növekedett applikáción belül. Valószínűsíthető, hogy az Interpol nem teljes terjedelemben vette át az adatokat, egyes tárgykategóriákat kihagyhattak.

38. ábra: Olaszországból eltulajdonított tárgyak típusai az ID-Art adatbázisa alapján
Forrás: Saját szerkesztés

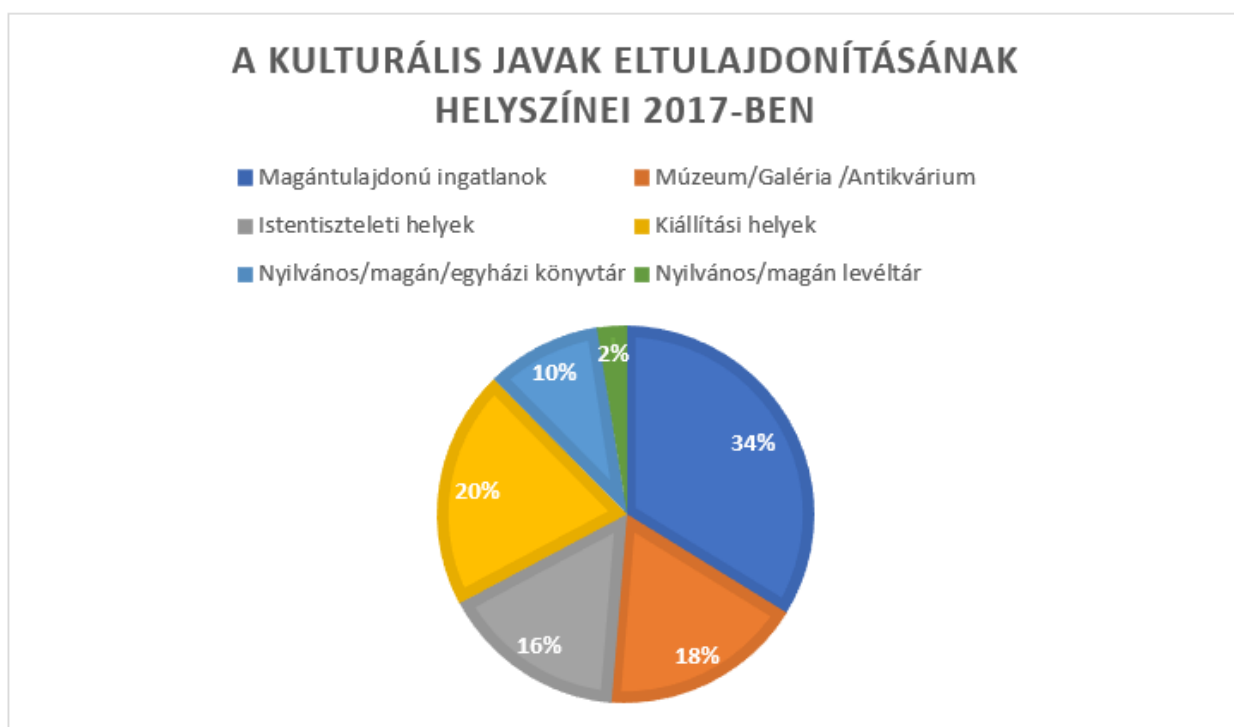
Az adatok eltérését okozhatja a két adatbázis és a szervezetek között a kapcsolat, valamint a kommunikáció hiánya, továbbá az, hogy civil felhasználók számára számos tárgyat nem tesznek elérhetővé és láthatóvá. Az olaszországi lopott tárgyak mennyiségére és jellegére vonatkozóan nehéz következtetéseket levonni, mert minden statisztika más eredményekkel rendelkezik. A Carabinieri TPC hiányossága ezen a téren, hogy nem állapít meg az adataik alapján sémákat vagy ha mégis, azt nem közlik publikáció formájában.

Az olasz kulturális javak lopása kapcsán megvizsgáltam a tárgytípusokat, időszakokat, a tárgyak értékeit, valamint a digitalizáció léptékeit régióként, azonban az eltulajdonítás helyszíni adatait nem elemeztem. 2017 és 2020 között hat kategóriában vizsgáltam át a helyszíneket:

- Magántulajdonú ingatlanok;

- Múzeum/ Galéria / Antikvárium;
- Istentiszteleti helyek;
- Kiállítási helyek
- Nyilvános/ magán/ egyházi könyvtár
- Nyilvános/ magán levéltár.

A 2017-es évet vettem először górcső alá (39. ábra). 2116 esetben (34%) történt magántulajdonú ingatlanból lopás, míg a múzeumok/galériák/antikváriumok (1094, 18%), a kiállítási helyszínek (1281, 20%) és az istentiszteleti helyek (993, 16%) közel azonos arányban estek a tolvajok áldozatául. A könyvtárak (618, 10%), valamint a levéltárak (153, 2%) a legkevésbé veszélyeztetett helyszínek voltak műtárgylopások tekintetében 2017-ben.

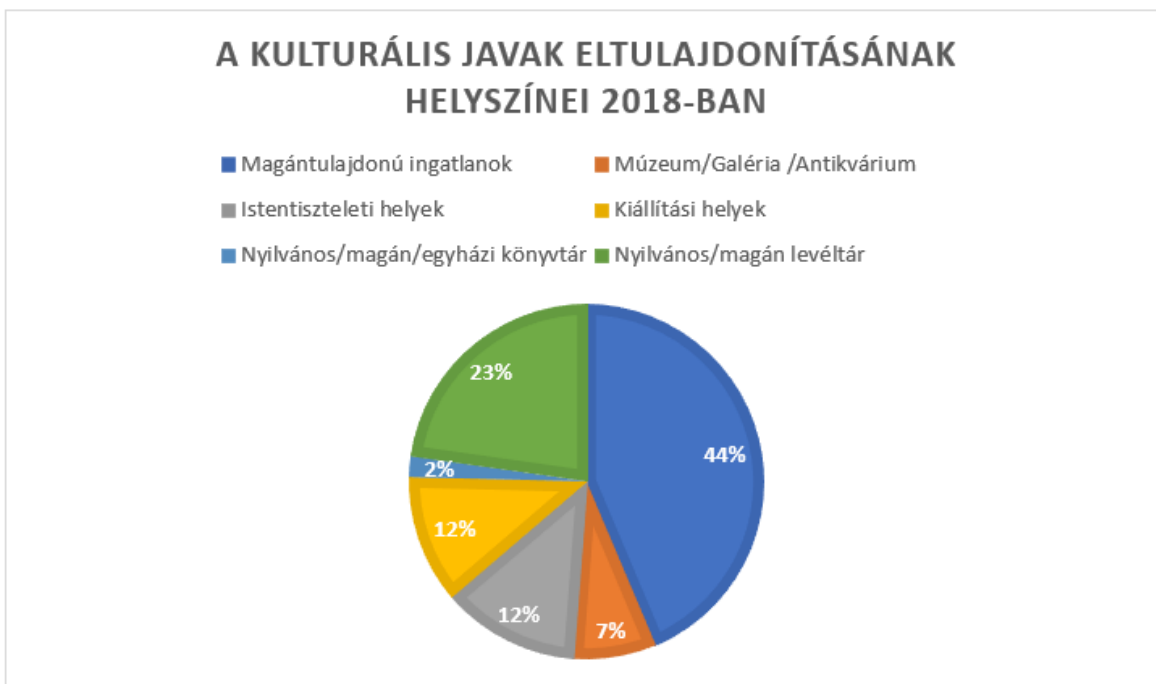
39. ábra: Az olasz kulturális javak eltulajdonításának helyszínei 2017- ben

Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC 2017-es jelentése alapján.

https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1545381735727_Ativita_Operativa_2017.pdf

A 2018-as év (40. ábra) arányaiban megváltozott az előző évi diagramhoz képest. A magántulajdonú ingatlanokból történő műtárgylopások száma 10% -al növekedett (34-ről 44%-ra) így 3670 esettel számolhatunk a korábbi 2116 helyett. A leginkább szembevetendő változást a nyilvános/ magán levéltárak produkálták, ahol 2%-ról 23%-ra növekedett az eltulajdonított tárgyak száma (1911 eset). A magasabb számhoz hozzátartozik, hogy 1564 kulturális javat tulajdonítottak el egyetlen lopás alkalmával ebből a kategóriából, majd a

tárgyakat négy hónappal később megtalálták és visszajuttatták őket az eredeti helyükre.³⁴³ A kiállítási (977) és istentiszteleti helyek (1055) 12-12 százalékkal következnek a sorban, melyek számadatai az előző évhez képest felcserélődtek. A múzeumokból, galériákból és antikváriumokból 634 esetben történt rablás, amely az előző évi adatok közel felét jelenti. A könyvtárak a legkevésbé veszélyeztetettek 2018-ban a műtárgylopások tekintetében.

40. ábra: Az olasz kulturális javak eltulajdonításának helyszínei 2018- ban
 Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC 2018-as jelentése alapján.

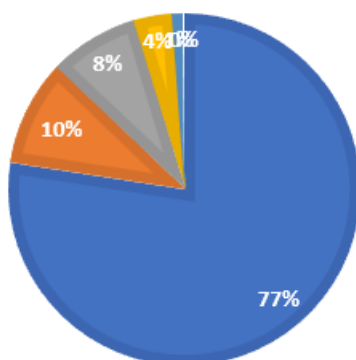
https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1555509761545_Activita_Operativa_2018.pdf

A magántulajdonú ingatlanokból származó lopások növekedése (10 291,77%) 2019-ben is megmutatkozik (41. ábra): 2017-hez képest 43%-os, valamint 2018-hoz képest 33%-os növekedést következett be. A kiállítási helyszínek háttérbe szorultak lopás tekintetében (463, 4%), csak úgy, mint a levéltárak (19, 1%) és a könyvtárak (130, 1%). A múzeumok, galériák és antikváriumok, valamint az istentiszteleti helyszínek körülbelül azonos arányban (10 és 8%) fordulnak elő a statisztikában: 1294 és 1094 lopott műtárggyal, amelyek az előző két évhez képest a legkevésbé veszélyeztetettek.

³⁴³ URL 28.

A KULTURÁLIS JAVAK ELTULAJDONÍTÁSÁNAK HELYSZÍNEI 2019-BEN

■ Magántulajdonú ingatlanok ■ Múzeum/Galéria /Antikvárium
■ Isteniszteleti helyek ■ Kiállítási helyek
■ Nyilvános/magán/egyházi könyvtár ■ Nyilvános/magán levéltár

41. ábra: Az olasz kulturális javak eltulajdonításának helyszínei 2019- ben

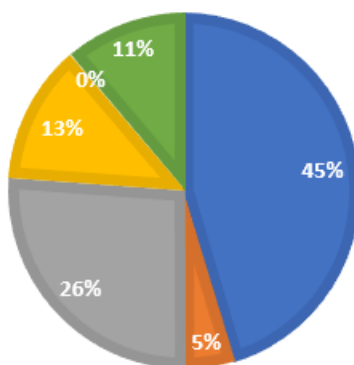
Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC 2019-es jelentése alapján.

https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1589880017803_Activita_Operativa_2019c.pdf

A 2020-as év (42. ábra) a pandémia megjelenése miatt átírta az arányokat: a magántulajdonú lakásokból történő lopások (3729, 45%) száma csökkent 32%-t a 2019-es évhez képest, közel azonos százalékkal és esetszámmal keletkeztek az események, mint 2018-ban. A csökkenés a karanténoknak és kijárási tilalmaknak is köszönhető lehet, hiszen ebben az időszakban többen tartózkodtak az otthonukban. Az egyházi helyszínek kifosztása azonban megnőtt (2153, 26%), felülmúlta a korábbi három évet mind lopott tárgyak számát, mind százalékos arányát tekintve. Valószínűsíthető, hogy a templomok látogatottsága és biztonsági védelme csökkent a lezárások idején, így a tolvajok könnyebben végezheték a lopásokat. A levéltárak (11%) és a kiállítási helyszínek (13%) aránya körülbelül megegyező. A 2018-as kiállítási helyszínek %-os aránya szintén közel megegyező a 2020-as adatokéhoz képest. A könyvtárakból eltulajdonított tárgyak aránya csupán 12 darab, amely elenyészőnek tekinthető a korábbi évekhez képest is. A múzeumok, galériák és antikváriumok 380 esettel és 5%- al a legkevesebb értékeket hozta 2020-ban ebben a helyszínek kategóriában.

A KULTURÁLIS JAVAK ELTULAJDONÍTÁSÁNAK HELYSZÍNEI 2020-BAN

■ Magántulajdonú ingatlanok ■ Múzeum/Galéria /Antikvárium
■ Istentiszteleti helyek ■ Kiállítási helyek
■ Nyilvános/magán/egyházi könyvtár ■ Nyilvános/magán levéltár

42. ábra: Az olasz kulturális javak eltulajdonításának helyszínei 2020- ban

Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC 2019-es jelentése alapján.

<https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20C3%A0-operativa-2020c.pdf>

3.2.4. iTPC

A Leonardo adatbázis applikáció formátuma az iTPC, melyet több, mint 1000 felhasználó töltött le az okoseszközére. Az oldal számos lehetőséget kínál, ismertetik:

- A Carabinieri TPC történetét és kialakulását;
- feladatukat;
- a lopott tárgyak adatbázisát és a Psyche projekt leírását.

Egy másik menüponton belül érhető el a Leonardora is jellemző képes tárgyzonosítás, ahol lehetőségünk van a telefon galériájából képet választani, de készíthetünk az applikáción keresztül is fotót a kívánt tárgyról, amit vizsgálni szeretnénk.³⁴⁴ Ez a funkció értékes lehet műtárgyvásárlás esetén, hiszen kiszűrhetjük a lopott tárgyakat és nem kerül a vásárló később kellemetlen helyzetbe a rendőrséggel. A Google Play áruházban ingyenesen tölthetjük le az iTPC-t Android és iPhone okoseszközünkre egyaránt. Az applikáció letöltése után a kívánt tárgyról fényképet kell készíteni egy okostelefonnal, lappal vagy tablettel, majd ezt az

³⁴⁴ Lukács, 2019a, 75.

iTPC alkalmazásba kell feltölteni.³⁴⁵ Az adatbázisban fellelhető fotók között elkezd a program keresni, majd, ha találatot észlel jelzi.³⁴⁶ Ebben az esetben a tárgy lopott és jelezni kell a Carabinierinek vagy a rendőrségnek. A civil lakosság bevonása a nyomozásba megkönnyítheti a csendőrség munkáját, hiszen nem minden katalógus található meg online is, továbbá nem feltétlenül tudják a TPC irodák a régiójuk minden műtárgyértékesítését ellenőrizni.

Az applikáció továbbá az összes Arte in Ostaggio kiadványt³⁴⁷ tartalmazza, melyeket letölteni és megtekinteni is lehetőségünkben áll. Információk is elérhetőek az applikáción belül, mint a Carabinieri TPC irodái Google Maps térképpel ellátva a könnyebb azonosítás érdekében. Ezen térképek segítségével az oldalról pár másodperc alatt útvonalat tervezhetünk a legközelebbi csendőrség műtárgyvédelmi egységének irodájához. A kapcsolattartás érdekében továbbá elérhetősegeket is feltüntettek: a római Saint Ignazio központ telefonszámát, fax és email címét. A Carabinieri honlapján feltüntetett kérdésekre az applikáción keresztül is olvashatunk információkat, mint például mit kell tenni, ha lopás történik vagy tudomást szerzünk illegális ásatásról. A honlapon olvashatóak még a felhasználási feltételek és a Kék sisakosok a kultúráért mozgalom, azaz a Unite4Heritage rövid ismertetője.

Az applikáció egyik pontjában elérhető az Object-ID, mely a műtárgytulajdonosok számára hasznos lehetőséget nyújt egyfajta házi katalógus létrehozásához. Első pontban egy képet kell feltölteni az adott műtárgyról, majd kiválasztani, hogy melyik kulturális javak kategóriába tartozik és annak, amely alkategóriáját képviseli vagy például az anyaga alapján hogyan határozható be pontosan. A választható kategóriák a következők:

- régészeti lelet;
 - o üveg;
 - o fém;
 - o agyag;
 - o csont;
 - o kő;
- fegyver;
 - o katonai;
 - o lőfegyver;

³⁴⁵ Lukács, 2020a, 44.

³⁴⁶ u.o.

³⁴⁷ Fordítás: Tűszul ejtett művészet. A kiadvány a lopott tárgyakat gyűjti össze képpel és szöveges információkkal.

- páncél;
- dobóeszköz;
- vallási tárgy;
 - keresztény;
 - egyéb vallás;
- textil;
 - kárpit;
 - zászló;
 - transzparens;
 - oriflamme;
 - öltözék;
 - szőnyeg;
- idő mérésére alkalmas eszköz;
 - napóra;
 - óra;
 - asztali óra;
 - fali/ kakukkos óra;
 - torony/ ingaóra;
 - homokóra;
- szobor;
 - építészeti elem;
 - sztélé/ emléktábla/ felirat;
 - urna;
 - relief;
 - szarkofág;
 - maszk;
 - szobor;
- numizmatikai tárgy;
 - bankjegy;
 - dekoráció;
 - medál;
 - pénzérme;
- fazekasság;
 - nyitott formájú edények;

- zárt formájú edények;
- nem régészeti jellegű;
- könyv;
 - levél/ kézirat;
 - kalligráfia táblázat;
 - ősnymtatvány;
 - térkép;
 - fényképezés/ dagerrotípiá/ dia;
 - audió/ videó dokumentum;
 - hangjeggy;
- bélyeg;
 - bélyeg;
 - kártya/ boríték;
- ékszerek;
 - faragványok;
 - ékkő/ drágakő/ féldrága kő/ kemény kő;
 - karkötő/ bokalánc;
 - fibula/ brosz;
 - hajtű;
 - tiara/ korona;
 - fülbevaló;
 - faberge tojás;
 - medál/ kapocs;
 - gyűrű;
 - nyaklánc;
- grafika/ festmény;
 - kalkográfia, szerigrafikus nyomat;
 - festmény;
- hangszer;
 - membranofon hangszerek;
 - kordofon hangszerek;
 - aerofon hangszerek;
 - idiofon hangszerek;
- szekrény;

- ajtó/ kapu;
- szekrestye bútor;
- panel;
- szekrény;
- konyhaszekrény/ pohárszék;
- szekreter;
- láda;
- éjjeli asztal;
- íróasztal;
- asztal;
- ágy / kanapé;
- szék/ karosszék;
- szófa;
- konzol;
- tükör;
- polc;
- trumeau;
- egyéb;
 - földgömb;
 - szövet;
 - fa;
 - fém;
 - kő;
 - pecsét;
 - keret;
 - világító eszköz;
 - maradvány (emberi/ állati/ fosszília);
 - tudományos műszer méréshez;
 - szállítóeszköz.

Ezen kategóriákon belül további alkategóriák találhatóak meg, mint például a vallási tárgyakon belül többek között az oltár, gyertyatartó, pulpitus, ostyatartó, oltár, tabernákulum ajtaja vagy a miseruha. Ezen kívül még számos lehetőséget rejtenek a tárgykategóriák arra, hogy minden kulturális értéket biztosan regisztrálni tudjon a tulajdonos. A tárgytypus mellett az anyagok is megjelennek (papír, üveg, föld, bőr, szövet, különleges alapanyagok, fémek

stb), melyek szintén számos alkategóriát tartogatnak a számunkra. A technikákon belül négy fő kategória válik szét: a textil, szobrászati, fényképészeti és a festészeti, grafikai. Utóbbin belül elkülönül többek között a szénrel, grafitral, olajjal, pasztellel, akrillal, vízfestékekkel, arany háttérrel stb. készült technikák.

A következő pont, amit az Object-ID-n belül meg lehet adni az a tárgy mérete: hosszúsága, hossza, szélessége és átmérője. Ezután jelezhetjük, ha a műtárgyunk rendelkezik különleges ismertetőjelekkel, mint például aláírással vagy dedikációval. A tárgyak sérüléseit megjegyezhetjük, valamint említhetjük, ha az adott tárgy hasonlít egy, a katalógusban már fellelhető tárgyéval. Ha tudjuk a kulturális javak címeit, keletkezésük idejét vagy periódusát, művészet vagy kulturális kontextusát, akkor ezeket is egytől egyik lehetőségünk van összegyűjteni és jelezni az applikáción belül. Végül rövid tárgyi leírást is készíthetünk a megjelölt tárgyról.

Az Object-ID azért jött létre, hogy segítse a házi katalógus elkészítését a műtárgytulajdonosoknak, ezzel is megkönnyítve a rendőrség helyzetét műtárgylopás során. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az űrlapon kitöltött adatokat a Carabinieri nem használja fel és nem is tárolja a kulturális javak védelme érdekében, így javasolt ezeket a leírásokat biztonságos helyen tárolni. Természetesen lopás esetén, ha a tulajdonos rendelkezik ilyen katalógussal és átadja a Carabinieri TPC szakembereinek, akkor onnan kezdve tárolják az információkat és beviszik az adatokat a Leonardo és az iTPC felületeire.

3.2.5. Kommunikáció

A Carabinieri TPC működéséhez szorosan hozzátartozik a kommunikáció. Ezt a folyamatot társadalmi érzékenyítéssel (társadalmi hozzáállás változtatásával), oktatással, kiadványok készítésével, sajtótájékoztatók tartásával és kiállítások szervezésével eszközölik. Kenneth Polk szerint a társadalom etikai meggyőződésén kell változtatni, melyhez nem elég néhány tudós és rendészeti szakember.³⁴⁸ Colin Renfrew angol régész kifejtette, hogy akkor érhetőek el jelentős változások, ha a közvélemény meggyőződése és nézetei is átalakulnak.³⁴⁹ A régészeti és művészettörténeti tudományterületek mellett az illegális műtárgykereskedelem által érintett számos terület azonos cipőben jár, mely lényege, hogy a jelenség csekély közismertsége okán számos félreértés keletkezik, továbbá a látencia magas számának csökkenése sem következik be. A népesség magasabb szintű informálása és oktatása segítő

³⁴⁸ Polk, 2002, 112.

³⁴⁹ Renfrew, 2000, 44.

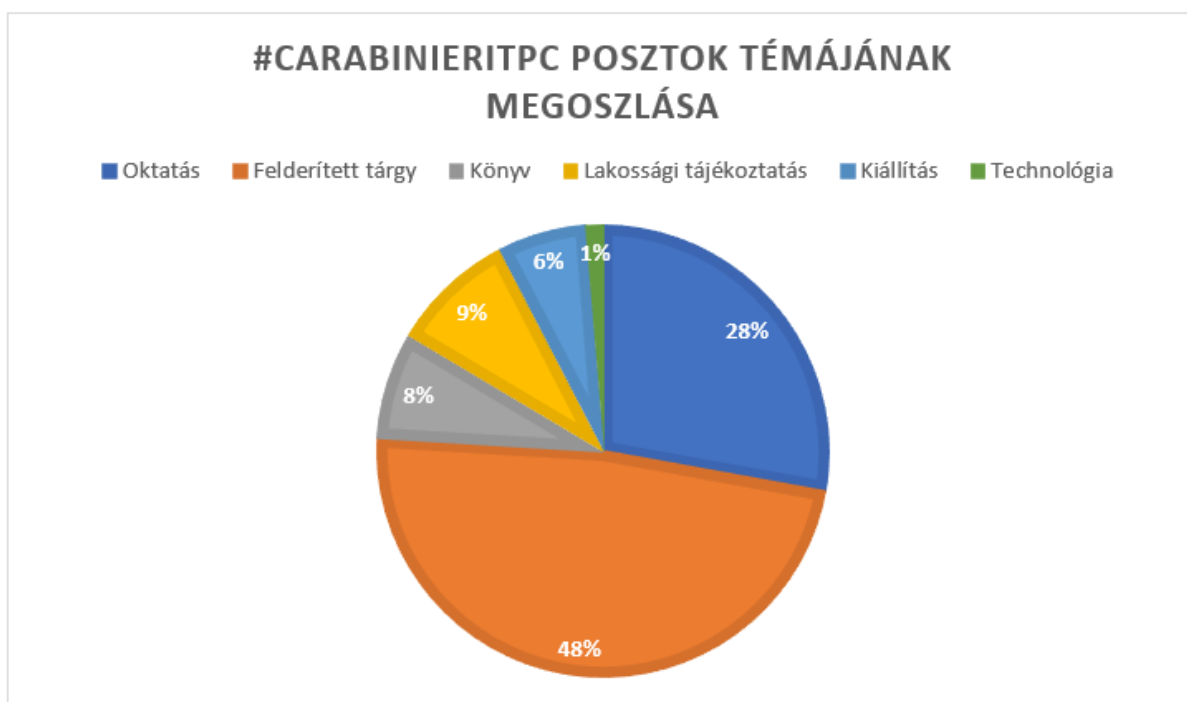
a rendészeti szervek munkáját, valamint az országok vezetősége is nagyobb hangsúlyt fektetne a kulturális javak védelmébe.

A tömegtájékoztatás oktatás részéről már esett szó, azonban az érzékenyítés egyéb lehetőségeit nem ismertettem részletesen. Elemzéseim során megfigyeltem, hogy a műtárgyvédelmi egység kétféle esetben nyilvánul meg. Az első, amikor a felderített tárgyakat mutatják be, a második pedig amikor rendészeti szakembereket képzik vagy a civil lakosságot oktatják. Mind a két kategória előfordul Olaszországban és azon kívül is, így a kiállítások, oktatás és a nyomtatott sajtó is nemzeti és nemzetközi szinten is jelen van. A különböző felületeken való kommunikálás és jelenlét sugallja a lakosság számára az elérhetőséget, minőséget és bizalmat. Nagy hangsúlyt fektetnek a munkásságuk és eredményeik bemutatására, mellyel jelenlétüket emelik ki a műtárgyvédelemben. Elérhetőséget a nyitottságukkal, minőséget a prezentált eredményekkel és bizalmat a gyakori megjelenésükkel nyújtanak. Az olasz titkosszolgálatra volt jellemző, hogy a kevésbé nyitott tevékenységük (többek között a jogi szabályozások, miatt amelyek 2007, majd 2012 után módosultak) egy 2000-es évekbeli közvélemény-kutatáson negatív minősítést kapott, valamint ennek megerősítésére számos könyv jelent meg akkoriban, mint például a Töketlen kémek (Spie imperfette), a Vértüdő (Stragi) vagy a Sátáni gépezet (Meccanismo diabolico).³⁵⁰ A jogi szabályozás mellett megindult a szolgálat célzott munkássága is, annak érdekében, hogy a lakosságot közelebb hozzák magukhoz, így weboldalt hoztak létre, melyen történeti áttekintés, hírek és a szervezet felépítése is megosztásra került. A 21. században jelentős szerepet kap az online térben történő megjelenés és kommunikáció, hiszen ezen a platformon van jelen az emberiség nagy százaléka.

Az Instagram #carabinieriipc témájú posztok során 80 találatot elemeztem (43. ábra).³⁵¹ Legnagyobb számban a felderített tárgyak fényképét osztották meg, közel fele a posztoknak szólt erről, majd 28 százaléka a képeknek oktatás témájában történt. A maradék szeletben kap helyet a technológia, ahol az applikáció használatára hívják fel a figyelmet, a kiállítások, a lakossági tájékoztatások, valamint a könyvek. Az utóbbihoz az aktuálisan megjelent Carabinieri TPC munkatársai által írt oktatási, valamint szervezetismertetési és felderített tárgyakról szóló publikációk tartoznak. Az oktatás kategóriába a konferencia előadásokat, valamint a képzés népszerűsítésére és a lakosság jelentkezésére fókuszáló posztokat helyeztem. Véleményem szerint a posztok témája, továbbá azok aránya tükrözi a Carabinieri TPC tényleges kommunikációs témáit a lakosság felé.

³⁵⁰ Ujházi, 2012, 147.

³⁵¹ 2021.11.30-i adatok alapján.

43. ábra: A #carabiniertpc posztok témájának megoszlása az Instagram alapján
Forrás: Saját szerkesztés

A Carabinieri weboldalán egy egyoldalas, rövid ismertető található a TPC munkásságáról.³⁵² Külön oldallal nem rendelkezik, így elmondható, hogy nem ez a legfőbb kommunikációs platformjuk. A Kulturális Minisztérium szintén rendelkezik egy ismertetővel, melyen az elérhetőségek mellett az éves jelentések is megtekinthetők 2015 és 2020 között.³⁵³ A Carabinieri honlapjával ellentétben, itt fellelhető olyan kérdésekre is válasz, hogy mi a teendő, ha illegális ásatásról vagy lopásról szerzünk tudomást, illetve miként járunk el műtárgyvásárlás alkalmával. A MiC weboldalán továbbá a Leonardo és az iTPC ismertetése is látható a sajtóközlemények, a hírek és a kutatási közlemények mellett.

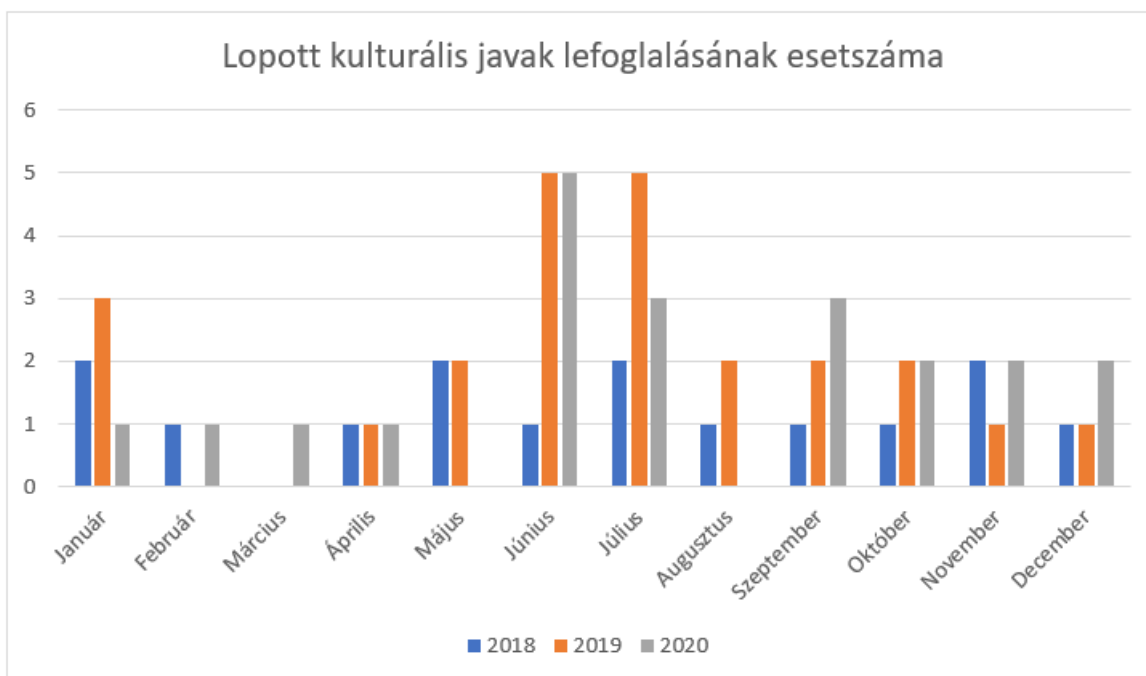
A műtárgyvédelmi egység számára fontos és presztízserővel jár a felderített műtárgyak bemutatása. Ezek történhetnek nyomtatott sajtó, videó és kiállítás formájában is. A nyomtatott sajtónál megkülönböztethetünk a Carabinieri és a Kulturális Minisztérium által kiadott, valamint az állami és független nyomtatott kiadványokat. Utóbbinál olyan napi, heti vagy havilapoknál jelennek meg az aktuálisan felderített műtárgyak, mint a Repubblica, La Sicilia, TorinOggi, La Stampa vagy az Il Messaggero. A 2018, a 2019. és a 2020-as év jelentéseiben pontosan 19 darab cikk jelent meg többek között a felsorolt lapok oldalain. Véleményem szerint ezek jelentősége kettős, hiszen a felderített tárgyak megjelenésével a

³⁵² URL 29.

³⁵³ URL 30.

Carabinierii TPC munkássága és sikerei is megjelennek, továbbá a lakosság is tájékozódhat az illegális műtárgykereskedelem létezéséről aktuálisan. A TPC éves beszámolóí alapján megvizsgáltam, hogy a 2018 és 2020 közötti időszakban lefoglalt kulturális javak hány esetszámmal rendelkeznek havi lebontásban. Ezen adatok fontossága kiemelendő, ugyanis a Carabinierii TPC sikerességét a lefoglalások száma is tükrözi.

Megállapítható, hogy a 2020-as pandémia időszaka nem csökkentette a felderítések számát, hiszen ahogy az ábra is mutatja (44. ábra) több esetszám is megegyezik, vagy túl is szárnyalja a korábbi évek esetszámait (szeptember, december). A júniusi adatok megegyeznek az egy évvel korábbiakéval, melyek a három év alatt a legmagasabb esetszámnak tudhatóak be. Lényeges megállapítani, hogy az esetszámok és a „fogás” nagysága nincsenek párhuzamban, mely prezentálására a következő ábra lesz segítségemre (45. ábra).

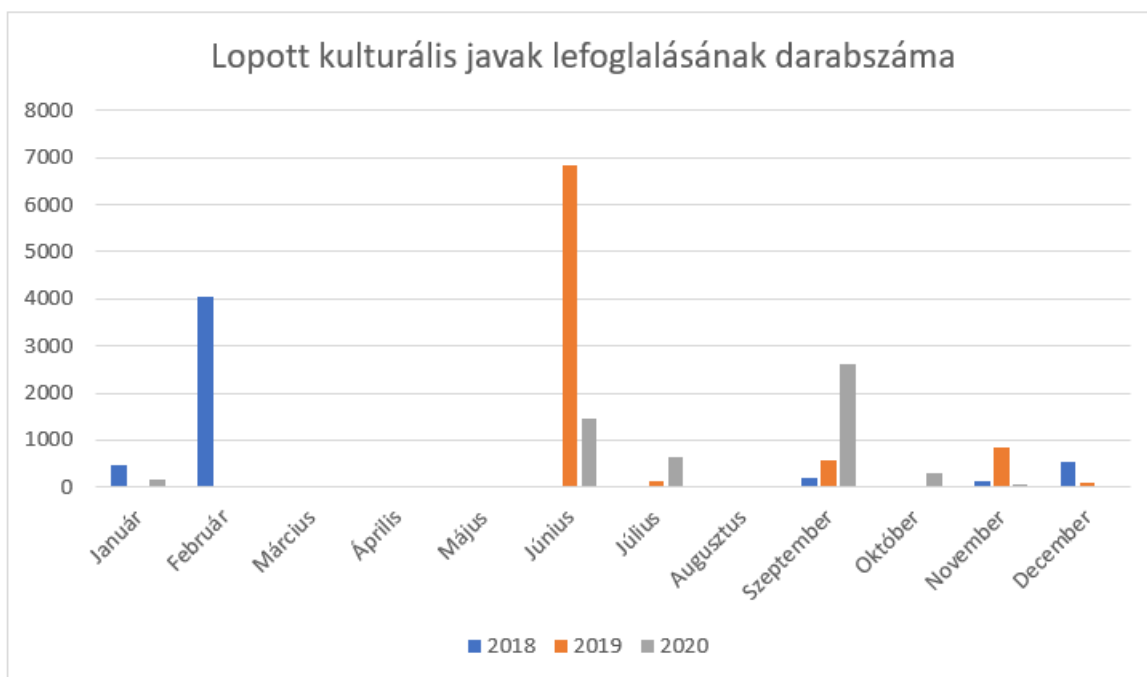

44. ábra: Az illegálisan eltulajdonított kulturális javak lefoglalásának esetszámái 2018 és 2020 között
 Forrás: Saját szerkesztés a Carabinierii TPC éves beszámolóí alapján

Az esetszámok vizsgálata után fontos a tárgyak számát is elemezni, hiszen egy felderítés alkalmával nem feltétlenül egy darab műtárgyat találnak csak a Carabinierii TPC munkatársai. A diagrammon (45. ábra) jelentős különbségek figyelhetők meg. A 2019. júniusi hónap alatt közel 7000 kulturális javat gyűjtöttek be, ahol egy eset kapcsán 6819 darab régészeti jellegű érmét találtak.³⁵⁴ Egy-egy nagyobb leletegyüttes képes nagy mértékben befolyásolni a statisztikát, nem csupán hazai, de nemzetközi szinten is. A WOA tanulmányozása közben is felfigyeltem arra, hogy egy tárgyat rögzítenek csupán az

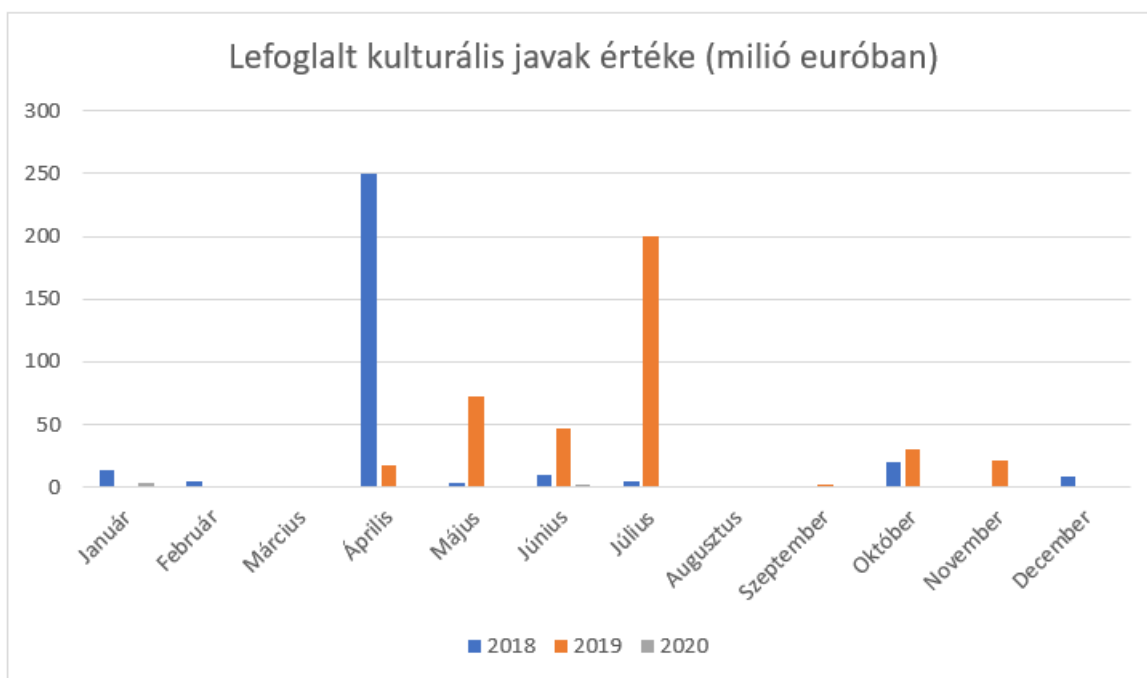
³⁵⁴ URL 31.

adatbázisban, majd a megjegyzés rovatban olvasható, hogy a leletegyüttes még számos kulturális tárgyat tartalmaz, melyből egy került rögzítésre. Nemzetközi szinten szükséges lenne egységesíteni a tárgy és esetszám elkülönítését.

45. ábra: Az illegálisan eltulajdonított kulturális javak lefoglalásának darabszámái 2018 és 2020 között
 Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC éves beszámolója alapján

A tárgyak eset és darabszáma mellett fontos elemezni a kulturális javak értékét (46. ábra). Az összegek változása az aktuális nemzeti és nemzetközi politikai, gazdasági és szociális állapotoktól függően változhatnak. A legnagyobb értékű felderített és lefoglalt tárgy(csoport) 2018 áprilisában történt a három év figyelembevételénél. Az első ábrán látható, hogy csupán egyetlen esetszám fordul elő ebben az időpontban, továbbá a 45. ábrán nem kiolvasható ugyan, de szintén egy darab szám fedezhető fel itt is. Ez a műtárgy, egyedül 250 millió eurót ér (egy Leonardo da Vinciként hirdetett, hamisítványnak tulajdonított tárgy), így maga mögé utasította a több darabból álló leletegyütteseket.

46. ábra: Az illegálisan eltulajdonított, majd felderített kulturális javak értéke 2018 és 2020 között. Az értékek millió euróban kerültek meghatározásra
 Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC éves beszámolója alapján

A Carabinieri TPC és a Kulturális Minisztérium számos kiadványt tud magáénak. Az évenként megjelenő átfogó és részletes jelentéseket és azok elérhetőségét már bemutattam, de nem esett szó a Carabinieri havonta megjelenő magazinjáról, az „il Carabinieri” -ről vagy a „la Rivista dell’ Arma” -ról, melyek nem specifikusan a műtárgyvédelmi egység kiadványai, a lapjaik között mégis felfedezhetőek az éppen aktuális műtárgyvédellel kapcsolatos ismertető. Ezen túl, évente megjelenő könyvkiadással is büszkélkedhet a Carabinieri TPC, mely katalógus jelleggel tartalmazza az adott évben felderített műtárgyakat.³⁵⁵ A Carabinieri a művészetért³⁵⁶ című könyvben a műtárgyak történetét és előkerülését mutatja be az operációkon keresztül. A Csipkerózsika operáció például az Alvó Ariadné márványszobrának becenevéből származik, mely egy illegális ásatásból feltárt márványszobor kusza útját mutatja be Amerikában, ahol 4,5 millió dollárért kínálták eladásra, majd végül az amerikai ICE kooperációjával a Carabinieri TPC visszajuttatta Olaszországba.³⁵⁷ Az ellopott műalkotások értesítője³⁵⁸ nevet viselő könyvük 1972-től kezdve szinte minden évben megjelenik online és nyomtatott formában egyaránt. Ez a mű nem a felderített kulturális javakat tartalmazza,

³⁵⁵ Lukács, 2018d, 248.

³⁵⁶ L’Arma per L’arte e Legalità.

³⁵⁷ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.), 2016, 64.

³⁵⁸ Arte in Ostaggio- Bollettino Delle Opere D’Arte Trafugate

hanem az illegálisan eltulajdonított, még elő nem került műtárgyakat listázza leírással és képekkel. A tárgyak rövid ismertetője tartalmazza a következőket:

- iskola vagy művész;
- műtárgy neve;
- anyaga és a technikája, amivel készült;
- mérete;
- A Carabinieri Kulturális Örökségvédelmi Parancsnokság adatbankjának hivatkozási száma.³⁵⁹

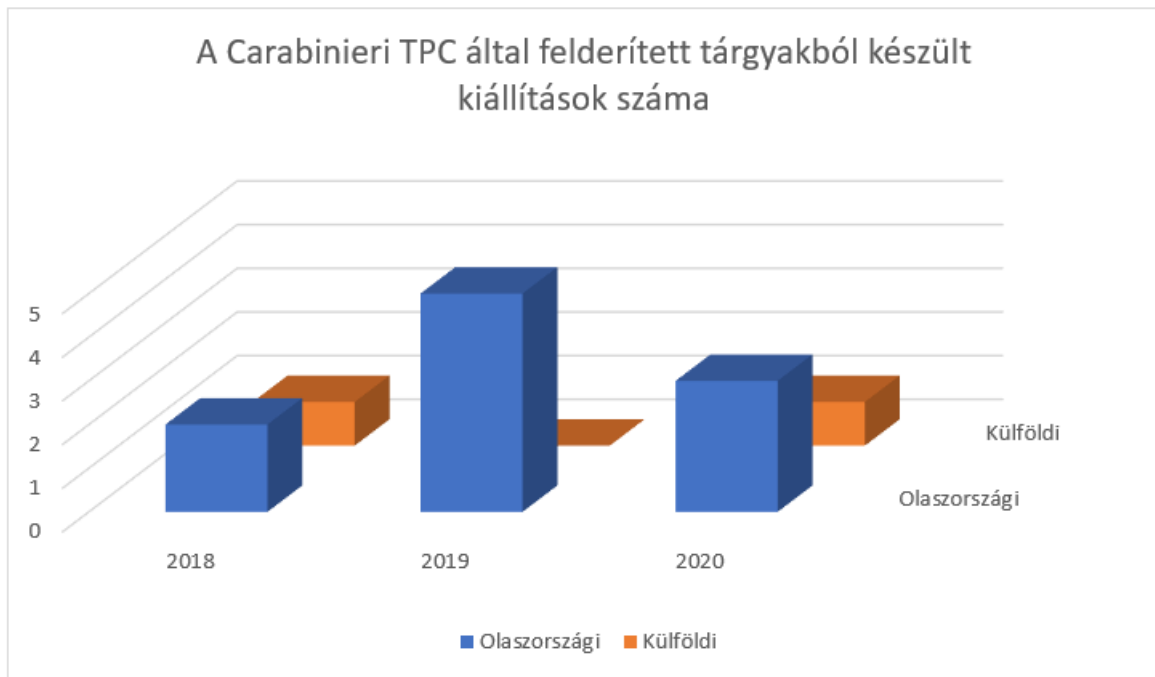
A keresés alatt álló tárgyakat különböző kategóriákra osztották, amelyek a fejezeteit adják a kiadványoknak. Ezek a kategóriák a következőek: régészet; famunka; grafika, festmény zene; könyvek és vallási tárgyak.

A kiállításokat tekintve elkülöníthetünk külföldi és olaszországi eseményeket egyaránt (47. ábra). A 2018-as évben május 29 és július 8 között került megrendezésre a bécsi Kunsthistorisches Múzeumban „Tesori recuperati”, azaz Előkerült kincsek címet viselő kiállítás.³⁶⁰ A 2019-es évben nem történt külföldi kiállítás, mely mögött a Carabinieri TPC 50 éves fennállásának ünneplése is állhat. Ez a jubileumi esemény fellendítette a hazai kiállítások számát, melynél a „szokásos” felderített tárgyak mellett a Carabinieri TPC történelmi és kialakulásához vezető kellékek is megjelennek, mint például ruházat vagy fegyverzet. A pandémia időszakában, 2020-ban viszonylag magas számban fordultak elő kiállítások: január 6 és 17 között New Yorkban mutatták be az 50 éves fennállás során lefoglalt értékes tárgyak gyűjteményét.³⁶¹

³⁵⁹ Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale: Arte in Ostaggio- Bollettino Delle Opere D'Arte Trafugate. 2020. 6.

³⁶⁰ URL 32.

³⁶¹ URL 33.

47. ábra: A felderített kulturális javakból készült olasz és külföldi kiállítások száma évenként
 Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC adatai alapján

A Carabinieri eredményességéhez nem csupán a technológiai rendszerük, hanem az oktatás, a szervezetek közötti együttműködés és a kommunikáció is nagy mértékben hozzájárult.

3.3. Guardia di Finanza

A Gazdasági és Pénzügyminisztérium³⁶² alá tartozó Guardia di Finanza egy katonai szervezet, akik feladatköreit az 1959. évi 189-es számú törvény szabályozza, valamint az állami és katonai erők szerves részét képezi.³⁶³ Az állományt tekintve tiszték (uffiziali), felügyelők (ispettori), munkatársak (appuntati, finanziari) és egy köztes kategória (sovrintendenti) találhatóak.³⁶⁴ Elsődleges feladatkörük az adócsalás és a pénzügyi bűncselekmények megelőzése, kivizsgálása és üldözése, a politikai-gazdasági érdekű rendelkezések betartásának felügyelete, valamint a pénzügyrendészeti célú tengeri járőrözés, továbbá kollektív feladatai közé tartozik a közrend és közbiztonság fenntartása, valamint az országhatárok védelme.³⁶⁵

Többek között szervezett bűnözés és a pénzmosás azok a területek, melyek érintettek a kulturális javakkal védelmével kapcsolatban. A 2014 és 2016 között történő felderítések során

³⁶² il Ministro dell'Economia e delle Finanze

³⁶³ Lukács, 2019a, 78.

³⁶⁴ Christián, 2011, 66.

³⁶⁵ Guardia di Finanza, 2016, 23.

360 ezer régészeti leletet, 91 eltulajdonított festményt, valamint 192 ezer hamisítványt foglaltak le.³⁶⁶ Feladataik közé tartozik a piacok, üzletek ellenőrzése, ahol szintén feltűnhetnek lopott, illegális ásatásból származó tárgyak vagy hamisítványok. Ellenőrzéseik során a Codice dei beni culturali e dell'ambiente³⁶⁷ alapján járnak el, mely tartalmazza többek között azt, hogy a művészi vagy régészeti áru vásárlása esetén legyen a tárgyaknak eredetiség és származási bizonyítványa és fel is tudják mutatni azt,³⁶⁸ valamint, ha műtárgyat találnak, akkor 24 óra áll a rendelkezésükre, hogy felkeressék a helyi illetékes hatóságot.³⁶⁹

Mikor is kezdődött pontosan a Guardia di Finanza és a műtárgyak kapcsolata? A jelenlegi szervezet az idők során számos alkalommal átalakult és változott a funkciója. Megalakulása 1774. őszére tehető, amikor III. Victor Amadeus király létrehozta a Legione Truppe Leggeret, mely határvédelem mellett katonai szervként vámmal elsőként is foglalkozott Európában.³⁷⁰ 1862-ben a szervezet átalakult és Corpo delle Guardie di Dogana néven működött tovább egészen 1881-ig, amikor is Corpo della Regia Guardia di Finanza elnevezést kapta³⁷¹ 1922-ben Benito Mussolini gratulált a Regia Guardia di Finanza-nak az olasz kulturális javak védelméért, majd három évvel később az Oktatási Minisztérium Foglio d'Ordini n. 2. dokumentumában szigorú éberségre hívja fel a figyelmet a határszakaszon, ugyanis egy „legmagasabb értékkel bíró tárgyat” próbáltak kicsempészni, amit megakadályoztak a hatóságok.³⁷² A második világháború után az olasz gazdasági helyzet átalakítása után növelték az adókat, így szükséges volt egy megfelelő adóhatóság kiépítése, mely a Guardia di Finanza-t a gazdasági nyomozások munkakörrel bővítette.³⁷³ Így már nem csupán a határszakaszok ellenőrzése és védelme tartozott a feladatkörükbe, hanem a pénzügyi ágazat is megnyílt, azaz a mai „pénzügyi rendőrség” feladatkörének egyik jellemző és meghatározó állomása ez az időszak.

A kulturális javakkal kapcsolatos feladataik a második világháború alatt jöttek létre, amikor a német katonák több olasz műemléket is megrongáltak vagy elpusztítottak, mint például a Monte Cassinoi kolostort, valamint számos olasz műtárgyat tulajdonítottak el és szállítottak külföldre.³⁷⁴ A kiáramlott műtárgyak megfékezésére egy titkos csoportot alapítottak az olaszok, akik Rodolfo Sivieriot nevezték ki ennek élére, hogy megfékezzék a

³⁶⁶ Ezúton szeretnék köszönetet Ciro Natale szíves szóbeli közléséért., Lukács, 2019a, 78.

³⁶⁷ Kulturális javak és környezetvédelmi kódex

³⁶⁸ D. Lgs 42/2004. „Codice dei beni culturali edell'ambiente”. Articolo 64.

³⁶⁹ D. Lgs 42/2004. „Codice dei beni culturali edell'ambiente”. Articolo 76.

³⁷⁰ Christián, 2011, 64.

³⁷¹ Lukács, 2019a, 78.

³⁷² Guardia di Finanza, 2016a, 27.

³⁷³ Lukács, 2019a, 78.

³⁷⁴ Lukács, 2018c, 300.

műtárgyak kivitelét.³⁷⁵ A csoport sikerességét kémek munkássága és partizánakciók adták, melyek központja Firenze volt csak úgy, mint a német katonáké.³⁷⁶ A háború végén miniszteri biztosnak nevezték ki Rodolfo Sivieriot, akinek diplomáciai missziója során legfőbb feladata az Olaszországból elszállított tárgyak visszaszolgáltatása volt.³⁷⁷ A csoporthoz a Guardia di Finanza tagjai is társultak.³⁷⁸ 1948-ban Firenzében megalapították a római adórendészeti egységen³⁷⁹ belül Sivierio vezetésével egy tárcaközi bizottságot, mely 1972-ben Művészeti Örökségvédelmi Egységgé,³⁸⁰ 2015-ben a Régészeti Örökségvédelmi csoporttá vált,³⁸¹ melyet az áruk és szolgáltatások piacának csoportjába³⁸² olvasztottak bele. Tevékenységük az évek alatt a gazdasági szektorra korlátozódott a kulturális örökségvédelem tekintetében, hiszen a Carabinieri TPC megjelenésével több feladatot is „levettek az egység válláról”.³⁸³ A régészeti lelőhelyek védelme egy időben szintén a Guardia di Finanza feladatai közé tartozott. Az 50-es és 60-as évek között nagyban megemelkedett a sírrablások száma, így nappali felügyeletet is biztosítottak a lelőhelyeken, valamint az 1920 és 1970 közötti időszakra jellemző volt a pénzmosás, illegális kereskedelem és az adócsalás is, melyek miatt a szervezet folyamatos képzése mellett a fontosabb olasz városokban műtárgyakra szakosodott speciális részleg is tevékenykedett.³⁸⁴

Megalakulásuk óta számos olasz műtárgy felderítésében és visszaszolgáltatásában vett rész a Guardia di Finanza. Ezen esetek pénzmosás, vámellenőrzés, piaci ellenőrzések és rajtaütések során is előfordultak. Raffaello Sanzio Eleonora Gonzaga-ról készített portréját 1969-ben szállították illegálisan külföldre, végül a Bostoni képzőművészeti múzeum vásárolta fel és egészen 1971-ig, amikor a Fiumicino reptéren a Guardia di Finanza munkatársai lefoglalták a tárgyat, mely visszakerült hazájába és az Uffizi Galériába helyezték el Firenzében.³⁸⁵ 1963-ban, a Guardia di Finanza munkatársai lefoglaltak egy 252 darabból álló leletegyüttest, amik Vulci, Traquinia és Cerveteri etruszk nekropolisz sírjaiból származnak, melyek végül hosszú és bonyolult bírósági eljárás után (1978-ban) sikerült végleg az állam tulajdonába helyezni.³⁸⁶ A következő eset rávilágít arra, hogy a műtárgyak nem csupán

³⁷⁵ Lukács, 2019a, 78.

³⁷⁶ Lukács, 2018c, 300.

³⁷⁷ Guardia di Finanza, 2016, 28.

³⁷⁸ Lukács, 2018c, 300.

³⁷⁹ Nucleo Polizia Tributaria Roma

³⁸⁰ Sezione Patrimonio Artistico

³⁸¹ Gruppo Tutela Patrimonio Archeologico

³⁸² Gruppo Tutela Mercato Beni e Servizi

³⁸³ Lukács, 2020a, 42.

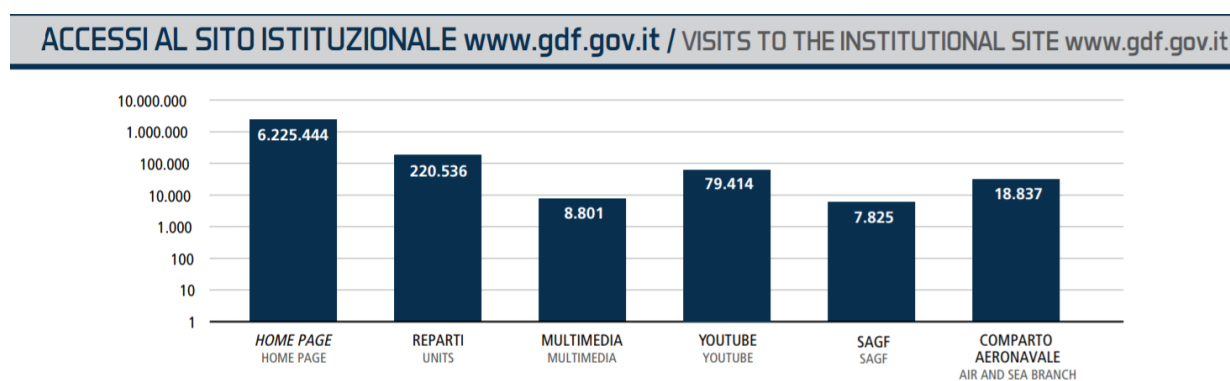
³⁸⁴ Lukács, 2018c, 301.

³⁸⁵ Guardia di Finanza, 2016, 29.

³⁸⁶ Rizzo, 2003, 18.

műgyűjtők és kedvelők számára értékes darabok, hanem befektetési célként is ideálisak, illetve letétként is működhetnek a kulturális javak.³⁸⁷ Az olasz médiában nagy visszhangot okozott az a két Van Gogh festmény, melyet még 2002-ben tulajdonított el két holland tolvaj az amszterdami Van Gogh Múzeumból.³⁸⁸ A festményeket közel 15 évvel később egy Nápoly melletti városban találta meg a Guardia di Finanza egysége, akik a Camorra maffia elleni rajtaütésen drogkeresés közben megpillantották a falon lógó képeket.³⁸⁹ A festmények helyszínei a művész életének fontos aspektusai, így születtek meg a „A tenger látképe Scheveningennél” és az „Egy gyülekezet elhagyja a nueneni református templomot” című képek. A Castellammare di Stabia településen tartózkodó Camorra maffia köztudottan kábítószerkereskedelemmel foglalkozik, így Federico Varese, az Oxfordi Egyetem kriminológus szakértője kifejtette, hogy az amszterdami kábítószerelosztó település és a Camorra maffia kapcsolatrendszere teljesen logikus, az 1980-as évektől kezdve már működhetett a kapcsolatrendszer.³⁹⁰ Az ügy lezárása után visszaszolgáltatták mind a két festményt az amszterdami Van Gogh múzeum számára.

A Guardia di Finanza kommunikációja a civil lakossággal főként a segélynyújtó szolgáltatásokat takarja, illetve a testület és a polgárok között létrejövő bizalmi kapcsolat megteremtését.³⁹¹ A Guardia di Finanza 2016-os statisztikáiban megfigyelhetjük többek között azt is, hogy milyen típusú és témájú felületen történt a polgárok és a szervezet „social” felületen érintkezése. Az adatok alapján a legtöbb online látogatója a fő weboldaluknak volt; több, mint hatmillió fővel (48. ábra).

48. ábra: A Guardia di Finanza közösségi oldalainak látogatói számai
 Forrás: Gen.D. Zafarana (szerk.), Róma, 2016, 51.

³⁸⁷ Lukács, 2019a, 79.

³⁸⁸ URL 34.

³⁸⁹ Lukács, 2019a, 79.

³⁹⁰ Varga, Lukács, 2017, 44.

³⁹¹ Zafarana, 2016, 51.

A kulturális javak kapcsán kevesebb kiadványuk születik, hiszen ez a terület nem tartozik a legfőbb feladataik közé. A felderített tárgyakból időszakosan, körülbelül 10 évente könyveket adnak ki, melyek között felfedezhető tematikus darab is, mint a római kori edények és étkezési szokások bemutatása a tárgyakon keresztül,³⁹² de korszakokra bontott részletes tárgyismertető is megtalálható.³⁹³ A kiadványok mellett egy-egy híresebb műtárgyfelderítés után a sajtóban is megjelennek ezen tárgyak bemutatásával.

A szervezet főbb csapásiránya nem az illegális műtárgykereskedelem védelme, mégis számos felderítést tudhat a szervezet magáénak az évek során, melyek a vámellenőrzések és gazdasági bűncselekmények következtében kerültek előtérbe. A kulturális örökség védelmére kialakított nyomozóhatóság a Carabinieri TPC.

3.4. Kulturális Minisztérium

A disszertáció fejezetei között számos formációval találkozhattunk a Kulturális Minisztérium kifejezés alatt. Ennek oka az átszervezésekben rejlik, ugyanis 2021. február 26-tól a Minisztertanács 4-es számú sajtóközleménye szerint a minisztériumok hatáskörének sürgős átszervezése történt meg, azaz „il Ministero per i Beni e le Attività Culturali e per il Turismo” vagyis MiBACT helyett megalapították az „il Ministero della Cultura”, azaz MiC-t.³⁹⁴ Legelső szerveződését, a Környezetvédelmi és Kulturális Örökség Minisztériumát³⁹⁵ Giovanni Spadolini hozta létre az 1974. december 14-i törvény 657. számú rendelettel, mely 1975 februárjában módosításokon esett át.³⁹⁶ 1998. október 20-án a 368. számú törvényerejű rendelettel megszületett a Kulturális Örökségi és Tevékenységi Minisztérium,³⁹⁷ mely kiegészült a sport és sportlétesítmények, valamint a szórakoztató tevékenységek (színház, mozi) népszerűsítésével.³⁹⁸ Végül 2006. május 18-án a 181. törvényerejű rendelettel a sportági hatáskörök átkerültek egy újonnan megalapított Minisztériumhoz: az Ifjúságpolitikai és Sporttevékenységi Minisztériumhoz.³⁹⁹⁴⁰⁰ 2009 júliusában újabb átszervezések történtek nem csak a Minisztériumon belül, hanem a Minisztériumhoz tartozó hivatalok is átalakításra

³⁹² Guardia di Finanza, 2016.

³⁹³ Guardia di Finanza, 2003.

³⁹⁴ URL 35.

³⁹⁵ Il Ministero per i Beni Culturali e Ambientali

³⁹⁶ Ragusa, 2014. 385.

³⁹⁷ il Ministero per i Beni e le Attività Culturali. Továbbiakban: MiBAC.

³⁹⁸ Amirante, 2002, 762.

³⁹⁹ il Ministero per le Politiche Giovanili e Attività sportive

⁴⁰⁰ Di Lascio, Ortolani, 2010, 75.

kerültek: így jött létre a Kulturális Örökség Gyarapításáért felelős vezetőség,⁴⁰¹ mely biztosítja a kulturális örökség szélesebb körű és mélyebb megismerését és felhasználhatóságát.⁴⁰² A Letta- kormány 2013-ban a turizmussal kapcsolatos feladatokat is a minisztériumhoz kapcsolta, így jött létre a Kulturális Örökségvédelmi, Tevékenységi és Turisztikai Minisztérium.⁴⁰³⁴⁰⁴ 2018 és 2019 között újra il Ministero peri Beni e le attività Culturali néven működött, majd 2019-től 2021-ig az il Ministero dei beni e delle attività culturali e del turismo kifejezést használták.⁴⁰⁵ A 2021-es év elejétől használt MiC kifejezés él ma is a kultúrával kapcsolatos Minisztérium megnevezésére.

A Kulturális Minisztérium feladatai közé tartozik, hogy védje és gyarapítsa a kulturális örökséget, amivel hozzájárul az olasz nemzeti kultúra megőrzéséhez és fejlesztéséhez.⁴⁰⁶ Ezen védelmi feladatok ellátása érdekében a régiók, települések és nagyvárosok és tartományok együttműködnek a minisztériummal.⁴⁰⁷ A katolikus egyház jogalanyaihoz és intézményeihez vagy más vallási felekezethez tartozó, vallási érdekű kulturális javakat a minisztérium és – amennyiben ez érintett – a régiók az istentiszteleti szükségletekre tekintettel az illetékes hatóságokkal egyetértésben biztosítják.⁴⁰⁸ A Carabinieri szervezeti ismertetőjénél már volt szó a Minisztérium hatásköréről, akik szakértőkkel és anyagi kerettel támogatják a Carabinieri munkáját. Csak rajtuk keresztül történhet a szakértői felkérés, mely azt eredményezi, hogy a műtárgyvédelmi csendőrség nem végezheti szervezetén belül az azonosítást. Továbbá a Kulturális Minisztérium nevezheti ki a Carabinieri TPC élére a parancsnokot, akinek elszámolási kötelezettsége van a MiC felé. A Minisztérium a kulturális javak visszaszerzésével és hazahozatalával is foglalkozik egy bizottságon belül, melynek tagjai között a Carabinieri TPC tagjai is részt vesznek.⁴⁰⁹ Kezelik a SecurArtWebet, mely a MiC fennhatósága alá eső összes település információinak összesítésére, összegyűjtésére és szintetizálására létrehozott számítógépes rendszer.⁴¹⁰ Közel 1000 helyszínt találhatók benne, köztük múzeumok, könyvtárak régészeti lelőhelyek és levéltárak.⁴¹¹ Ez a program a minisztérium vezetőinek áll a rendelkezésére, amely a közigazgatás döntéshozatali folyamatának támogatására szolgáló operatív eszköz: központi szinten hasznos a

⁴⁰¹ la Direzione Generale per la valorizzazione del Patrimonio Culturale

⁴⁰² Sandulli, 2012, 886.

⁴⁰³ Ministero dei beni e delle attività culturali e del turismo (Továbbiakban: MiBACT)

⁴⁰⁴ Gallina, 2016. 61.

⁴⁰⁵ Famiglietti, Procaccia, 2021, 65.

⁴⁰⁶ D.Lgs. 6 luglio 2002, n. 137. Articolo 1. 1-3.

⁴⁰⁷ D.Lgs. 6 luglio 2002, n. 137. Articolo 5. 1.

⁴⁰⁸ D.Lgs. 6 luglio 2002, n. 137. Articolo 9. 1.

⁴⁰⁹ Farkas, 2019, 71.

⁴¹⁰ DPCM n. 169. del 2 dicembre 2019 (G.U. n. 16 del 21 gennaio 2020)

⁴¹¹ URL 36.

beavatkozások prioritásainak meghatározásában és a források számszerűsítésében.⁴¹² Egyetlen telephely szintjén azonnali hozzáférést tesz lehetővé az összes jelentős adathoz az ingatlankezelés egyszerűsítése, a kritikus problémák és a beavatkozás prioritásainak azonosítása érdekében.⁴¹³ Használata leginkább a természeti katasztrófákból eredő rendkívüli események idején célszerű.⁴¹⁴

Az olasz Kulturális Minisztérium szervezeti felépítése (49. ábra) 2021-ben meglehetősen szerteágazó. A kulturális miniszter alatt található az államtitkár, majd a Carabinieri TPC és a miniszterrel közvetlen együttműködésben állószervezetek. A főtitkárság alatt 17 területi titkár helyezkedik el, akik 12 különböző kategóriáért felelősek. Ide sorolhatjuk a könyvtárakat, levéltárakat, múzeumokat, a kulturális örökség digitalizációjáért felelős irodát vagy a kulturális örökség biztonságáért felelős egységet. Utóbbi kategóriába tartozik a 2016. augusztus 24-i földrengés sújtotta területek különleges felügyelőjének hivatala. A már korábban bemutatott „kék sisakosok a kultúráért” mozgalomban a Carabinieri TPC mellett a Kulturális Minisztérium is kivette a részét a mentésekből, többek között ezen hivatal keretein belül. A 12 kategóriából 7 rendelkezik kisebb egységekkel. Ilyen például az Oktatás kutatói és Kulturális intézetek csoportokon belül a Központi Helyreállítási Intézet⁴¹⁵, a Levéltár és Könyvtani Intézet⁴¹⁶, valamint a Központi Grafikai Intézet⁴¹⁷.

⁴¹² DPCM n. 169. del 2 dicembre 2019 (G.U. n. 16 del 21 gennaio 2020)

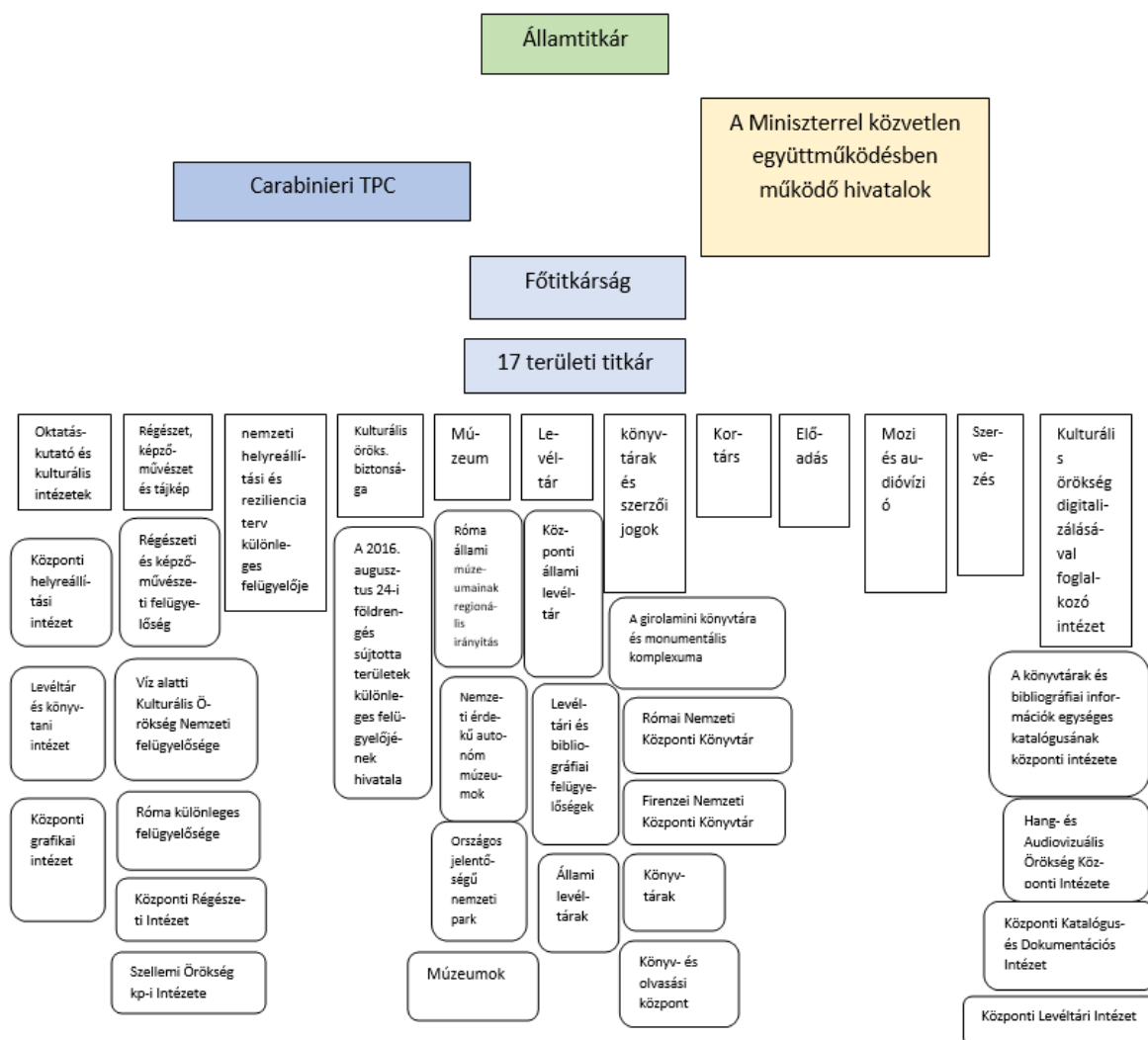
⁴¹³ URL 37.

⁴¹⁴ DPCM n. 169. del 2 dicembre 2019

⁴¹⁵ Istituto centrale per il restauro

⁴¹⁶ Istituto centrale per la patologia degli archivi e del libro

⁴¹⁷ Istituto centrale per la grafica

49. ábra: Az olasz Kulturális Minisztérium szervezeti felépítése
 Forrás: <https://www.beniculturali.it/organizzazione> alapján

Az olasz állam kulturális javainak védelme során számos átszerveződésen esett át a Kulturális Örökség Minisztériuma, jelenlegi állapotában számos területtel külön irodák foglalkoznak. Ezek mellett kapcsolatban állnak olyan egységekkel, melyek szorosan hozzátartoznak a kulturális örökségvédelemhez, például a Carabinieri TPC. Az állami műtárgyak helyzete mellett a vatikáni kulturális javak védelmét szorgalmazó egységekkel is célszerű a minél közelebbi kapcsolat kialakítása. Ezért a 2000-es évek elején az állam és az egyház közötti szorosabb és hatékonyabb együttműködés következtében két megállapodást is kötött az Olasz Püspöki Konferencia elnöke⁴¹⁸ és a MiBAC:

- 2005. január 26-án az egyházi szervek és intézmények vallási érdekű kulturális javainak védelméről;

⁴¹⁸ il Presidente della Conferenza Episcopale Italiana.

- 2000. április 18-án a történelmi jelentőségű archívumok és könyvtárak megőrzéséről és kezeléséről.⁴¹⁹

Az egyházi kulturális javak védelmének komplexitása végett elengedhetetlen az állami egységek és struktúrák felvázolása után, hogy tüzetesen elemezzem az egyházhoz tartozó tárgyak védelmének menetét, valamint azokat a szervezeteket, melyek a védelem során előtérbe kerülnek.

3.5. Vallási tárgyak

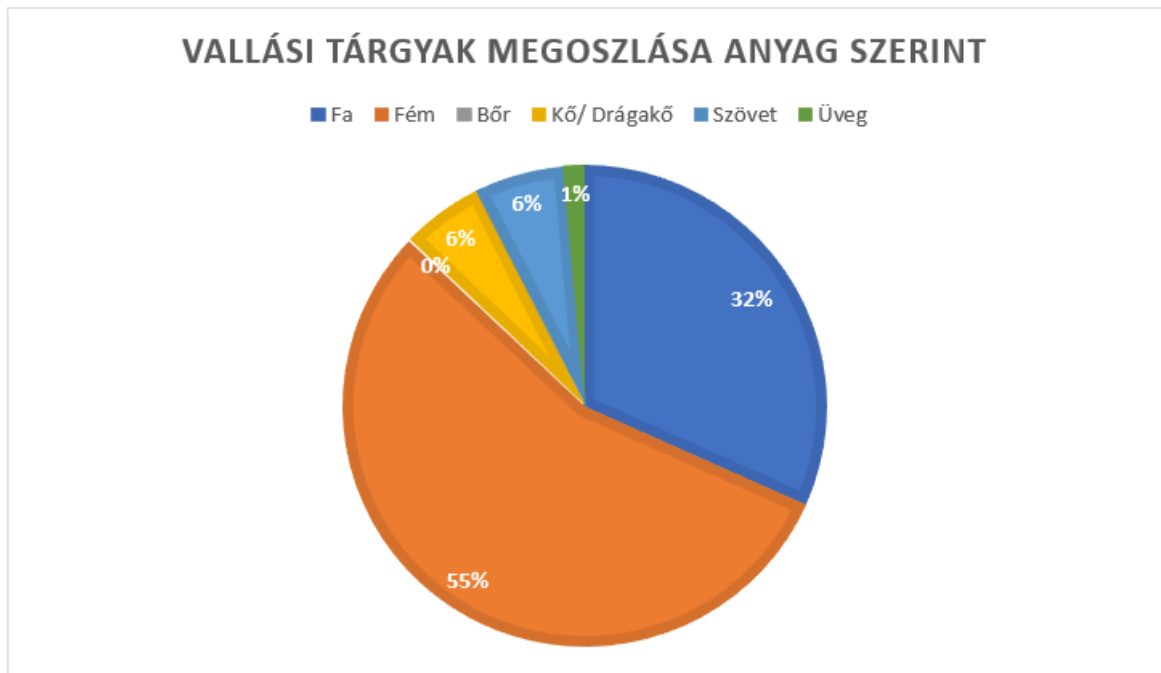
Az olasz fejezet bevezető szakaszában már említést tettem a Szentszék és a Vatikáni Állam területi eltéréseiről. Az Olaszország és Róma szívében elkerített Vatikáni Állam a keresztény egyház egyik legfontosabb helyszíne, ugyanis a vallás központja itt helyezkedik el, továbbá a pápa, azaz a vallási vezető is innen irányítja a katolikus egyházat. A keresztény vallás megalakulása óta számos változáson ment át Olaszország is, hiszen a pogány római istenek tiszteletét harcok és keresztényüldözések árán, de szép lassan sikerült megdöntenie a hívőknek és birodalmi szinten elterjedt Jézus igéje. A vallási tárgyak már az ókeresztény időkben sem kizárólag keresztet jelenítettek meg, hanem a liturgiához használt eszközök, valamint bibliai jelenetekkel tarkított tárgyak formájában is előkerültek. A fejezet kapcsán érdemes feltenni azt a kérdést, hogy miket is nevezhetünk vallási tárgyakként. Azon kulturális javak kapcsolódnak csak ide, amelyek vallási identitásúak? Az adatbázisokban nem egyértelműen különülnek el ezek a kategóriák, például a képzőművészetben és a szobrászatban. A festmények bibliai témájú ábrázolása gyakran az állami kategóriába kerül át és csupán az ikonokat sorolják a vallási tárgyak közé. A keresztény vallásnál az istentisztelethez, egyéb vallásoknál pedig az imádsághoz használatos tárgyakat, kellékeket és ruházatot a legtöbb adatbázisban a vallási tárgycsoportba sorolják. Azonban olyan eshetőség is előfordul, hogy egy tárgyat több kategóriába is beilleszthető. Ezen túl, a tárgyak előkerülésének helyszíne legtöbb esetben Olaszország, de néhány adatbázisnál felfedezhető a Vatikánvárosi Állam is. Az arányokat megfigyelve, az olaszországi vallási tárgyak sokkal nagyobb számban fordulnak elő az adatbázisokban, mint a Vatikánvárosi Államban fellelhető lopott tárgyak (lásd 51-52. ábrák). Ennek oka az lehet, hogy a templomokból elloptott kulturális javakat az olasz állam kategóriájába sorolják, azonban minden egyházi épület, így a

⁴¹⁹ Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici, Arma dei Carabinieri, MiBACT (szerk.), 2014, 8.

templom is az egyház tulajdonában áll. A területi megosztást az olasz fejezet bevezető részében már bővebben ismertettem.

A Leonardo adatbázisban 1847 darab egyházi tárgy található.⁴²⁰ A tárgytípusok anyag szerinti eloszlásának az ábráján (50. ábra) 1023 darabbal (55%) a fém tárgyak kerültek legnagyobb számban eltulajdonításra. Mindenképpen meg kell említeni, hogy a Carabinieri fejezetnél történt elemzések során kirajzolódott, hogy az évenként eltulajdonított műtárgyak, valamint a Leonardo és az Interpol ID-Art lopott műtárgyakat tartalmazó adatbázisában fellelhető adatok alapján különböző eredmények jöttek ki. A lopott tárgyakat tartalmazó adatbázisok nem adnak teljes képet az illegális műkincskereskedelem helyzetéről, hiszen a felderített tárgyak ebben a listában már nem találhatóak meg. A Leonardo adatbázisban a fém tárgyak mellett a fából készült kulturális javak aránya is magasabb (586 darab, 32%) a többi anyaghoz képest. Fából legtöbb esetben keresztek, feszületek és tabernákulumok készültek. A fém tárgyak többek között kehely, ostyatartó, olajtartó, füstölő és ereklyetartó tárgytípusokat foglal magába. A szövet tárgyak (110 darab, 6 %) előfordulása ritkább az adatbázisban. Főként a miseruha, a stóla és az egyházi viselethez tartozó ruhadarabok tartoznak ide. A kövekkel, illetve drágakövekkel díszített kulturális javak száma majdnem megegyezik a szövetből készült darabokéval (101 darab, 6%). Az üvegből, valamint a bőrből készült műtárgyak csupán elenyésző számban fordulnak elő a Leonardo adatbázisban a vallási tárgyak tekintetében.

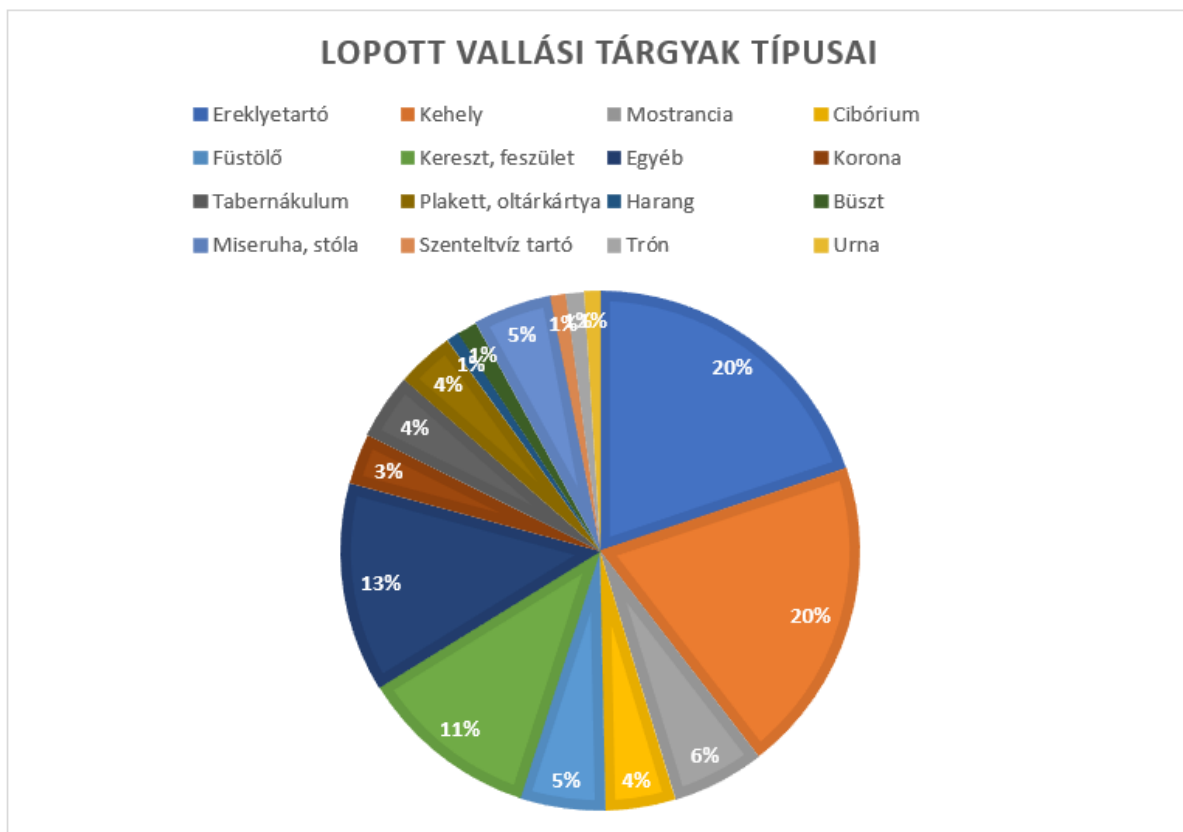
⁴²⁰ 2021.1209-én fennálló adatok alapján.

50. ábra: A lopott vallási tárgyak anyagbéli eloszlása
 Forrás: Saját szerkesztés a Leonardo adatbázisban fellelhető tárgyak alapján

A Leonardo adatbázisa után az Interpol ID-Art applikációjában fellelhető vallási tárgyakat is elemeztem külön az olaszországi, valamint a Vatikánvárosi Állam kulturális javait. Az olasz vallási lopott tárgyak darabszáma az adatbázisban 721. Közel 1000 műtárggyal kevesebb található itt, mint a Leonardo adatbázisban. A 721 műtárgyat tárgytípusokra osztottam. Az ereklyetartók, valamint a kelyhek száma a legmagasabb az adatbázis szerint: előbbi 145 (20%), utóbbi 144 (20%) lopott tárgyat takar. A két tárgytípus népszerűségét leginkább az anyaguk, valamint technikai megoldásaik takarják. Az 50. ábra elemzése során kirajzolódott, hogy a fémből készült tárgyak az összes anyagtípus 55%-át teszik ki. Ezek leginkább ezüst és arany alapanyagból készített kulturális javakat takarnak, amelyek értéke magasabb. Ez állhat a lopott ereklyetartók és kelyhek háttérben. Az egyéb kategóriába (13%) olyan tárgytípusok kerültek, amelyekből csupán 1-2 darab fordul elő az adatbázisban, mint az oltár vagy a váza. A keresztek és feszületek (11%) a negyedik leggyakoribb tárgytípus, ami az adatbázisban fellelhető. Ezek a tárgyak leginkább fából készültek, de előfordul fém és drágakő is. A mostrancia (6%), a füstölő (5%) és a miseruhák/stólák (5%) következnek a sorban. A cibórium (4%), tabernákulum (4%) és plakettek (4%) csekély számban fordulnak elő, amiket a korona (3%) követ a sorban. A harang (1%), a büszt (1%), a szenteltvíz tartó (1%), a trón (1%) és az urnák (1%) fordulnak elő a legkevesebb számban, így az adatbázis alapján ezek a tárgyak, amelyek legkevésbé érdekelték a lopások során. Érdekes, hogy a tárgyak között nem fedezhetőek fel szobrok, festmények, rajzok és

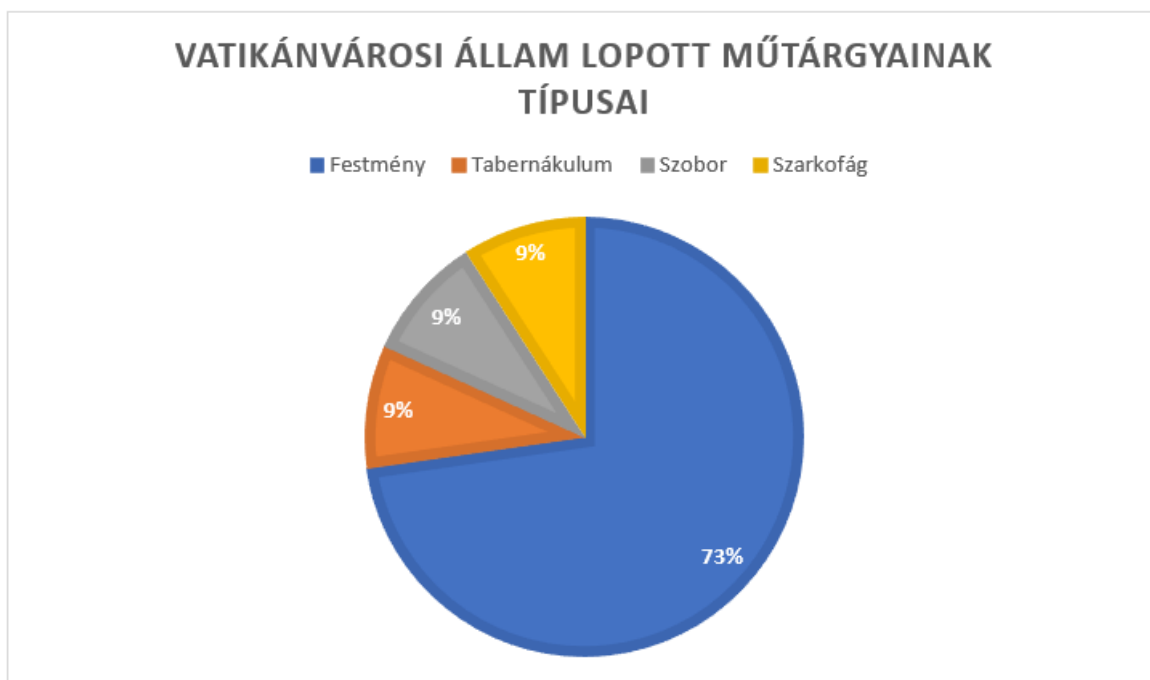
karcolatok, melyek az olasz lopott műtárgyak során igen. A 32. ábrán a képzőművészeti tárgyak (festmények, rajzok és karcolatok) 45 százalékát tették ki a műtárgyaknak, míg a szobrok 14%-át és a könyv 4 százalékot. Ezen adatokhoz képest a vallási tárgyakkal nem található egyik sem, hiszen valószínűsíthető, hogy a vallási tartalommal bíró műtárgyakat nem választották el a többi alkotástól.

51. ábra: A lopott olasz vallási tárgyak típusai
 Forrás: Saját szerkesztés az ID-Artban fellelhető tárgyak alapján

Az állami lopott tárgyak mellett a Vatikánvárosi Állam kulturális javait is megvizsgáltam, amelyből összesen tizenegy darab található az Interpol ID-Art adatbázisában. Ennek számos oka lehet. A vatikáni biztonsági rendszerek és szolgálatok sikeres védelme is lehetne egy magyarázat, de valószínűbb, hogy az innen eltulajdonított tárgyak az olasz kulturális javak kategóriába lettek sorolva. A biztonságra visszatérve, számos helyszínen, mint például a Vatikáni Múzeumokban, a Santa Maria Maggiore-n vagy a Szent Péter bazilikánál csomagvizsgáló röntgen és fémdetektor kapu is van az ellenőrző pontokon, amelyek csökkenthetik a lopott tárgyak számát. Ám a legtöbb templom nem rendelkezik hasonlóval és a nyitvatartási időben bárki ellenőrizetlenül besétálhat, mely a kulturális javak tekintetében veszélyfaktor, hiszen a számtalan látogató miatt nehezen visszakereshető a tolvaj kiléte. A vallási tárgyakkal ellentétben itt nyolc darab festményt tulajdonítottak el, mely a

tárgyak 73%-a (52. ábra). A tabernákulumból, a szoborból és szarkofágból 1-1 darab fedezhető fel az adatbázisban. A csekély elemszám miatt nem lehet következtetéseket levonni a 38. ábra elemzéséből.

52. ábra: A Vatikánvárosi Államból eltulajdonított műtárgyak típusai
Forrás: Saját szerkesztés az ID-Artban fellelhető tárgyak alapján

3.5.1. Kultúra Pápai Tanácsa

A Kultúra Pápai Tanácsa, eredeti nevén Pontificio Consiglio della Cultura, a tizenkét Pápai Tanács (Pontificio Consiglio) egyike.⁴²¹ A kulturális javak kifejezés az egyházi nyelvezeten belül egyedül a jelenleg is használatos Kánonjogi Kódexbe került bele.⁴²² A Pastor Bonus, azaz a lelkeszi bonusban leírtak szerint a kulturális örökség magában foglal minden művészeti alkotást, legfőképp a múltból (de kortárs alkotásokat is, ha megfelelő értékekkel bírnak), amelyet a legnagyobb gondossággal meg kell őrizni, valamint kiállítani ezen tárgyakat múzeumokban, hogy a közönség is láthassa és megismerhesse ezeket.⁴²³ A Patrimonium, cura, custodiri et conservari, competentibus curatoribus committere⁴²⁴

⁴²¹ Világiak Tanácsa, Keresztény Egység tanácsa, Családok Tanácsa, Iustitia et Pax, Cor Unum Tanácsa, Migráció Tanácsa, Egészségügyek Tanácsa, A Szent Szövegek értelmezésének Tanácsa, A Vallások közötti dialógus Tanácsa, Non-credentibus, a Kultúra Tanácsa, Szociális kérdések Tanácsa. Gergely, 1999. 397.

⁴²² CIC / 1983 can. 1283, n. 2.

⁴²³ Pastor Bonus. Art. 100.

⁴²⁴ Örökség, védelem, őrzés és karbantartás, hozzáértő kurátorokra bízni

kulcsszavak ismétlődnek az Apostoli Alkotmány⁴²⁵ szövegében, melyek inspirálják a bizottság fellépéseit.⁴²⁶

Szent II. János Pál 1988-ban hozta létre a bizottságot azzal a feladattal, hogy koordinálja az egész Egyház történelmi, valamint művészeti örökségének védelmét.⁴²⁷ 1993-ban az Egyház Kulturális Örökségének Pápai Bizottsága⁴²⁸ nevet kapta, majd XVI. Benedek egyesítette a Kultúra Pápai Tanácsával, így a feladatait és előjogaikat is átruházva.⁴²⁹ Az egyházi kulturális javak áramlása Rómából már a korai időkben megkezdődött (Párizsba, Londonba, Münchenbe), így a pápák általában a camerlengo bíboroson keresztül szabályokat és felhívásokat kezdtek kiadni, melyek célja a műalkotások exportjának korlátozása volt (IV. Jenő 1437, II. Pius 1462, Aldobrandini 1624, Sforza (1646), Spinola 1704, 1717 ediktumai).⁴³⁰ Spinola pápa alatt két darab rendelkezés is született, mely arra enged következtetni, hogy az első ediktum nem volt sikeres és teljesskörű, így szükséges volt újításra. 1992-ben felhívta a Kultúra Pápai Tanácsa a figyelmet arra, hogy fontos a leendő papok képzésénél az egyházi kulturális javak védelme, valamint 1999-ben egy körlevelet adtak ki az egyházi kulturális javak leltárának és katalógusának szükségéről.⁴³¹ Utóbbinál olvashatunk a leltározás és a katalogizálás közötti különbségről (a katalogizálás a műtárgy egészét és lényegi céljait veszi figyelembe, melynek első lépcsőfoka a leltározás), a módszerről, mely három részre osztható (1) a kulturális örökség azonosítása, amely leltárral zárul, 2) elemzési szakasz, a kulturális javak elemzésének és leírásának iktatása, 3) a katalógus kialakítása), a célokról (kulturális örökség megismerése, védelme gyarapítása), illetve ezen pontok részletes ismertetése.⁴³² Folyóiratuk a Culture e Fede, amely laponként eltérő témákat dolgoz fel (digitalizáció, sport, zene, kultúra, ökológia, valamint földrészek kultúrája, mint Afrika vagy Ázsia és a kultúra viszonya). Tevékenységi köre nem tartalmaz nyomozati vonatkozást: a Vatikánvárosi Csendőrség⁴³³ rendelkezik a lopott tárgyak vizsgálatával, melyet a Carabinieri

⁴²⁵ Custituzione Apostolica

⁴²⁶ Settis, 2011, 39.

⁴²⁷ cfr Cost. apost. Pastor bonus, art. 99.

⁴²⁸ Pontificia Commissione per i Beni Culturali della Chiesa

⁴²⁹ Lettera Apostolica in forma di "Motu Proprio" Pulchritudinis fidei con la quale la Pontificia Commissione per i Beni Culturali della Chiesa viene unita al Pontificio Consiglio della Cultura (30 luglio 2012).

⁴³⁰ Settis, 2011, 41.

⁴³¹ Lukács, 2019c, 485.

⁴³² Lettera circolare sulla necessità e urgenza dell'inventariazione e catalogazione dei beni culturali della chiesa. Città del Vaticano, 8 Dicembre 1999. URL38.

⁴³³ Corpo della Gendarmeria dello Stato della Città del Vaticano, továbbiakban Gendarmeria vaticana.

TPC-nek ruháznak át, aki egészen eddig a pontig nem jogosult a vallási tárgyak nyomozására.⁴³⁴

3.5.2. BeWeB

A BeWeB⁴³⁵ egy online katalógus az egyházi kulturális örökségről, mely egyszerre nyújt segítséget a rendészeti szektornak és a kutatóknak egyaránt.⁴³⁶ Létrejöttének legfőbb célközönsége az egyházmegyék és a kulturális intézetek voltak, hogy felhívják a figyelmüket a probléma súlyosságára, valamint tájékoztassák őket az örökségvédelem ezen eszközére.⁴³⁷ Az egyházi ingó és ingatlan kulturális javak katalógusba foglalását az 1990-es években az Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici e l'edilizia di culto⁴³⁸ kezdeményezte, akik azóta is kezelik a BeWeB felületét.⁴³⁹ A kezdeti stádiumban (1990-es években) szembesültek a Magyarországon ma is fennálló jelentős problémával, miszerint félnek az ingó és ingatlan kulturális javaikat dokumentálni és egy online adatbázisba feltölteni, hiszen így nagyobb eséllyel mérik fel a tolvajok az eltulajdonítható portékákat.⁴⁴⁰ Azonban a katalógusok (jelen esetben egyfajta házi katalógus, ami egy nemzetközi adatbázisban elérhető) megkönnyítik lopás esetén a nyomozást, hiszen a rendőrség kezében már jól dokumentált tárgyak találhatóak. Az egyház egy speciális jogi úton keresztül kezdte rávenni az érintetteket, hogy az adatbázis létrehozása nem csupán fontos, de a tulajdonosok érdeke is, hogy létrejöjjön. Ez a módszer egy szerződés volt, melyben rögzítik, hogy a műtárgyak helyét csupán régiók szintjén láthatja az adatbázisban böngésző, a pontos honlétéhez a Kulturális Minisztérium (ők szolgáltatják az anyagi keretet az adatbázis fenntartásához), a Carabinieri TPC (ők végzik a nyomozást) és az Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici e l'edilizia di culto (adatbázist kezelik) kapnak hozzáférést.⁴⁴¹ A Carabinieri hozzáféréseivel gyorsan történik az információcsere, hiszen a BeWeB adatait csupán importálniuk kell a Leonardo adatbázisba, aminek köszönhetően nyomozás felgyorsulhat és a képösszehasonlító funkció

⁴³⁴ Köszönettel tartozom az információért Mons. Fabrizio Capanninak, a Kultúra Pápai Tanács tisztviselőjének, valamint a Szentszék történelmi és művészeti emlékeinek védelméért felelős állandó bizottság tagjának!, Lukács, 2019b, 137.

⁴³⁵ Beni Ecclesiastici in web, továbbiakban BeWeB. Ford: Egyházi javak az Interneten.

⁴³⁶ Lukács, 2019c, 487.

⁴³⁷ Mattina, 2017, 2.

⁴³⁸ Egyházi kulturális örökség és a vallási épületek nemzetközi irodája.

⁴³⁹ Lukács, 2019c, 487.

⁴⁴⁰ Az információért köszönettel tartozom Dott.ssa Laura Gavazzinek, aki az Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici e l'edilizia di culto munkatársának.

⁴⁴¹ Lukács, 2019c, 487.

eredményességének aránya növekedhet.⁴⁴² Jelenleg 4.135. 442 történelmi és művészeti örökséget vizsgálhatunk a BeWeB adatbázisában.⁴⁴³ A keresőfunkción belül kifejezésre, helyszínre és kategóriára is kereshetünk. Utóbbi alatt 14 variáció sorakozik fel, melyek alapján keresést indíthatunk:

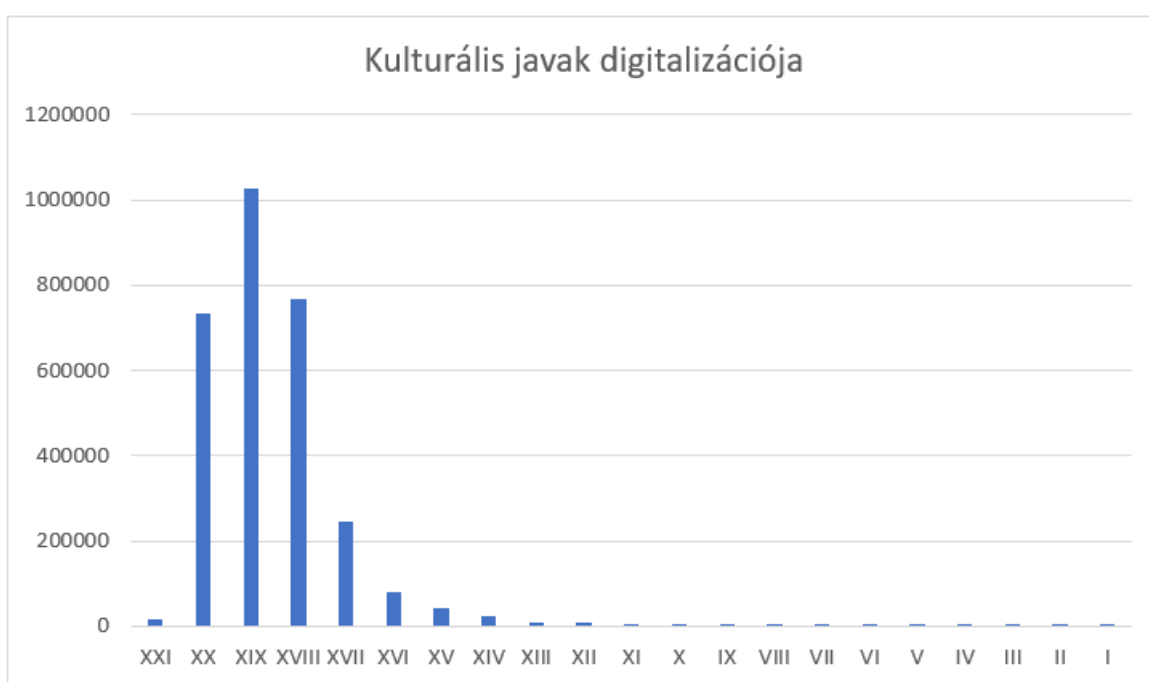
- Az összes kategória;
- Építészeti eszközök;
- Történelmi és művészeti örökség;
- Könyv áruk;
- Levéltári eszközök;
- Kulturális intézetek;
- Kéziratok;
- Emberek;
- Családok;
- Entitások;
- Hírek;
- Utak és meglátások;
- Egyházi régiók;
- Egyházmegye.

Az egyszerű keresés mellett lehetőség nyílik a részletes verzióra is, ahol a történelmi és művészeti örökség kategóriát elemeztem tovább. Két csoportra különülnek a tárgyak: polgári és egyházi régiókban fellelhető darabokra. Előbbinél régió és provincia szerint lehet keresni, míg az utóbbinál régió és egyházmegye kategóriák találhatóak. Továbbá évszázadokra bontva I-XXI. század lehetőségünk nyílik válogatni, valamint 8-2020 közötti évszámperiódusok beállításával találatokat szűrni. A századonként történő lebontás elemzésénél (53. ábra) a XIX. század kimagasló ugrása 1 028 027 kulturális örökséget takar, mely az adatbázis legmagasabb értéke. A XVIII. századi tárgyak 767 325 darabbal, majd a XX. századi tárgyak 734 221darabbal következnek a sorban. Ez a három kategória a leggyakrabban előforduló típus az adatbázisban, azonban a XXI. századból származóak (16 501) értelemszerűen nem tudnak olyan nagy számú értéket produkálni, hiszen a periódus elején tartunk csak. A XVII. század (245 314 db) után csökkenés

⁴⁴² Az információért köszönettel tartozom Dott.ssa Laura Gavazzinek, aki az Ufficio Mazionale per i beni culturali ecclesiastici e l' edilizia di culto munkatársának.

⁴⁴³ Az adatok 2021.12.10-re értendők.

következik be, 100 ezer alatt találhatóak a számok az első századig. 524 darab digitalizált tárgy található az első századból, mely leginkább edényeket és sírfeliratokat tartalmaz. A II. századi (787 db) kulturális javaknál az oszlop és a sírfelirat, míg a III. századnál (600 db) az előző századhoz hasonló római eredetű műtárgyak dominálnak. a VII. századi kulturális javak találhatóak a legkevesebb számban (213 db) az adatbázisban. A IV. században már (417 db) a művészetekben is fellelhető kora kereszténység ikonográfiája visszaköszön az adatbázis tárgyain is, hiszen a bibliai jelenetekkel tarkított freskók és szarkofágok is megjelennek az adatbázisban. Az V- X. század között 388-tól 588 darabig fedezhetőek fel a kulturális javak, mely után a XI. századból 2061, a XII. századból 7541 és a XIII. századból pedig 8249 tárgyat digitalizáltak az adatbázisba.

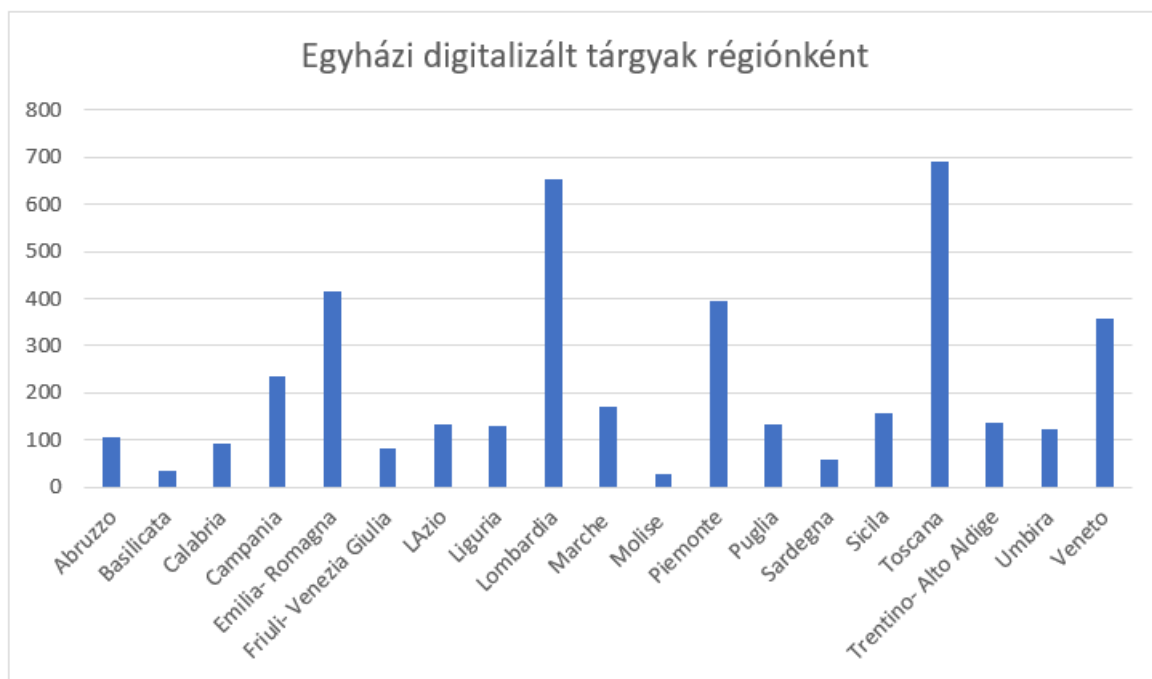

53. ábra: Az egyházi kulturális javak digitalizációjának száma századonként
 Forrás: Saját szerkesztés. A BeWeB adatbázisában fellelhető adatok alapján

Az adatbázis szerkesztéséhez ma már Olaszország és a Vatikánvárosi Állam nagy része kapcsolódott: egyházmegyékként oktatáson vesznek részt művészettörténészek és történészek, hogy elsajátítsák a katalógus készítésének eljárását, használatát és működését, valamint a dokumentáció készítés folyamatát, majd hazatérve a közösségén belül alkalmazzák a tanultakat.⁴⁴⁴ A tudásuk hasznosításának gyümölcse a tárgyak magas számú digitalizálását jelentik. Toscana (691 053 db) és Lombardia (652 762 db) régiói emelkednek ki digitalizáció terén leginkább. Emilia-Romagna (414 890 db), Piemonte (394 615 db) és Veneto (356 306 db) régiói közel azonos szinten következnek a rangsorban. Molise (27 850 db), Basilicata (34

⁴⁴⁴ Lukács, 2019c, 487.

050 db) és Sardegna (58 805 db) a legkevesebb számmal bíró digitalizált műtárgyat tudhatja magáénak. A középmezőny körülbelül egyenlő felosztásban következik 100 és 200 ezer közötti műtárggyal. A 31. ábrán látható 2017 és 2020 közötti lopott műtárgyaknál Lombardia és Toscana szintén kiemelkedő adatokat hozott, így valószínűsíthető, hogy ezen régiók magas számú digitalizációja a lopások megelőzése, valamint a nyomozás gyorsítása céljából terjedt el. Az ábra további elemzése során kirajzolódott a régiók hasonló aránya: Basilicata, Molise, Sardegna mindkét statisztika alapján a sor végén helyezkedik el, sőt Valle D’Aosta az egyházi régiók csoportjában helyet se kapott, míg a lopásoknál minimális darabszámmal a sor végén kullog. Ezen adatokból arra következtettek, hogy azon régiók, melyek kevés lopott tárggyal rendelkeznek, nem érintettek eléggé a kulturális javak védelmében, így a digitalizálás száma sem érdekük. Az érintett területek azonban akár prevenció céljából is magasabb számban készítik az adatbázishoz katalógust, mely lopás esetén a Carabinieri TPC Leonardo adatbázisába integrálható könnyen és azonnal. A későbbi vizsgálatok során célszerű lenne elemezni a felderített tárgyak arányát régióként, hogy megállapíthassuk a digitalizáció mértékének nagyságát. Sajnálatos módon a felderített tárgyak között nem található régiók szerinti bontás, csupán a tárgy típusok darabszámát szokták bemutatni, valamint az előkerülés helyét tüntetik fel, de a Carabinieri TPC sem az éves beszámolójában, sem egyéb kiadványában nem szerepelnek helyrajzi adatok, csupán a lopott tárgyak tekintetében.

54. ábra: Az egyházi kulturális javak digitalizációjának száma régióként (ezerben értendőek az eredmények)

Forrás: Saját szerkesztés. A BeWeB adatbázisában fellelhető adatok alapján

A BeWeB honlapján a tárgykereső funkcionál a művészekre keresve a műtárgyak listászerűen megjelennek. A kiválasztott kulturális örökségre kattintva megjelennek az adatok: a tárgy típusa, mérete, időszak, művész, anyag és technika, a mű címe és felirat. A keresés végén egy Olaszország térképen azt a régiót és egyházmegyéjét jelölték meg, amelyekben a műtárgy fellelhető. Ennek oka a felek közötti szerződésben rejlik, hiszen a tárgyak pontos kilétét, illetve a tulajdonost védik ezzel a lépéssel, azonban lehetősége nyílik az embereknek a honlapon keresztül üzenetet küldeni a tulajdonosoknak, aki eldöntheti, hogy a tárgy helyszínét megosztja-e és a láthatását engedélyezi-e.⁴⁴⁵ A honlap további lehetőségeket kínál angol, olasz, német, francia és spanyol nyelven. A felületen építészeti, művészettörténeti, könyv, levéltár és kulturális intézetek szerepelnek. Hírek és cikkek egyaránt megtalálhatóak minden fülön belül a kereső funkció mellett. Az ingó kulturális javakkal ellentétben az ingatlan darabok pontos leírása és helyszíne is fel van tüntetve, többek között az objektumok periódusa és fontosabb művészeti elemei (például a freskó vagy oromzat).⁴⁴⁶

3.6. A fejezet összefoglalása, következtetések

Az olaszországi kultúra sokszínű, széles spektrumú csak úgy, mint a rendészeti védelmük. Bár az ország speciális helyzetű, hiszen a katolikus egyház központja külön államként helyezkedik el az ország szívében, továbbá országszerte külön épületek húzódnak (például templomok), melyek a Vatikánvárosi Állam részei, mégis kiemelkedő védelmi mechanizmust tudtak kiépíteni. Az olasz műkincsvédelem első speciális egysége a Guardia di Finanza volt, mely a második világháború alatt speciális részleget létrehozva igyekezett az olasz műtárgyakat megmenteni, valamint a háború után visszaszerezni. Az idők során egyre több funkciót a Carabinieri TPC egysége vett át 1969-es megalakulása után, így a pénzügyi nyomozással kapcsolatos ügyeken kívül (például pénzmosás) az esetek többségét a Carabinieri kezeli. Részt vesznek nemzeti és nemzetközi eseményeken: kiállításokat szerveznek, oktatásokat tartanak civil és rendészeti szervezeteknek, valamint az UNESCO Unite4 Heritage mozgalmán belül kialakították a Task Force munkacsoportot, amely szintén a Carabinieri TPC munkatársaiból tevődött össze. A Leonardo és iTPC adatbázisukban elsőként

⁴⁴⁵ Lukács, 2019c, 488.

⁴⁴⁶ u.o.

alkalmazták a MI adta lehetőségeket, amelyet később az Interpol is átvett és az olasz módszer alapján frissítették módszereiket és eszközeiket.

A 2020-as év speciálisnak tekinthető a pandémia okozta lezárások és karanténok miatt, így a Carabinieri tevékenységi köre is korlátok közé szorult. Ebben az időszakban az online katalógusok és aukciósházak értékesíteni kívánt tárgyait ellenőrizték, továbbá a Leonardo adatbázisát fejlesztették. A lopott tárgyak statisztikái ebben az évben átalakultak, például a helyszíneket tekintve. A magántulajdonban lévő ingatlanokból eltulajdonított tárgyak száma csökkent a 2019-es számokhoz képest 32 százalékkal, míg az egyházi helyszínekről történő lopások száma 18%-ot növekedett. A vizsgált négy év (2017-2020) adatai alapján 2020-ban tulajdonították el a legtöbb egyházi helyszínről a műtárgyakat.

A statisztikák elemzése során megfigyelhető, hogy a tárgytypusok aránya és száma teljesen eltérő mind a négy évben (2017-2020), továbbá a Leonardo adatbázisban, valamint az Interpol adatbázisában. A lopott tárgyak adatbázisa csupán a még fel nem derített tárgyakat takarja, amíg az éves jelentésekben az összes tárgy megtalálható, ám ezek közül időközben megtalált műtárgyak így eltűnnek a Leonardoból. Az eltérő adatbázisok információi alapján, továbbá csak a négy év lopott tárgytypusait vizsgálva sem tudunk megállapítani olyan egyértelmű tárgytypust, mely a legkelendőbb lenne az olasz műtárgyak között. Kisebbségi nagyobb kilengéseket okozott például a gyűjtemények eltulajdonítása (például numizmatikai érmék vagy könyvek), melyek akár 6819 darabból is állhatnak egyetlen lopás során (35. ábra). Az ide vonatkozó hipotézis a következő: *„Megállapíthatóak azok a műtárgytypusok, amelyek a legkelendőbbek a kulturális javak illegális kereskedelme során, így ajánlásokat tehetünk a konkrét tárgytypusok koncentrált védelmére. Az olaszországi és magyar tárgytypusok megosztására következtethetünk az európai lopott műtárgytypusok arányaiból.”* A hipotézis olaszországi részét mindenképpen elvetem az adatbázisban fellelhető eltérések megindoklása okán, amelyet a 32-től a 38. ábráig elemzések is igazolnak. Általánosságban felállítható egy olyan olaszországi sorrend, mely nem tükrözi a pontos arányokat, illetve nem minden évi statisztikára húzható rá. Eszerint a régészeti típusú leletek a legkevésbé veszélyeztetettek, ám ezek a számok nem tükrözik az illegális ásatásokból származó leleteket. Az Interpol Európára vonatkozó adatai már itt eltérnek, hiszen négy tárgytypusnál is kevesebb a lopások száma, mint a régészeti leleteknél.

Az egyházi kulturális javak védelme során a Carabinieri TPC szintén fontos szerepet tölt be, hiszen a vatikáni csendőrség rendszerint átadja nekik az eseteket, továbbá BeWeb katalógushoz is hozzáféréssel rendelkeznek. Ez a katalógusrendszer azért is nagyon fontos, mert sikerült elérnie az egyháznak, hogy magas számban készítsenek online házi

katalógusokat (digitalizálva a műtárgyakat), így lopás esetén gyorsabban és gördülékenyebben folyhat a nyomozás. A katalógusból elemzéseket készítettem, hogy milyen típusú tárgyak, milyen periódusból kerültek rögzítésre, továbbá azt, hogy melyik régióból. A lopott tárgyak nagysága régiókra bontva (31. ábra) összhangban van a digitalizált tárgyakéval (54. ábra): Toscana és Lombardia régiói készítik a legtöbb házi katalógust a BeWeBen keresztül, továbbá a lopott tárgyak száma is a legmagasabbak közé tartozik. Megállapítható tehát, hogy a digitalizációra és házi katalógus készítésre sokkal fogékonyabbak azokon a területeken, ahol a lopások is nagyobb számban előfordulnak. Az elemzések során az is világossá vált, hogy az adatbázisokban az egyházi tárgyak között nem sorakoztatnak fel képzőművészeti alkotásokat, továbbá a lopás helyszínét vizsgálva Olaszországból sokkal több vallási tárgyat tulajdonítottak el, (721 tárgy az ID-Artban, mely közel 1000 kulturális örökséggel kevesebb, mint a Leonardo adatbázisban szereplők, 51. ábra), mint Vatikánból (10 darab tárgy az ID-Artban, 38. ábra), ahol viszont 73% a tárgyaknak festmény. A vallási tárgyak többsége így az olasz állami adatokhoz lesz besorolva, mely fals képet ad az elemzések során.

A fejezetre vonatkozó kutatási kérdés: *„Melyek azok a szervezeti megoldások, amelyek sikeressé tették Olaszországot az illegális műtárgykereskedelem megfékezésében?”* A kérdésre nem lehet csupán egyetlen meghatározott választ adni, hiszen a rendszerük komplex, sokrétűen összetett. Talán a legfontosabb dolog, hogy elsőként képesek reagálni minden lépésre nemzetközi szinten. Az UNESCO 1970-es ajánlása előtt már létrehozták speciális műtárgyvédelmi egységüket, továbbá elsőként alkalmazták a MI technológiáját lopott tárgyakat tartalmazó adatbázisukban. Nem csupán a rendészeti szervek részére készültek ezek az adatok, de applikáció formájában (iTPC) a civil lakosság is felhasználhatja. Ezzel a lépéssel nem csupán a lakosság tudja szűrni műtárgyvásárlás esetén a portékákat, de a nyomozás megkönnyítése és gyorsítása is egyszerre történik. Ehhez szükséges az oktatás mind civil, mind rendészeti szinten, továbbá nemzeti és nemzetközi területeken egyaránt. A civil lakosság érzékenyítése már általános iskolás korban megtörténik, ahol többek között az applikációt is ismertetik. Az oktatás mellett fontos kiemelni a tömegtájékoztatás egyéb formáit, mint a külföldi és olasz kiállításokat, valamint kiadványokat a lopott és felderített tárgyak tekintetében. A publikációk napi/heti és havi lapokban is megjelennek az állami és független újságokban, azonban saját kiadványai is vannak a Carabinieri TPC-nek, mint például az évenkénti jelentések, ahol részletes információkat olvashatunk az adott év lopott és felderített tárgyairól, továbbá a szervezet működéséről. Az együttműködésük magas szinten működik mind olasz, mind nemzetközi szervezetekkel. Az olasz rendészeti, katonai és civil

szervezetek kiveszik a részüket a kulturális javak védelmében, ám rendezetten, feladataikat elkülönítve és mégis összedolgozva. A Carabinieri TPC munkatársai szerint ez a sikerük gyümölcse: az együttműködés.

4. Magyarország

Magyarország Európa szívében, nyugat és kelet találkozásánál található. Földrajzi elhelyezkedését figyelembe véve eltér Olaszországtól, nincsenek Szardíniához vagy Szicíliához hasonló különálló szigeteink, sem tengereink. A nemzetközi vízi kereskedelem a Dunán és a Tiszán is történhet, de a légi, valamint a szárazföldi közlekedés és kereskedelem elterjedtebb. Hazánk az Európai Unió része 2004. május elsejétől.⁴⁴⁷ Egyik intézménye az Európai Tanács, amelynek egy 2016-os közleményében a kulturális örökség területén való együttműködésről a következőket fejtette ki: *„A kulturális örökség a kulturális sokféleség egyik fontos megnyilvánulása, melyet védeni kell. A kulturális örökség helyreállítása és előmozdítása vonzza a turizmust és fellendíti a gazdasági növekedést. A kulturális örökség területén való együttműködés fontos szerepet játszik a nemzetközi kapcsolatokban és a fejlesztési politikákban, ahogy az „A kulturális örökség integrált európai megközelítése felé” című bizottsági közleményben szerepel. Tekintettel arra, hogy a világon egyre nagyobb a szakértelem iránti igény és sok tagállam készen áll megosztani a szakértelmét, lehetőségek nyílnak a partnerországokkal együttes fellépésekre, melyek a fenntartható örökségvédelmi stratégiák kidolgozását célozzák képzések, készségfejlesztés és tudástranszfer révén.”*⁴⁴⁸

A kulturális javakkal kapcsolatos intézkedéseik között megtalálható a vámszakértők oktatása a Horizont 2020 program keretén belül a kutatás és innovációfejlesztés, továbbá az éghajlatváltozás és fegyveres konfliktusok okozta kulturális örökség veszélyeztetettségének kezelése érdekében.⁴⁴⁹

Az illegális műtárgykereskedelem elleni fellépés szempontjából fontos másik európai intézmény az Európa Tanács, amelynek alapokmányát 1949. május 5-én írták alá a tagok, amely a mai napig fennáll: legfőbb tevékenységi körük az emberi jogok, a kultúra, a média, a környezetvédelem, a sport és az ifjúságpolitika mellett a kulturális örökségvédelem.⁴⁵⁰ Ma 47 tagállammal büszkélkedhet, köztük Magyarország is csatlakozott 1990-ben.⁴⁵¹

A nemzetközi kereskedelem kapcsán már szóba jött, hogy hazánk a schengeni övezet része. Az övezet egyik határa Magyarország, amely miatt egy plusz teher is „nyomja a vállunkat”, hiszen az államhatáron átlépve a szabad kereskedelem jogán egyszerűbben, akár

⁴⁴⁷ Teperics, Rózsa, 2004, 137.

⁴⁴⁸ EUR- Lex 52016JC0029. Közös Közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. A nemzetközi kulturális kapcsolatokra vonatkozó európai uniós stratégia felé. 3.3

⁴⁴⁹ EUR- Lex 52016JC0029. Közös Közlemény az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. A nemzetközi kulturális kapcsolatokra vonatkozó európai uniós stratégia felé. 3.3

⁴⁵⁰ Arató, Koller, 2019, 13.

⁴⁵¹ Arató, Koller, 2019, 245.

ellenőrzés nélkül is lehet utazhatni a schengeni térségben. 1993. január 1. óta ugyanis megszűnt a tagállamok közötti határ és vámellenőrzés, szabaddá téve az áru és a személyek forgalmát.⁴⁵² Ezen kívül nehézséget jelent még, hogy SIS nem tartalmaz műtárgyakra vonatkozó adatokat, továbbá a gazdasági válság okán 10 éve kezdődött egy folyamat, amikor csökkentették az uniós határőrizeti szervek (Frontex) költségvetését, továbbá a szervezett bűnözői ágak is összefonódtak bizonyos esetekben, mint az embercsempészet és a műtárgykereskedelem.⁴⁵³

A kulturális örökségvédelemmel kapcsolatosan gyakran azzal a jelenséggel találkoztam, hogy „Magyarországon nincsenek sem illegális feltárások, sem régészeti lelőhelyek, a kulturális javak illegális kereskedelme pedig egyenesen elkerüli Magyarországot”, így ez a téma nem releváns kutatásra. Ennek oka az oktatás, kutatás és a társadalmi érzékenyítés hiánya. Vizsgálataim során rendészeti és civil emberek egyaránt ezen az állásponton vannak, azon kevesek kivételével, akik örökségvédelemmel és a kulturális javak illegális kereskedelme ellen fellépnek. Itthon természetesnek vélik, hogy Olaszországban a műkincsvédelmet magasfokon űzik, hiszen az ország tele van kulturális javakkal, azonban sokan elfelejtik, hogy Magyarország a történelmi korszakait tekintve sokszínű, számos népcsoport kulturális örökségét őrizzuk múzeumokban és a föld alatt. A történelmi események befolyással lehetnek a kulturális örökségvédelemre, így a BeWeB mintájára készített magyar adatbázis létrehozása nehézségekbe ütközne, mert bizalmatlanok a tulajdonosok egy online nemzeti adatbázissal szemben amelybe érzékeny adataikat, a tulajdonukban lévő műtárgyakat és azok értékét is meg kellene adni. Ennek hátterében a történelmünk olyan évtizedei állhatnak, amikor a megszállások és a politikai hatalom elvette az emberek tulajdonát. A probléma kiküszöbölésére az olasz és vatikánvárosi állam mintájára fontos lenne a probléma fontosságának hangsúlyozása kiállítások, könyvek, cikkek és a sajtó által. Továbbá az oktatás is egy elengedhetetlen pont lenne a civil és a rendészeti emberek számára. A politikai támogatás szükséges a fejlesztésekhez és a nemzetközi együttműködésekhez, amelyek szintén lendítenének az illegális kereskedelem megfékezésében.

A probléma természetesen Magyarországon is fennáll: a rendészeti szakemberek több ízben találkozhatnak lopott műtárgyakkal: a határszakaszon, betöréses lopások nyomozásakor vagy akár a fekete kereskedelemben. Az Európai Unióba irányuló illegális migráció fő

⁴⁵² Kármán, 2019, 50-51.

⁴⁵³ Varga, 2011, 195.

áramaiba eső Magyarország államhatárai a schengeni terminológia szerint három kategóriába sorolhatók:

- schengeni külső határral rendelkezik Ukrajna és Szerbia irányában;
- a Romániával és Horvátországgal közös határ schengeni külső, de uniós belső határnak számít;
- közös schengeni belső határ van Szlovéniával, Ausztriával és Szlovákiával.⁴⁵⁴

A rendőrség, ezen belül a Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztálya, a NEBEK⁴⁵⁵ a nemzetközi irodákkal, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal és a Miniszterelnökség azok a szervek, amelyek hazánkban a kulturális javak illegális kereskedelme ellen lépnek fel.

4.1. Közigazgatási és büntetőjogi szabályozás az illegális műtárgykereskedelem kapcsán

A bevezetésben a fogalmi meghatározásoknál már szó esett a kulturális javak illegális kereskedelméhez tartozó bűncselekménytípusokról. Ebben az alfejezetben ezeket ismertetem a magyar jogrendszer keretében. Kétféle csoportosítást végezhetünk a kulturális javak védelme és a jogágak kapcsán: a bűncselekménytípusok és jogszabályok, valamint az aktorok szerint. Utóbbinál azt vizsgáljuk, hogy kik azok a szereplők, akiknek köze lehet a bűncselekményekhez. A büntetőjog kapcsán elkülöníthetjük többek között az állam, az elkövető (például tolvaj, orgazda, felbújtó stb.), a sértett, stb. szerepköröket. A nemzetközi jog kapcsán meg kell vizsgálni a vevő (jó és rosszhiszemű), tulajdonos stb. szerepét. A másik osztályozásnál a bűncselekménytípusokat és a jogszabályokat vesszük figyelembe. A közigazgatási joghoz nyúlhatunk illegális műtárgykereskedelem terén, azonban a szervezett bűnözés és a cselekmények társadalomra értendő veszélyének súlya a büntetőjog szabályozása között lelhető fel.⁴⁵⁶ Szabó Annamária Eszter a közigazgatásjog és a kulturális javak kapcsolatát vizsgálta. Megemlíti, hogy a kulturális joghoz tartozik az oktatás, közművelődés, művészeti-, tudományos élet szabadságához való jog.⁴⁵⁷ Véleménye szerint az oktatást és a kulturális ügyeket érinti a kulturális igazgatás, amin belül található a kulturális örökségvédelem területe is.⁴⁵⁸ A büntetőjog vonatkozásában Kármán Gabriella vizsgálta a kulturális örökségvédelmet. A magyar viszonylatban leggyakrabban orgazdaság, lopás,

⁴⁵⁴ Varga, 2018, 22.

⁴⁵⁵ Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ (továbbiakban NEBEK)

⁴⁵⁶ Kármán, 2019, 48.

⁴⁵⁷ Szabó, 2013, 68.

⁴⁵⁸ Szabó, 2013, 26.

sikkasztás, rongálás, szerzői jogok megsértése és jogtalan elsajátítás azok a bűncselekmények, amik kulturális javakkal kapcsolatban leggyakrabban fordulnak elő.⁴⁵⁹ Korábban a Btk. 379. §-a taglalta az orgazdaságot, amely 2021. januártól 1-től a 2020. évi XLIII. törvény 59. § c)-d) hatályon kívül helyezte és a pénzmosás tényállásba integrálta. A korábban említett Nikózában aláírt 2017. május 19-i egyezményben foglaltakat Magyarország 2021. évi CXXV. törvénnyel ratifikálta, amely 2022. áprilisi hatállyal lépett érvénybe. Ebbe, a külföldi védelemben részesített kulturális örökségvédelmi elemeket emelték be, többek között a minőségi esetek körébe, mint például a lopás⁴⁶⁰, rongálás⁴⁶¹, sikkasztás⁴⁶² és jogtalan elsajátítás⁴⁶³ esetében.

Sikkasztás alatt azt a cselekményt értjük, amikor valakire rábízott idegen dolgot illegálisan eltulajdonít vagy úgy rendelkezik vele, mintha a sajátja lenne.⁴⁶⁴ A büntetés vétsége miatt két, három, 1-5, 2-8, 5-10 évig terjedő szabadságvesztés szabható ki. Két évig terjedő szabadságvesztés jár, ha a kisebb értékre vagy szabálysértési értékre követik el a sikkasztást, továbbá, ha ezt bünszövetségben, közveszély helyszínén vagy üzletszerűen követik el.⁴⁶⁵ Három évig terjedő szabadságvesztés akkor jár, ha az elkövető nagyobb értékre követi el a sikkasztást, valamint akkor, ha védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra vagy régészeti leletre követik el.⁴⁶⁶ A jelentős és nagyobb értékre elkövetett sikkasztás, illetve az idős és fogyatékos személy sérelmére elkövetett sikkasztás esetén egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés járhat.⁴⁶⁷ Különösen nagy értékre elkövetett sikkasztás esetén 2-8 év között⁴⁶⁸ és különösen jelentős értékre pedig öt és tíz év közötti szabadságvesztés is járhat.⁴⁶⁹

Rongálás akkor következik be, ha megsemmisítik vagy megrongálják a műtárgyakat, amivel kárt okoznak.⁴⁷⁰ Egy évig terjedő szabadságvesztés jár, ha kisebb vagy szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kárt okozó rongálás történik falfirkával vagy ha az elkövető bünszövetkezetben dolgozik.⁴⁷¹ Három évig terjedő szabadságvesztés jár, ha a rongálás nagyobb kárt okoz vagy ha az elkövető védett műtárgyat, műemléket, régészeti leletet vagy lelőhelyet, vallási tárgyat, templomot vagy temetkezési helyet rongál meg az elkövető.⁴⁷²

⁴⁵⁹ Lukács, 2018a, 115.

⁴⁶⁰ 2021. évi CXXV. törvény 370. § (3) bb)

⁴⁶¹ 2021. évi CXXV. törvény 371. § (3) ba)

⁴⁶² 2021. évi CXXV. törvény 372. § (3) c)

⁴⁶³ 2021. évi CXXV. törvény 378. § (2)

⁴⁶⁴ 2012. évi C. Törvény. 372. § (1).

⁴⁶⁵ 2012. évi C. Törvény. 372. § (2).

⁴⁶⁶ 2012. évi C. Törvény. 372. § (3).

⁴⁶⁷ 2012. évi C. Törvény. 372. § (4).

⁴⁶⁸ 2012. évi C. Törvény. 372. § (5) a).

⁴⁶⁹ 2012. évi C. Törvény. 372. § (6) a).

⁴⁷⁰ 2012. évi C. Törvény. 371. § (1).

⁴⁷¹ 2012. évi C. Törvény. 371. § (2).

⁴⁷² 2012. évi C. Törvény. 371. § (3).

Egytől öt évig terjedő szabadságvesztés jár ha a rongálás jelentős kárt okoz vagy ha védett kulturális javakat semmisítenek meg, esetleg robbanóanyaggal vagy robbanószerrel követik el a rongálást.⁴⁷³ A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel jár, ha a rongálás különösen nagy kárt okoz.⁴⁷⁴ Ha azonban különösen jelentős kár éri a tárgyat vagy épületes rongálás során, akkor öt évtől tízig terjedhet a szabadságvesztés.⁴⁷⁵

A következő bűncselekmény kategória a lopás, amely akkor következik be, ha idegen dolgot azért vesznek el másától, hogy jogtalanul tulajdonítsák el.⁴⁷⁶ Ha kisebb vagy szabálysértési értékre követik el a lopást, esetleg bűnszövetkezetben, üzletszerűen, dolog elleni erőszakkal, zsebtolvajlás útján köz- magánirat vagy készpénz helyettesítő fizetési eszköz egyidejű elvételével, helyiségbe megtévesztéssel, a tulajdonos tudta nélkül, hamis vagy lopott kulcs használatával követik el, akkor két évig terjedő szabadságvesztés szabható ki.⁴⁷⁷ Ha a lopást nagyobb értékre, védett kulturális javakra, régészeti leletre, vallási tárgyra, temetkezési helyen, nemesfémre történő kisebb értékű lopás történik, akkor három évig terjedő szabadságvesztés is kiszabható.⁴⁷⁸ Egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés jár, ha a lopást jelentős értékre követik el.⁴⁷⁹ Különösen nagy értékű lopás vagy jelentős értékre elkövetett lopás (védett kulturális javakra, régészeti leletre, vallási tárgyra, temetkezési helyre) esetén két évtől nyolc évig is terjedhet a szabadságvesztés.⁴⁸⁰ Különösen jelentős értékű lopás vagy különösen nagy értékre elkövetett lopás (védett kulturális javakra, régészeti leletre, vallási tárgyra, temetkezési helyre) esetén öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés is járhat.⁴⁸¹

Jogtalan elsajátítás: „378. § (1) Aki

a) a talált idegen dolgot eltulajdonítja, vagy nyolc napon belül a hatóságnak vagy annak, aki elvesztette, nem adja át, illetve

b) a véletlenül vagy tévedésből hozzá került idegen dolgot eltulajdonítja, vagy nyolc napon belül nem adja vissza,

vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁴⁷³ 2012. évi C. Törvény. 371. § (4).

⁴⁷⁴ 2012. évi C. Törvény. 371. § (5).

⁴⁷⁵ 2012. évi C. Törvény. 371. § (6).

⁴⁷⁶ 2012. évi C. Törvény. 371. § (1).

⁴⁷⁷ 2012. évi C. Törvény. 371. § (2).

⁴⁷⁸ 2012. évi C. Törvény. 371. § (3).

⁴⁷⁹ 2012. évi C. Törvény. 371. § (4) a).

⁴⁸⁰ 2012. évi C. Törvény. 371. § (5).

⁴⁸¹ 2012. évi C. Törvény. 371. § (5).

*(2) A büntetés két évig terjedő szabadságvesztés, ha a jogtalan elsajátítást védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra vagy régészeti leletre követik el.*⁴⁸²

Végül a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése maradt. „385. § (1) Aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait vagyoni hátrányt okozva megsérti, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a szerzői jogról szóló törvény szerint a magáncélú másolásra tekintettel a szerzőt, illetve a kapcsolódó jogi jogosultat megillető üreshordozó díj, illetve reprográfiai díj megfizetését elmulasztja.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését nagyobb vagyoni hátrányt okozva követik el.

(4) Ha a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését

a) jelentős vagyoni hátrányt okozva követik el, a büntetés büntett miatt egy évtől öt évig,

b) különösen nagy vagyoni hátrányt okozva követik el, a büntetés két évtől nyolc évig,

c) különösen jelentős vagyoni hátrányt okozva követik el, a büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés.

*(5) Nem valósítja meg az (1) bekezdés szerinti bűncselekményt, aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait többszörözéssel vagy lehívásra történő hozzáférhetővé tétellel sérti meg, feltéve, hogy a cselekmény jövedelemszerzés célját közvetve sem szolgálja.*⁴⁸³

Kármán Gabriella empirikus kutatásának (62. ábra) eredményeként 83%-a az ügyeknek lopásból, védett kulturális javakkal való visszaélés 13%, 2 százalék orgazdaság, valamint 1-1 % költségvetési csalásból és rablásból ered.⁴⁸⁴

A közigazgatási és a büntetőjog rövid elemzése után a nemzetközi joggal kapcsolatos szabályozás figyelembevétele is elkerülhetetlen, amelyet Vadász Vanda vizsgált. 2018. január 1-től lépett hatályba a Nemzetközi Magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény⁴⁸⁵, amely gondoskodik arról, hogy a jóhiszemű vevő és az állam is védve legyen.⁴⁸⁶ Többek között azzal éri el a Kódex, hogy szétválasztja azt a helyzetet, amikor az állam szabályait megsértve visznek ki külföldre egy tárgyat és azt, amikor magánszemélytől ellopott műtárgyat visznek ki

⁴⁸² 2012. évi C. Törvény. 378. §

⁴⁸³ 2012. évi C. Törvény. 385. §

⁴⁸⁴ Kármán, 2019, 54.

⁴⁸⁵ Továbbiakban: Kódex.

⁴⁸⁶ Vadász, 2020b, 37-38.

külföldre.⁴⁸⁷ „46. § (1) Ha egy állam által kulturális javai közé tartozónak tekintett dolog olyan módon hagyja el az állam területét, amely a saját joga szerint a kivitel időpontjában jogellenes, akkor az állam által érvényesített tulajdonjogi igényre az igényt érvényesítő állam választása szerint ennek az államnak a jogát vagy annak a másik államnak a jogát kell alkalmazni, amelynek területén az adott dolog a tulajdonjogi igény elbírálásának időpontjában van.

(2) Ha annak az államnak a joga, amely a jogellenesen elvitt dolgot a kulturális javai közé tartozónak tekinti, nem nyújt védelmet a jóhiszemű birtokosnak, e személy igényelheti az azon állam joga szerinti védelmet, amelynek területén az adott dolog a tulajdonjogi igény elbírálásának időpontjában van.”⁴⁸⁸

„47. § (1) Az eredeti tulajdonos birtokából jogellenesen kikerült dologra vonatkozó tulajdonjogi igényre az eredeti tulajdonos választása szerint annak az államnak a joga alkalmazandó, amelynek területén az eltűnése időpontjában a dolog volt, vagy amelynek területén a tulajdonjogi igény elbírálásának időpontjában a dolog van.

(2) Ha annak az államnak a joga, amelynek területén eltűnése időpontjában a dolog feküdt, nem nyújt védelmet a jóhiszemű birtokosnak, e személy igényelheti az annak az államnak a joga szerinti védelmet, amelynek területén az adott dolog a tulajdonjogi igény elbírálásának időpontjában van.”⁴⁸⁹

Vadász Vanda szerint a nemzetközi jogi sokszínűségben az egységes kulturális javak fogalom meghatározás nem tud jelenleg létrejönni, többek között a műtárgypiac súlya és egyedi alakulása miatt sem, amelyre megoldásként többek között a belső szabályozók holisztikus szemléletű megújítását javasolja.⁴⁹⁰ Továbbá a Seuso kincs esetét vizsgálva említést tett arról is, hogy az eltulajdonított kulturális javak csupán kis százaléka kerül visszaszolgáltatásra az eredeti tulajdonoshoz.⁴⁹¹

4.2. Rendőrség

Az illegális műtárgykereskedelemmel számos módon találkozhat egy rendőr, legyen járőr vagy akár nyomozó. Vizsgálataim során nemzetközi szinten is az a tendencia figyelhető meg, hogy más lopott árucikkek, esetleg egyéb szervezett bűnözői ág nyomozása során (mint

⁴⁸⁷ u.o. 37.

⁴⁸⁸ 2017. évi XXVIII. 46. §

⁴⁸⁹ 2017. évi XXVIII. 47. §

⁴⁹⁰ Vadász, 2020a.

⁴⁹¹ Vadász, 2017a, 46.

például Olaszországban a Camorra maffia kábítószer ellenes rajtaütés esetében megtalált két darab Leonardo festményénél) véletlenül műtárgyakat is találnak, amelyek lopás vagy illegális ásatás útján kerültek a tulajdonoshoz. Magyar vonatkozásban a szakmai beszélgetések alapján és a Bűnügyi Statisztikai Rendszert elemezve az a benyomás képződik, hogy a magyar nyomozó hatóságok a kulturális javak védelméről kevés információval rendelkeznek, amelyből kifolyólag az érdeklődésük is csökkenhet ennek irányába. A Bűnügyi Statisztikai Rendszerben fellelhető adatok szerint eszkimók voltak az elkövetők néhány lopott tárgy esetében, továbbá a szent koronát is eltulajdonították. A fals adatok rögzítésének oka az is lehet, hogy a túlterhelt állomány a szemle vagy a kutatás során nem gondolja, hogy az ott talált műtárgy lopott vagy nem tartozik a bűncselekmény tárgyához, továbbá a lefoglalási jegyzőkönyv írásánál lényeges a tárgytípus meghatározása, mert később a szakértői elemzésnél nem szerencsés, ha eltérés mutatkozik a tárgytípus meghatározásánál, így sokszor általános megfogalmazást alkalmaznak, amelyet bűnjeles fotóval látnak el és erre hivatkozva készítik a jelentést.⁴⁹² A mélységi ellenőrzés során a határszakaszon átjutó járművek átvizsgálásának fontossága megmutatkozik a Nemzeti Adó- és Vámhivatal 2016-os Kecskeméti fogása során, ahol 160-200 millió forint értékű Kr. e. 9-7. századi 101 darab műtárgyat foglaltak le.⁴⁹³

Az 1940-es évek végén a háborúból megmaradt tárgyakat összegyűjtötték bizonyos csoportok (fegyvereket, teherautókat), majd ellenük megalakult a Razzia csoport (R-csoport)⁴⁹⁴, akik az 1970-es évekre már a Keleti pályaudvaron félmilliós üzleteket kötő luxuscikkkel kereskedő szervezett bűnözők felszámolását hajtották végre.⁴⁹⁵ 1992 és 1994 között a GDP-hez viszonyított aránya a feketekereskedelemnek 22-ről 28-30 százalékra növekedett az infláció, munkanélküliség, továbbá a jogilag lefedhetetlen területek kezelhetetlensége miatt, melyre válaszul jogszabályokat hoztak létre, valamint megszületett a vámjog, büntetésjog és az adózás újrászabályozása is.⁴⁹⁶ Napjainkban a szervezett bűnözés ellen az Információs Hivatal, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, a Terrorrelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ, a Nemzeti Adó és Vámhivatal, a Nemzeti Nyomozó Iroda és a NEBEK iroda lépnek fel.

⁴⁹² Ezúton szeretnék köszönetet mondani a rendészeti szervek szíves szóbeli közléséért.

⁴⁹³ Lukács, 2018a, 116.

⁴⁹⁴ 1945-ben a Gazdasági Rendészeti Osztályhoz (GRO), 1947-től a Gazdasági rendészeti ügyosztályhoz (GRÜ), 1984-től a Budapesti Rendőr főkapitányságon belül Gazdasági rendészeti egységként működött tovább. Bezsényi, 2015, 25.

⁴⁹⁵ u.o. 28-31.

⁴⁹⁶ Bence, 1999, 933.

4.2.1. A Nemzeti Nyomozó Iroda és a Műkincsvédelmi Alosztály

A Nemzeti Nyomozó Iroda⁴⁹⁷ Műkincsvédelmi Alosztályának első formációja a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, valamint a Belügyminisztérium és az Országos Rendőrfőkapitányság⁴⁹⁸ együttműködéséből született 1997-ben, melyet egy évvel később már Vagyon és Műkincsvédelmi Alosztály névvel tevékenykedett, ahol a profil, a műtárgyvédelem fontos szerepkört játszott.⁴⁹⁹ 2004-ben a jelenleg is ismert nevet kapta az NNI-n belül, ahol feladata olyan nyomozások és felderítések végzése, amelyek szorosan kapcsolódnak a kulturális javak illegális kereskedelméhez.⁵⁰⁰ Vukán Béla 1996-ban, még az alosztály létrejötte előtt Rómában egy Carabinieri által szervezett kulturális javak védelméről szóló képzésen vett részt, amely meghatározó értékekkel bírt számára a későbbi munkássága során, amikor az alosztály vezetője lett.⁵⁰¹ Az NNI feladatköre a büntetőeljárás szabályainak megfelelően két felé ágazik: az első, amikor a bűncselekmény gyanúja felmerül, akkor veszi kezdetét a felderítés, ahol az elkövető kiléte nem ismert, többek között adatgyűjtés, szemle, tanúkihallgatások és a körözés elrendelése is ilyenkor történik.⁵⁰² A következő lépcsőfok, amikor az elkövető kiléte már kirajzolódni látszik: ilyenkor a bizonyítási eljárás és a kivizsgálás folytatódik egészen az elkövető azonosításáig, amikor is vádemelési javaslatot tesznek az Ügyészségnek, így az NNI munkája véget ér.⁵⁰³ Feladatuk közé tartozik a műkincsekkel kapcsolatos kiemelt bűncselekmények felderítése, nyomozása és a tárgyak felkutatása, melyek nem a kizárólagos feladatköreik, ugyanis orgazdasággal és egyéb visszaélésekkel is foglalkoznak.⁵⁰⁴

A 2000-es évek elején nem csupán Magyarországról kerültek külföldre műtárgyak, hanem a volt Szovjetunió országaiból, Romániából, Szlovákiából és a volt Jugoszláviából is érkeztek csempészek az adott ország portékáit értékesíteni Magyarországon.⁵⁰⁵ A határon átnyúló bűnözés leküzdésének egyik leghatásosabb eszköze a már sokszor említett lopott tárgyak adatbázisa. Magyarországon a rendészeti szervek nem rendelkeznek még ilyen

⁴⁹⁷ Továbbiakban NNI

⁴⁹⁸ Továbbiakban ORFK

⁴⁹⁹ Lukács Dalma, 2018b, 122.

⁵⁰⁰ Lukács, 2018a, 114.

⁵⁰¹ Vukán, 2002, 43.

⁵⁰² Lukács, 2018a, 114.

⁵⁰³ u.o.

⁵⁰⁴ Az alacsony és magas kárértékű bűncselekmény meghatározhatja akár azt is, hogy a megyei főkapitányságok vagy az NNI kapja-e az ügyet. Lukács, 2018a, 114.

⁵⁰⁵ Vukán, 2002, 45.

rendszerrel, az egykori Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, illetve jogutódjai kezelik és tartják nyilván a lopott műtárgyakat.⁵⁰⁶ A nyomozó hatóság kezében csak azok az információk vannak, amit az adatbáziskezelők megosztanak velük, így teljes képet nem tudnak kapni a lopott tárgyairól, amely a Carabinieri nyitottságával teljes mértékben ellentétes.⁵⁰⁷ Az olasz minta alapján a rendészeti szakemberek kezében lévő adatok fontosak lennének a teljes kép elemzéséhez, hiszen nem csupán az adatbázis kezelés miatt, de az online katalógusok böngészése és az itt fellelhető tárgyak ellenőrzése az adatbázisban, továbbá a statisztikák készítése is alapvető munkaköri feladatuk lehetne. Ennek fényében jó kapcsolatot ápolnak többek között az egykori Kulturális Örökségvédelmi Hivatal jogutódjaival, a NEBEK-kel, a galériákkal és aukciósházakkal (az aktuális trend megismerése miatt is) és a Nemzeti Adó- és Vámhivatallal.⁵⁰⁸ 2012-ben egy európai uniós pályázati támogatás során lehetőség nyílt számukra, hogy kiállítást szervezzenek a felderített tárgyakból, nemzetközi konferenciát rendezzenek, rendészeti szakemberek számára továbbképzést biztosítsanak és a fiatalok számára játékos alkalmazáson keresztül mutassák be a házi leltárkészítés módját, illetve a kulturális örökség védelmére felhívják a figyelmet alternatív eszközökkel.⁵⁰⁹ Sajnálatos módon ezek a társadalmi érzékenyítéshez és a szakemberek képzéséhez szükséges lépések csupán rövid időre voltak biztosítottak a pályázat keretein belül, habár az olasz modell alapján rendszeresíteni kellene ezen eseményeket. A házileltár készítésének fontosságát szem előtt tartva próbálnak lépéseket tenni, azonban kevés magángyűjtőhöz jut el ténylegesen az információ vagy érdektelen fülekre találnak csupán még akkor is, ha komoly gyűjteménnyel rendelkeznek. Csók István magyar festőnek például az összesen 50 millió forint értékű festményállományát lopták el és sajnálatos módon a művész nem tudott sem házi leltárat sem katalógust felmutatni, így dokumentáció hiányában már „hátránnyal indul” a nyomozás.⁵¹⁰ A műtárgyfelügyelet oldalán található word és pdf formátumban is egy minta házi leltár leírásához kitöltési útmutatóval. Az Object ID részletességétől messze elmaradt listáról beszélhetünk, pedig a papír szerkesztésnél figyelembe vették a honlapon olvasható egyik bekezdés alapján.⁵¹¹ A leltár a következőket tartalmazza az útmutató alapján:

- a fénykép helye;
- a tárgy műfaja (például szobor, könyv, stb);
- a tárgy neve, címe;

⁵⁰⁶ Lukács, 2018b, 122.

⁵⁰⁷ Ezúton szeretnék köszönetet mondani az információért Vukán Bélának.

⁵⁰⁸ Lukács, 2018a, 114.

⁵⁰⁹ Lukács, 2018a, 114-115.

⁵¹⁰ Vukán, 2002, 45.

⁵¹¹ URL 39.

- a tárgy alkotója és kora;
- a tárgy anyaga és készítési technikája;
- a tárgy jelzése;
- a tárgy becsértéke és az érték meghatározás alapja;
- a tárgy védési, illetve leltári száma;
- a tárgy különös ismertető jegyei (például sérülés);
- a tárgy részletes leírása.

Az iTPC-n belül megtalálható Object- ID csupán a tárgykategóriákon belül sokkal szélesebb körű lehetőségeket nyújt. A digitalizált világban könnyen készíthetnének olyan házi katalógus alapot a kulturális örökségvédők, hogy a terjedelmes választékok között tudjanak a műgyűjtők válogatni, ne ők írják le az adatokat, hiszen így eltérések is adódhatnak akár az értelmezési problémákból fakadóan is. A fénykép készítése helyett a bemutatott kulturális javak digitalizációs applikációi alapján készíthetnének egy forgatható és minden irányból vizsgálható tárgyat pár perc alatt, amelyek a későbbi azonosítás gyorsításához és pontosításához járulna hozzá.

4.2.2. A Bűnügyi Statisztikai Rendszer

A rendészeti szervek munkája hatékonyabb és célratörőbb lenne, ha a statisztikai elemzések mellett nem csupán a legkelendőbb tárgytípusokat állapítanák meg, hanem a térinformatika segítségével további összefüggéseket is vizsgálnának.⁵¹² A már említett Bűnügyi Statisztikai Rendszer információiból az adatokat egy magyarországi térképre vettem, ahol a kulturális javakra elkövetett bűncselekmények tárgytípusait, illetve az esetszámokat megyénként vizsgáltam (55. ábra). A bevezetés során az illegális műtárgykereskedelem fogalmi meghatározásánál említést tettem azon bűncselekménytípusokról, amelyek összefüggésben állnak a kulturális javak illegális kereskedelmével. Ezen gondolatmenet végett szűkítettem le még 2017-ben a BSR adatait. A bűncselekménytípusok, amelyeket az elemzéseknél figyelembe vettem a következők: lopás, orgazdaság, védett kulturális javakkal való visszaélés, költségvetési csalás és sikkasztás. A BSR tanulmányozása és az információk térinformatikai elemzése egy kutatás keretén belül

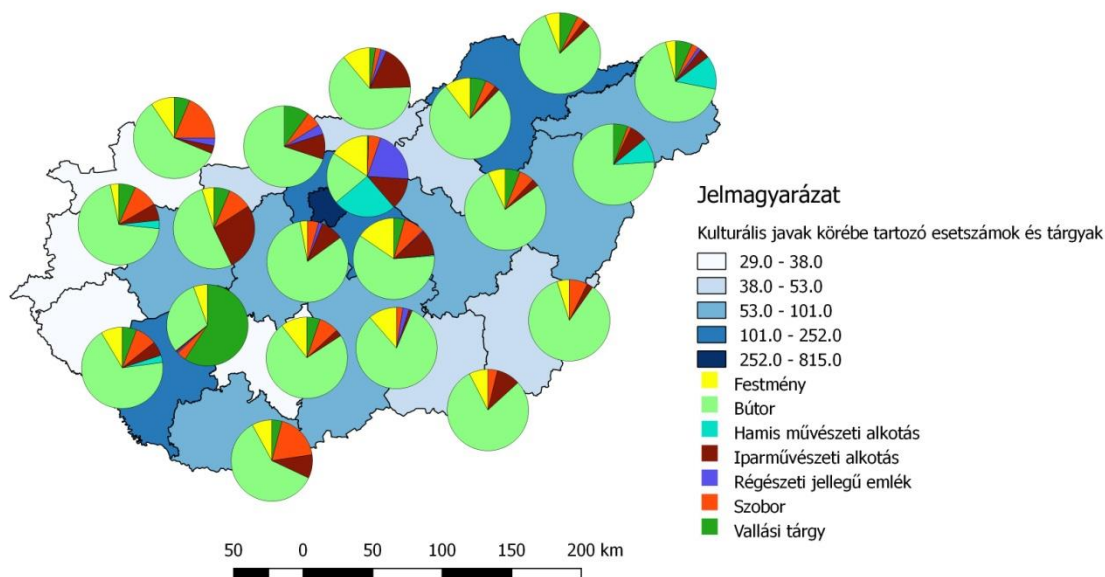
⁵¹² Mátyás, 2017c, 217-222; Mátyás, 2017a, 371-377.; Pődör, Zentai & Gál, 2019. 1-6.; Pődör, 2015, 15-22.; Velazquez, Kounadi, Pődör, 2020, 1-18.

zajlott, így a vizsgálat 2012 és 2016 közötti elemzései azzal indokolhatóak, hogy a kutatás során ezek voltak a felhasználható friss adatok. A rendszer tanulmányozása során azonban világossá vált, hogy a pontosabb értékek eléréséhez új adatbázist kell keresnem (így esett a választásom a WOA-ra), tehát a BSR frissebb adataiból már nem készült elemzés. A térkép elkészítéséhez a QGIS térinformatikai programot alkalmaztam. Ha a kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények esetszámát vizsgáljuk meg, akkor a budapesti 815 darab eset a legkiemelkedőbb a 2012-es évet tekintve. Pest megye 252, Borsod- Abaúj Zemplén megye 168 és Somogy megye 162 esettel a második leginkább érintett kategória a lopott tárgyak esetszámainak elemzése során. Az öt kategória közül a harmadikba tartozik Jász- Nagykun- Szolnok 101, Bács- Kiskun 79, Szabolcs- Szatmár- Bereg és Baranya 75- 75, Hajdú- Bihar 71, Fejér 67 és Veszprém megyék 63 esettel. Csongrád- Csanád 53, Komárom- Esztergom 50, Heves 48, Nógrád 45, Békés 41 esettel a második kategóriába esik, míg az elsőbe azok a megyék kerültek, ahol a legkevesebb esetben fordultak elő bűncselekmények 2012-ben: Tolna 38, Zala 36, Győr- Moson- Sopron 32 és Vas megye 29 esettel. Tárgytípusokat tekintve (56. ábra) hét kategóriát különítettem el: festmény, bútor, hamis művészeti alkotás, iparművészeti alkotás, Régészeti jellegű tárgyak, szobrok és vallási tárgyak. Budapest és Somogy megye kivételével a bútorok kapcsán elkövetett bűncselekmények emelkednek ki magasan. A zalai esetek több, mint felénél a vallási tárgyakkal kapcsolatos bűncselekmények száma a legmagasabb, míg ez a tárgytípus elenyésző a többi megyében. Budapesten ezen túl a hamis művészeti alkotások is nagyobb számban jelentek meg, míg Szabolcs- Szatmár- Bereg és Hajdú- Bihar bár kevesebb arányban, de tartalmazznak hamis művészeti alkotásokat. Veszprém és Nógrád megyében az iparművészeti tárgyak, míg Győr- Moson- Sopron és Baranya megyékben a szobrok ellen elkövetett bűncselekmények száma magasabb a többi megyéhez képest.

Győr-Moson-Sopron megye	32
Vas megye	29
Zala megye	36
Somogy megye	162
Veszprém megye	63
Tolna megye	38
Fejér megye	67
Baranya megye	75
Komárom-Esztergom megye	50
Pest megye	252
Bács-Kiskun megye	79
Nógrád megye	45
Heves megye	48
Jász-Nagykun-Szolnok megye	101
Csongrád-Csanád megye	53
Békés megye	41
Hajdú-Bihar megye	71
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	168
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	75
Budapest	815

55. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2012-ben a BSR alapján
 Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján

A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2012-ben

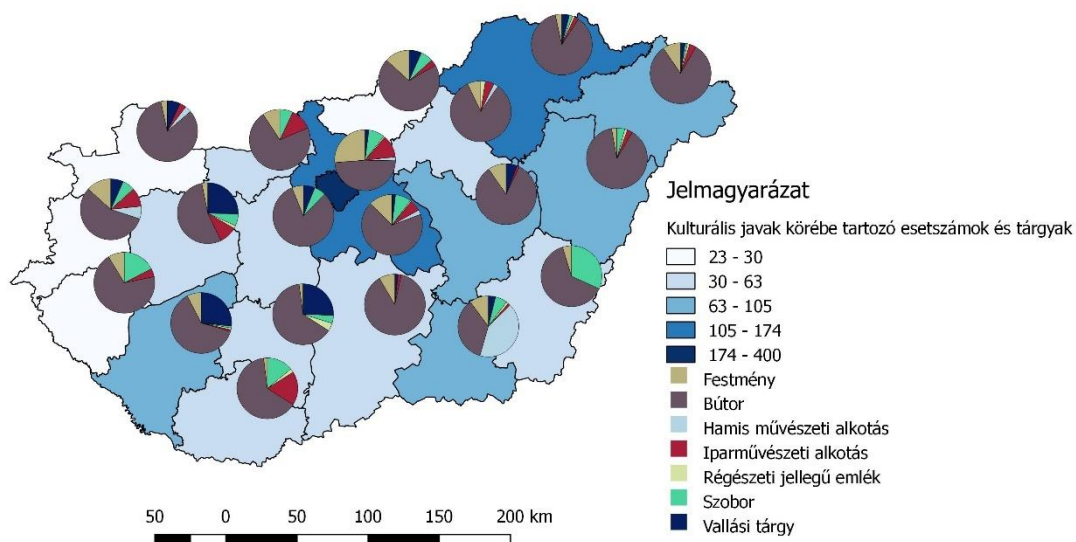
56. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2012-ben a BSR alapján
Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján

A 2013-as évben apróbb változások történtek, például a budapesti bűncselekmények száma közel fele annyira, 400 esetre csökkent (57. ábra). Amíg Pest megye kulturális javakkal kapcsolatos bűncselekmények száma kevesebb lett (166 eset), addig a Borsod- Abaúj-Zemplén megyei esetek száma növekedésnek indult (174). 57 esettel lett kevesebb Somogy megye, 20-szal Bács- Kiskun, 18-cal Jász- Nagykun- Szolnok, 25-tel Baranya. 18-cal Fejér megye, 7-tel Komárom- Esztergom és 6-tal Heves megye. Hajdú- Bihar és Veszprém megye esetszámai változatlanok maradtak az évben, amíg 22 esettel Békés, 26-tal Csongrád- Csanád, Borsod- Abaúj- Zemplén 6, Tolna 9 és Vas megye egy esettel növelte a statisztikát a 2012-es évhez képest. A tárgytipusokat tekintve (58. ábra) a bútorok még mindig dominálnak, illetve a hamis műtárgyak súlypontja Budapest helyett Csongrád- Csanád megyére helyeződtek át. Veszprém, Somogy és Tolna megyékben a vallási tárgyak aránya körülbelül megegyező, mely 2012-es évhez annyi változást hozott, hogy a somogyi nagyobb mértékű esetek csökkentek, míg Tolna és Veszprém esetei növekedtek. A békési szobrok arányának növekedése is szembevetendő változás a korábbi évhez képest. Budapest a 2012 -es évben arányosan megosztotta a tárgytipusokat, amíg 2013 -ban a bútorok körülbelül felét tették ki az eseteknek, majd ezt követik a festmények, amelyek szintén nagyobb arányban rajzolódnak ki.

Győr-Moson-Sopron megye	29
Vas megye	30
Zala megye	23
Somogy megye	105
Veszprém megye	63
Tolna megye	47
Fejér megye	49
Baranya megye	50
Komárom-Esztergom megye	43
Pest megye	166
Bács-Kiskun megye	59
Nógrád megye	30
Heves megye	42
Jász-Nagykun-Szolnok megye	83
Csongrád-Csanád megye	79
Békés megye	63
Hajdú-Bihar megye	71
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	174
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	83
Budapest	400

57. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2013-ban a BSR alapján
 Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján

A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2013-ban

58. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2013-ban a BSR alapján
Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján

A 2014-es adatok (59. ábra) szerint a budapesti esetszámok szintén csökkentek 24 esettel, azonban Pest megye 30, Borsod- Abaúj- Zemplén megye pedig 24 esettel növelte a statisztikát. A három év alatt ez a három egység végig nagy számban hozta a kulturális javakkal kapcsolatos bűncselekmények számát, így a Bűnügyi Statisztikai Rendszer⁵¹³ adatai alapján erre a két megyére és a fővárosra kellene nagyobb hangsúlyt fektetni védelem tekintetében. 2012, 2013 és 2014 -ben is folyamatos esetszámnövekedést mutatott Borsod- Abaúj- Zemplén mellett Szabolcs- Szatmár- Bereg megye, csökkenést azonban Komárom- Esztergom, Fejér és Somogy megye mutatott csupán a három évben folyamatosan. A többi megye egyik évben csökkenést, majd növekedést mutat. A tárgytipusok tekintetében (60. ábra) még mindig a bútorok dominálnak, Budapesten azonban az iparművészeti tárgyak mellett a festmények is nagy számban emelkednek ki. A festmények még Csongrád- Csanád, Pest és Fejér megyékben találhatóak meg nagyobb számban, míg a vallási tárgyak Tolna, Heves és Szabolcs- Szatmár- Bereg megyében.

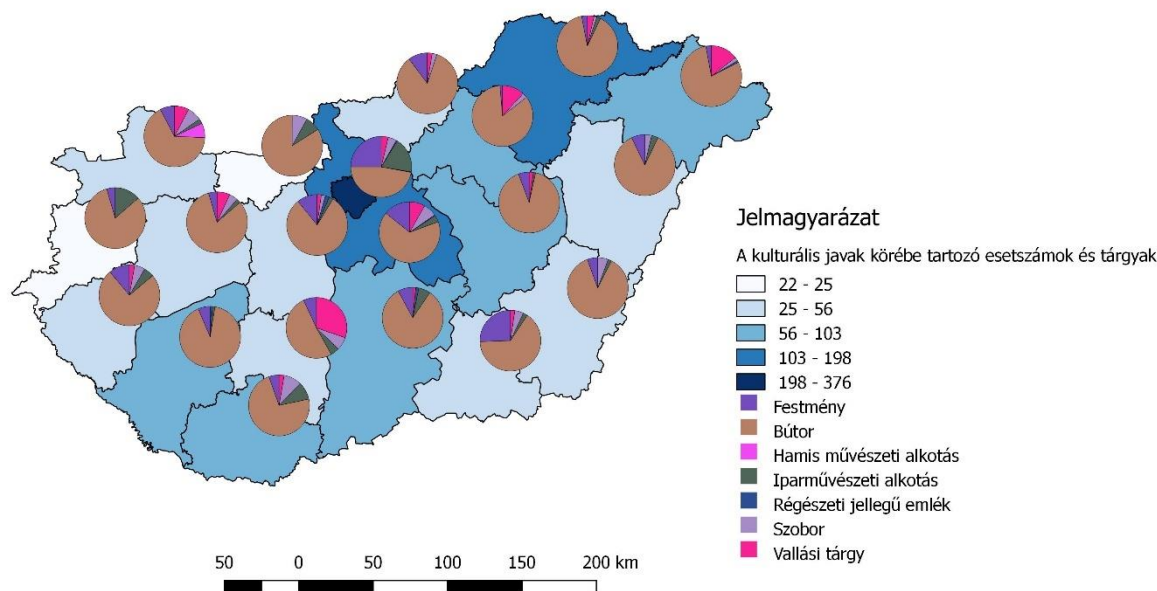
⁵¹³ A regisztrált bűncselekmények számát tartalmazza, azaz a hatóságok tudomására jutott bűncselekmények számát.

Győr-Moson-Sopron megye	39
Vas megye	22
Zala megye	36
Somogy megye	78
Veszprém megye	44
Tolna megye	43
Fejér megye	46
Baranya megye	74
Komárom-Esztergom megye	25
Pest megye	196
Bács-Kiskun megye	63
Nógrád megye	39
Heves megye	76
Jász-Nagykun-Szolnok megye	88
Csongrád-Csanád megye	43
Békés megye	54
Hajdú-Bihar megye	56
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	198
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	103
Budapest	376

59. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2014-ben a BSR alapján

Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján

A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2014-ben

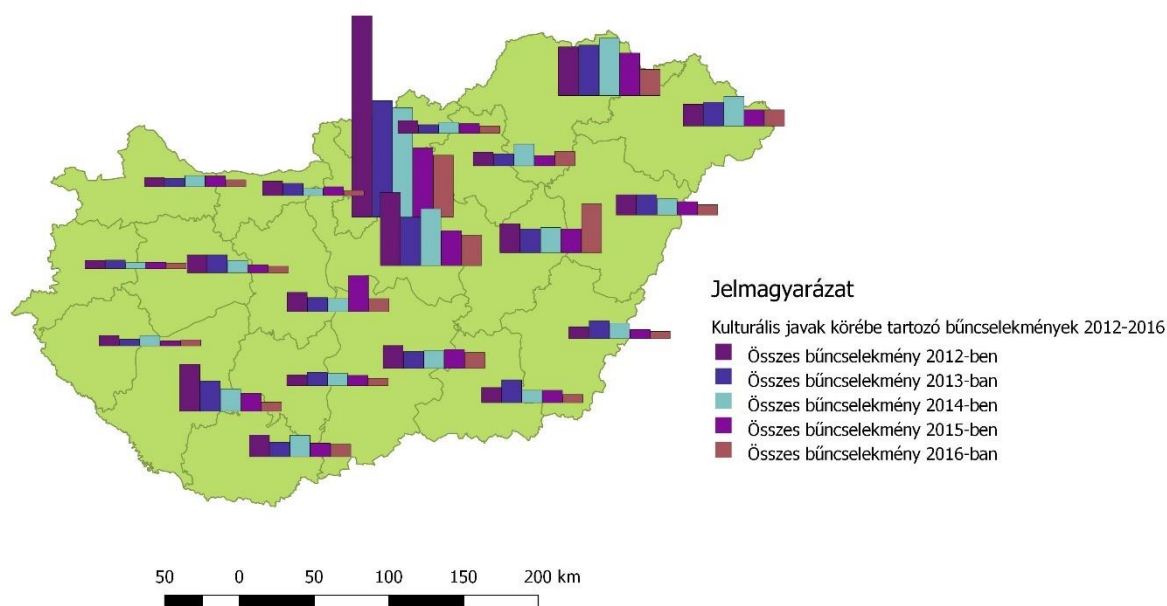

60. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2014-ben a BSR alapján
Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján

A 2012 és 2016 közötti (61. ábra) kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények száma általánosságban csökkenést mutat. A budapesti esetek kimagaslóak országszerte, míg Pest megye, Borsod- Abaúj- Zemplén és Jász- Nagykun- Szolnok szintén nagyobb számban emelkedik ki. Vas, Zala, Győr- Moson- Sopron és Nógrád a legkisebb számban érintett területek. Az északkeleti és délnyugati sávban húzódik az a vonal, amely leginkább érintett a kulturális javakkal kapcsolatos bűncselekmények során. Az 56,58 és a 60. ábra összevetése alapján változatosak a kulturális javak összetételének tárgy típusai, nem mutatnak egyértelmű tendenciát, így az olasz kulturális javak lopásához hasonlóan, Magyarországon sem vélem felfedezni a tudatosságot a lopások során.

A kutatás jelenlegi szakaszában az idő rövidege miatt nem volt lehetőségem a társadalmi-gazdasági okait feltárni annak, hogy milyen összefüggések állhatnak az egyes megyék esetszámai mögött, így ez az elemzés majd egy későbbi kutatás tárgyát képezi.

Kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2012-2016

61. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2012 – 2016 között a BSR alapján
Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján

A BSR alapján készített statisztikánál nem csupán a kulturális javak kifejezés alatt fellelhető információkat használtam fel, hanem olyan tárgytypusokat is ide soroltam, amelyek szintén ebbe a tárgycsoportba valók, azonban a fogalmi tisztázatlanságok miatt nem kerültek bele, mint például a bútorok vagy az iparművészeti alkotások. A térképek alapján megállapítható, hogy 2012 és 2016 között az északnyugati területek a legkevésbé érintettek kulturális javakkal kapcsolatos bűncselekmények elkövetésével, míg a főváros messze kiemelkedik az esetszámokkal. Az északkelet-délnyugat vonalban nagy számban fordulnak elő bűncselekmények, melyek között a bútorok a leggyakoribb „áldozatok”.

A 2012 és 2016 közötti (61. ábra) időszakhoz tartozó bűncselekmények elemzését Kármán Gabriella végezte el, aki az Egységes Nyomozó-hatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika⁵¹⁴ alapján 359 ügyet különített el ebben az időszakban, amelyből 273 ügyben folyt eljárás lopás, rablás, orgazdaság, visszaélés kulturális javakkal és költségvetési csalással kapcsolatban.⁵¹⁵ A 273 ügyből ténylegesen kulturális javak csoportjába tartozó műtárgyak

⁵¹⁴ továbbiakban: ENyÜBS.

⁵¹⁵ Kármán, 2019, 53-54.

ellen elkövetett esetek száma 132 lett.⁵¹⁶ Itt szeretném megemlíteni, hogy bár mindkettőnk kutatása ugyanazt az időszakot öleli fel, két hasonló tartalmú adatbázis adatait dolgoztuk fel, mégis eltérések mutatkozhatnak, Kármán Gabriella az ENYÜBS alapján válogatta le az illegális műtárgykereskedelem szempontjából leginkább jellemző bűncselekményeket, és az ezek miatt folytatott, jogerős ügydöntő határozattal befejezett ügyek részleteit vizsgálta bűnügyi iratok alapján. Többek között megállapította, hogy sok esetben kulturális javak körébe tartozó tárgyként jelölnek meg a hatósági szakemberek olyan tárgyakat is, amelyek a valóságban nem sorolhatóak közéjük.⁵¹⁷ Az ügyek tüzetesebb vizsgálata során, Kármán Gabriella arra a következtetésre jutott, hogy a lopások (ügyek 83 % -a) között 32 % irányult kifejezetten a kulturális javak körébe tartozó tárgyra, míg 51 % -a az ügyeknek olyan lopást takar, ahol csupán valamilyen értéktárgyat kívántak eltulajdonítani (62. ábra).⁵¹⁸ Ez az eredmény alátámasztja a korábban megfogalmazott álláspontomat, miszerint Magyarországon (csak úgy, mint Olaszországban) az évenként eltulajdonított tárgytipusok alapján nem fedezhetünk fel tendenciát, ami arra utal, hogy nincs egy bizonyos tárgytypus sem amelyik leginkább kelendő a piacon, továbbá a műtárgylopások nagy része valószínűleg nem tudatos és célirányos indíttatás alapján történik.

Az ügyek megoszlása bűncselekményfajta nként

Bűncselekménytypus	%
Lopás	83
ebből	
– kulturális javakra irányul	32
– nem kifejezetten kulturális javakra irányul	51
Védett kulturális javakkal visszaélés	13
Orgazdaság	2
Költségvetési csalás	1
Rablás	1
Összesen	100

62. ábra: Az ügyek megoszlása bűncselekményfajta nként
Forrás: Kármán, 2019. 54. 1. ábra.

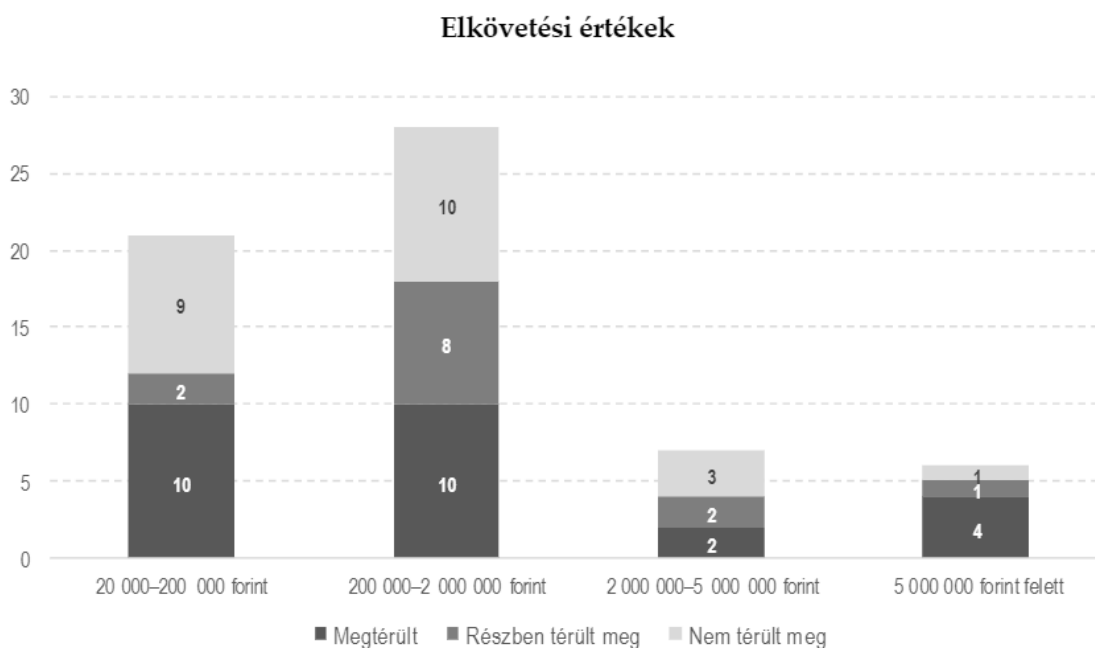
A bűncselekményeket tekintve 2012 és 2016 között a vizsgált adatok alapján a lopások 83 százalékban, a védett kulturális javakkal visszaélés 13 százalékban, az orgazdaság 2 százalékban, a költségvetési csalás 1 százalékban és a rablás szintén 1 százalékban volt jelen Magyarországon (62. ábra).

⁵¹⁶ Kármán, 2019, 54.

⁵¹⁷ u.o.

⁵¹⁸ u.o. 56.

Az elemzések során az elkövetési értéket is vizsgálta Kármán Gabriella, ahol a megtérült, részben megtérült és egyáltalán nem történt megtérülés kategóriákat megalkotva osztotta szét a bűncselekmények során feltüntetett értékeket (63. ábra). Az értékek 20 000 és 200 000 Ft, 200 000 és 2 000 000 Ft, 2 millió és 5 millió forint között, valamint 5 000 000 forint felett mozognak. A legtöbb esetben (28) a 200 ezer és 2 millió forint közötti értékek dominálnak, míg 21 esetben történt ennél a kategóriánál alacsonyabb bűncselekmény. A 2 és 5 millió forint között 7, míg az ötmillió feletti kulturális javakkal kapcsolatos bűncselekményeknél összesen 6 eset történt 2012 és 2016 között. Az első kategóriánál 21 esetből 10 teljes mértékben, 2 részben, 9 semmilyen mértékben sem térült meg, míg a második kategóriánál 10 teljes, 8 részben és 10 egyáltalán nem térült meg. Ezekhez képest a következő két kategória elemszámai már kevesebbek: a harmadik kategóriánál 2 teljes, 2 részben, 3 egyáltalán nem megtérült eset volt, míg a legdrágább kategória során 4 teljes mértékben, 1 részben és 1 semmilyen mértékben sem térült meg.

63. ábra: Elkövetési értékek
 Forrás: Kármán, 2019, 65. 3. ábra.

4.3. NEBEK

A Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ, azaz NEBEK 2015 nyaráig az Országos Rendőr-főkapitányság keretein belül helyezkedett el, azóta pedig országos hatáskörrel felruházott területi jogállású szerv.⁵¹⁹ Három nagy szervezeti egységre oszódik, amelyeken belül osztályok és irodák találhatóak:

- Nemzetközi Bűnügyi Igazgatóság⁵²⁰
 - Nemzetközi Stratégiai Osztály⁵²¹
 - Europol Magyar Összekötő Iroda
 - NEBEK NBI Bűnügyi Együttműködési Osztály
 - Interpol Magyar Nemzeti Iroda
 - SIRENE⁵²² Iroda
 - Nemzetközi Információs Osztály
 - NEBEK NBI Körözési Nyilvántartó és Szakirányító Főosztály
- Bűnügyi Ellátó Igazgatóság⁵²³
 - Műveleti Főosztály
 - Ellátó Osztály
- Titkársági Osztály.⁵²⁴

A disszertáció kapcsán a Nemzetközi Bűnügyi Igazgatóság kiemelendő, ahol az Europol⁵²⁵ és Interpol⁵²⁶ magyar irodái is felfedezhetőek. A magyar bűnüldöző szervek a külföldi hatóságokhoz a NEBEK-en keresztül jutnak el⁵²⁷, illetve fordítva, a külföldi megkereséseket is ők továbbítják a magyar szervek felé.⁵²⁸ Szemléltetésképpen a korábban bemutatott Interpol és a Carabinieri viszonyát szükséges bemutatni, miszerint, ha a Leonardo adatbázis segítségével kiszűrnak egy lopott tárgyat külföldön, akkor az Interpollal kell

⁵¹⁹ Deák, Nagy, Csaba, 2021, 862.

⁵²⁰ NBI

⁵²¹ Europol Nemzeti Iroda

⁵²² Supplementary Information Request at the National Entry, melynek jelentése: kiegészítő információ kérése a nemzeti bevitel szintjén. Ezen irodák a schengeni térségben jöttek létre, amelyek az Interpol Információs rendszert (IIS) és a SIS II-t kezeli, továbbá információkat cserél más államokkal. Varga, Lukács, 2017, 46.

⁵²³ BEI

⁵²⁴ URL 40.

⁵²⁵ The European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. ford.: Bűnüldözési Együttműködés Európai Unió Ügynöksége. Továbbiakban Europol.

⁵²⁶ The International Criminal Police Organization. Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete. Továbbiakban Interpol.

⁵²⁷ 2002. évi LIV. törvény 5. § (1)

⁵²⁸ 2002. évi LIV. törvény 6. § (1)

felvenniük a kapcsolatot, aki a lopott tárgy találati országában lévő rendészeti szervvel veszi fel a kapcsolatot. A NEBEK feladatköréhez tartozik továbbá, hogy a külföldi megkeresések kérésére tájékoztatást adhat a magyar jogszabályokkal kapcsolatban.⁵²⁹ Az adatkezelés fontos feladata a NEBEK-nek és ezen tevékenységét egy külső szerv, a NAIH ellenőrzi.⁵³⁰ A NEBEK-ről végül elmondható, hogy háttértámogató és ellátó tevékenységet is folytat.⁵³¹

1995. június 26-27. Cannes-ban létrejövő megegyezés alapján egy hónap múlva Brüsszelben aláírták (15 Európai tagállam) az Europol létrehozására szolgáló egyezményt, amely után végül 1999. július 1-én megkezdte működését az Europol.⁵³² Legfőbb feladati közé tartozik:

- a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni fellépés;
- az Európai Unió tagállamai közötti együttműködés és szolidaritás fejlesztése a rendőrségeken keresztül;
- a tagállamok közötti folyamatos információcsere;
- a tagállamok közötti két vagy többoldalú együttműködések tiszteletben tartása;
- a személyes adatok jogainak tiszteletben tartása.⁵³³

Jelentéseik a súlyos és szervezett bűnözés veszélyének felmérésére készültek, melyeket SOCTA⁵³⁴ néven adnak ki. A 2017-es beszámolójuk során kiemelt figyelmet kapott a kulturális javak illegális kereskedelme.⁵³⁵ A 2021-es jelentésben csupán két oldalon kapott szerepet az illegális műtárgykereskedelem. Egy 23 fős nemzetközi szervezett bűnözői csoport illegális ásatásból származó régészeti leletekkel kereskedett 2019-ben, melynek forrása Calabria (Olaszország) volt.⁵³⁶ A becslések szerint a kulturális javak illegális kereskedelme egy stabil tevékenység marad vagy potenciálisan növekedhet is a jövőben, melynek egyik oka az online kereskedelem, ahol a vevőköröket bővítik is.⁵³⁷ Az Europol térképet készített, ahol a kulturális javak illegális kereskedelmét vázolták fel a legfőbb országokkal (64. ábra). Eszerint Magyarország nagyobb része az illegális ásatás körébe tartozik, azonban a műtárgylopások körébe is „bebelóg”), valamint feltételezhető, hogy a Törökországból származó tárgyakat hazánkon keresztül csempészik át Angliába, Franciaországba, Spanyolországba és

⁵²⁹ 2002. évi LIV. törvény 6. § (3)

⁵³⁰ Nagy, 2013, 240.

⁵³¹ Deák, Nagy & Csaba, 2021, 863.

⁵³² Braun, 2012, 5.

⁵³³ Braun, 2012, 5-6.

⁵³⁴ Serious and Organized Crime Threat Assessment.

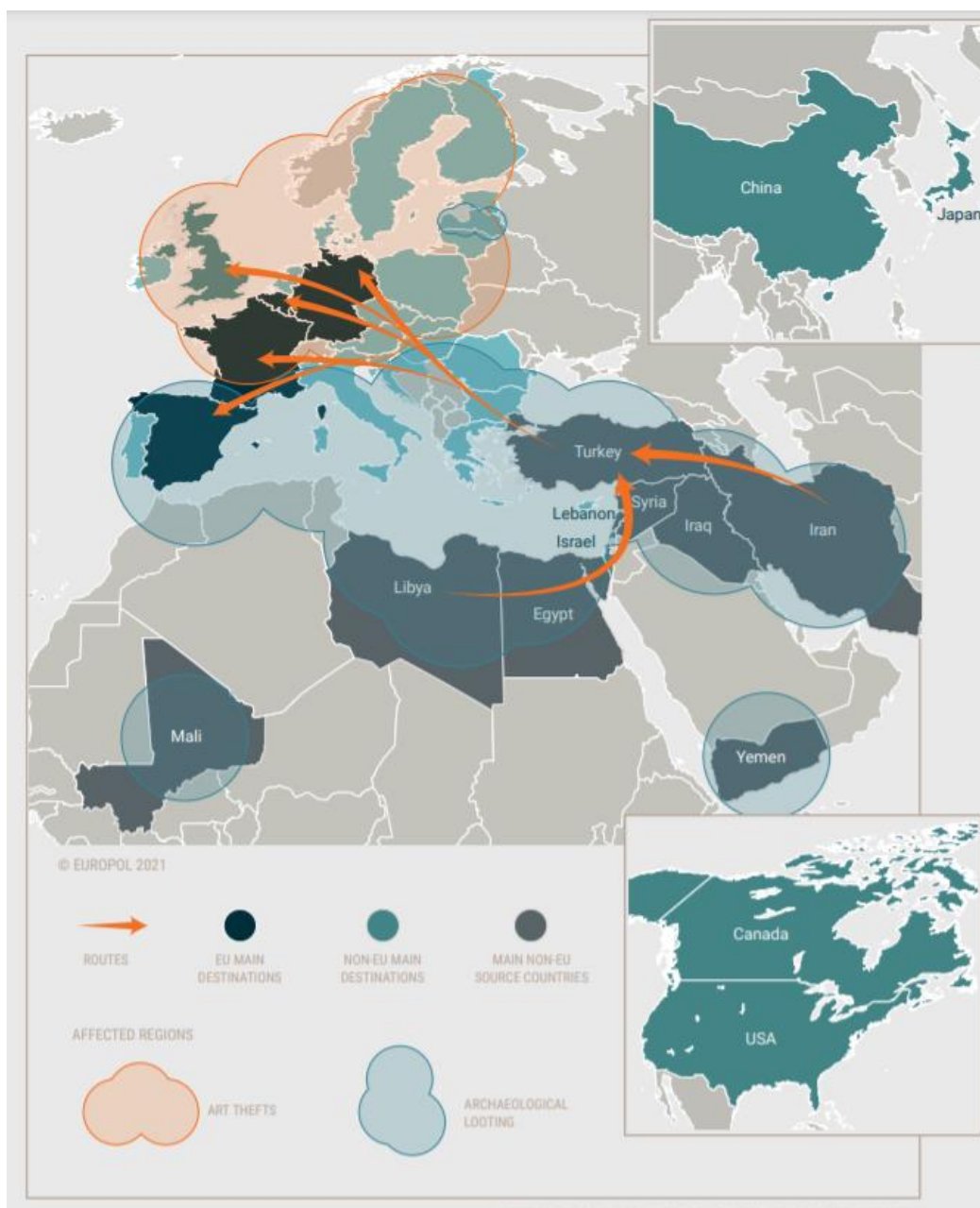
⁵³⁵ Hudák, Csaba, 2020, 136.

⁵³⁶ URL 41.

⁵³⁷ u.o.

Németországba is. Ennek fényében különösen indokolt az államhatárokon történő ellenőrzés fokozása és kockázatelemzés megfelelő használata, hogy kiszűrjük az illegális csempészni kívánt árucikkeket. A térkép alapján Észak-Afrika, a Közel-Kelet és Dél-Európa régiói esetében a régészeti leletek kereskedelme kiemelkedőbb, míg Közép és Észak-Európára a műtárgyak lopása jellemzőbb. Az Európához nem tartozó államok között Kanada, az Amerikai Egyesült Államok, Kína és Japán is célország az Europol felmérései szerint.

A fent említett példa is mutatja, hogy a nemzetközi együttműködés mellett Magyarország nem csupán forrás, hanem tranzitország is, aminek következtében az adatbázisok és technológiai fejlesztések meghatározóak lennének a műtárgykereskedelem visszaszorításához.

64. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelme az Europol alapján
 Forrás: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf 89.

Az Europol mellett az Interpol irodája is meghatározó a NEBEK-en belül. Az Interpol éves kimutatásai alapján az elmúlt időszakban évenként 4-6 billió dollár értékben történik a kulturális javak illegális kereskedelme.⁵³⁸ Az Interpol munkásságát már a nemzetközi fejezetben vizsgáltam, azonban a Magyarországra vonatkozó adataikat még nem. A WOA adatbázis új, a már korábban ismertetett Psyche Project keretén belül létrejött (olasz modell alapján átalakított és a Leonardoval összekapcsolt) lopott tárgyakat tartalmazó adatbázis információi alapján dolgoztam. Fontos hangsúlyozni ezen a ponton újra, hogy az illegális műtárgykereskedelem több bűcselekménytípusból áll, amelynek egyike a lopás. Bár nem fedile teljes mértékben ezt a kategóriát sem, mégis fontos kiindulási pontnak tekinthető, ugyanis nemzeti és nemzetközi szinten illegális műtárgykereskedelemmel kapcsolatban lopott tárgyakat tartalmazó adatbázisokat alkalmaznak legtöbb esetben a rendészeti szervek. Az Interpol adatbázishoz történő hozzáférés után a Magyarországra vonatkozó adatok kigyűjtése következett Excel formában, ahol 944 hazánkból eltulajdonított műtárgy adatait elemeztem, majd QGIS segítségével az információkat térképre vetettem. A műtárgylopások vizsgálata során a hipotézisemben megfogalmazottak szerint arra keresem a választ, hogy van-e tendencia a tárgytipusok, továbbá a lopások helyszíne között, illetve összefüggésben vannak-e a lopott tárgytipusok arányai az Interpol Európára vonatkozó adataival?

Az adatok ismertetése előtt fontosnak tartom megemlíteni, hogy egy rögzített tárgy mellett a megjegyzés rovatban tüntették csupán fel, hogy egyéb műtárgy is tartozott a lopások közé, amiket nem jegyeztek az adatbázisban egyesével, így a 944 tárgy valójában magasabb számot takar.⁵³⁹ A műtárgylopások az adatbázis alapján 23 településen történtek (65. ábra). Budapesten a WOA adatai szerint 790 esetben történt lopás, amely az összes eset 83%-t teszi ki.⁵⁴⁰ Terény, Kiskérpuszta nagy különbséggel, összesen 42 lopással követi a fővárost, majd Szentendre 20, Sopron 13, Egercsehi 12, Szeged 10, Érd és Eger 9-9, Kőszeg 8, Vép- Forró-Bélapátfalva és Esztergom 3, Szigetvár- Sümeg- Leányfalu és Hódmezővásárhely 2, Békéscsaba- Debrecen, Komárom, Székesfehérvár és Tápé 1 lopással került be az Interpol adatbázisába.⁵⁴¹ A térkép (66. ábra) alapján megállapítható, hogy a fővárosi lopások mellett az ország északnyugati, északi és délkeleti területei a leginkább érintettek a lopásokat tekintve.⁵⁴²

⁵³⁸ Hudák, 2018, 132.

⁵³⁹ Lukács, 2020b, 21.

⁵⁴⁰ Lukács, 2019b, 139.

⁵⁴¹ Lukács, 2020b, 22.

⁵⁴² Lukács, 2019b, 139.

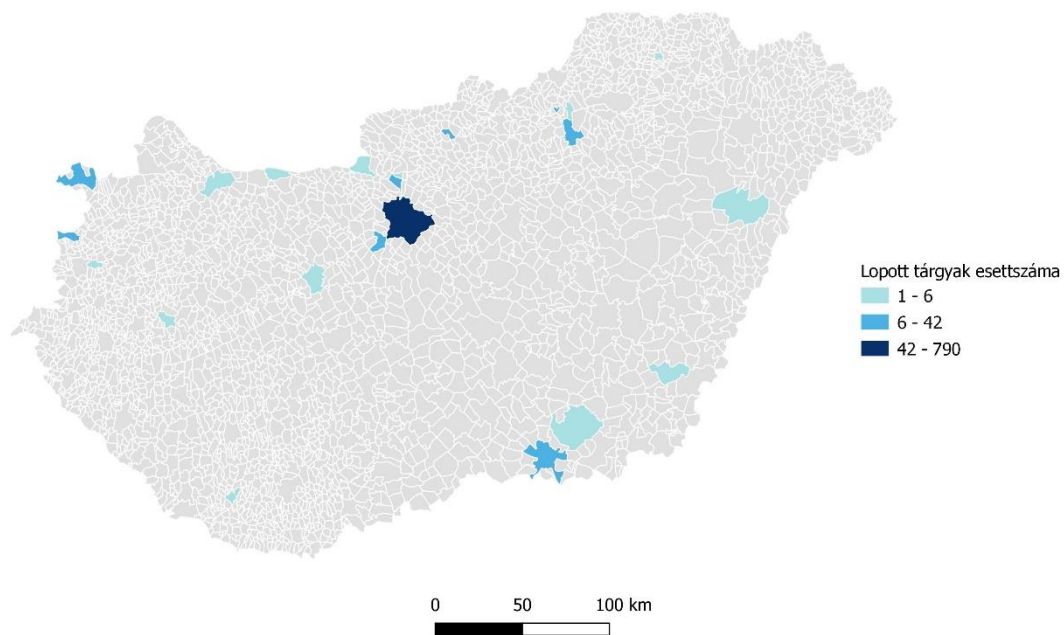
Az államhatárokat tekintve Szlovákia, Ausztria, Románia, Szerbia és Horvátország azok a térségek, amik a legközelebb állnak a lopott tárgyak származási helyéhez.⁵⁴³

Város	Műtárgylopások száma
Békéscsaba	1
Bélapátfalva	3
Budapest	790
Debrecen	1
Eger	9
Egercsehi	12
Érd	9
Esztergom	3
Forró	3
Győr	6
Hódmezővásárhely	2
Komárom	1
Kőszeg	8
Leányfalu	2
Sopron	13
Sümeg	2
Szeged	10
Székesfehérvár	1
Szentendre	20
Szigetvár	2
Tápé	1
Terény, Kiskérpuszta	42
Vép	3
Összesen	944

65. ábra: Eltulajdonított kulturális javak város szerinti eloszlása
 Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. Lukács, 2019b, 139. I. Tábla.

⁵⁴³ Lukács, 2020b, 22.

Eltulajdonított kulturális javak város szerinti eloszlása

66. ábra: Eztulajdonított kulturális javak város szerinti eloszlása
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján

A települések szintje után mélyebbre ásva, megvizsgáltam, hogy honnan lopták el a kulturális javakat (67-68. ábra). Nyolc kategóriát hoztam létre a vizsgálat során: könyvtár, lakás, múzeum, nagykövetség, szabadtér, templom, üzlet, nem ismert. A lopások legnagyobb százaléka (85%) magántulajdonú ingatlanokból származnak, pontosabban a 944 esetből összesen 802-nél.⁵⁴⁴ Ezek Budapest és környékén a jellemzőek leginkább. A második leggyakoribb kategória a „nem ismert” 41 darabbal, majd ezt követi a templom 39 esettel.⁵⁴⁵ A templomoknál a leginkább megfigyelhető, hogy a legtöbb város között megtalálható kategória, melyek elhelyezkedése leginkább a határ mentén látható délen, nyugaton és északon.⁵⁴⁶ A könyvtárak, mint célpontok csupán két városban fordultak elő észak-Magyarországon és 30 esetben.⁵⁴⁷ 24 esetben múzeumból, 5 lopásnál nagykövetségről és kettőnél szabadterről tulajdonították el a tárgyakat.⁵⁴⁸ Múzeumok -mint lopások helyszínei- északnyugaton és északkeleten fedezhetőek fel a térképen. Egy korábbi fejezetben elemeztem

⁵⁴⁴ Lukács, 2019b, 141.

⁵⁴⁵ Lukács, 2020b, 22.

⁵⁴⁶ Lukács, 2019b, 141.

⁵⁴⁷ Lukács, 2020b, 22.

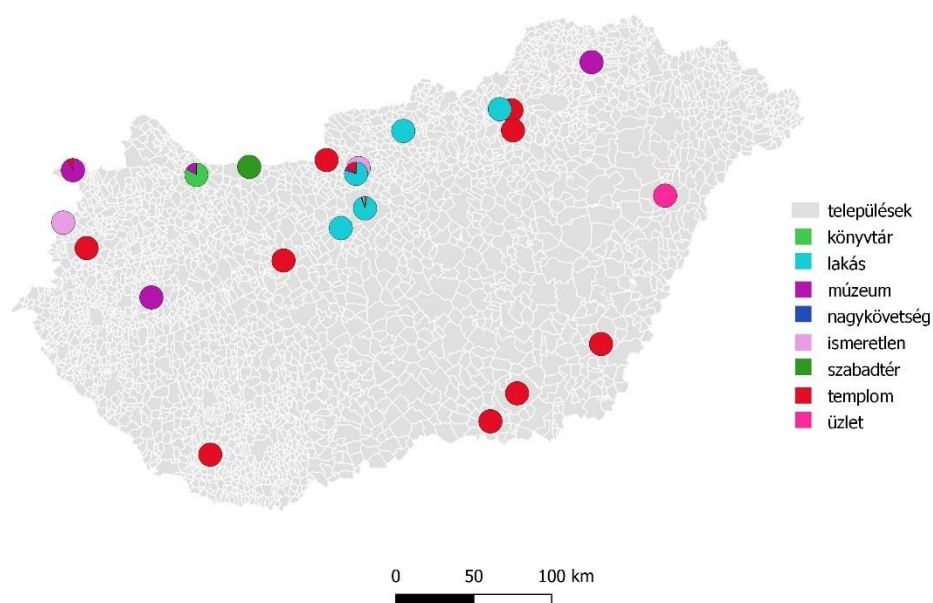
⁵⁴⁸ Lukács, 2019b, 141.

(39-42. ábra) az olasz kulturális javak eltűnésének helyszíneit 2017 és 2020 között. A statisztikákból szintén kitűnik a magántulajdonú ingatlanok magasabb száma.

Város	Könyvtár	Lakás	Múzeum	Nagykö- vetség	N e m ismert	Szabadter	Templom	üzlet	össz.
Békéscsaba							1		1
Bélapátfalva							3		3
Budapest	25	723	5	5	31	1			790
Debrecen								1	1
Eger							9		9
Egercsehi		12							12
Erd		9							9
Esztergom							3		3
Forró			3						3
Győr	5		1						6
Hódmezővásárhely							2		2
Komárom						1			1
Kőszeg					8				8
Leányfalu					2				2
Sopron			12				1		13
Sümege			2						2
Szeged							10		10
Székesfehérvár							1		1
Szentendre		16	1				3		20
Szigetvár							2		2
Tápé							1		1
Terény, Kiskér- puszta		42							42
Vép							3		3
Összesen:	30	802	24	5	41	2	39	1	944

67. ábra: Lopott kulturális javak helyszín szerinti meghatározása
 Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. Lukács, 2019b, 140. II. Tábla.

Lopott kulturális javak helyszín szerinti meghatározása

68. ábra: Lopott kulturális javak helyszín szerinti meghatározása
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján

A település és helyszín mellett érdekes lehet az eltulajdonított kulturális javak történelmi korszakok szerinti megoszlása (69-70. ábra). Az elemzés előtt érdemes megemlíteni két problémát. Az első az illegális ásatásokból származó régészeti leletek látenciája, amelyet nem tartalmaz a WOA, így a térképen se láthatóak.⁵⁴⁹ A második jelenség a kulturális javak korának meghatározása az adatbázisban, ugyanis néhány helyen fel van tüntetve az évszázad, azonban olyan tárgyak is voltak, ahol csak az évszám olvasható ki, így ezt kellett átváltani évszázadra.⁵⁵⁰ A nem ismert korú tárgyak 505 esetben fordultak elő, majd a 20. századi tárgyak lopása 165 ügyben történt.⁵⁵¹ Megfigyelhető, hogy a századok múlásával -a római kortól egészen a 20. századig- folyamatosan emelkedtek a lopások számai is. A 14. század kivételével 11. századtól a 20. századig fellelhető lopott műtárgy, amely kiegészül a római kori (Kr.e. 8. század- Kr. u. 5. század) javakkal.⁵⁵² A római korból csupán 2 tárgy, a 11. századból 1, a 12. századból 2, a 13. századból 1, 15. századból 14, a 16. századnál 3, a 17.

⁵⁴⁹ Lukács, 2020b, 24.

⁵⁵⁰ Lukács, 2019b, 141.

⁵⁵¹ Lukács, 2020b, 24.

⁵⁵² Lukács, 2019b, 141.

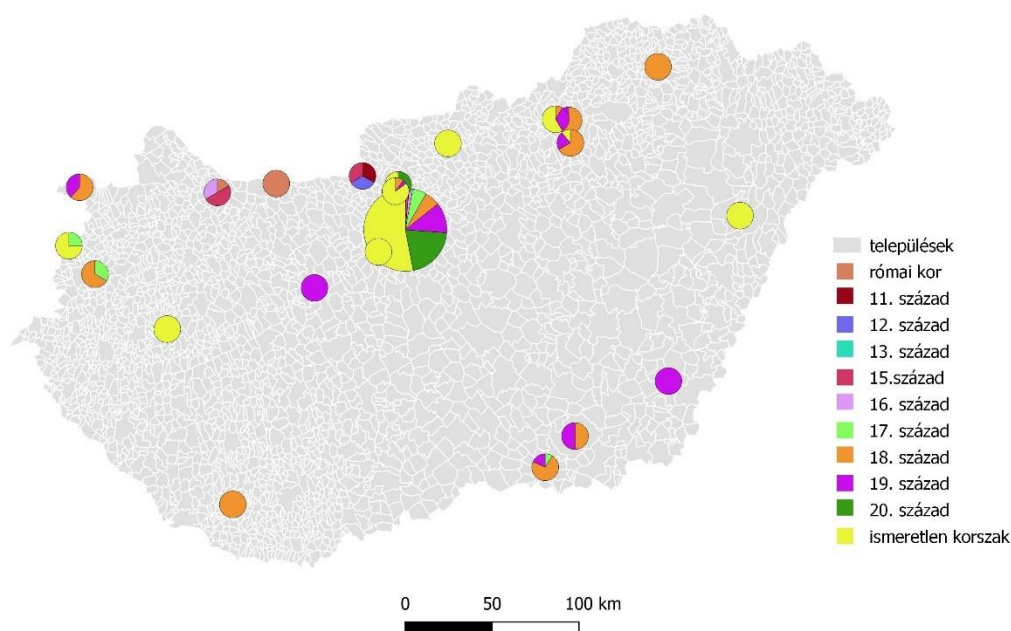
századból 47, a 18. századból 82 és a 19. századból 112 tárgy fordult elő a lopások során.⁵⁵³ A római kori tárgyak északon fordulnak elő, csak úgy, mint a nem ismert korú kategória. A 18. századi tárgyak Budapesten, délen, északnyugaton és északkeleten fordulnak elő, leginkább a templomból eltulajdonított helyekről. Ebből arra következtethetünk, hogy a lopott vallási tárgyak nagy része 18 és 19. századra datálható. Budapest a legsokszínűbb település, 20, 19, 18, 17, 16 és 15. századi tárgyak is előfordulnak, míg a többi település csupán 1-2 századi tárgyakat ölel fel.

Század	Összesen
római kor	2
11. század	1
12. század	2
13. század	1
15. század	14
16. század	13
17. század	47
18. század	82
19. század	112
20. század	165
nem ismert	505

69. ábra: Ertulajdonított kulturális javak korszakok szerinti megoszlása
 Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. Lukács, 2019b, 142. III. Tábla.

⁵⁵³ Lukács, 2020b, 24.

Eltulajdonított kulturális javak korszakok szerinti megoszlása

70. ábra: Ertulajdonított kulturális javak korszakok szerinti megoszlása
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján

A lopott tárgyak helyszíne és dátuma mellett a tárgytípusokat is elemeztem (71-72. ábra). Összesen 11 kategóriát különítettem el: bútor, csontművészet, faművészet, képzőművészet, kerámia, könyv, ötvösművészet, régészeti leletek, szobrok, textil és vallási tárgyak. A kategóriák megalkotásánál figyeltem az olasz fejezetben kiemelt jelenségre, miszerint a vallási tárgyaknál csupán a liturgikus eszközöket sorolják fel és a festmények, szobrok és egyéb vallási témájú tárgyak nem fedezhetőek fel ebben a kategóriában. A probléma kiküszöbölése érdekében a templomokból eltulajdonított tárgyakat egytől egyik a vallási tárgyakhoz soroltam, legyen az szobor, festmény vagy könyv.⁵⁵⁴ Ezek mellett a képzőművészeti kategóriába a karcolatokat, festményeket és rajzokat, míg a nemesfémből készült kulturális javakat az ötvösművészethez kapcsoltam.⁵⁵⁵

A képzőművészeti tárgyak 746 alkalommal kerültek eltulajdonításra Budapesten és környékén, valamint az északnyugati részen az adatbázis szerint.⁵⁵⁶ A könyvek 62 esetben voltak a tolvajok célpontjai Budapesten és északnyugaton, az ötvösművészeti tárgyak 45

⁵⁵⁴ Lukács, 2019b, 142.

⁵⁵⁵ Lukács, 2020b, 25.

⁵⁵⁶ Lukács, 2019b, 142.

esetben északon és északnyugaton, míg a vallási tárgyak (43) északon és délen is megjelennek.⁵⁵⁷ Szobor (26) északon és keleten, bútor (12), textilművészet és kerámia 3-3 esetben, a faművészet, valamint a csontművesség és a régészet 1-1 esetben fordult elő a WOA adatbázisában.⁵⁵⁸

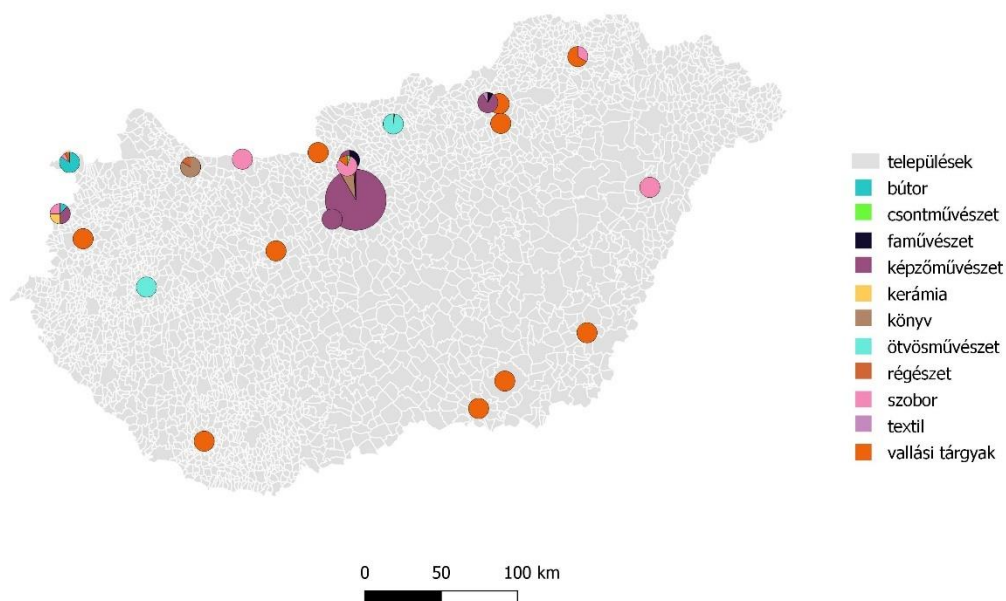
Kategória	Összesen
Bútor	12
Csontművesség	1
Faművészet	2
Képzőművészet	746
Kerámia	3
Könyv	62
Otvösművészet	45
Régészet	1
Szobor	26
Textilművészet	3
Vallás	43

71. ábra: Eltulajdonított kulturális javak tárgytípus szerinti megoszlása
 Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. Lukács, 2019b, 142. III. Tábla.

⁵⁵⁷ Lukács, 2020b, 25.

⁵⁵⁸ Lukács, 2019b, 142.

Magyarországról eltulajdonított kulturális javak

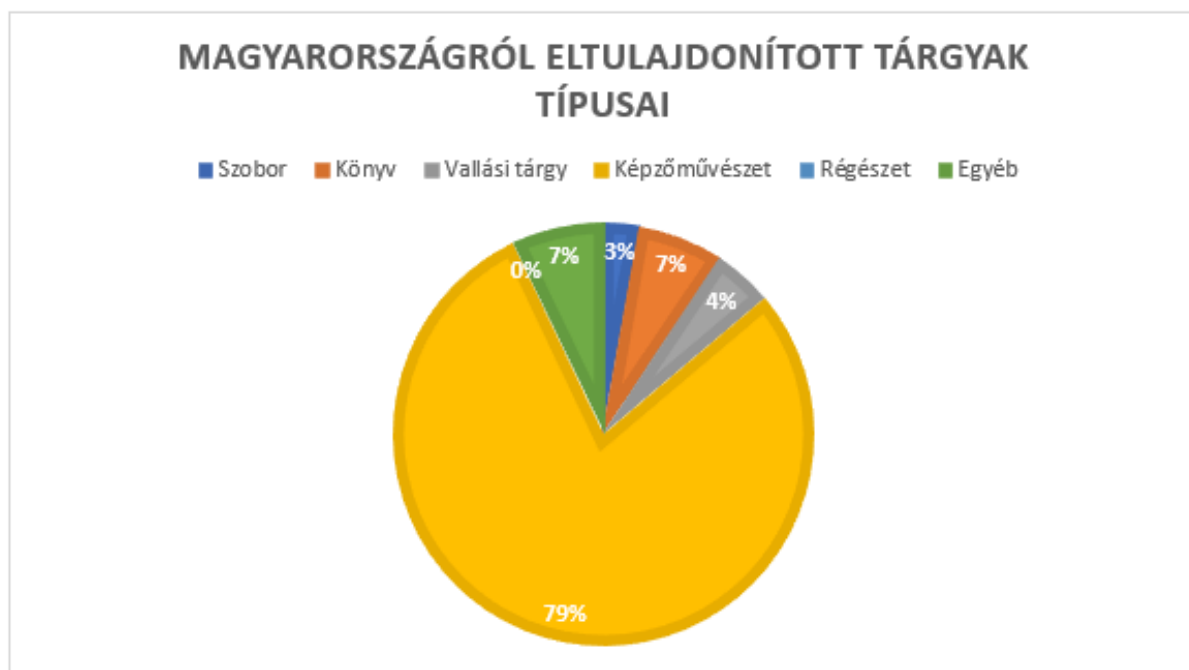

72. ábra: Magyarországról eltulajdonított kulturális javak

Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján

A tárgykategóriákat az Interpol Európára (33. ábra), illetve Olaszországra vonatkozó (38. ábra ID- Art, 32. ábra Leonardo adatbázis) statisztikákat összevetve eltérés mutatkozott. Míg a magyar adatoknál (73. ábra) a képzőművészeti alkotások emelkednek ki magas arányban (79%), addig az európai tárgy típusoknál csupán 13%, az olaszoknál pedig 45% a Leonardo és 58% az ID- Art alapján a képzőművészeti tárgyak aránya. Az európai statisztika alapján a numizmatikai tárgyak (35%) találhatóak a legnagyobb arányban, addig Magyarországon az egyetlen numizmatikai tárgyat a régészeti leletek közé soraltam, hiszen ebbe a korszakba tartozó lelet. Olaszországban a Leonardo adatbázisban 2% és az Interpol adatai között 1% numizmatikai lelet található. Egyéb és könyv 7-7%, 4% vallási tárgy és 3% szobor fedezhető fel a magyar adatok között. Ezzel párhuzamosan az európai adatokban 15% egyéb, 14% régészet, 13% könyv, 6% vallási tárgy, 4% szobor és a paleontológiai leletek elenyésző számban fordulnak elő. Az olasz adatok alapján (Leonardo) 26% egyéb 14% szobor, 8% vallási tárgy, 4% könyv, 2% numizmatika és 1% régészet; (Interpol) 14% egyéb, 13% szobor, 10% vallási tárgy, 4% könyv és 1% numizmatikai tárgy található az adatbázisokban. A magyar és olasz diagrammokon a képzőművészeti tárgyak rendelkeznek a legnagyobb számmal, míg az európai adatokból ez a kategória csupán a középmezőnyben

helyezkedik el. A magyar 3% és az európai 4% szobor aránya van összefüggésben, mely Olaszországban magasabb (14-13%). Összességében a három kategóriánál nem található azonosság, csupán 1-1 térség kategóriája van összhangban, azonban ez a harmadik esetében már eltérést mutat.

73. ábra: Magyarországról eltulajdonított kulturális javak típusai
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján

A magyar lopott tárgyak szándékos eltulajdonításának vizsgálata során megfigyeltem a tárgyakon található szöveget. A műtárgyak azonosítása ugyanis a feliratok alapján is történhet akár egy szignó vagy egyéb írás alapján.⁵⁵⁹ A WOA adatbázisban fellelhető eltulajdonított magyar kulturális javak esetében 286 esetben volt felirat és 658 tárgynál semmilyen jelzés nem volt megfigyelhető.⁵⁶⁰ A számadatokból arra a következtetésre jutottam, hogy a tárgyak eltulajdonítása során nem meghatározó szempont a műtárgyak azonosítására szolgáló felirat, csupán az értéknek gondolt tárgyak lopása a cél. Ezt támasztja alá a tárgytypusok alapján tett megfigyelésem, valamint Kármán Gabriella empirikus kutatásának következtetése is.

A tárgyak vizsgálata során a méretüket is vizsgáltam magasság (74. ábra) és szélesség (75. ábra) tekintetében. Mind a két esetben 8 kategóriát alkottam meg (0-7. kategória), ahol a

⁵⁵⁹ Lukács 2020b, 26.

⁵⁶⁰ Lukács, 2019b, 143.

0. kategóriába soroltam azokat a tárgyakat, amelyek adatai nem ismertek.⁵⁶¹ A kategóriák 49 centiméterenként növekedett, így az első 1-50 cm, a második 51- 100 cm és így tovább.⁵⁶² A magasság tekintetében egy 302 cm magas és 177 cm széles szőnyeg került az élre, amelyet egy budapesti magántulajdonú ingatlanból loptak el.⁵⁶³ Szállítás szempontjából a szőnyeget és festményeket könnyen össze tudják tekerni, mely csökkenti a tárgyak méreteit és szállíthatóbb állapotot teremt.⁵⁶⁴ A táblázatokat tanulmányozva megállapíthatjuk, hogy minél kisebb a tárgy mérete, annál nagyobb számban történt a lopás.⁵⁶⁵ Ez is alátámaszthatja, hogy nem feltétlenül a kulturális javak tudatos lopása történt, hanem a könnyű szállítás és elrejtés volt az elsődleges céljuk az elkövetőknek. Az illegális műtárgykereskedelem fogalom meghatározásánál is felmerült, hogy különböző bűncselekményekkel hozható kapcsolatba, mint például a sikkasztás, védett kulturális javakkal visszaélés, rongálás vagy a lopás. Ezeket az illegális műtárgykereskedelem részselekményeiként is meghatározhatjuk.⁵⁶⁶ A disszertációban a lopás mértéke kiemelkedik a többi bűncselekmény közül, ugyanis az adatbázisok elemzésénél a rendészeti szervez tudomására jutott lopások

0. kategória	83 db
1. kategória	557 db
2. kategória	267 db
3. kategória	22 db
4. kategória	10 db
5. kategória	3 db
6. kategória	1 db
7. kategória	1 db

74. ábra: Magyarországról eltulajdonított kulturális javak magasság adatai
 Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. In: Lukács, 2019b, 145. VII. Tábla.

⁵⁶¹ Lukács, 2020b, 27.

⁵⁶² Lukács, 2019b, 144.

⁵⁶³ Lukács, 2020b, 27.

⁵⁶⁴ Lukács, 2019b, 144.

⁵⁶⁵ Lukács, 2020b, 27.

⁵⁶⁶ Korsell, Hedlund, Elwér, Vesterhav & Heber, 2006; Kármán, 2019, 52.

0. kategória	120 db
1. kategória	541 db
2. kategória	248 db
3. kategória	25 db
4. kategória	9 db
5. kategória	1 db
6. kategória	0 db
7. kategória	0 db

75. ábra: Magyarországról eltulajdonított kulturális javak szélességi adatai
 Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. In: Lukács, 2019b, 145. VIII. Tábla.

4.4. Nemzeti Adó- és Vámhivatal

Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal,⁵⁶⁷ valamint a Vám- és Pénzügyőrség⁵⁶⁸ közös szervezetté olvadásából született meg a Nemzeti Adó- és Vámhivatal⁵⁶⁹. A NAV fontos szerepet lát el, hiszen az államhatárokon történő áruvizsgálatot, valamint a jogtalan kiviteli és behozatali cselekmények szűrését végzik a határszakaszokon és a mélységi ellenőrzések során egyaránt.⁵⁷⁰ A jogszabályban megfogalmazottak szerint:

- *„Az állami adó- és vámhatóság jár el törvény vagy kormányrendelet által hatáskörébe utalt végrehajtási eljárásokban;”⁵⁷¹*
- *Az állami adó- és vámhatóság hatáskörébe tartozik a fémkereskedelemtől szóló törvényben meghatározott bírság és egyéb költség végrehajtása;”⁵⁷²*
- *Az állami adó- és vámhatóság jár el - jogszabályban meghatározott eltéréssel - az adózás rendjéről szóló 2017. évi CL. törvény (a továbbiakban: Art.) hatálya alá tartozó fizetési kötelezettség elszámolásával kapcsolatos eljárásban, ide nem értve azokat a fizetési kötelezettségeket, amelyek az önkormányzati adóhatóság hatáskörébe tartoznak.”⁵⁷³*
- *Az állami adó- és vámhatóság hatáskörébe tartozik a lefoglalás és a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezelésének, nyilvántartásának, előzetes értékesítésének és megsemmisítésének szabályairól, valamint az elkobzás végrehajtásáról szóló*

⁵⁶⁷ Továbbiakban APEH.

⁵⁶⁸ Továbbiakban VP.

⁵⁶⁹ Továbbiakban NAV.

⁵⁷⁰ Lukács, 2018a, 116.

⁵⁷¹ 485/2015. (XII. 29.) Korm. rendelet. 3/A. §- (3)

⁵⁷² 485/2015. (XII. 29.) Korm. rendelet. 3/A. §- (5)

⁵⁷³ 485/2015. (XII. 29.) Korm. rendelet. 3/A. §- (7)

*miniszteri rendeletben meghatározott Központi Bűnjelnyilvántartó Rendszer üzemeltetése és felügyelete.*⁵⁷⁴

Feladatkörük a Guardia di Finanzához hasonló, azonban a hatáskörük a kulturális javak illegális kereskedelmét illetően a felderítésig tart és a nyomozást már a rendőrség végzi.⁵⁷⁵ Az illegális műtárgykereskedelem fellépése elleni küzdelemben a NAV a rendőrséghez hasonlóan nem rendelkezik saját adatbázissal, a Miniszterelnökségtől kapott információk alapján készítene saját „gyűjteményt”.⁵⁷⁶ Képzés tekintetében a Nemzeti Közszoigálati Egyetem Rendészettudományi Karán belül elhelyezkedő Vám- és Pénzügyőr Tanszéken az illegális műtárgykereskedelem például a kettős felhasználású tárgyak⁵⁷⁷ témakörénél, továbbá a régiségismeret tantárgynál is előkerül.⁵⁷⁸ Az illegális kereskedelem elleni küzdelemben a szakemberek képzése fontos feladat, melynél az egyetemi oktatás mellett⁵⁷⁹ a már említett NNI Műkincsvédelmi Alosztálya és a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület⁵⁸⁰ együttműködésének eredményeként a határszakaszokon állomásozó vám- és pénzügyőr szakembereket is képezték. Azonban az utóbbi kezdeményezés sajnálatos módon nem nyújt állandó képzést, így sem a korszerűsítés, sem az aktuális vagy általános információk sem épülnek be az itt állomásozó szakemberek munkájába.

Ahogy az Europol által készített térképen is megfigyelhettük (64. ábra), Magyarország tranzitországnak tekinthető, így az államhatárokon történő ellenőrzéseknek kulcsfontosságú szerep jut. A képen továbbá felfedezhető, hogy régészeti leletek tekintetében forrásország is hazánk, így a Magyarországról előkerült leleteket kétféle módszerrel is értékesíthetik:

- gyors értékesítés, amikor az azonnali haszon érdekében történik a betöréses lopás;
- hosszabb ideig pihentetik a tárgyakat, akár 30-50 évig is.⁵⁸¹

Az áru ellenőrzése a NAV hatásköréhez tartozik, valamint:

- a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozásának megelőzése és felszámolása⁵⁸²;
- a vámhatárokon történő áru és utasforgalom ellenőrzése, valamint a vámeljárásokhoz tartozó érték meghatározása és kiszabása⁵⁸³;
- az áruk besorolásának (adózási szempontból) vizsgálata, illetve ellenőrzése.⁵⁸⁴

⁵⁷⁴ 485/2015. (XII. 29.) Korm. rendelet. 3/A. §- (8)

⁵⁷⁵ 485/2015. (XII. 29.) Korm. rendelet. Lukács, 2018a, 116.

⁵⁷⁶ Lukács, 2018a, 116.

⁵⁷⁷ Harnberger, 2015, 83–93; Harnberger, 2012, 8–17.

⁵⁷⁸ Lukács, 2018a, 116.

⁵⁷⁹ Hudák, 2018, 140.

⁵⁸⁰ Továbbiakban HENT.

⁵⁸¹ Hudák, Csaba, 2020, 138.

⁵⁸² 2010. évi CXXI. törvény 13 § (2) j).

⁵⁸³ 2010. évi CXXI. törvény 13 § (5) b).

⁵⁸⁴ 2010. évi CXXI. törvény 13 § (5) c).

Az államhatáron történő ellenőrzés során a rendőrök és a pénzügyőrök is egyszerre vannak jelen, azonban azonosítási eljárásuk máshogy történik. A buszok egy megállásos ellenőrzés alá esnek, ami annyit jelent, hogy a rendőrök és vámosok egyszerre ellenőrzik a járművet, továbbá eldönthetik kockázatelemzés segítségével, hogy egy vagy több csomagot vizsgálják-e át, illetve használják-e az üregvizsgáló berendezést.⁵⁸⁵ Kockázatelemzés alatt a lehetséges kockázatok azonosítását, csoportosítását és értékelését értik, amelynek lényege, hogy a napi több száz, esetleg ezer áthaladó járműforgalom ellenőrzését olyannyira lecsökkentsék, hogy a leszűkített ötven jármű között már fellelhető legyen az illegális áru.⁵⁸⁶ Lényege, hogy tudatosan emeljenek ki ellenőrzésre járműveket, ne szűrőpróba szerűen, hiszen a gördülékeny utasforgalom áramlása fontos.⁵⁸⁷ A módszer nem nyújt teljes pontosságot és megelőzést, azonban a tévedés lehetőségét csökkentheti.⁵⁸⁸ Jay S. Albanese 10 faktoros modellt állított fel a kockázatelemzéshez:

- termék vagy szolgáltatás objektív elérhetősége;
- könnyű mozgás / értékesítés;
- könnyű piaci lét (szabályozás/ készségek);
- bűnüldözési képesség és kompetencia;
- az önkormányzati korrupció szintje;
- a szervezett bűnözés története a piacon;
- a jövedelmezőség;
- a kár;
- a jelenlegi ügyféligény a termékre;
- a kereslet jellege, legyen az rugalmas vagy rugalmatlan.⁵⁸⁹

A tehergépjárművek ellenőrzésénél először a rendőrök vizsgálják át a jármű utas- és rakterét a személy, okmány és jármű fókuszában, majd, ha mindent rendben találnak, akkor következnek a pénzügyőrök, akik az adóhoz köthető ellenőrzés mellett csempészett árukat is keresnek.⁵⁹⁰ Ekkor történik meg a mérlegelés folyamata is, ahol a jármű bruttó tömegéből kivonják a nettót, valamint összevetik az okmányokon feltüntetett súllyal, mely nem csupán a csempészett áruk miatt történik, hanem azért is, mert magasabb súlynál megsérülhet a járművek tengelye is.⁵⁹¹ Ezután történik a röntgenvizsgálat, amelyet személygépjárművek

⁵⁸⁵ Lukács, 2018a, 117.

⁵⁸⁶ Ritecz, 2013, 258.

⁵⁸⁷ Lukács, 2018a, 117.

⁵⁸⁸ Csonka, Gulyás & Tornyai, 2009, 315.; ⁵⁸⁸ Lukács, 2018a, 118.

⁵⁸⁹ Albanese, 2008, 270.

⁵⁹⁰ Lukács, 2018a, 117.

⁵⁹¹ u.o.

mellett a buszokon is kevés esetben alkalmaznak, azonban a teherautók rakterét előszeretettel világítják át két fázisban:

- a járműről felvétel készül, ahol a forgalmi rendszám alapján egyedi azonosítót kap, majd maximum 5 km/h sebességgel elindul, hogy elkészüljön a felvétel;
- felvétel elemzése, amelyen különböző színskálák segítségével értelmezik a látottakat.⁵⁹²

A szomszédos országok is rendelkeznek ilyen technológiával, így kétszeres átvilágításon esnek át a járművek a schengeni külső határon.⁵⁹³ Az adatokat nyolc évig tárolják, továbbá három havonta fórumon megtárgyalják a röntgen módszerével kapcsolatos tapasztalataikat.⁵⁹⁴

Ha a pénzügyőrökben felmerül, hogy másodlagos vizsgálatot is szükséges végezni, akkor ezt egy erre a célra kialakított helyiségben vihetik véghez, ahol a gépjármű és a csomagok tüzetesebb vizsgálata is megtörténik.⁵⁹⁵ Ha tiltott áruval vagy be nem jelentett vámköteles tárggyal rendelkeznek, akkor a pénzügyőrök lefoglalják azt, fényképes dokumentációt készítenek, majd a Miniszterelnökséggel felveszik a kapcsolatot.⁵⁹⁶ A lefoglalt kulturális javakat minden esetben szakértő vizsgálja meg, amelyet vagy a helyi múzeum munkatársa biztosít vagy az Emberi Erőforrások Minisztériuma⁵⁹⁷ által feltüntetett intézmények szakértői közül választanak vagy igazságügyi szakértőt rendelnek ki.⁵⁹⁸ A tárgyakról készült fotókat az azonosítás gyorsítása érdekében elküldik a szakembereknek, akik megállapítják a tárgy korát, értékét és egyéb tulajdonságait, amely után a tárgyakat bűnjelszámmal látják el és felkerülnek az elektronikus bűnjelnyilvántartásba.⁵⁹⁹ A tárgyakat páncélszekrényben őrzik⁶⁰⁰ mindaddig, míg a nyomozóhatóságok vagy a Szépművészeti Múzeum át nem veszi őket.⁶⁰¹

A csempészeti módszerek vizsgálata előtt fontosnak tartom megemlíteni, hogy a műtárgyak szállításánál örökérvényű tényező, miszerint a tárgyak minél épebb állapotban vannak, annál nagyobb a piaci értékük.⁶⁰² Ezzel a jelenséggel az illegális kereskedelemben résztvevő emberek között az értékesítő és a vevők tisztában vannak, azonban aki a tárgyakat

⁵⁹² u.o.

⁵⁹³ u.o.

⁵⁹⁴ u.o.

⁵⁹⁵ u.o. 118.

⁵⁹⁶ u.o.

⁵⁹⁷ Továbbiakban: EEM.

⁵⁹⁸ 14/2010. (XI. 25.) NEFMI rendelet 2. melléklet.; Lukács, 2018a, 118.

⁵⁹⁹ Továbbiakban EBR.

⁶⁰⁰ Lukács, 2018a, 118.

⁶⁰¹ u.o.

⁶⁰² u.o.

szállítja már nem feltétlenül van tisztában ezzel.⁶⁰³ Leggyakrabban házilag tákolt vagy a gépjármű gyári üregeiben történik a csempészás zokniban, egyéb ruhadarabban vagy zacskóban szigetelőszalaggal körbetekert „burokban” szállítják a tárgyakat, azonban az is előfordul, hogy ezeket a műtárgyakat egy másik tárgyban rejtik el vagy éppen fordítva, a műtárgyakban rejtenek el kábítószert vagy illegálisan szállított egyéb árut.⁶⁰⁴ Hudák Krisztina és Csaba Zágón tanulmányukban a repülőket és az autókat jelölik meg, mint szállító eszközöket, amelyeket később szabadkereskedelmi kikötőkben (főleg svájci és német) konténerraktárakban tárolnak adóelkerülés céljából.⁶⁰⁵ A NAV reptéri szerveinek munkatársaival, illetve a röszei határállomáson végzett interjúk alapján Magyarországon ellenkezője rajzolódott ki: a reptéren évek óta nem találtak illegálisan szállított műkincset⁶⁰⁶, valamint a határszakaszon átvizsgált dokumentációk során kulturális javakat buszon, személygépjárműben szállítják inkább,⁶⁰⁷ azonban van példa másra is: a már korábban említett Kecskemét melletti mélységi ellenőrzés során teherautóban találtak meg a több, mint 100 műtárgyat. A röszei leletek között római és bizánci érmék, edények, kisebb szobrok, fibulák és festmények (hamis és eredeti egyaránt) is előfordultak a lefoglalt műtárgyak között.⁶⁰⁸ „Olyan eset is felmerült, amikor a NAV Bevetési Főigazgatóságának járőrei állampolgári bejelentés alapján ellenőriztek egy személyt, akit a határtól 150 méterre 45 kulturális örökséggel találtak meg. A műtárgyak tulajdonosa azt állította, hogy a tárgyakat fotózni szeretne volna saját magának, azután Bécsbe indult egy ikont vásárolni és elfelejtette, hogy a tárgyak a hátsó ülésen vannak, a vámósok hívták fel rá a figyelmét. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Műtárgyfelügyeleti Irodának vezetője elmondta, hogy a tárgyak értékük miatt vámkötelesek lettek volna. További vizsgálatok során a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat⁶⁰⁹ okmányszakértői megállapították, hogy 45 térkép közül öt darabnál mechanikai behatás nyomai fedezhetőek fel, miszerint széleik gyenge minőségű kézi vágással lettek kialakítva. Forgalmi értékük 59 157 600 forintban határozták meg, míg a megrongált atlaszok értékét 242 679 500 forintra becsülték. A gyanúsított Franciaországban már előzetes letartóztatásban volt. A vádlottat Magyarországon elsőfokon felmentették, majd fellebbezést követően másodfokon az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasították, ahol már a vádlottat három évre próbára bocsátották, mivel kiviteli engedély nélkül próbált kulturális javak körébe

⁶⁰³ u.o.

⁶⁰⁴ u.o.

⁶⁰⁵ Hudák, Csaba, 2020, 139.

⁶⁰⁶ Ez természetesen nem azt jelenti, hogy nem is történik légi úton való szállítás Magyarországon, csupán az ellenőrzés során nem figyeltek fel a tárgyra.

⁶⁰⁷ Lukács, 2018a, 118.

⁶⁰⁸ u.o. 119.

⁶⁰⁹ Továbbiakban NBSZ.

tartozó tárgyakat kivinni.”⁶¹⁰ A kulturális javak külföldre viteléhez a Miniszterelnökség engedélye elengedhetetlen a 2001. évi LXIV. törvény 1. számú mellékletében foglaltak szerint:

- „A földből és a víz alól előkerült, a 7 § 19. pontja szerinti régészeti leletnek nem minősülő egyéb tárgyak (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték nincs);
- Művészeti, történelmi, illetve vallási emlékekből származó, azok szerves részének számító részek és elemek (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték nincs);
- Bármilyen alapra, bármilyen alap használatával, teljesen kézzel készített képek és festmények, amelyek nem tartoznak a 4. és az 5. kategóriába, valamint nincsenek alkotójuk tulajdonában (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 100.000 forint);
- Bármilyen alapra vízfesték, gouache és pasztell használatával, teljesen kézzel készített képek és festmények, amelyek nincsenek alkotójuk tulajdonában (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 50.000 forint);
- Az 1., 2. és 4. kategóriába nem tartozó, bármilyen alapra, bármilyen anyag használatával, teljesen kézzel készített mozaikképek és rajzok, amelyek nincsenek alkotójuk tulajdonában (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 50.000 forint);
- Eredeti metszetek, nyomatok, szita- és könyomatok a hozzájuk tartozó nyomólemezekkel, valamint eredeti plakátok, amelyek nincsenek alkotójuk tulajdonában (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 50.000 forint);
- Az 1. kategóriába nem tartozó eredeti szobrok, illetve szoborművek és az eredetivel azonos eljárással készült másolataik, amelyek nincsenek alkotóik tulajdonában (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 100.000 forint);
- Fényképek, filmek és negatívjaik, amelyek nincsenek alkotójuk tulajdonában (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 50.000 forint);
- Ősnyomtatványok és kéziratok, beleértve a kézírásos bejegyzéssel ellátott könyveket, a térképeket és zenei partitúrákat egyenként vagy gyűjteményes formában, amelyek nincsenek alkotójuk tulajdonában (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték nincs);
- A 9. kategóriába nem tartozó könyvek egyenként vagy gyűjteményes formában (legalább 100 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 100.000 forint);
- Nyomtatott képek (legalább 100 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 50.000 forint);

⁶¹⁰ Kármán, 2019, 62-63.

- *Iratok, irategyűttesek, valamint irat- és tervtári anyagok, kép- és hang archívumok anyagai, bármilyen adathordozón (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték nincs);*
- *a) Természettudományos gyűjtemények: zoológiai, botanikai, paleontológiai, ásványtani vagy anatómiai gyűjtemények, illetve azok egyes darabjai (korhatár nincs/ forgalmi érték legalább 100.000 forint);*
- *b) Történeti jellegű gyűjtemények: történelmi, néprajzi vagy numizmatikai jelentőségű gyűjtemények (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 100.000 forint);*
- *Közlekedési eszközök (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 100.000 forint);*
- *Az 1-14-ig terjedő kategóriák egyikébe sem tartozó minden egyéb antik darab, különösen (legalább 50 évnél régebbi/ forgalmi érték legalább 100.000 forint):*
 - *Játékok, játékszerek;*
 - *üvegtárgyak;*
 - *arany- és ezüstnemű;*
 - *bútorok;*
 - *optikai, fotó- és kinematográfiai berendezések;*
 - *hangszerek;*
 - *órák és alkatrészeik;*
 - *fából készített műtárgyak;*
 - *kerámia;*
 - *kárpit,*
 - *szőnyegek;*
 - *tapéta;*
 - *fegyverek;*
 - *numizmatikai tárgyak (érmek, jelvények stb.).”⁶¹¹*

A 100 évnél régebbi műtárgyak exportja engedélyköteles, ha ásatásból származik (százazföldi vagy víz alatti) az Európai Unió közös Vámtarifája alapján, míg Magyarországon 50 évnél régebbi, régészeti leletnek nem minősülő tárgyakkal fedezhető ez fel, továbbá a magyar jogszabályok általános szabályt fogalmazznak meg, miszerint az 1711-nél régebbi tárgyak a régészeti leletek.⁶¹² Itt újra visszakanyarodhatunk az illegális műtárgykereskedelem fogalmához, ahol a tárgyak exportálása, mint fogalmi elem szintén megjelenik.

⁶¹¹ 2001. évi LXIV. törvény 1. számú melléklete; Lukács, 2018b, 125-126.

⁶¹² Hudák, Csaba, 2020, 134-135.

Olaszországban a Carabinieri TPC munkatársai elmondták, hogy a tárgyakat nem csupán elrejteni próbálják, hiszen szarkofág és egyéb nagy lelet szállítása is történik. Ilyenkor hamis papírokkal próbálják a tárgyakat csempészni, ahol vagy a tárgy típusát/ korát hamisítják meg, (mint a SHERLOC adatbázisban ismertetett esetenél, ahol régészeti leleteket kézzel készített csempeként szállítottak) vagy hamis adásvételi és eredetiségi igazolással rendelkeznek. A magyar határszakaszon történő interjúk során a pénzügyőrök azt nyilatkozták, hogy itthon csupán nem jelentik be, ha bármilyen vámköteles áruval kelnek át a határon, hamis papírról ilyen esetben nem is hallottak.⁶¹³ Véleményem szerint az olasz és nemzetközi példák alapján hazánkban is valószínűleg alkalmazzák a műtárgyak hamis papírjait szállítás közben, csupán a megfelelő képzés hiányában ilyen eshetőséggel nem számolnak a szakemberek.

4.5. A Miniszterelnökség és az Egységes Műtárgytár

A kulturális javak védelmével foglalkozó állami szerv az évek során számos átalakuláson ment át hatáskör, név és szétagoltság tekintetében. 1998 és 2001 között Kulturális Örökség Igazgatósága,⁶¹⁴ 2001 és 2012 között Kulturális Örökségvédelmi Hivatal,⁶¹⁵ 2012 és 2016. december 31 között Forster Központ, majd 2017. január elsejétől három részre szakadt, amelyből a műtárgyfelügyeleti hatóság a Miniszterelnökségen belül jött létre, ahol a kiviteli és behozatali engedélyekkel, műtárgyak védetté nyilvánításával és megszüntetésével is foglalkozott.⁶¹⁶ A jogi immunitási szabály lényege, amely a 2012. évi XCV. törvénnyel lépett hatályba, hogy a külföldi műtárgyakat biztonságosan szállíthassák Magyarországról, továbbá eredeti állapotukban vissza is szolgáltatassák őket.⁶¹⁷ A kulturális hatóság feladatkörei alapján másik két „ágazat” a Magyar Művészeti Akadémián belül működő Műemléki Tanácsadó Testület, illetve a Budavári Ingatlanfejlesztő és Üzemeltető Nonprofit Kft-n belül működő régészeti feltárások ellenőrzését és koordinációját végzi, valamint a pályázatokat és fejlesztéseket kezeli.⁶¹⁸ A Kulturális Javak Bizottsága egy külső tanácsadói szervezet, amelynek tagjait a Kulturális örökség védelméért felelős miniszter kéri fel.⁶¹⁹ „(14) *A Kulturális Javak Bizottsága a kulturális javakkal kapcsolatos hatósági és*

⁶¹³ Lukács, 2018a, 119.

⁶¹⁴ Továbbiakban KÖI.

⁶¹⁵ Továbbiakban KÖH.

⁶¹⁶ Lukács, 2018b, 122.

⁶¹⁷ u.o.

⁶¹⁸ u.o.

⁶¹⁹ 5/2020. (IV. 27.) MvM rendelet. 2. § (1)

egyéb szakmai döntések előkészítésében segíti a kulturális javak hatóságának munkáját és a miniszter egyéb szakmai feladatait. A Kulturális Javak Bizottsága nyolctagú testület, amelynek egy- egy tagját

a) a Magyar Tudományos Akadémia,

b) a Magyar Művészeti Akadémia,

c) a Magyar Nemzeti Múzeum,

d) az Országos Széchényi Könyvtár,

e) a Szépművészeti Múzeum,

f) a Magyar Nemzeti Levéltár, valamint

g) a Magyar Műkereskedők és Galériák Országos Szövetsége

javaslata alapján két évre a miniszter kéri fel, további egy tagját két évre a miniszter kéri fel.

(14) A Kulturális Javak Bizottsága vizsgálja a védetté nyilvánításra vagy más, a megkeresésben foglalt intézkedésre vonatkozó javaslat megalapozottságát. ”⁶²⁰

A Miniszterelnökség által kezelt felület az Egységes Műtárgytár,⁶²¹ amely egy nyilvános kereső, ahol műtárgykereskedők, tulajdonosok, gyűjtők és vásárlók egyaránt hozzáférhetnek minden olyan műtárgyhoz, amely tulajdonjogával, megszerzésével különleges kötelezettségek és következmények is járhatnak.⁶²² Az oldal lehetőséget nyújt egyszerű és összetett keresésre egyaránt.⁶²³ A védetté nyilvánított és lopott tárgyakat tartalmazó adatbázis azonban a keresési eredmények csupán tájékoztató jellegűek, melyre a weboldal is felhívja a figyelmet.⁶²⁴ Az egyszerű keresés során négy mezőben tudunk szöveges keresést indítani: (alkotó név, megnevezés, műtárgy-nyilvántartási azonosító és gyűjtemény- nyilvántartási azonosító). A keresés során egy- egy műtárgy, például festmény vegyesen van ellátva jelzőkkel, például berendezési tárgy, alkotás, használati tárgy, grafikai alkotás stb. Ezekre egyesével rákeresve azonban a keresési találok száma nagyban csökkent. A „festmény” szóra 83 db találat esett, míg a „művészeti alkotásra” két tárgy csupán. A szűrésre így sajnálatos módon nincs egyéb lehetőség, nem áll rendelkezésre legördülő menü, mint az Interpol és a Carabinieri TPC adatbázisában, továbbá a megnevezések és a találatok megjelenítése sem következetes. Elemzésre sajnálatos módon nem alkalmas ez a keresőfunkció. A második lehetőség a részletes keresés, amely már regisztrációhoz kötött. A vizsgálatot sajnós ebben az

⁶²⁰ 68/ 2018. (IV.9). Korm. Rendelet. 4. Örökségvédelmi Tanácsadói Testületek. (13)-(14).

⁶²¹ Továbbiakban EMT.

⁶²² Az EMT elérhető a Miniszterelnökség honlapján: URL 42.

⁶²³ u.o.

⁶²⁴ u.o.

esetben sem tudtam elvégezni, mert sem a regisztrációt, sem a bejelentkezést nem tette lehetővé a rendszer hibaüzenet miatt. Ennél a felületnél lehetőség nyílna a szöveges keresés mellett fénykép feltöltésére is, amely az olasz modellhez hasonló elgondolással készült, azonban itt a találati eredményeknél az első 100 műtárgyat tölti be a rendszer, amely hasonlóságot mutat, ezeknek azonban csupán a számadata látszódik, továbbá ebből 12 tárgyat leválogatva blokkokra osztva megmutat a rendszer részletes leírással.⁶²⁵ A rendszer bár alapjaiban tartalmazza az olasz alapötletet, mint a kép összehasonlítását, azonban több pontban is eltér és elmaradott is attól. Például a felületet nem a rendészeti nyomozóhatóság kezeli, továbbá a Leonardo, iTPC és ID- Art előnyét nem használja ki maradéktalanul: a felhasználók számára nem teszi elérhetővé az adatokat, amelyeket vizsgálhatnak szöveges és fényképes formátumban regisztráció nélkül. A keresési felület ezek mellett nem részletes, így, míg az Interpol és a Carabinieri TPC adatbázisában külön kereshetünk tárgytypusokra, addig itt az EMT találatai között nincs összhang a vegyes szöveges adatbevitel és az egységes tárgytypus között. Véleményem szerint átláthatóbb lenne a rendszer, ha egy festmény bevitelénél csupán a festmény megnevezést alkalmaznák, nem pedig művészeti alkotást, festői alkotást, használati tárgyat, berendezési tárgyat stb. A könnyebben kezelhető keresési felület, továbbá az elérhetőbb adatok előlendítenék a civil lakosság bevonását az illegális műtárgykereskedelem megfékezésében. Az olasz modell mind a Leonardo, mind az iTPC alkalmazással ezt is hivatott elérni: ahová nem jut el a rendészeti ellenőrzés, ott a civil lakosság tud segíteni a lopott tárgyak megtalálásában. Ehhez nem csupán az EMT -ben is használt módszerrel (a már meglévő képek feltöltésével) van lehetőség fotót az adatbázisba juttatni, hanem okoseszközzel lehetőség nyílik a programon keresztül képet készíteni, amely azonnal tud szűrést végezni. Ez azért is nagyon fontos, mert az EMT weblapról elérhető, még nem rendelkezik applikációs verzióval, így az elkészült képeket nem feltétlenül tudják helyben feltölteni például egy piaci vásárlás során.

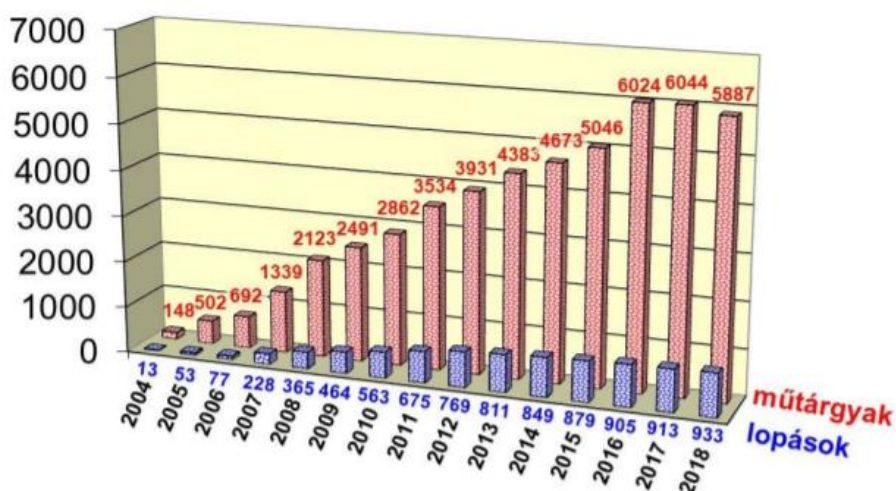
A Miniszterelnökség 2005 és 2018 között készített éves statisztikákat, amelyekben többek között védelmi és védettség megszüntetéséről, az ideiglenes kiviteli engedélyekről, a végleges kiviteli engedélyekről, kivitelre engedélyezett műtárgyak számáról, jogi immunitás: tanúsítványok és műtárgyak számáról, az EMT-ben rögzített műtárgylopások és lopott műtárgyak számáról szóló grafikonokat osztottak meg.

A 76. ábrán a 2004 és 2018 közötti időszakban a lopott műtárgyak száma, valamint a lopások száma is felfedezhető. Mind a két esetben folyamatos növekedés figyelhető meg,

⁶²⁵ Buzinkay Péter: Egységes Műtárgytár. In: Képtár. Demax Művek Nyomdaipari Kft. 10.

csupán 2018-ban a műtárgyak száma csökkent 157 darabbal. A lopások számában történő legnagyobb ugrás 2006 és 2007 között történt, ahol 151-gyel több esetet regisztráltak az előző évhez képest. Amíg kezdetben 13 lopás került bele az adatbázisba, addig 2018-ra már 933 esetet rögzítettek. Az esetszámoktól eltérően a lopott műtárgyak száma nagyobb arányban fordul elő, hiszen egy eset alkalmával több kulturális javaknak minősülő tárgyat is eltulajdonítanak. Amíg 2004-ben 13 esetenél 148 tárgyat loptak el, addig 2018-ban 933 esetenél már 5887-re növekedett az esetek száma. Az EMT adatbázisa nem csupán a lopott műtárgyak, hanem a védetté nyilvánított és kiviteli engedélyeket is tartalmazza. Az olasz modell alapján a lopott tárgyak adatbázisának kezelését az NNI Műkincsvédelmi Alosztályának kezébe helyezném, a védetté nyilvánítás és kiviteli engedélyek azonban megmaradhatnának a Miniszterelnökség kezében. A 2019 és 2021 közötti jelentések nem elérhetőek a honlapon.

Az adatbázisban (EMT) rögzített műtárgylopások és lopott műtárgyak száma (2004-2018)*

* (A kimutatásban az egyes éveknél szereplő számok a korábbi években nyilvántartásba vett adatokkal összegzett számadatot mutatják. Az adott év növekményét az előző évi számadat levonásával kaphatjuk meg. Az összesítés tartalmazza azon műtárgyakat és ügyeket is, melyek esetében (már) nincs folyamatban levő büntetőeljárás, de a jogellenes eltulajdonítás ténye bizonyítható.)

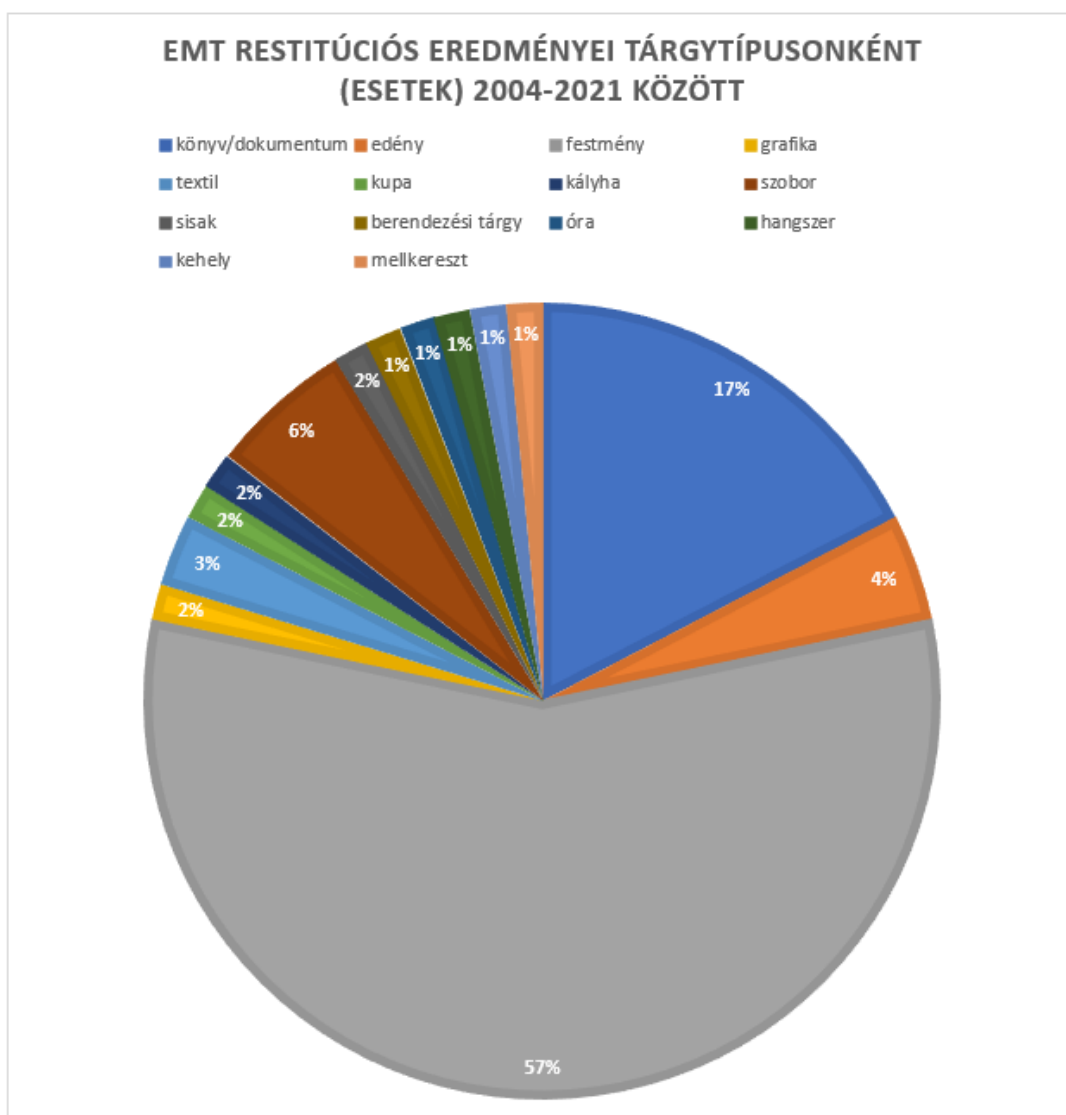
76. ábra: Az EMT-ben rögzített műtárgylopások és lopott műtárgyak száma (2004-2018)

Forrás: Miniszterelnökség Műtárgyfelügyelet 2018. évi munkája.

https://oroksegvedelem.kormany.hu/download/0/aa/62000/2018-jelentes-ME-MHO_2019_05_23a.pdf

Az EMT 2004 és 2021 közötti restitúciós eredményeit vizsgálva egészíteném ki a BSR és az Interpol adatai alapján való elemzéseket. Összesen 69 ügyet elemeztem a vizsgálat során, amely a Miniszterelnökség által feltüntetett, válogatott ügyek listája, így szeretném kiemelni, hogy az elemzések nem a teljes hazai restitúciós ügyeket mutatják, mégis fontosnak tartom ezek vizsgálatát, hogy képet kaphassunk többek között a tárgyak típusáról, az

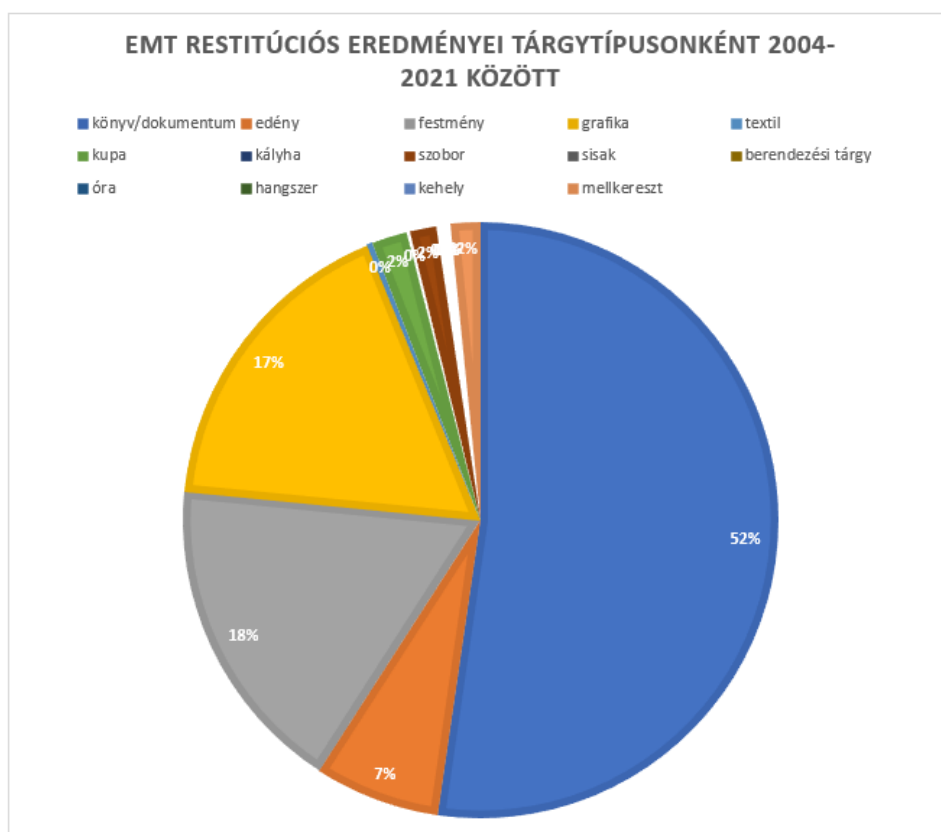
előkerülés helyszíneiről és körülményeiről. Itt, a 2004-től visszaszerzett, lopott magyar kulturális javakat vizsgáltam, többek között az esetenként jegyzett tárgytypusok megoszlását (66. ábra). Fontosnak tartom megemlíteni az elemzések előtt, hogy a látencia szintén fent áll, csupán a Műtárgyfelügyeleti hatóság által közzétett adatokat tudtam alapul venni. Az előkerült műtárgyak így magukban nem, csupán a lopott tárgyak elemzésével közösen adnak ki egy képet a magyar illegális műtárgykereskedelemtől. Az ábrán a festmények 57 százalékkal magasan kiemelkednek a tárgytypusok közül, amiket a könyvek és dokumentumok 17 százalékkal követnek. Az összesen 14 tárgy között a szobrok emelkedtek még ki, míg a többi tárgy elenyésző százalékban fordul elő a listában. Az elemzéshez fontosnak tartom megemlíteni, hogy a diagram az eseteket számát mutatja, illetve a feltüntetett listában szereplő tárgyak számát, amelyek eltérnek a tényleges számadatoktól: - csak úgy, mint a többi adatbázisban, - az „egyéb információnál” tüntették fel, ha a tárgy egy gyűjtemény részeként vagy egyéb tárgyakkal került eltulajdonításra. Ezeket az „egyéb tárgyakat” is összegyűjtve elemzést végeztem, így az esetszámok mellett darabszámokkal is végeztem vizsgálatokat (78. ábra).

77. ábra: Az EMT restitúciós eredményei esetenkénti tárgytípusokra bontva (2004-2021)
 Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján.
https://oroksegvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf

A 78. ábrán láthatóak a tárgyak tényleges számai: a 69 eset 631 műtárgyat takar. Jól mutatja a különbség, hogy mennyire fontos az adatok rögzítésénél, hogy egyesével vagy esetenként viszik-e be az információkat. A 78. ábra alátámasztja a gondolataimat, miszerint az olasz tárgytípusok évenkénti elemzésénél (35. ábra több, mint 6000 numizmatikai tárgy növelte a statisztikát, valamint a 37. ábrán a könyvek aránya) a könyvek és numizmatikai tárgyaknál jellemző gyűjteményekben történő lopás miatt emelkednek ki néha a tárgytípusok arányai közül. A 78. ábrán a könyvek és dokumentumok 52%-a rajzolódik ki, míg a 77. ábrán csupán a tárgytípusok 17%-a. Így a festmények és a könyvek/dokumentumok aránya felcserélődött a két képen. A 78. ábrán a festmények mellett a grafikus tárgyak is 17%-ot tesznek ki, míg a korábbi elemzés során csupán 1%-t tette ki az eseteknek. Ez úgy lehetséges,

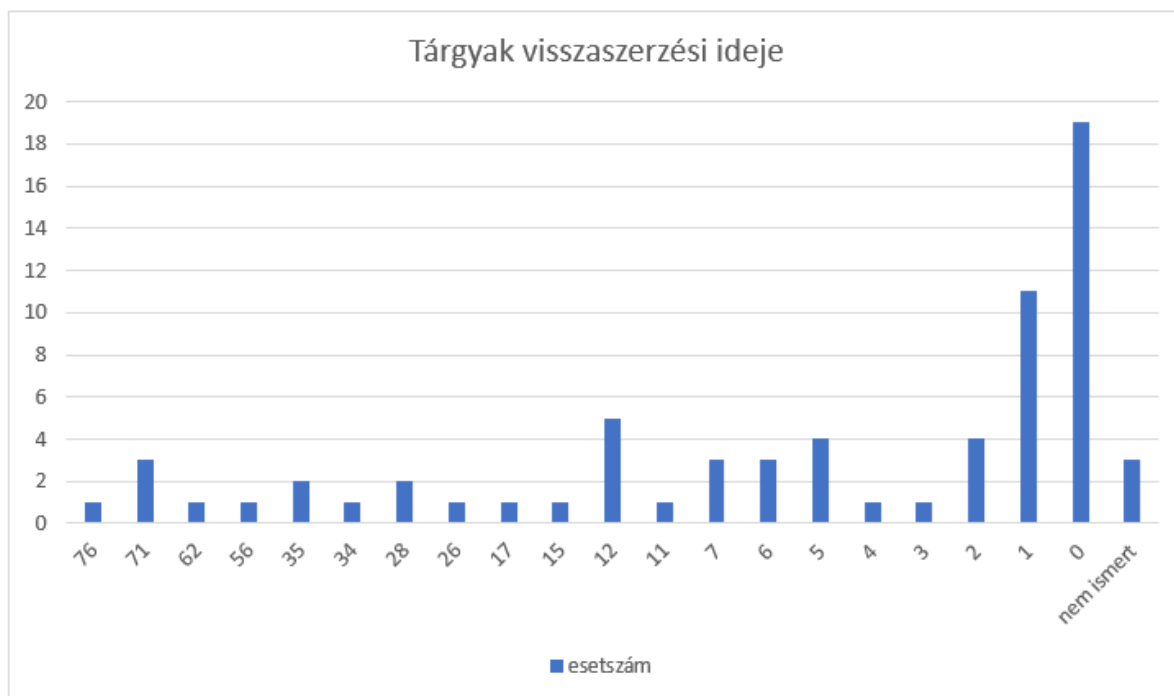
hogy egy esetben találtak lopott grafikai műveket (77. ábra), azonban akkor egyszerre 109 darabot. Az edények 7%-ban fordultak elő, a többi tárgytípus azonban csak 1-2 %-os aránnyal. Az elemzések és leírások során kirajzolódott, hogy a magyar lopott leletegyütteseket együtt is próbálták értékesíteni, mert pár tárgy kivételével egyszerre kerültek elő a nyomozás során.

78. ábra: Az EMT restitúciós eredményei tárgytípusokra bontva (2004-2021)
 Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján.
https://oroksegvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf

A tárgytípusok után elemzést végeztem a lopások és a tárgytípusok visszaszerzési ideje között (79. ábra). Az előkerülést követően 0-2 éven belül visszakerültek a műtárgyak a jogos tulajdonosukhoz, így az ügyeket lezárta a nyomozóhatóság. Ez az a pont, amit számításba vettem az ábra készítésénél. Az ügyek vizsgálata során, az előkerülést követően leggyakrabban egy éven belül le is zárták az eseteket. A 79. ábra elemzéséhez visszatérve meg kell említeni, hogy a II. világháború végén kimenekített magyar tárgyak visszaszerzési ideje az, amely a 76, illetve 71 évet mutat. A táblázat esetszámokat mutat, nem a tárgyak valós darabszámát, továbbá a visszaszerzés minden esetben 2004 és 2021 közé esik. A legtöbb esetben (19 db) egy éven belül megtörtént a tárgyak visszaszerzése, amelynek okait a

70. ábrán elemzem. A nem ismert kategóriába olyan esetek kerültek, ahol a lopás éve nem tisztázott, így nem volt lehetőségem a visszaszerzési időt kiszámolni. Az visszaszerzési idő és a tárgy típusok között nem találtam összefüggést.

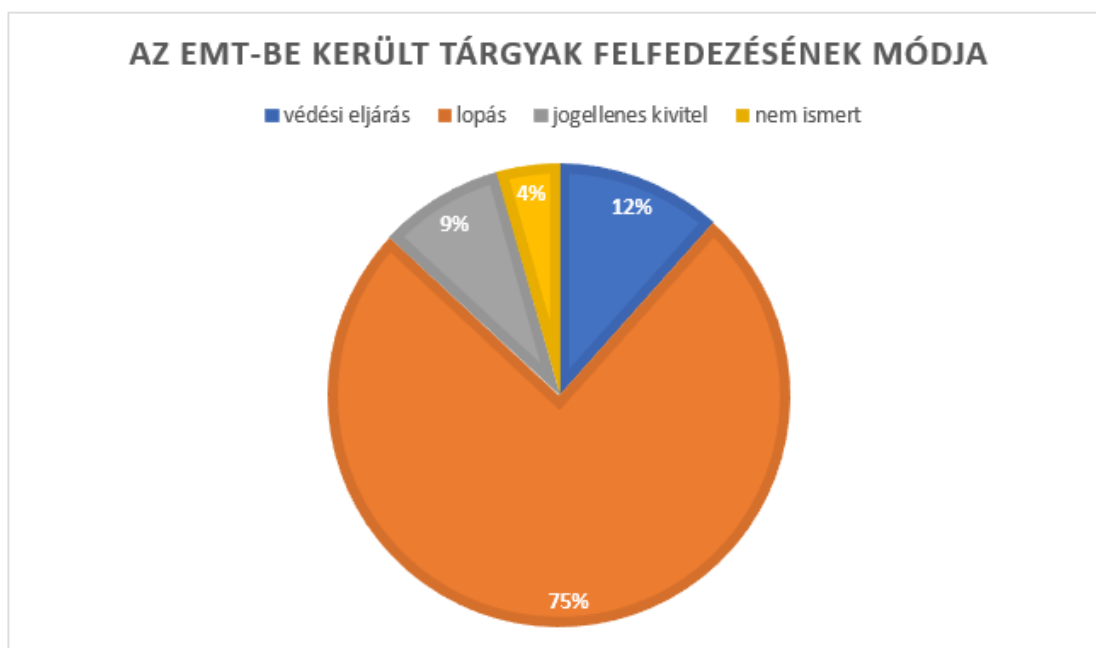

79. ábra: Tárgyak visszaszerzési ideje (2004-2021)
 Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján.
https://oroksegvdelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf

A Minisztérium Műtárgyfelügyeleti osztálya kezeli az EMT adatbázist. Nyomozási hatáskörrel nem rendelkezik, továbbá a bejelentett lopásokról is legtöbb esetben csupán a rendőrségen keresztül szereznek tudomást. A tárgyak felfedezésének módjait is vizsgáltam (80. ábra), miszerint az EMT-be került tárgyak 75 százaléka lopásból ered. Ezekben az esetekben a következő szöveggel került a tárgy a rendszerbe: „lopást követően rendőrségi adatok alapján nyilvántartásba vette a Műtárgyfelügyeleti Iroda”.⁶²⁶ Így célszerűnek és indokoltnak tartom, hogy a rendőrség kezébe (főként az NNI Műkincsvédelmi Alosztályának) kerüljön az adatbázis lopott tárgyakra vonatkozó szerkesztési lehetősége. Az EMT-be a tárgyak 12%-a került védelmi eljárás következtében. Ezekben az esetekben főként szakértői segítséget nyújtott a Műtárgyfelügyeleti Iroda a nyomozóhatóságok számára. Ilyen esetekben a következő mondattal jelezték a beszámolóban a tárgyakat: „A tárgyak rendőrségi lefoglalása után a Műtárgyfelügyelet védelmi eljárás alá vonta az alkotásokat, biztosítva ezzel

⁶²⁶ URL 43.

többek között a rendőrségi nyomozás során kiemelt helyzetüket is.”⁶²⁷ A válogatott listán fellelhető tárgyak 9 százaléka került be az EMT-be jogellenes kivitel következtében vagy kiviteli engedélyeknél, amelyek megadása előtt az adatbázisban felfedezték, hogy lopott a tárgy. Az iroda továbbá közvetítői szerepet is ellát a jelenlegi tulajdonos és az eredeti birtokos között. „1949-1980 közötti 99 tervrajzot és iratot 2012. októberében kezdett vizsgálni a Műtárgyfelügyeleti Iroda, amikor dokumentációval nyilvántartásba vette a tárgyegyüttest. A nyomozás során kirajzolódott, hogy a tárgyak csak jogellenes úton kerülhettek külföldre. 2013. tavaszán lezárták az ügyet, amikor láthatóvá vált a jogi úton való visszaszerzés lehetetlensége. A Műtárgyfelületi Iroda a szokásos közigazgatási eljárás következtében a lopott műtárgyakat tartalmazó adatbázisba listázta a kulturális javakat. Az iratok tulajdonosa és a dokumentumokat visszaszerezni kívánó vasúttársaság között a Műtárgyfelügyeleti Iroda közvetített, amely eredményeként a megegyezett összeg után 2015. szeptemberében visszakerültek a dokumentumok a jogos tulajdonosukhoz”.⁶²⁸ Az esetek elenyésző, csupán 4 százalékánál nem derül ki pontosan, hogy milyen módon került a Műtárgyfelügyeleti Iroda tudomására, illetve az adatbázisba az adott tárgy.

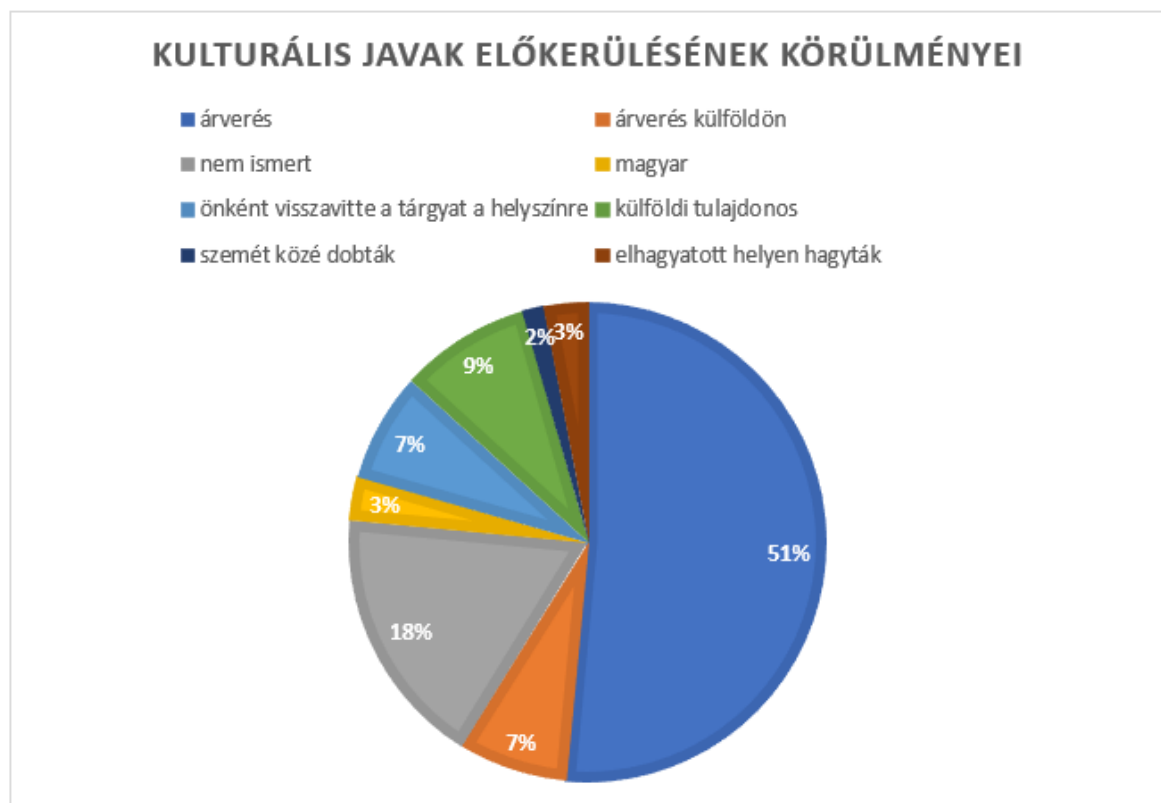

80. ábra: Az EMT-be került tárgyak felfedezésének módja
 Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján.
https://oroksegvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf

⁶²⁷ u.o.

⁶²⁸ Restitúciós eredményeink- válogatás a hivatali Műtárgyfelügyelet közreműködésével 2004 óta visszaszerzett kulturális javak közül. 5. URL 44.

A kulturális javak előkerülési körülményeinek vizsgálata során 8 kategóriát hoztam létre (81. ábra). A lopott műtárgyak 51 százaléka magyar árverés következtében került azonosításra. Az árverés kategória alatt aukciósházak és galériák eladási katalógusai szerepelnek, továbbá a bolhapiacra történő árusítás. A Műtárgyfelügyeleti Hatósági Főosztály rendszeresen körlevélben értesíti a galériákat és az aukciósházakat, így az itt található lopott tárgyak értékesítése gyorsan megkezdődik, hiszen a katalógusokkal össze tudják vetni mind a galériatulajdonosok, mind a műtárgyfelügyeleti iroda a képeket. A 68. ábrán található kategóriák során az egy éven belül előkerült műtárgyak egyik oka ezen körlevelek létezése. A másik magyarázat összefüggésben lehet ezzel, ugyanis néhány esetben az elkövető visszaviszi a tárgyat az eredeti helyükre (7%), szemét közé dobták (1%) vagy egy elhagyatott helyen hagyták (3%) a kulturális javakat. Valószínűnek tartom, hogy ilyen esetekben nem tudták értékesíteni a tárgyat, így próbáltak minél előbb megszabadulni tőlük. 18 százalékban nem derült ki pontosan, hogy milyen módon került elő a tárgy. 3 százalékban található a „magyar” kategória, ahol hazai magángyűjtők és magyar szervezett bűnözői csoportok találhatóak. A hazai kategóriák mellett külföldön is találtak tárgyat: 9 százalékban külföldi tulajdonosoknál és 7 százalékban határon túli árveréseken.

81. ábra: Kulturális javak előkerülésének következményei

Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján.
https://oroksegyvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf

A külföldi értékesítések helyszíneit vettem górcső alá (82 ábra). Az esetek 45 százalékában nem derült fény arra, hogy hol történt, Ausztria és Németország 18-18 százalékban jelenik meg, míg Szlovákia és Anglia 9-9 százalékban. Az előkerülések alapján európai célpontok figyelhetőek meg, főként szomszéd és német anyanyelvi területekről. Az angliai eset egy londoni aukciósház árverésén történt, ahol a katalógus alapján azonosított hazánkban az értékesítésre szánt műtárgyat. Vallási tárgyak (mellkereszt, kupa), sisak, festmények és könyvek/dokumentumok is előfordultak a külföldi értékesítések során. Általában a festmények egyedül, míg a többi tárgykategória leletegyüttesként fordult elő a határon túl.

82. ábra: Magyar kulturális javak külföldi értékesítésének helyszínei
Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján.
https://oroksegyvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf

4.6. A fejezet összefoglalása, következtetések

A fejezethez tartozó kutatási kérdés a következő volt: Milyen hatékonysággal valósul meg a kulturális javak védelme Magyarországon, különös tekintettel az alkalmazott eszközökre és módszerekre? A műtárgyvédelemben részt vevő szereplők között szerepel a

rendőrség, amelyen belül a Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztályának munkássága emelkedik ki. Mellettük részt vesz még a NEBEK, azon belül is az Europol és az Interpol magyar irodája, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, valamint a Műtárgyfelügyeleti Hatósági Főosztály. A BSR alapján 2012 és 2016 közötti (61. ábra) kulturális javak ellen elkövetett bűncselekményeket vizsgálva a QGIS segítségével térképet készítettem, ahol kirajzolódott, hogy az illegális műtárgykereskedelmet megvalósító bűncselekmények (lopás, orgazdaság, védett kulturális javakkal visszaélés, költségvetési csalás és sikkasztás) Budapesten emelkednek ki a legmagasabb esetszámokkal, továbbá az északkelet- délnyugati sávban több bűncselekmény történt, mint az ország többi területén. Kármán Gabriella tanulmányában az ENYÜBS 2012 és 2016 közötti eseteket (132 db) elemezte, amelyből kiderül, hogy az ügyek 83 százalékánál lopás történt, amelyből 32% irányult kifejezetten kulturális javakra és 51 százaléka pedig olyan eseteket takar, ahol csupán értéktárgyat kívántak eltulajdonítani.

Bár a BSR adatainak elemzése a magyar illegális műtárgykereskedelem feltárásának alapjaihoz jó kiindulópont, azonban teljes egészében nem fedi le azt. A kiterjedtebb elemzéshez az Interpol WOA adatbázisából kigyűjtött adatait használtam, ahol a lopott tárgyakat térinformatika alkalmazásával vizsgáltam. A 944 esetből 802 darab magántulajdonú ingatlanból történő lopást takar, mely 85%-a az összes műtárgylopásnak. A legtöbb városban fellelhetőek a templomok, mint kulturális javak lopásának forrása, melyek a térképen (68. ábra) leginkább északon és délen a határ közelében fordultak elő. Északnyugaton és északkeleten a múzeumokból történő lopások szintén jelen vannak. Képzőművészeti tárgyak 746 alkalommal kerültek eltulajdonításra Budapesten és környékén, valamint az északnyugati országrészben (72. ábra). A lopott tárgyak méretét tekintve (74-75. ábra) megfigyelhető egy tendencia, miszerint a kisebb műtárgyakat nagyobb arányban tulajdonították el. A lopott kulturális javak eltulajdonításának tudatosságánál figyelembe vettem, hogy a műtárgyak tartalmaztak-e bármiféle szignót vagy feliratot, amely segítheti az elkövetőknek a tárgyak azonosítását és az értékének felmérését. Azonban 658 esetben semmiféle feliratot nem tartalmazott a tárgy, így csupán 286 ügynél lehetett az elkövetők számára segítség a szöveg a kulturális javakon.

Ennek fényében, a hipotézist, miszerint *„Megállapíthatóak azok a műtárgytípusok, amelyek a legkelendőbbek a kulturális javak illegális kereskedelme során, így ajánlásokat tehetünk a konkrét tárgytípusok koncentrált védelmére. Az olaszországi és magyar tárgytípusok megoszlására következtethetünk az európai lopott műtárgytípusok arányaiból.”* hamisnak vélem magyar vonatkozásban (73. ábra) is, így elvetem. A tárgykategóriákat (83. ábra) az

Interpol Európára (33. ábra), illetve Olaszországra vonatkozó (38. ábra ID- Art, 32. ábra Leonardo adatbázis) statisztikákat összevetve eltérés mutatkozott. Míg a magyar adatoknál (73. ábra) a képzőművészeti alkotások emelkednek ki (79%), addig az európai tárgytípusoknál csupán 13%, az olaszoknál pedig 45% a Leonardo és 58% az ID- Art alapján. Amíg az európai Interpol statisztika alapján a numizmatikai tárgyak (35%) találhatóak a legnagyobb számban a lopott tárgyak között, addig Magyarország egyetlen numizmatikai tárgyát a régészeti leletek közé soroltam, hiszen ebbe a korszakba tartozó lelet. Olaszországban a Leonardo adatbázisban 2% és az Interpol adatai között 1% numizmatikai lelet található. Egyéb és könyv 7-7%, 4% vallási tárgy és 3% szobor fedezhető fel a magyar adatok között. Ezzel párhuzamosan az európai adatokban 15% egyéb, 14% régészet, 13% könyv, 6% vallási tárgy, 4% szobor és a paleontológiai leletek elenyésző számban fordulnak elő. Az olasz adatok alapján (Leonardo) 26% egyéb 14% szobor, 8% vallási tárgy, 4 % könyv, 2% numizmatika és 1 % régészet; (Interpol) 14% egyéb, 13% szobor, 10% vallási tárgy, 4% könyv és 1% numizmatikai tárgy található az adatbázisokban. A magyar és olasz diagramokon a képzőművészeti tárgyak rendelkeznek a legnagyobb számmal, míg az európai adatokból ez a kategória csupán a középmezőnyben helyezkedik el. A magyar 3% és az európai 4% szobor aránya van összefüggésben, mely Olaszországban magasabb (14-13%). Összességében a három kategóriánál nem található azonosság, csupán 1-1 térség kategóriája van összhangban, azonban ez a harmadik esetében már eltérést mutat.

	európai statisztika (Interpol adatai alapján) %	magyar statisztika (Interpol adatai alapján) %	olasz statisztika (Interpol adatai alapján) %	olasz statisztika (Leonardo adatai alapján) %
szobor	4	3	13	14
könyv	13	7	4	4
vallási tárgy	6	4	10	8
képzőművészet	13	79	58	45
régészet	14	0	0	1
numizmatikai tárgy	35	0	1	2
paleontológia	0	-	-	-
egyéb	15	7	14	26

83. ábra: A kulturális javak tárgytípusainak aránya európai, magyar és olasz adatokra bontva
 Forrás: Saját szerkesztés (32,33,38 és 73. ábra, valamint azok adatai alapján)

A 3. kutatási kérdés megválaszolására visszatérve meg kell jegyezni, hogy a statisztikai adatok mellett felmerül a szakemberek hiánya a területen, a kevés szakirodalom és

a sajtóvisszhang. A Műtárgyfelügyelet által közzétett házileltár minta is bővítésre szorul, melynek online verzióját létrehozva, az Object- ID-hez hasonló rendszer megalkotása lenne célszerű. Magyarország az Europol adatai alapján (64. ábra) beleesik a régészeti és képzőművészeti forrásországok közé, továbbá tranzitország is, ami miatt az államhatár védelme megerősítésre és reformra is szorul. Ez is indokolja a megfelelő adatbázis kiépítésének szükségességét, amelyet a rendőrség kezel. Ez azért is nagyon fontos, mert Magyarországon a határszakaszon használatos SIS nem tartalmaz műtárgy adatokat és az NNI Műkincsvédelmi Alosztálya kezében sem található a Leonardohoz hasonló adatbázis. Az olasz modell alapján létrehozott EMT használata során, -amit a Miniszterelnökség Műtárgyfelügyeleti Hatósági Főosztály kezel-, amelynél a szöveges keresés lehetősége kis túlzással „szinte lehetetlen” a bevitt leírások sokszínűsége miatt (például a festmények kategória alatt előfordul berendezési tárgy, művészeti alkotás, használati tárgy stb. kulcsszó, amik alapján az összes festmény adatait összegyűjteni bonyolult). Nem tartalmaz legördülő menüt az alkalmazás, ami alapján könnyebb lenne a szűrés, továbbá regisztrációhoz kötött a képes összehasonlítás lehetősége. Itt a rendszer az első 100 tárgyat választja ki, amely legjobban „egyezik a tárggyal”, majd 12-t ebből kiválasztva képpel és leírással ellátott táblázatot állít elő. Az EMT nem csupán a lopott műtárgyakat tartalmazza, hanem a védett és előkerült darabokat is. A lopott műtárgyak magyarországi helyzetéről úgy kaphatunk minél teljesebb képet, hogy az eltulajdonítás mellett az előkerült kulturális javakat is elemezzük, hiszen külön- külön csupán részeredményeket kapunk. A látenciával jelen esetben is számolni kell.

Az adatbázisban történő rögzítés során, illetve az elemzések értelmezésénél lényeges hangsúlyozni az ügyek és a tárgyak számának különbségét. A restitúciós eljárások alapján készítettem eset és darabszám alapján is elemzéseket (77-78. ábra). A 69 eset kapcsán 691 tárgyat vizsgáltam. A 69 esetnél 57 százalékban emelkednek ki a festmények, amíg a közel hétszáz műtárgynál már a könyvek és dokumentumok 52 százalékban. Az elemzések közötti különbségek jól láthatóak, amiket a nemzetközi vizsgálatokon is megfigyelhetünk egy-egy kiemelkedő értéknél. Itt is mérvadó az olasz fejezet végén megfogalmazott eredmény, miszerint a numizmatikai tárgyak és a könyvek/ dokumentumok leletegyüttesekben fordulnak elő, amelynek köszönhetően ezen tárgytípusok kiemelkedően magas számokat produkálhatnak időszakosan, azonban hosszútávon nem jellemző ez a szint. Az előkerült magyar leletegyüttesek érdekessége, hogy nem csupán együtt lopták el őket, de egy-két kivételtől eltekintve közösen is kerültek elő.

A visszaszerzési idő a válogatott lista alapján legtöbb (19) esetben egy éven belülre tehető (79. ábra), amelynek oka az aukciósházak és galériák szoros együttműködése is lehet a Műtárgyfelügyeleti irodával. A lopott műtárgyakról körlevelet küldenek az aukciósházaknak és galériáknak, ami alapján könnyen azonosíthatják a tulajdonosok az eladásra kínált tárgyaikat. Ezzel is magyarázható, hogy az elkövetők (7 százaléka) visszaviszi a műtárgyakat az eredeti helyükre, de az is előfordult, hogy szemét közé dobták (1%) vagy elhagyatott területen hagyták (3%) a kulturális javakat. Ezekben az esetekben valószínűleg nem tudták értékesíteni a kulturális javakat. A 19 darab egy éven belüli felderítés a legmagasabb érték a statisztikában, azonban, ha megfigyeljük a 2004 és 2008 közötti lopásokat (76. ábra), akkor megállapítható, hogy 933 lopás történt az öt év alatt. A 2004 és 2021 közötti előkerült tárgyak csupán 69 esetben fordultak elő, így még minimum 864 eset tárgyai keringenek a világon (amikről tudunk az adatbázis alapján, amely 2004-től tartja számon a lopásokat), amik minimum 5256 kulturális javak körébe tartozó műtárgyat jelentenek.

5. Összegzés: A kutatás eredményei

5.1. A kutatás eredményei

5.1.1. A kulturális javak fogalmi tisztázása

A kulturális javak körébe tartozó tárgyak meghatározása elengedhetetlen a műtárgyvédelemhez, legyen szó jogszabályok megalkotásához vagy adatbázis létrehozásához. A magyar 2001. évi LXIX. törvényben leírtak szerint a „*Kulturális javak*: az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei és egyéb bizonyítékai – az ingatlanok kivételével -, valamint a művészeti alkotások.”⁶²⁹ A legkorábbi kulturális javak a felső paleolitikumban jöttek létre, ahol már kisplasztikai ábrázolások és barlangrajzok is megjelentek.⁶³⁰ Ezen leletek egyértelműen szerves részét képezik a kulturális javak kategóriájának, azonban ahogy Raymond Williams vélekedik a kulcsszó- módszerről: a kultúra fogalmának meghatározása mindig az adott kor politikai, gazdasági és szociális helyzetétől függ.⁶³¹ A kultúra kereteinek meghatározásával közelebb kerülhetünk a kulturális javak fogalmához. William McGrew antropológiai és régészeti szempontból egyedülálló észrevételeket tett a csimpánzok eszközhasználatának megfigyelése közben, ugyanis a majmok által kreált tárgyak kísértetiesen hasonlítanak az ősember által használt eszközökhöz, amik szintén a műtárgyak kategóriájába sorolhatóak.⁶³² Felmerül a kérdés, hogy ha nem ember alkotja a tárgyat akkor is illeszthetjük a műtárgykategória soraiba? Több eset is felmerült, amikor fogságban tartott állatok festenek (például elefántok vagy csimpánzok), amiket később értékesítenek a piacon. Congo csimpánz művei kiállításra kerültek a Mayor Gallerybe, valamint 3 festménye körülbelül 8,5 millió forintért kelt el. A műtárgypiacon így bizonyíthatóan van kereslete ezeknek az alkotásoknak, azonban két kérdés is megfogalmazódik az eset kapcsán. 1) Minden állat és ember által alkotott tárgy is kulturális javak körébe tartozik? A válasz természetesen nem. Itt különbséget kell tennünk a csimpánzok alkotta használati tárgyaktól és a fogságban betanított folyamatoktól. Ez kapcsolódik a második kérdéshez, miszerint mennyire etikus az állatok fogságban tartása és festésre tanítása? Hol húzódik meg a határ? A jogszabályi módosításokba mindenképpen

⁶²⁹ A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 7. § 10. bekezdés.

⁶³⁰ T. Biró, 2003, 77.

⁶³¹ Williams, 1960, XV.

⁶³² McGrew: 2005, 297.

megjeleníteném az ember, természet, illetve az állati élővilág alkotta kategóriákat, valamint a technológia segítségével és az által alkotott műtárgyakat. Az állati élővilág alkotta szabályozásoknál kiemelkedően fontosnak tartom az állatvédelemmel kapcsolatos határok szigorú keretbe foglalását és a természetes élőhelyükön történő, betanítás és idomítás nélkül alkotott eszközök és tárgyak hangsúlyozását. A technológiai fejlesztésekre térve, míg kezdetben a fénykép létrejötte is megkérdőjelezte a kulturális javak fogalmát (nem emberi kéz, hanem tárgy alkotta folyamat hozza létre), manapság elterjedt a fénykép, videó és audió egyaránt, mint kulturális javak kategória. 140 millió forintért kelt el egy aukción olyan alkotás, amelyet algoritmus készített, így az állatok alkotta tárgyak mellett a technológiai vívmányok (mint a gépi tanulás) által készített műtárgyak piaci kereslete is megjelent. A kulcsszó- módszer alapján a fent említett, új piaci ágak megjelenésének figyelembevételével elengedhetetlen lenne a kulturális javak fogalmának nemzetközi és nemzeti szabályozóit frissíteni. A kulturális javak pontosabb nemzetközi definíciója elősegíthetné az illegális műtárgykereskedelem elleni küzdelemben történő fellépést, többek között a lopott tárgyakat tartalmazó adatbázis kezelés által, ahol a megfelelő tárgyak kerülnének pontosabb rögzítésre.

Az illegális műtárgykereskedelemtől 1938 és 2010 között elvétve jelent meg nemzetközileg indexált tanulmány, majd végül az írások száma 2015 -ben tetőzött (3. ábra) a keleti háborúzásoknak köszönhetően. A fegyveres konfliktusok magukkal vonták a jogszabályi problémák és az egyezmények témáinak feldolgozását. Az idők során az illegális műtárgykereskedelem kapcsán általános témák feldolgozásától indulnak ki, majd átváltozott a saját országuk tanulmányozására, amely végül a kifelé tekintést eredményezte, ahol már egymást vizsgálták az országok. Végül egy kisebb részterület elemzésére térnek át a nemzetközi szakirodalomban. A „befelé néző” országok közé sorolhatjuk Svédországot, Angliát, Új- Zélandot, Ausztriát (5. ábra), míg a „kifelé tekintés” célpontjai Vietnám, Afrika, Irak, Szíria és Afganisztán.

5.1.2. Az illegális műtárgykereskedelem fogalmi tisztázása

A kultúra és a kulturális javak definíciója után említést kell tenni az illegális műtárgykereskedelem meghatározásáról is, ugyanis sokszor evidenciaként hivatkoznak erre a kifejezésre. Az adatbázisok és elemzések során illegális műtárgykereskedelem tárgycsoporttal nem találkozunk, csupán olyan bűncselekményekkel, szabálysértésekkel és jogellenes magatartásokkal, amelyek köthetőek ehhez a tevékenységhez. Az UNESCO, az UNIDROTIT egyezmény, a 2021. évi CXXV. törvény (amely a 2017. május 19-én Nikozában aláírt Európa

Tanács kulturális örökséggel kapcsolatos bűncselekményekről szóló egyezményt iktatta törvénybe) alapján, valamint Kármán Gabriella és a „Nordic Research” tanulmányait figyelembe véve képet kaphatunk az illegális műtárgykereskedelem jogi megközelítéséről a bűncselekménytípusok által.

Véleményem szerint, az illegális műtárgykereskedelem a kulturális javak értéke ellen elkövetett jogellenes magatartással jön létre, amely csorbítja a nemzeti és nemzetközi kultúrát egyaránt. Két fő tevékenység határozza meg: a műtárgyak eltulajdonítása és ezek jogtalan átruházása.⁶³³ Az elkövetők motivációja a haszonszerzés, ehhez pedig különböző büntetőjogi anomáliák kapcsolhatóak, mint például az engedély nélküli feltárás és eltávolítás; a lopás és a jogellenes eltulajdonítás egyéb fajtái; az orgazdaság vagy megszerzés; az illegális kivitel és behozatal; a műtárgyokhoz kapcsolódó okmányok hamisítása, az idegen dolog (műtárgy) felett sajátjaként való rendelkezés; a jogtalan átruházás és a védett műtárgy vagy védett gyűjteményhez tartozó tárgy elidegenítése. A bűncselekménytípusok mellett különböző fázisai és folyamatai is felvázolhatóak a kulturális javak illegális kereskedelmének egészen a tárgy eltulajdonításától az értékesítésig, majd a restitúciós eljárások segítségével visszakerülhetnek ezen kulturális javak a jogos tulajdonosokhoz. A szereplők felől is szükséges megközelíteni az illegális műtárgykereskedelem fogalmát, hogy meg tudjuk pontosan határozni kik is vesznek részt ebben az illegális tevékenységben (például állam, sértett, tulajdonos, tolvaj, orgazda, értékesítő, stb).

Az illegális műtárgykereskedelem elleni fellépés eszközeit vizsgálva, a disszertáció során a lopás és a jogtalan kivitel több fejezetben is megjelent. Előbbi leginkább a lopott tárgyakat tartalmazó adatbázisok kapcsán figyelhető meg, mint a: SHERLOC, WOA, ID-Art, Leonardo, iTPC, BSR (egyéb bűncselekményeket is tartalmaz, mint például az orgazdaságot vagy a védett kulturális javakkal történő visszaéléseket) és az EMT. A SHERLOC és az EMT kapcsán felmerült a jogtalan kivitel tényállása is.

Kutatásom során négy kérdést fogalmaztam meg, amelyekre a kutatás során kerestem válaszokat.

- Milyen biztonsági kihívásokat rejt a kulturális javak illegális kereskedelme a 21. században?

⁶³³ Kármán, 2019, 52.

A kihívások jelentős részére a SHERLOC adatbázis elemzése során bukkantam. Az egyik alapvető nehézség az eltérő fogalmi meghatározásokból is adódik, továbbá a nemzetek közötti eltérő jogi, politikai, társadalmi, gazdasági és vallási háttér különbségeiből. A SHERLOC adatbázisban az eljárások és nemzetek különböző jogi esetei kirajzolódtak: a lopott tárgyak értékeitől függetlenül a kiszabott szankciók széles skálája jelenik meg. Volt olyan nemzet, ahol pénzbüntetést szabtak ki, volt börtönbüntetés, figyelmeztetés és jogoktól való megfosztás egyaránt adatott az elkövetőknek. Számos eltérő körülmény játszhat szerepet a büntetések kiszabásánál, mint például elrettentés vagy megtorlás. Az orosz nemzetiségű elkövető kapcsán felmerült, hogy az orosz jogszabályok nem védettségi engedélyhez és évhez, hanem összértékhatárhoz szabják az illegális kereskedelem mivoltát. Ebben az ügyben a svájci elfogatást követően a tárgyaláson nem történt értébecslés, így ennek hiányára és az orosz törvényekre hivatkozva fellebbezést kért a svájci bíróságtól.

A nemzetközi kihívások egyik pontja a pénzmosás, valamint az interneten történő vásárlás és értékesítés lehetősége. Az online lehetőséggel megnyílik a világ előttünk: pár kattintással rendelhetünk a világ másik végéből műtárgyakat, amelyet kérhetünk házhozszállítással, sőt még a fizetés is interneten keresztül zajlik. Ezzel a módszerrel a vásárlás felgyorsulhat, továbbá könnyen elérhetővé válik számos változatos tárgykategória a világ bármely pontjáról. Ez a műtárgypiac biztonságára is számos veszélyt jelent. Az illegális műtárgykereskedelemben szakosodott rendészeti szakemberek száma csekély nemzetközileg, így nincs lehetőségük a számtalan internetes katalógust és értékesítői oldalakat böngészni, azonban a nem speciális rendészeti egységek túlterheltsége miatt szintén nincs személy, aki rendszeresen analizálni tudja és kiszűrni a lopott tárgyak értékesítésének szándékát.

A harmadik kihívási pontként a kulturális javak értékét emelném ki. Csak úgy, mint a fogalmi meghatározásoknál, a politikai, jogi, gazdasági és társadalmi tényezők befolyása itt is felfedezhető. A műtárgyak értékének ingadozása függ a származási korszaktól, szerzőtől, az adott nemzetközi eseményektől és a sajtóvisszhangtól is egyaránt. Ezen változások miatt sem a lopott tárgyak adatbázisai, sem a megtalált tárgyak katalógusai nem tartalmazzak értékhatárt sok esetben, hiszen az eltulajdonítás pillanatában és a megtalálásában (ami akár 30 vagy több évvel később is lehet), nem feltétlenül fognak egyezni az értékhatárok. A Közel- Keleten történő harcok során a videókra rögzített kulturális javak rongálása és megsemmisítése miatt a nemzetközi sajtóvisszhang hatalmas méreteket öltött, ami a szír és palesztin műtárgyak értékét növelte a legális és az illegális piacon egyaránt.

A különböző adatbázisok vizsgálata során a tárgyakhoz társított információk alatt észrevehetőek az eltérő mértékegységek (lopott tárgyaknál fontos információ a műtárgy

mérete), de a korszakhatárok és az időszámítás kezdete is. A jogalkotási és jogalkalmazási különbségek és anomáliák nemzetközi szinten nehézséget jelentenek az illegális műtárgykereskedelem elleni küzdelemben.

Fontosnak tartom, hogy újra említést tegyék a felderítési, azonosítási, nyilvántartási és bizonyítási kérdésekről egyaránt. A rendészeti szervek, valamint a műtárgytulajdonosok által használt adatbázisok a külső azonosítójegyekre fókuszálva, felderítés céljából jöttek létre. Ezek egyszerűbb, tematikusabb és pontosabb meghatározását a tipológia segítségével egy régészeti példán keresztül mutattam be. Ennek alapjait a személyleírás lépései adták, ahol a személy minden pontját különböző morfológiai jegyek szerint csoportosították. A tárgyaknál szintén használható lenne a részletek különböző csoportosítása azonosítás és tipologizálás céljából. Ezt a módszert a műtárgytulajdonosok és a rendészeti szervek is használhatnák házi leltár készítésénél, valamint a lopott tárgyak adatbázisánál egyaránt. A lopott tárgyakat tartalmazó adatbázis mellett szükséges lenne a BeWeB alapján történő digitalizálás, amely megkönnyíteni a rendészeti szervek munkáját. Ehhez azonban nagy mennyiségű műtárgyat lenne szükséges „beszkennelni”, illetve ezek adatait tárolni, amelyhez megfelelő anyagi forrás és informatikai háttértár szükséges. A külső azonosítójegyek alapján történő vizsgálat nem tud 100%-ban pontos eredményt mutatni azonosítás során, így a szakértők műszeres vizsgálatokat is alkalmazhatnak, amik már pontosabb adatokat nyújthatnak az azonosítás során, ehhez egy más jellegű adatbázis létrehozása szükséges.

Végezetül a terrorizmus és a szervezett bűnözés összefonódását kell megemlíteni, ami egy olyan speciális helyzetet teremtett, amely a rendészeti és katonai erők részéről szintén speciális eszközöket igényel.

- Melyek azok a szervezeti megoldások és jó gyakorlatok, amelyek sikeressé tették Olaszországot az illegális műtárgykereskedelem megfékezésében?

Olaszország műtárgyvédelmi modellje egy sokrétűen összetett és komplex rendszert takar. Az illegális műtárgykereskedelem megfékezésében a Carabinieri TPC, a Guardia di Finanza és a Kulturális Minisztérium vesz részt Olaszországban, míg a Vatikánvárosi Állam területén a Kultúra Pápai Tanácsa és az Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici e l'edilizia di culto mérvadóak. A műtárgyvédelmük történetét elemezve kirajzolódott egy tendencia, miszerint nemzetközi szinten az olaszok elsőként tudnak reagálni és lépéseket tenni a műtárgyvédelem fejlesztése érdekében. A speciális rendőrségük is ezt igazolja. A Carabinieri TPC egy évvel azelőtt alakult meg, minthogy az UNESCO 1970-ben ajánlást tett

volna hasonló rendszerek kialakítására. Korukat megelőzve elsőként alkalmazták a MI technológiáját a lopott kulturális javakat tartalmazó adatbázisuk fejlesztéséhez, a Leonardohoz. Az adatbázist a Carabinieri TPC kezeli, de nem csupán nekik van hozzáférésük az adatokhoz, ugyanis a civil lakosság részére is elérhető az adatbázis és az applikáció (iTPC) egyaránt. Ennek a lépésnek az előnye, hogy egy esetleges műtárgy vásárlása esetén a vevő az applikáció használatával szűrni képes a kiszemelt portékát a lopott tárgyak között, így megkönnyítve és meggyorsítva a Carabinieri munkáját.

A műkincsvédelmi részleg sikerességéhez hozzátartozik az oktatás civil és rendészeti szinten, valamint nemzeti és nemzetközi területeken egyaránt. A lakosság érzékenyítése korán megkezdődik, már az általános iskola alatt megtörténik. Ekkor bemutatják a szervezetüket, a műtárgyak és védelmük fontosságát, valamint az applikációt is ismertetik velük. A tömegtájékoztató más formáit is alkalmazzák, mint a kiállításokat Olaszországban és a határaikon túl (37. ábra), továbbá kiadványok jelennek meg a lopott és a felderített tárgyakról. Kiadványaik mellett cikkek is megjelennek a napi, heti és havilapokban egyaránt. Ezek az újságok állami és független példányok, de a Carabinieri TPC rendelkezik saját kiadványokkal is. Ezek között találhatóak az éves jelentéseik, ahol részletes információt kapunk a lopott és felderített tárgyakról évente, továbbá a Carabinieri TPC szervezeti működéséről. Az éves beszámolók alapján a 2018 és 2020 közötti időszak vizsgálatánál kimutatható volt, hogy a pandémia 2020-ban nem hátráltatta a felderítések számát, több hónap statisztikája is megegyezett a korábbi évekével, sőt, a szeptemberi és decemberi adatok túl is szárnyalták a korábbi évek számait. (44. ábra).

Az Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici e l'edilizia di culto által kezelt BeWeB adatbázis digitalizációs adatai alapján megállapítottam, hogy Toscana és Lombardia régiói készítik a legtöbb digitalizált adatot (54. ábra). Az információkat összevettem a lopott tárgyak régióira bontott elemzésével (31. ábra), ahol Toscana és Lombardia tartományok kiemelkedtek lopott tárgyak tekintetében. Tovább vizsgálatok során hasonlóságokat véltem felfedezni a két ábra között: Basilicata, Molise, Sardegna mind a két statisztika alapján a sor végén helyezkedik el, Valle D'Aosta az egyházi régiók csoportjában nem kapott helyett és a lopott tárgyak körében is csekély számot produkált. Az elemzések során arra a következtetésre jutottam, hogy Lombardia és Toscana magas számú digitalizációja a számos lopás miatt következett be, így a BeWeB magas számú adata ezekből a régiókból az eltulajdonítások megelőzése, valamint a nyomozások meggyorsítása érdekében. Megállapítható, hogy a digitalizációra és a házi katalógus készítésre sokkal fogékonyabbak azokon a területeken, ahol a lopások száma is magasabb.

Az olasz és a nemzetközi szervezetekkel egyaránt magas szinten együttműködést tartanak fent. A kulturális javak védelme során mindenki kiveszi a részét, legyen katonai, rendészeti vagy civil szervezet, azonban rendezetten, feladataikat elkülönítve végzik miközben össze is dolgoznak. A Carabinieri TPC munkatársai ezt az együttműködést tartják a sikerük kulcsának.

- Milyen hatékonysággal valósul meg a kulturális javak védelme Magyarországon, különös tekintettel az alkalmazott eszközökre és módszerekre?

A magyar műtárgyvédelemben részt vesz a rendőrség (leginkább a Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztálya), a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, a NEBEK az Interpol és az Europol magyar irodáival, valamint a Műtárgyfelügyeleti Hatósági Főosztály. A magyar rendszer felméréséhez először a Bűnügyi Statisztikai Rendszerhez nyúltam, ami alapján a térinformatika segítségével térben elemeztem a 2012 és 2016 közötti kulturális javakkal kapcsolatos bűncselekményeket (61. ábra). A térképen kiemelkedik Budapest, ahol a legmagasabb esetszámok találhatóak. A további vizsgálatok során egy északkelet-délnyugati sáv rajzolódott ki a magasabb bűncselekményeknek köszönhetően. A műtárgytípusok vizsgálata során (55-60. ábra) nem mutatkozott egyértelmű tendencia, csak úgy, mint Olaszország esetében, így mindkét esetben azt a feltételezést tettem, hogy a műtárgyak lopása során nem történt tudatosság az elkövetők részéről. Ezen megállapításom támasztja alá Kármán Gabriella tanulmánya is, ahol a 2012 és 2016 közötti 132 eset 83 százalékánál történt lopás, amelyből 32 százalék irányult csak kifejezetten a kulturális javak ellen és 51 százaléka ezeknek pedig olyan ügyeket takar, ahol az elkövető csupán egy értéktárgyat kívánt eltulajdonítani.

A BSR adatai alapján történt elemzés alapot nyújt a magyar kulturális javak illegális kereskedelmének feltárásához, azonban a fals adatok tompítják az eredményeket, mint például amikor kulturális javaknak tekintenek olyan tárgyakat, amik nem tartoznak ebbe a kategóriába, illetve fordítva. A realisabb adatok vizsgálatához az Interpol WOA adatbázisát használtam Magyarországra vonatkozóan, amiből szintén térinformatika használatával végeztem elemzéseket. Itt 944 eset volt összesen, amelyből 802 darab magántulajdonból történő lopást takar. Ez 85 százaléka az összes műtárgylopásnak. A lopás helyszíneit városokra bontva elemeztem, amelynél a templomok voltak azok a helyszínek, amelyekből majdnem minden listában szereplő városnál lopás történt (68-69. ábra). A vallási kulturális javak leginkább északon és délen, a határ közelében kerültek eltulajdonításra. A

múzeumokból történő lopásokat északnyugaton és északkeleten lehet megfigyelni. A tárgytypusok között a leggyakrabban. 746 alkalommal eltulajdonított kulturális javak a képzőművészeti tárgyak, amelyek leginkább Budapesten és környékén, valamint az ország északnyugati részén kerültek el eltulajdonításra (72. ábra). Az elemzések során arra is kíváncsi voltam, hogy mennyire tudatosan történnek a lopások műtárgyak kapcsán. Ehhez többek között a műtárgyakon fellelhető írásokat vizsgáltam, amelyek segíthetnek a tárgy értékének meghatározásában. A vizsgálat alapján 658 esetben semmilyen szignót vagy feliratot nem tartalmazott a tárgy, így csupán 286 esetben segíthette az elkövetők számára a tárgy azonosítását a felirat.

A kulturális javak védelmének hatékonysági felmérése mellett említést kell tenni a szakemberek hiányáról a területen, valamint a kevés szakirodalomról és sajtóvisszhangról. A Műtárgyfelügyeleti Iroda által közétett házikatalógus minta bővítésre szorul. Ennek applikációs, vagy online felületű verzióját megalkotva, az Object-ID-hez hasonló, komplexebb házikatalógus minta hozható létre. Bár a rendőrség kezében nincs lopott tárgyak adatbázisa, az olasz modell alapján a Műtárgyfelügyeleti Iroda kezelése alá került az EMT, amely nem csupán lopott tárgyakat, hanem védelem alá eső és előkerült tárgyakat is magában foglalja. Az adatbázisban a szöveges keresés nem megfelelő felépítésű, a bevitt leírások sokszínűsége miatt (például festmények kategóriánál berendezési tárgy, művészeti alkotás, használati tárgy stb kulcsszó) a teljes festmény állomány felderítése az adatbázisban körülményes. A keresés könnyítésére a legördülő menü alkalmazása előnyösebb lenne. A Leonardo alapján a képes összehasonító funkció itt is elérhető, azonban regisztrációhoz kötött a használata. A rendszer a feltöltött képhez leginkább hasonlító 100 tárgyból válogat le 12-t, majd táblázat formájában reprezentálja a kutatónak azokat. A lopott műtárgyak teljes helyzetéről nem elég az adatbázisokat vizsgálni, hiszen a felderített tárgyakat már nem tartalmazzák. Így a pontosabb és átfogóbb kép érdekében az előkerült tárgyak elemzése is elengedhetetlen, bár még ezután is számolni kell a látenciával.

Az adatbázisok elemzése közben nagymértékű kiugrásokat figyeltem meg. Ezek oka az ügyek és a tárgyak rögzítésének variálása. Az értelmezés mellett az adatok rögzítésénél is figyelembe kell venni ezt a szempontot. Az EMT restitúciós ügyeinél 2014 és 2021 között 69 ügyet vizsgáltam (77. ábra), amik leírásában feltűntették, hogy hány másik tárggyal együtt lopták el a feltüntetett tárgyat. Ezen plusz információkkal a tárgyak száma 69-ről 691-re nőtt (78. ábra). A pontos adatbáziskezelés fontosságának szemléltetésére jó összehasonlítás a 77 és 78. ábra. A 69 tárgynál 57 százalékban a festmények emelkednek ki, amíg a 691 tárgy esetében 52 százalékban a könyvek és dokumentumok. Az olasz tárgytypusok vizsgálata

során is figyelemreméltó kiugrásokat produkáltak a könyvek és a numizmatikai leletek, amelynek oka, hogy leletegyüttesekben történik a lopás. A magyar restitúciós ügyek tanulmányozása során azonban kiderült, hogy ezek a tárgyakat legtöbb esetben együtt tulajdonították el és egy- két kivételtől eltekintve együtt is kerültek elő.

A lopott tárgyak visszaszerzési ideje a 19 esetben egy éven belül bekövetkezett (79. ábra), amely a legnagyobb számot produkálta. Ennek oka lehet a galériák és aukciós házak szoros együttműködése a Műtárgyfelügyeleti Irodával, ugyanis a lopott tárgyakról körlevelet küldenek körbe, hogy az eladásra kínált tárgyaikat szűrni tudják. Az előkerült tárgyak 51 százaléka magyar aukciós házból és galériákból került elő katalógus vagy árverés által (81. ábra). Az elkövetők 7 százaléka a tárgyakat eredeti helyükre viszi vissza, 3 százalékuk a szemébe dobta és 1 százalék elhagyatott területen hagyta a műtárgyat. Ebből azt a következtetést lehet levonni, hogy a kulturális javakat nem tudták értékesíteni, így minél előbb megszabadultak tőle. A már említett leggyakoribb előkerülési idő egy éven belül volt 19 esetben, azonban, ha a 2004 és 2008 közötti lopásokat (76. ábra) megvizsgáljuk, akkor megfigyelhetjük, hogy 933 lopás történt ebben az időszakban. A 2004 és 2021 között 69 esetben kerültek elő tárgyak, így még minimum 864 esetből származó lelet kering a világon (amikről tudunk az adatbázis alapján, amely 2004-től tartja számon a lopásokat). A 864 eset minimum 5256 műtárgyat foglal magában a Műtárgyfelügyelet által megosztott válogatott lista alapján.

A kulturális javak adatbázisba kerülésének 75 százaléka eredetű lopásból (80. ábra). A restitúciós ügyek vizsgálata során ilyenkor *„lopást követően rendőrségi adatok alapján nyilvántartásba vette a Műtárgyfelügyeleti Iroda”* szöveg kíséretében kerülnek a tárgyak rögzítésre. Eszerint a tárgyak 75 százaléka a rendőrségen keresztül jut el az EMT-be, mégisincs hozzáférésük és szerkesztési jogosultságuk az adatbázishoz, továbbá a nyomozás is rajtuk keresztül történik. Így az NNI Műkincsvédelmi Alosztályának kezébe helyezném az adatbázis kezelését, továbbá a védési eljárás alá eső tárgyakhoz engedély nélküli teljes hozzáférést kaphassanak.

- Melyek azok a tudományos elméletek és információtechnológiai alkalmazások, amelyek felhasználhatóak a magyar és az egyetemes kulturális javak hatékony védelméhez?

A mai mindennapokban is használatos módszerek alkalmazásával hatékonyabb eszközök kerülhetnek a kezünkbe, amelyek fokozhatják a professzionális megoldásokat. Ilyen

program a háromdimenziós szkennelés, valamint az okostelefonra letölthető applikáció segítségével megelevenedő tárgyak 4D kirajzolása (mint például a 4D smarty card) vagy a hologram és a VR szemüveg. Utóbbinál a lopott tárgyakat tartalmazó adatbázishoz csatlakoztatva, az államhatáron a szakemberek 3 dimenziós verzióban tudják figyelni a beszkennelt tárgyat, míg a képernyő másik oldalán az adatbázisban fellelhető tárgyakat. Találat esetén a tárgyakat egymás mellett forgathatják háromdimenzióban, valamint közelíthetnek is rájuk. A program létrejöttéhez szükség van a MI és a gépi tanulás alkalmazására. Végezetül pedig a személyleírás alapján történő adatbázis kezelését a műtárgyak tipológiájával és anyagismeretével vegyítve létrehozhatunk egy olyan adatbázist, amely nem csupán megkönnyíti a tárgyleírást, de a kulturális javak és azok tipológiai besorolását is elvégzi a rendszer automatikusan akár egy töredék alapján. Ennek részletesebb ismertetése, illetve a kutatási kérdésre adott válaszok hosszabb bemutatása a harmadik hipotézis alatt olvasható.

A kutatási kérdések mellett három hipotézist is megfogalmaztam, amelyek igazolására vagy elvetésére a disszertáció keretein belül végeztem vizsgálatokat.

1) A kulturális javak védelmi problémájának megértése és megoldása mindig az adott korban jelentkező biztonsági kihívások pontos ismeretében, s a kihívások hatékony kezelésével az adott kor társadalmi, tudományos és technikai színvonalának megfelelő komplex problémamegoldásokkal lehetséges. Ezek kritikus eleme a lopott műtárgyak nemzetközileg egységes adatbázisának létrehozása.

A XXI. században az illegális műtárgykereskedelem megfékezése kapcsán számos nehézség merülhet fel, mint például a természeti katasztrófák és fegyveres konfliktusok okozta károk, illetve a műtárgyak azonosítása. Az olaszok a Unite4Heritage-hez való csatlakozással, továbbá a BeWeB katalógus és a Leonardo adatbázis létrehozásával kialakítottak egy olyan gyakorlatot, mely hatékonynak bizonyul a fent említett esetekben.

Az illegális műtárgykereskedelem jelenségeinek és folyamatainak megismerése a források és az adatbázisban rögzített adatok alapján szükséges és lehetséges. Számos tanulmány említi az egységes nemzetközi lopott tárgyakat tartalmazó adatbázis létrehozását, valamint a közös szabályozás megalkotását. Azonban ennek elméleti síkban történő felvázolása közben számos kérdés merült fel, mint például az eltérő kulturális, jogi és nyelvi háttér is. Ezen tényezők megnehezítik az egységes adatbázis alkalmazását, ahol azonos

időszámítással és mértékegységgel lenne szükséges dolgozni. Az adatbázisok elemzése után azonban találtam olyan pontokat, amelyek kiindulópontként szolgálnak az egységes adatbázis elméleti kereteinek felállításához. Bár a Leonardo adatbázis olaszul, a WOA angolul és a SHERLOC adatbázis ügynként eltérő nyelvezettel bír (például arab, angol, francia stb), mégis úgy vélem, hogy az egységes nemzetközi nyelvként az angol képes ilyen nagy, egységes adatbázist lefedni. Ahogy az Interpol irodáinál is működik a rendszer, úgy az adatbáziskezelőknek angol nyelvtudás szükségessége mellett szintén kezelhető lenne az egységes adatbázis. A lopott tárgyak mérete fontos adat, melyet az egyes adatbázisok más-más mértékegységgel jelölnek, mint például az inch vagy a cm. A nemzetközi SI rendszer alkalmazásával jönne létre a központilag használt mértékegység, majd ezek mellett országonként másodmértékegységként megjelenhetne az automatikusan átváltott adott ország által használt mértékegység. A tárgyak keletkezési idejének feltüntetése szintén eltérő módon valósul meg az adatbázisokban. Van, ahol évszám, gyakran század, de történelmi korszakolás is megjelenik az adatbázisokban. A történelmi periódusok megjelölésénél őskor és római kor szerepel leggyakrabban. Az egységes nemzetközi adatbázis szempontjából az évszám és az évszázad kategóriák lennének szükségszerűek. Az évszám ismeretében a század automatikusan kitölthető, azonban fordított esetben már más a helyzet. Az évszázad ismeretéből nem tudunk következtetni az évszámra, így a nem ismert jelző feltüntetése szükséges ilyenkor vagy abban az esetben, ha az alkotót ismerjük, akkor a születésétől haláláig tartó periódust érdemes feltüntetni. Az időszámítás kezdete több országban is eltér, így például Ázsia egyes részein és Európában különböző kezdeti pont is lehetséges. Az egységes adatbázis érdekében a nemzetközileg is leginkább elterjedt időszámításunk előtt és után kifejezéseket lenne szükséges alkalmazni, amelyet a mértékegységhez hasonlóan ki lehetne egészíteni az adott ország időszámításának feltüntetésével. A nemzetközileg egységesített adatbázis ezekkel a feltételekkel létre tudna jönni, azonban, ha jogi vonatkozású adatokat is tartalmazna az adatbázis, akkor véleményem szerint a mai szabályozások mellett nem tudna megalakulni. A kulturális javak illegális kereskedelmének jogi szabályozása eltérő nemzetenként, amire a SHERLOC adatbázisban történt elemzések és leírások is tükrözik ezt. A gazdasági, politikai és szociális háttér befolyásolja a nemzet és a műtárgyak közötti viszonyt, így ezek jogi szabályozását is. A lopott tárgyakat tartalmazó adatbázisnak azonban nem szükségképpen eleme a SHERLOC-féle jogi információk gyűjtése, így ennek a kategóriának a mellőzését javaslom az egységes nemzetközi adatbázis tartalmából.

A hipotézist az említett feltételek mellett igaznak vélem.

2) Kutatások alapján megállapíthatóak azok a műtárgytípusok, amelyek a legkelendőbbek a kulturális javak illegális kereskedelme során, ezekre épülhetne a konkrét tárgytípusok koncentráltabb védelme ajánlások megfogalmazása által. Az olaszországi és magyar tárgytípusok megoszlására következtethetünk az európai lopott műtárgytípusok arányaiból.

A hipotézis első felének vizsgálatához Olaszország esetében a Carabinieri TPC jelentéseit vettem alapul, ahol a 2017 és 2020 közötti műtárgylopások tárgytípusait elemeztem (34-37. ábra). Az elemzések során eltérő arányok rajzolódnak ki minden évben: a könyv kategória 2017-ben 23, 2018-ban 33, 2019-ben 3, majd 2020-ban újra 33 százalékban jelenik meg az ábrákon. A legnagyobb variációt talán a numizmatikai leletek adják: 2017-ben 3, 2018-ban 11, 2019-ben 69 és 2020-ban 10 százalékot tettek ki. A képzőművészeti tárgyak 2017-ben (22%) és 2018-ban (25%) sokkal nagyobb értékben lettek eltulajdonítva, mint 2019-ben (9%) vagy 2020-ban (10%).

Az adatok kiértékelése után megállapítható, hogy nem fedezhető fel egyértelmű tendencia a lopott tárgytípusok körében az éves arányok változása miatt, így véleményem szerint a piac nem rendelkezik egy állandó olaszországi típuskörrel, amelyet később akár a fekete piacon is értékesíthetnek.

Magyar vonatkozásban 2012 és 2014 között (50-56. ábra) elemeztem a BSR adatbázisban fellelhető kulturális javakra vonatkozó bűncselekmények tárgytípusait megyékként. A bűncselekmények között szerepelt lopás, orgazdaság, védett kulturális javakkal való visszaélés, költségvetési csalás és sikkasztás, így az olaszországi vizsgálatokkal szemben, magyar vonatkozásban szélesebb spektrumban vizsgáltam a műtárgyakra elkövetett bűncselekményeket. Az elemzések során az olasz vizsgálatokhoz hasonlóan itt sem fedezhető fel tendencia, egyedül a „bútor” tárgycsoportja emelkedett ki minden évben, azonban ezt sem tekinthetjük legfőbb „célpontnak”, hiszen Kármán Gabriella szintén ebben a 2012 és 2014 közötti intervallumban a jogerős ügydöntő határozattal befejezett ügyek részleteit vizsgálta bűnügyi iratok alapján, amikben már a festmények száma emelkedett ki.

A hipotézis második felének a vizsgálatához az Interpol adatbázisát használtam, majd a tárgykategóriák kialakítását összehangoltam mind a három esetben. Az adatokat Európa (33. ábra), Olaszország (38. ábra Interpol, 32. ábra Leonardo adatbázis) és Magyarország (73. ábra) hármására elemeztem (83. ábra). Az olasz tárgytípusok ábrái kiegészítését a Leonardóban fellelhető adatok alapján végeztem el, így az olasz értékeknél kétféle információt is feltüntetek. Ennek szükségességét abban láttam, hogy bár az Interpol

információi alapján készültek az elemzések és a WOA összeköttetésben is van a Leonardoval, mégis az Interpol csupán 7309 darab tárgyat jegyzett Olaszországra vonatkozóan, míg a Carabinieri TPC adatbázisában 17.787 darab műtárgy figyelhető meg. Az olaszok nagymértékű adathalmazát így szükségszerűnek láttam külön is vizsgálat alá vetni.

A magyar adatok közötti legmagasabb értéket a képzőművészeti alkotások adják (79%), ami az európai adatok csupán 13 százaléka, az olasz Leonardóban 45% és az Interpol adatbázisában 58%-ban található meg. Európában a numizmatikai tárgyak kerültek legnagyobb számban eltulajdonításra (35 százalék), Magyarországon azonban a lopott tárgyakat tartalmazó Interpol adatbázisban 1 darab érme volt, ami római kori mivolta okán a régészeti leletek közé lett sorolva. A Leonardo adatbázisban csupán 2 százaléka volt a lopott kulturális javaknak numizmatikai lelet, míg az Interpol adatai között csupán 1 százalékot adott ki ez a szám. Az egyéb kategória Magyarországon 7 százalékot, az olaszoknál 26 százalékot (Leonardo) és 14 százalékot (Interpol), az európai adatoknál 15 százalékot tesz ki. A könyvek Magyarországon az egyéb kategóriához hasonlóan 7 százalékban fordulnak elő, Európában 13 százalékban és Olaszországban 4 (Leonardo)- 4 (Interpol) százalékban. Magyar viszonylatban továbbá 4 százalék vallási tárgy és 3 százalék szobor került eltulajdonításra, továbbá kis számban régészeti lelet. Ezzel párhuzamosan Európában 14 százalék régészet, 6% vallási tárgy, 4 százalék szobor, valamint elenyésző számban paleontológiai leletek fordulnak elő. Az olasz adatoknál a Leonardo adatbázisban 14 % szobor, 8 % vallási tárgy és 1 % régészeti lelet található. Az Interpol adatbázisában körülbelül megegyeznek ezek a százalékok: 13 százalék szobor és 10 százalék vallási tárgy fedezhető fel az adatbázisban.

Az olasz és magyar statisztikákban a képzőművészeti tárgyak kerültek legnagyobb számban eltulajdonításra, míg az európai adatok között ez a tárgykategória csupán a középmezőnyben helyezkedik el. Hasonlóságot az európai (4%) és a magyar (3%) szobor arányok mutatnak, azonban Olaszországban már 14% és 13 százalékban kerültek eltulajdonításra. Egyszerre a három kategóriánál nincs egyezés, csupán 1-1 térségnél egyidejűleg.

A hipotézist a fenti elemzések alapján hamisnak vélem, így elvetem.

3) A korszerű információtechnológiai alkalmazások Magyarországon is megteremtik a lehetőségét olyan adatbázis és eszköz létrehozásának, amely a kulturális javak védelmének minden releváns területén alkalmazható. Súlyponti területnek tekinthető a nemzeti örökségvédelem hatékonyságának fejlesztése és a határon átnyúló illegális műkincskereskedelem elleni fellépés.

A jelenleg is használt lopott kulturális javakat tartalmazó adatbázisok közül az olasz Leonardo emelkedik ki, amelyik kép képpel való összehasonlítást is képes végezni. Az olasz modell előnyét már nemzetközi szinten is felismerték, így az Interpol is a segítségüket kérte. Végül a Psyche Projekt keretén belül létrehozták az olasz modell alapján a WOA új formációját, így a szöveges keresés mellett a MI felhasználásával képesek képeket összehasonlítani. Ennek a lépésnek előnye a gyorsabb és pontosabb szűrés, azonban itt is felmerülnek még problémák. A nagyméretű festmények könnyebb szállítása és eladása céljából felszabdadják az alkotásokat a képeket, majd néhány esetben kisebb módosításokat végeznek a festményeken. Ezután az adatbázis algoritmus nem feltétlenül képes a változtatásokkal ellátott festményt azonosítani, így egy manapság is használt alkalmazás, a Google Arts & Culture egy újdonságát emelném át a találatok pontosabb szűrése érdekében. Ennél az alkalmazásnál lehetőség nyílik fényképet készíteni magunkról, majd az adatbázisba feltöltve több ezer festmény közül százalékos meghatározással mutatja be azokat a művészeti alanyokat, akikre leginkább hasonlítunk a vásznan. A százalékos meghatározás fontosságát így elengedhetetlennek tartom a lopott kulturális javakkal kapcsolatban is alkalmazni, hogy a módosított műtárgyakat nagyobb valószínűséggel azonosítsuk be. A program felismerését szintén nehezíti, ha az adatbázisban fellelhető fotó másik szögben készült, mint amit feltöltünk. Ez főként szobrok és díszes vázák esetében lehet nehezített eljárás. A probléma megoldása lehet, ha háromdimenziós verzióink van a tárgyról minél jobb minőségben. Ehhez a házi katalógus gyártásánál is törekednünk kell a minél pontosabb dokumentáláshoz. A háromdimenziós hatást legegyszerűbb módon telefonra letölthető alkalmazással végezhetjük (például a Photogrammetry, Capture 3D vagy az Scandy Pro). Ennél a módszernél érdemes megemlíteni, hogy nem minden esetben pontos a mesh háló által meghatározott pontfelhők letapogatása, továbbá az árnyékok és a csúcsfények használatával érik el csupán a háromdimenziós hatást (28. ábra). A fényképezőgép használata már élesebb, részletesebb és pontosabb képet ad a műtárgyról, amely készülhet egy kamerával, amikor a tárgyat minden oldalról ezzel digitalizáljuk, továbbá egyszerre több géppel is, amikor egyszerre készül számos szögből kép. A fényképezőgéppel való dokumentáció során a következőkre érdemes figyelni:

- A megvilágítás során néhány tárgyon, mint a festmény, ékszerek és a fém fényes csillogás jön létre. Ennek kiküszöbölésére port ajánlatos használni, ami csökkenti a vaku és a lámpa tükröződését, továbbá a művelet után könnyedén, roncsolásmentesen eltüntethető a tárgyról. A csillanás eltüntetése azért lényeges, mert a fényképezőgép

színmélységek alapján számítja ki a modell mélységét és csillanás esetén a területet fehér színtartománynak fogja érzékelni.

- A jó megvilágítás eléréséhez érdemes két különböző oldalról megvilágítani a tárgyat. Az egyik vaku softbox legyen. Amennyiben nincs, pauszpapírral tompítsuk a fényt.
- Használjunk derítőt az árnyékok elkerülése érdekében.
- A rekeszidőt állítsuk minél nagyobbra, hogy a tárgy minden pontja éles legyen.
- Ajánlott állványt használni a képek készítéséhez.
- Háttérként használjunk fehér vagy szürke színeket a tárgy kiemeléséhez.

Az elkészült képeket szerkesztőprogramokkal tökéletesíthetjük. Ilyen program a Photoshop vagy a Lightroom.

A fényképezőgép mellett lézerszkennер és CT használatával érhetjük el a legpontosabb képet a kulturális javakról. A CT és MR gépek használatához radiológus szakértelme szükséges és az elkészült felvételeken nem csupán a tárgy felszíne, hanem a belső struktúra is megelevenedik, így lehet a műtárgy keresztmetszetét vizsgálni. A lézerekkel a tárgy méretei is megállapíthatóak.

A tárgyak digitalizációjának ismertetése után fontos az otthoni leltár készítése mellett az állami digitalizációról is szót ejteni. A vatikánvárosi állam katalógusát a 90-es években az Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici e l'edilizia di culto kezdeményezte, illetve a mai napig ők is kezelik azt. Itt az egyházmegyéből küldenek embereket, akik a rendszer elsajátítása után a saját egyházmegyéjében elkezdik az objektumok és leletek digitalizálását. A BeWeB online katalógus teljes állományához az Ufficio Nazionale per i beni culturali ecclesiastici e l'edilizia di culto-nak, a Carabinieri TPC-nek és a Kulturális Minisztériumnak van hozzáférése. Az adatbázisban a templomok digitalizációjánál fel vannak tüntetve a tárgyak pontos elhelyezései, így egy esetleges természeti katasztrófa vagy fegyveres konfliktus esetén rögtön látják, hogy milyen tárgyakat honnan kell kimenekíteni. A tárgyak eltűnésének esetén a műtárgyról készült dokumentáció automatikusan felkerül a Leonardo adatbázisba.

A tárgyleírás szintén megkönnyítheti a műtárgyak megismerését és rögzítését. A disszertáció keretén belül a nemzetközi fejezetben helyet kapott a régészeti korú kerámiák elemzése nyak, test, váll és peremtípusok alapján (24-27. ábra). A módszer kidolgozásához a ma is ismert személyleírás, a tipológiai típusok és a régészet is hozzájárult.

A hipotézist a vizsgálatok alapján igaznak vélem.

5.2. Új tudományos eredmények

1) Több releváns nemzeti és nemzetközi adatbázis adatainak, és konkrét eseteinek összehasonlító elemzése, értékelése során bizonyítottam, hogy az illegális műkincskereskedelem elleni fellépés nemzetközi gyakorlatában több ponton és területen is vannak eltérések, illetve hiányosságok. **Bizonyítottam, hogy ezek korrigálására a modern információtechnológiai eljárásoknak a műtárgyvédelem terén való szakszerű alkalmazása új lehetőségeket nyújt, illetve hatékonyságnövelő tényezőként rendelkezésre áll.**

2) A rendészeti tevékenység során széleskörűen alkalmazott személyleírás és a régészeti ismereteim alapján **kidolgoztam a műtárgyleírás célszerű szempontrendszerét.** Ez alapján lehetségessé válik a műtárgyak pontosabb meghatározása, kategorizálása, szakszerű digitalizációja, összehasonlítása és azonosítása. A rendészeti és műtárgyvédelmi szakemberek egyszerű felületen és átlátható pontok alapján képessé válnak tárgyleírást készíteni, valamint adatokat elemezni és értelmezni műtárgyak tekintetében

3) A harmadik kutatási kérdés alapján **bizonyítottam, hogy** a kulturális javak hatékony rendészeti védelme indokolja az **EMT lopott tárgyakat tartalmazó adatbázisát a rendőrség, azon belül is a Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztályának kezébe helyezni.**

4) A Bűnügyi Statisztikai Rendszer és az Interpol Works of Art adatok feldolgozása eredményeként **meghatároztam a Magyarországon eltulajdonított képzőművészeti tárgyak területi eloszlását,** mely szerint Budapesten és környékén kerültek a képzőművészeti tárgyak legnagyobb számban eltulajdonításra, míg a vallási tárgyak az északi és déli határszakasz mentén. A második hipotézis vizsgálata során, valamint a harmadik kutatási kérdésnél került elemzésre a megállapítás.

5) A második kutatási kérdés vizsgálata során **megállapítottam, hogy Olaszországban a lopásra hajlamosabb régiók fogékonyabbak a kulturális javak digitalizálására is.** Az olaszországi lopott tárgyak száma régiókra bontva összefüggést mutat a BeWeB digitalizált kulturális javainak számával. Ennek értelmében Toscana és Lombardia régiói vannak

leginkább kitéve a lopásoknak, így megelőzés, illetve a felderítés gyorsítása érdekében ők készítették a legtöbb digitalizált műtárgyat.

6) Az illegális műkincskereskedelem elleni küzdelem olasz modelljének elemzése, értékelése alapján **megállapítottam, hogy a siker legfontosabb összetevője a probléma komplex kezelése. Bizonyítottam, hogy az egyes elemek közül különösen hatékony:**

- a kor szakmai és tudományos technológiai szintjén álló adatbázisok létrehozása és alkalmazása;
- műtárgyvédelemben érdekelt szakhatóságok és szervezetek széleskörű együttműködése;
- a széleskörű és kellően differenciált megelőző tevékenység, amely kiterjed az oktatásra, a tömegtájékoztatásra és a social médiára is;
- a jogsértést észlelő szervek gyors, kellő erővel való fellépése, a tevékenységet végrehajtó személyek magasszintű speciális szaktudása és különösen tárgyazonosító képessége.

Ezek érvényesítése Magyarországon is indokolt lenne, az eredményesebb fellépés érdekében. A megállapításhoz tartozó vizsgálatokat a második kutatási kérdés kapcsán végeztem.

5.3. Ajánlások

5.3.1. Ajánlások nemzetközi szinten

A kulturális javak fogalmának újragondolását és pontosítását javaslom a dolgozatban vizsgált elemek felhasználásával. A mindennapjainkat körülvevő technológiai fejlődés a művészetben is megjelenik, alkotás szintjén is és ezekre a tárgyakra a műtárgypiac is igényt tart. Így, figyelembe véve Raymond Williams gondolatait, miszerint a kultúra fogalmát is periodikusan újra kell értelmezni az adott kor gazdasági, politikai és társadalmi szintjéhez mérten

A fogalmak újragondolása mellett a nemzetközileg egységes lopott tárgyakat tartalmazó adatbázis megalkotását is szorgalmazom, amelynek elméleti kereteit lefektettem a disszertációban. Az adatbázis alapjai már a Leonardo mintájára létrejött, azonban a háromdimenziós digitalizálás elősegítheti a lopott tárgyak azonosítását és szűrését. Az

elemzések könnyítéséhez olyan eszközök használata javasolt, mint a VR szemüveg vagy a hologram.

A tárgyleíráshoz minden műtárgytípusnál külön kidolgozott szempontrendszer szerint történő, külső jegyek által csoportosított osztályozást javaslok.

Az adatok és technológiai újítások mellett a szakemberek képzése és az oktatás jelentősége lép előtérbe. A tömegtájékoztatás egyik formája az olaszoknál az ismeretterjesztő oktatás, ami már általános iskolában megkezdődik. Ennek nemzetközi szintű bevezetését fontosnak találom a kulturális javak illegális kereskedelmének megfékezése érdekében.

5.3.2. Ajánlások Olaszországra vonatkozóan

A Leonardo adatbázis bár korát meghaladva nemzetközi szinten egy olyan informatikai vívmány, amely nagyban elősegíti a kulturális javak védelmét, mégis modernizálásra és fejlesztésre szorul. Ennek érdekében többek között a Google Arts & Culture adatbázisban fellelhető, százalékos meghatározás adaptálását javaslom, amelynek köszönhetően az átalakított tárgyak is könnyebben szűrhetőek lesznek.

Lombardia és Toscana régiók magas számú műtárgylopása alapján ezekre a területekre fokozottabban ajánlott a célirányos fellépés.

5.3.3. Ajánlások Magyarországra vonatkozóan

Kutatásaim során a téma rendészeti vonatkozásainak súlya miatt a lopott tárgyakat tartalmazó adatbázist indokoltnak tartom a rendőrség, pontosabban a Nemzeti Nyomozó Iroda Műkincsvédelmi Alosztályának kezébe helyezni. Az adatbázist fejlesztését és az állomány bővítését szintén elengedhetetlennek tartom a kulturális javak illegális kereskedelmének megfékezése érdekében.

Olasz mintára nem csupán az adatbázis fejlesztését, de a szervezeti struktúrát is hasznosnak tartanám megújítani. Ehhez a Carabinieri TPC által régióként létrehozott irodák helyzetét venném alapul, így Magyarországon megyék szintjén is minimum pár főből álló speciális részleg létrehozását javaslom. A térinformatika felhasználásával könnyen megfigyelhető, hogy a műtárgyakra elkövetett bűncselekmények például északnyugaton kevés esetet rajzolnak ki, így ezekben az esetekben indokolt lenne megyéket összevonni. Az olasz régióknál Abruzzo tartomány kivételével a legkevesebb lopást azokban a régiókban követték el, ahol nincs Carabinieri TPC Iroda (Molise, Trentino A. A., Basilicata, Valle D'Aosta). Az

alacsony értékek következtében más régiók is át tudják vállalni a nyomozati feladatokat, de az a lehetőség is felmerül, hogy mivel nincs helyi kontrollált szervezet, a látencia növekedhet és a tényleges esetszámok magasabbak a kimutatásban szereplő adatoktól.

A Vatikánvárosi Állam által létrehozott BeWeB katalógushoz hasonló digitalizáció szorgalmazását javaslom, ami meggyorsítaná a műtárgyak azonosítását lopás esetén, továbbá a műemlékek helyreállítását. Természeti katasztrófa, fegyveres konfliktus és egyéb események történésével a rendőrség azonnal digitalizált dokumentumokhoz jutna az ingatlanban fellelhető tárgyakról és elhelyezkedésükről, ami elősegíti a hatékony helyzetfelmérést és a gyors reagálóképességet.

Az olasz modell alapján szintén fellendülést idézne elő a műtárgyvédelemben, ha az adatbázis mellett applikáció is létesülne, illetve a tömegtájékoztatás minden formája megvalósulna hazánkban, amit a Carabinieri TPC végez. Ezen folyamatok között kiemelkedik a kiállítások, tanulmányok és éves jelentések elérhetővé tétele és az oktatás fejlesztése.

Az oktatás a rendészeti szakemberek és a civil lakosság számára egyaránt indokolt, hiszen az olasz modell alapján az illegális műtárgyvédelemben mindkét fél szervesen kiveszi részét. A rendészeti szakemberek képzése az olasz Carabinieri munkatársak segítségével is megvalósulhat, hiszen tanulmányútjaim során kiépített kapcsolatrendszer által felajánlották, hogy Magyarországra térvén segítenek a diákok és állományban álló rendészek képzését megvalósítani.

A kutatás lezárásának ideje 2022.02.15.

Lukács Dalma
sk.

Felhasznált irodalom

- [1] Alpár, V. (2012): *Accessibility of cultural values for children & youth: Az érzékeny és sérülékeny társadalmi rétegek- Különösen a gyerekek és fiatalok segítsége a kulturális javak hozzáférésehez.* Budapest, Nemzetközi Gyerekművelő Szolgálat.
- [2] Amineddoleh, L. (2013). The role of museums in the trade of black market cultural heritage property. In: *Art Antiquity and Law* 18 (2). 227-254.
- [3] Amineddoleh, L. A. (2014). Protecting Cultural Heritage by Strictly Scrutinizing Museum Acquisitions. In: *Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal*. 24 (3). 731-781.
- [4] Amirante, D. (2002). Permissa. Nozione di attività culturali: questioni interpretative. In: Alessandro Catelani, Salvatore Cattaneo: *I beni e le attività culturali*. Cedam. Padova, 2002. 761-777.
- [5] Anti Cs. L. (Szerk.) (2017). *A személyleírás*. Semmelweis Kiadó. Budapest.
- [6] Apostolopoulou, A. P., Carvoeiras L. M., Klonari A. (2014). Cultural heritage and education. Integrating tour maps in a bilateral project. In: *European Journal of Geography* 5 (4). 67-77.
- [7] Armstrong, P. (2013). Avant-garde: the Legacy of Paul Durand- Ruel. In: *International Journal of Literature and Art (IJLA)* Volume 1 Issue 2, November 15-21.
- [8] Bandle, A. L. (2016). *The Sale of Misattributed Artworks and Antiques at Auction*. Edward Elgar Publishing. Northampton.
- [9] Bányász P., Bóta B. & Csaba Z. (2019). A social engineering jelentette veszélyek napjainkban. In: *Biztonság, szolgáltatás, fejlesztés, avagy új irányok a bevételi hatóságok működésében*. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám-és Pénzügyőri Tagozat, Budapest. 12-37.
- [10] Bárczi G. et al (1959-1962). *A magyar nyelv értelmező szótára*. Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézet. Akadémia Kiadó, <https://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/elolap.php>
- [11] Barker, A. (2018) Looting, the Antiquities Trade, and Competing Valuations of the Past. In: *Annual Review of Anthropology* 47 (1). 455- 474.
- [12] Beluszky, T. (2000). Értékek, értékrendi változások Magyarországon 1945 és 1990 között. In: *Korall*. 137-154. www.korall.org/hu/node/1718

- [13] Besenyei F. T. (2015) A nemzetközi kulturális örökség- és műkincsvédelem terrorizmus általi fenyegetettsége az Iszlám Állam példáján keresztül. In: *Diskurzus*. 5. évf. ksz.
- [14] Boda J. (2019, Szerk.). Rendészettudományi Szaklexikon. Dialóg Campus Kiadó. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14690/743_Rendesztudomanyi_Szaklexikon_e.pdf?sequence=1 250
- [15] Boda Zs. (2012). Homo Politicus, avagy egy politikai cselekvés- és motivációelmélet vázlatja. In: *Politikatudományi Szemle*. (4). 53-80.
- [16] Borgstede, G. (2014) Cultural Property, the Palermo Convention, and Transnational Organized Crime. In: *International Journal of Cultural Property* 21. 281-290.
- [17] Brodie, N. (2015). Syria and its Regional Neighbors. A Case of Cultural Property Protection Policy Failure? In: *International Journal of Cultural Property*. 22(2-3). 317-335.
- [18] Brodie, N., Yates, D. (2019). *Illicit trade in cultural goods in Europe Characteristics, criminal justice responses and an analysis of the applicability of technologies in the combat against the trade*. Final report. European Commission. <http://openarchive.icomos.org/id/eprint/2341/1/NC0219066ENN.en%20%281%29.pdf>
- [19] Burns, J. F. (2010). Qing Dynasty Relic Yields Record Price at Auction. In: *New York Times*. <https://www.nytimes.com/2010/11/13/world/europe/13vase.html>
- [20] Buzinkay P. (2004). *Műkincsem van, mit tegyek, mit tehetek?* Kulturális Örökségvédelmi Hivatal. Budapest. <https://docplayer.hu/417610-Hogyan-tudhatom-meg-hogy-egy-targy-mutargy-a-kulturalis-javak-korebe-tartozik-vagy-esetleg-vedett-is.html>
- [21] Buzinkay P. (2011). Egységes Műtárgytár. In: *Képtár*. Demax Művek Nyomdaipari Kft. <https://docplayer.hu/2302258-A-fem-zarocsatos-kisse-megkopott-aranyozasu-borkotesben-levo-konyvecskeben-a-nemzeti-arczkepalbumban-otven-fenykep-szerepel-12-oldal.html>
- [22] Buzinkay P. (2015). *Műkincsem van- mit tegye, mit tehetek?* Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ. Budapest. <https://www.police.hu/sites/default/files/Mukincsem%20van%20-%20mit%20tegyek%2C%20mit%20tehetek.pdf>
- [23] Chatelain, J. (1990) International conventions on illicit traffic in cultural property. In: *International Criminal Police Review*. 45 (425). 9-14.

- [24] Christián L. (2011). *A rendészet alapvonalai, önkormányzati Rendőrség*. UNIVERSITAS-Győr, Nonprofit Kft. Győr.
- [25] Cignoni, P., Scopigno, R. (2008). Sampled 3D Models for CH Applications: A Viable and Enabling New Medium or Just a Technological Exercise?, In: *1 ACM J. on Computing & Cultural Heritage*. 21-23.
- [26] Coggins, C. C. (1998). United States Cultural Property Legislation: Observation of a Combatant. In: *International Journal of Cultural Property* 7 (1). 52-68.
- [27] Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (Ed.) (2016). *L'arma per l'arte e la legalità*. Storie di recuperi e di beni culturali: operazioni del Comando Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale. Róma.
- [28] Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (Ed.) (2020). *Arte in Ostaggio*-Bollettino Delle Opere D'Arte Trafugate.
- [29] Commanducci, R. M. (2003). Produzione seriale e mercato dell'arte a Firenze tra quattro e cinquecento. In: Fantoni, M., Matthew, L.C., Matthews-Grieco, S.F. (Eds.), *The Art Market in Italy*. Panini, Modena. 105–113.
- [30] Constantinovits M. (2000). A kulturális javak nemzetközi piaca – nemzetközi kereskedelme. In: Daubner K., Horváth S. & Petró K., (szerk.) *Kultúra-gazdaságtani tanulmányok*. Aula Kiadó. Budapest. 209-221.
- [31] Cornu, M. (2013). About sacred cultural property: The Hopi masks case. In: *International Journal of Cultural Property*. 20(4). 451-466.
- [32] Cronin, C. (2015). 3D Printing: Cultural Property as Intellectual Property. In: *Columbia Journal Law & Arts* 39 (1). 1-40.
- [33] Curta, F. (2011) New remarks on Christianity beyond the 6th and early 7th century frontier of the Roman Empire. In: Hinrich – Tamáska O. (szerk.) *Keszthely-Fenekpuszta Im Kontext spätantiker Kontinuitätsforschung zwischen noricum und Moesia. Dissertationes Pannonicae*. 2. Budapest, Leipzig, Keszthely, Rahden, Westf. 303-321.
- [34] Czettel A. M. (2018) *A pedagógus új funkciója, megújuló szerepei az eszmények, értékek, kulturális javak átadása kapcsán, különös tekintettel a művészeti iskolákban tanuló 14-16 éves tanulók körében*.
- [35] Czene- Polgár V., Zsámbokiné F. Á. (szerk.) (2018). *Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment*. Tanulmánykötet. A Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest.

- [36] Csonka K., Gulyás Zs. & Tornyai M. (2009) Határrendészeti kockázatelemzés alapelvei. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X.* Tanulmányok A rendészet kultúrája – kulturált rendészet című tudományos konferenciáról. 315-330.
- [37] Deák J., Nagy I. & Csaba Z. (2021). Együttműködés nemzetközi bűnüldöző szervezetekkel: orosz és magyar rendőrségi példák. In: *Belügyi szemle.* 5. 851-867.
- [38] Déry A. (1995). A műemlék épületek és köztéri szobrok védelmének lehetőségei rendkívüli állapot körülményei között. In: Sipos Enikő, Gál István (szerk.): *Ajánlás a kulturális javak megóvásához rendkívüli körülmények között.* Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest. 76-80.
- [39] Desmond, J. C. (2012) Can Animals make art? In: Julie A. Smith, Robert W. Mitchell (szerk.): *Experiencing Animal Minds: An Anthology of Animal-Human Encounters.* Columbia University Press. New York. 95-109.
- [40] Di Lascio A., Ortolani, S. (2010): *Istituzioni di diritto e legislazione dello spettacolo.* Dal 1860 al 2010, i 150 anni dell'Unità d'Italia nello spettacolo. Franco Angeli. Milano.
- [41] Dietzler, J. (2013) On 'Organized Crime' in the illicit Antiquities Trade: Moving Beyond the Definitional Debate. In: *Trends in Organized Crime* 16 (3). 329-342.
- [42] Durney, M. (2013). Reevaluating Art Crime's Famous Figures. In: *International Journal of Cultural Property.*20(2).221-232.
- [43] Dworzecki, J. (2021) The practical use of police databases of stolen works of art in the protection of national heritage in selected European Union countries. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo* 9 (2). 91-101.
- [44] Farkas K. (2018). A kulturális javak nemzetközi szintű büntetőjogi védelmének perspektívája. In: *Ügyészek lapja* 25. 19-30.
- [45] Farkas K. (2019). A kulturális javak büntetőjogi védelmének büntetőjogi megközelítése Olaszországban. In: *Kriminológiai Tanulmányok.* 69-87.
- [46] Fincham, D. (2007): Rejecting Renvoi for Movable Cultural Property: The Islamic Republic of Iran v. Denyse Berend. In: *International Journal of Cultural Property* 14(1).111-120.
- [47] Fincham, D. (2015). The syrian conflict and the proposed “protect and preserve international cultural property act”. In: *Santander Art and Culture Law Review* (2). 63-82.
- [48] Finckenauer, J. O. (2005) Problems of Definitions: What is Organized Crime? In: *Trends in Organized Crime* 8 (3) 63-68.

- [49] Foradori, P., Giusti, D., Lamonica, A. G. (2018). Reshaping Cultural Heritage Protection Policies at a Time of Securitisation: France, Italy, and the United Kingdom. In: *The International Spectator*. Vol 50/3. 86-101.
- [50] Fukuda, Y. (2019). Three-dimensional measurement for revitalization of intangible cultural properties after disasters. In: *Journal of Disaster Research*. 14 (9). 1329-1335.
- [51] Futala T. (2000). Miként alakult az antropológia viszonya a történelemtudományhoz és a régészethez. Ismertető Kanovsky, M. Antropológia, história, archeológia című írásáról. In: *Slovenský národopis*, 48. (2). 206-210. (Megjelent a Kisebbségkutatás 2000/4.)
- [52] Gallina, M. (2016). *Ri-organizzare teatro. Produzione, distribuzione, gestione*. Franco Angeli. Milano.
- [53] Geertz, C. (1994) *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások. Századvég. Osiris Kiadó, Budapest.*
- [54] Gergely J. (1999) *A pápaság története*. Kossuth Kiadó. Budapest.
- [55] Gilboa, A., Karasik, A., Sharon, I., Smilansky, I. (2004). Towards computerized typology and classification of ceramics. In: *Journal of Archaeological Science*. Volume 31, Issue 6, 681-694.
- [56] Gombocz I. (1957) Az UNESCO könyvtári munkája. In: *Magyar Könyvszemle*. 73. 5 (3). 209-222.
- [57] Gönczöl K., Kerecsi K., Korinek L., Lévy M. (szerk.) (2006). *Kriminológia - szakkriminológia*. Budapest.
- [58] Grotius, H. (2001) *On the Law of War and Peace*. Batoche Books. Kitchener.
- [59] Guardia di Finanza (Ed.) (2016) *Symposium a tavola tra mito e cultura*. Recupero archeologici della Guardia di Finanza. DeBOOKs llc.
- [60] Han, C.R., Ireland, R. (2016). A Survey of Customs Administration Approaches to Money Laundering. In: *WCO Research Paper 36*. http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/research/research-paper-series/36_han_money_laundering_en.pdf?la=en
- [61] Hanson, A. C. (1972). Protection of Cultural Property. In: *Art Journal*. 31 (4). 488.
- [62] Héra G., Ligeti Gy. (2014) *Módszertan. A társadalmi jelenségek kutatása*. Budapest.
- [63] Hodžić, D., Pandžić, A., Hajro, I. & Tasić, P. (2020) Strength Comparison of FDM 3D Printed PLA Made by Different Manufacturers. In: *TEM Journal* 9 (3). 966-970.
- [64] Hörr, C., Lindinger, E. & Brunnett, G. (2014). Machine learning based typology development in archaeology. In: *ACM Journal on Computing and Cultural Heritage*.

- [65] Hudák K. (2018) A vámszakmai munka szerepe és fejlesztési lehetőségei a kulturális javak védelme érdekében. In: Czene- Polgár V., Zsámbokiné Ficskovszky Á. (szerk.): *Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment*. Budapest. 131-149.
- [66] Hudák K. (2019) Néhány megjegyzés a Nemzeti Régészeti Stratégia rendészeti koncepciójával kapcsolatban. In: Baráth N. E., Mezei J. (szerk.): *Rendészet-Tudomány- Aktualitások*. A rendészettudomány a fiatal kutatók szemével. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Rendészettudományi Osztálya. Budapest. 141-148.
- [67] Hudák K., Csaba Z. (2020) A brief Survey of Illicit Art Trade of Archaeological Finds in Hungary – in the Context of Customs Control. In: Csaba Z., Szabó A. (szerk.) *Közös kihívások akkor és most*. 133-144.
- [68] Ismeretlen szerző (1982) Booty! (a digest from Stolen Art Alert). In: *Museum International*. 37(1). 52-60.
- [69] Jouanny, J.-P. (2008) The role of Interpol in Countering the traffic in Cultural Property. In: *International Preservation News*; The Hauge. 45. 7-12.
- [70] Kálmán O. (1956). A műkincsrejtegetésről és üzérkedésről. In: *Rendőrségi Szemle*. 4 (7). 646-651.
- [71] Kármán G. (2019) Az illegális műtárgy-kereskedelem a büntetőjog-gyakorlatban Magyarországon. In: *Kriminológiai Tanulmányok* 56. Budapest. 48-68.
- [72] Kármán G., Kiss A. (2011) A hamis és meghamisított festmények azonosítása. In: *Kriminológiai Tanulmányok*. (48). Budapest. 196-212.
- [73] Kármán G., Mészáros Á. & Tilki K. (2016) Pénzmosás a gyakorlatban. In: *Ügyészségi szemle*. 1 (3). 82-97.
- [74] Kármán G., Kiss A. & Kriston L. (2001) A kulturális javak védelmének jogi eszközei (Különös tekintettel a büntetőjogi kérdésekre). In: *Kriminológiai Tanulmányok*. 337-356.
- [75] Korsell, L., Hedlund, G., Elwér, S., Vesterhav, D., Heber, A. (2006). *Cultural Heritage Crime: The Nordic Research*. The Swedish National Council for Crime Prevention, Information and Publication https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800024778/1371914734096/2006_2_cultural_heritage_crime_nordic_dimension.pdf
- [76] Kovácsné Gógös Á. (2019) Aba- Novák Vilmos festményeinek restaurátori vizsgálata és ennek szerepe a hamisítványok felismerésében. In: *Műtárgyhamisítás magyar*

- szemmel. Ocsút a Búzából.* Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Országos Kriminológiai Intézet. Budapest. 100-111.
- [77] Kuper, A (1999). *Culture*. Cambridge, Mass, Harvard University Press.
- [78] Lányi, V (1972) Die spätantiken Gräberfelder von Pannonien. In: *ActaArchHung* 24. 53–213.
- [79] Lindsay, I. (2014) *The History of Loot and Stolen Art from Antiquity until the Present Day*. Unicorn Publishing Group. London.
- [80] Livius, T. (1836). *Roman History*. 1. könyv. William Durell & co. George Forman, Printer New York.
- [81] Mahnad, P. L. (2017) Protecting cultural property in Syria: New opportunities for States to enhance compliance with international law? In: *International Review of the Red Cross*, 99 (3), 1037–1074.
- [82] Marjanucz L. (1993). Értettek ahhoz, mi a jó kép: Tárgyi kultúra és művelődési szokások Szegeden a beszolgáltatott zsidó javak tükrében. In: *Szeged: A város folyóirata: Várostörténeti és kulturális magazin*. 35-37.
- [83] Markó, A., Dulai A., Dobosi V. (2018) ‘...Finding a smoother pebble or prettier shell than ordinary’- Non-utilitarian artefacts in the Upper Palaeolithic- A case study from Mogyorósbánya (Transdunibia, Hungary) In: *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 69. 227-252.
- [84] Martens, M. PJ. (1998). Some Aspects of the Origins of the Art Market in Fifteenth-Century Bruges. In: *Marchés de L'art*, 1400-1800 3.
- [85] Martos G. (2011). *Hogyan lehet csomót keresni a cápán?, avagy a műkereskedelem, mint értékkepző*. Budapest. <http://doktori.btk.elte.hu/phil/martosgabor/diss.pdf>
- [86] Mastrobuoni, G. (2020) Imagine being able to predict a crime in the future. <https://www.essex.ac.uk/research/showcase/imagine-being-able-to-predict-a-crime-in-the-future>
- [87] Mattern, E. (2012). The Role of Photography in the Protection, Identification, and Recovery of Cultural Heritage. In: *International Journal of Cultural Property* 19 (2). 133-151.
- [88] Mátyás Sz. (2017a). A térinformatika rendészettudományi alkalmazásának lehetőségei. In: Boda J., Felkai L. & Patyi A. (szerk.): *Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére*. Dialóg Campus, Budapest. 371-377.

- [89] Mátyás Sz. (2017b). A bűnelemzés kartográfiai lehetőségei- avagy a bűnözési térképek alkalmazása a mindennapi rendőri munka során. In: *Pro Publico Bono* 2. 158-175.
- [90] Mátyás Sz. (2017c). A térinformatika a hazai rendvédelmi szervek gyakorlatában. In.: Balázs B. (szerk.): *Az elmélet és a gyakorlat találkozása térinformatikában VIII.* Debreceni Egyetemi Kiadó. 217-222.
- [91] Mátyás Sz. (2018). A szervezett bűnözés kriminálgeográfiai vizsgálata. In: Frigyes L. (szerk.): *Nemzetközi jellegű szervezett bűnözés nyomozásának kutatása információáramlási szempontból.* I., Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest. 134-168.
- [92] Mátyás Sz. (2020). GIS and predictive policing as new tools in the law enforcement. In: Cajner, Mraovic Irena; Kondor-Langer, Mirjana (szerk.) *6th Zagreb Police college research days – „Keeping Pace with Security Challenges – Where Do We Stand?”* : International Scientific and Professional Conference. 11-17.
- [93] Mátyás Sz., Mészáros B., Szabó I. (2020). Predikív rendészet. In: Ruzsonyi P. (szerk.): *Közbiztonság* (Fenntartható biztonság és társadalmi környezet tanulmányok, 3) Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest.1895-2064.
- [94] McGrew, W. (1992). *Chimpanzee material culture.* Cambridge: University Press.
- [95] Mercuri, C. (2020). Il mestiere delle armi: Guida ai sacrari e ai musei militari. Guida ai sacrari e ai musei militari. Prefazione del Ministro della Difesa. All Around. Milano.
- [96] Monica L. Udvardy, Linda L. Giles, John B. Mitsanze: The Transatlantic Trade in Ancestors, A. (2003). Mijikenda Memorial Statues (Vigango) and the Ethics of Collecting and Curating Non-Western Cultural Property. In: *American Anthropologist* 105(3). 566-580.
- [97] Montgomery B. P. (2013). Rescue or Return: The Fate of the Iraqi Jewish Archive. In: *International Journal of Cultural Property* 20 (2). 175-200.
- [98] Montias, J. M. (2002). *Art at Auction in 17th Century Amsterdam.* Amsterdam University Press. Amsterdam.
- [99] Morris, D. (2013) *The Artistic Ape.Three million years of art.* Red Lemon Press. London.
- [100] Moulin, R. (1987). *The French Art Market: a Sociological View, Translated by Arthur Goldhammer,* New Brunswick. Rutgers University Press.

- [101] Mrljic, R. (2009). Unesco and the protection of cultural property in the event of armed conflict. In: *Zbornik Pravnog Fakulteta u Zagrebu*.59(4). 785-822.
- [102] Nagy L. (2012). *Pannóniai városok, mártírok, ereklyék. Négy szenvedéstörténet helyszínei nyomában*. Kronosz Kiadó. Pécs.
- [103] Natarajan, M., Belanger, M. (1998). Varieties of drug trafficking organizations: A typology of cases prosecuted in New York City. In: *Journal of Drug Issues*, 28, 1005-1025.
- [104] Nemeth, E (2010) Conflict art: Scholars develop the tactical value of cultural patrimony. In: *Cambridge Review of International Affairs* 23 (2). 299-323.
- [105] Nemeth, E. (2011) Collecting cultural intelligence: The tactical value of cultural property. In: *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*. 24 (2). 217-238.
- [106] Niedermüller P. (1999). A kultúraközi kommunikációról. In Béres-Horányi (szerk.) *Társadalmi kommunikáció*. Osiris, 96-113.
- [107] Nyitrai E., Zsigmond Cs., Kiss T. & Frigyer L. (2018) Összefoglaló a kutatói tanulmányok megállapításainak tükrében (információ- és adatáramlás). In: Frigyes László (szerk.): *Nemzetközi jellegű szervezett bűnözés nyomozásának kutatása információáramlási szempontból*. I., Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest. 302-310.
- [108] O'Dell, A. C., Stevenson, R. B. K., Brown, T. N., Plenderleith, H. J. & Bruce-Mitford R. L. S. (1959). The St Ninian's Isle Silver Hoard. In: *Antiquity*. 33 (132). 241-268.
- [109] O'Keefe, R. (2006). *The Protection of Cultural Property in Armed Conflict*. Cambridge University Press.
- [110] Paszternák I. (2003). *Régészeti Örökségünk védelmében, mit tegyek, mit tehetek?* Kulturális Örökségvédelmi Hivatal. Budapest.
- [111] Pásztor A. (1990). A nagyharsányi avarkori temető értékelése. In: *JPMÉ* 35 77–98.
- [112] Patt, J. (2002). The need to revamp current domestic protection for cultural property. In: *Northwestern University Law Review* .96 (3). 1207-1237.
- [113] Pfeffer, I. (1972) Fine Art: A Problem in Risk Management. In: *California Management Review*. 15 (2). 117-127.
- [114] Polányi, K., Arensberg, C. & Pearson, H. (1957). *Trade and Market in the Early Empires*. Economies in History and Theory. Free Press. Glencoe, III.

- [115] Pormordian, S., Farrokhi, O. S. & Hosseini, S. Y. (2021). Museum Visitors' Interest on Virtual Tours in COVID-19 Situation. In: *Journal of Environmental Management and Tourism*. 877-885.
- [116] Pödör, A. (2015). Usability study on different visualisation methods of crime maps. In: *International Journal of Geoinformatics*, 11(4), 15-22.
- [117] Pödör, A., Zentai, L. & Gál, E. (2019). Digital sketch maps in teaching GIS for law enforcement students. In: *Proceedings of the International Cartographic Association* 2. 1-6.
- [118] Puskás A. (2018a). A kulturális javak fegyveres konfliktusokban való védelmének eszközei nemzetközi szinten. In: *Hadtudományi Szemle* 96/1. 427-439.
- [119] Puskás A. (2018b). A kulturális javak pusztítása Maliban és a nemzetközi válaszütemek. In: *Hadtudomány* 28. 49-63.
- [120] Puskás A. (2019). Kulturális javak ellen elkövetett támadások a közösségi média által közvetített terrorpropagandában. In: *Felderítő szemle* 18. 161-178.
- [121] Ragusa A. (2014). *I giardini delle musee*. Il patrimonio culturale ed ambientale in Italia dalla Costituente all'istituzione del Ministero (1946-1975). Franco Angeli. Milano.
- [122] Rechnitzer J. (2002). *(Mű)gyűjteni, de hogyan?* Régió Art Kiadó, Győr.
- [123] Renfew C., Bahn P. (2005). *Régészet elmélet, módszer, gyakorlat*. Osiris Kiadó. Budapest.
- [124] Ritecz Gy. (2013). A migráció kockázatai. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*. XVI. Pécs. 255-264.
- [125] Rózsa D. (2012). Kulturális javak Virtuáliában: A közgyűjtemények és a digitális tér. In: *Könyv, könyvtár, könyvtáros* 21. 33-36.
- [126] Rush, L., Millington, L. B. (2015). *The Carabinieri Command for the Protection of Cultural Property. Saving the World's Heritage*. The Boydell Press. Woodbridge.
- [127] Sajó I. (2019). Az anyagtudomány lehetőségei festmények eredetvizsgálatában. In: *Műtárgyhamisítás magyar szemmel. Ocsút a Búzáról*. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Országos Kriminológiai Intézet. Budapest. 112-137.
- [128] Sandulli, M. A. (2012). *Codice dei beni culturali e del paesaggio*. II. ed. Giuffrè Editore. Milano.
- [129] Sawyer, R. (2012). Guo-Ming Chen: The Impact of Social Media on Intercultural Adaptation. In: *International Communication Studies* XXI: 2. 151-169.

- [130] Settis, S. (2011). I beni culturali della Chiesa nella cultura contemporanea, in: F. Buranelli, F. Capanni, edd., *Ventennale della Pontificia Commissione per i beni culturali della Chiesa*, Libreria Editrice Vaticana. 39-51.
- [131] Sipos E., Gál I. (szerk.) (1995). *Ajánlás a kulturális javak megóvásához rendkívüli körülmények között*. Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest. 76-80.
- [132] Somlai Péter (1997). A szocializáció elmélete (Doktori disszertáció). <https://docplayer.hu/20608276-Somlai-peter-a-szocializacio-elmelete-doktori-disszertacio.html>
- [133] Stein, G. (2015). The War- Ravaged Cultural Heritage of Afghanistan: An Overview of Projects of Assessment, Mitigation, and Preservation. In: *Near Eastern Archaeology* 78 (3).187-195.
- [134] Strati, A. (1991). Deep seabed cultural property and the common heritage of mankind. In: *International and Comparative Law Quarterly*. 40 (4). 859-894.
- [135] Sullivan, A. McC. (1991). Law and diplomacy in cultural property matters. In: *Museum Management and Curatorship*. 10 (3). 219-243.
- [136] Swarup, P. (2012) Artificial Intelligence. In: *International Journal of Computing and Corporate Research*. vol. 2 issue 4 July 2012. <http://www.ijccr.com/july2012/4.pdf>
- [137] Szabadváry F. (1978) A kulturális javak biztonságáról. In: *Múzeumi Közlemények*. 80-82.
- [138] Szabó A. E. (2006). Az ingó kulturális javak védelme, különös tekintettel az illegális műtárgy-kereskedelemre. In: *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica* 24. 329-348.
- [139] Szabó A. E. (2008). Az ingó kulturális javak nemzetközi védelme és annak árnyoldalai. In: *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica* 26. 449-464.
- [140] Szabó A. E. (2009). A kulturális javak védelmével összefüggő jogi szabályozás értékelése In: Veres, László (szerk.) *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*. Miskolc. 380-393.
- [141] Szabó A. E. (2013). *A kulturális örökség joga*. Bíbor Kiadó.
- [142] Szabó Cs. (2020). *Kihívás és Kockázat. Az államok XXI. századi hazai és nemzetközi kihívásai a fegyverigazgatás vonatkozásában*. Nemzeti Közszerzői Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet.
- [143] Szabó S. (2014). A kulturális javakkal kapcsolatos restitúciós perek és a külföldi állammal szembeni végrehajtás: a Chabad v. Orosz Föderáció ügy tanulságai. In:

- Fekete B., Horváthy B. & Kreiszb. (Szerk.): *A világ mi magunk vagyunk...: Liber Amicorum Imre Vörös*. Budapest. 462-477.
- [144] Szabó S. (2016). A kulturális javak (és a lopott dolgok) speciális védelme az új nemzetközi magánjogi törvényben. In: Berke Barna, Nemessányi Zoltán (szerk.): *Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai: Kodifikációs előtanulmányok*. Hvg Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest. 160-172.
- [145] T. Biró K. (2003). Az ember megjelenése Magyarországon. In: *Magyar régészet az ezredfordulón*. Teleki László Alapítvány. Budapest.
- [146] Teperics K., Rózsa P. (2004). Az Európai Unió bővítése és a csatlakozni vágyók szándékai a népszavazások tükrében. In: *Tér és Társadalom* 18. évf. 4. 135-148.
- [147] Tylor, E., B. (1989). A kultúra tudománya. In: Maróti Andor (szerk), *Forrásmunkák a kultúra elméletéből* 1. Szöveggyűjtemény, Tankönyvkiadó, Budapest. 167-178.
- [148] Ujházi L. (2012). „Scientia rerum rei publicae salus” Az olasz nemzetbiztonsági szolgálatok újjászervezése ötéves távlatból. In: *Szakmai Szemle. A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat tudományos- szakmai folyóirata*. 3-4. szám. 132-152.
- [149] Urbina, D. A., Ruiz-Villaverde, A. (2019). A Critical Review of Homo Economicus from Five Approaches. In: *The American Journal of Economics and Sociology* 78. (1). 63-93.
- [150] Vacca, G., Deidda, M., Dessi A. & Marras, M. (2012) Laser Scanner survey to Cultural Heritage Conservation and Restoration. In: *International Archives of the Photogrammetry Remote Sensing and Spatial Information Sciences*. XXXIX. 589-594.
- [151] Vadász V. (2016). A jogellenesen külföldre vitt kulturális javak visszaszolgáltatása Nagy- Britanniában. In: Pogácsás A., Szilágyi P., Lános P. & Kovács K. (szerk.): 'De lege ferenda': Válogatott tanulmányok jogi hallgatók tollából. Budapest. 437-451.
- [152] Vadász V. (2017a). A Seuso eset tanulságai a jogellenesen külföldre vitt kulturális javak visszaszolgáltatása kapcsán. In: *Magyar Jog*. 64. 38-47.
- [153] Vadász V. (2020a). A kulturális javak fogalma. In: *Polgári jog*. 11-12. <https://jogaszvilag.hu/szakma/vadasz-vanda-a-kulturalis-javak-jogi-fogalma/>
- [154] Vadász V. (2020b). A kulturális javakkal kapcsolatos jogvitákra irányadó jog a magyar jogrendszerben. In: *Jogi melléklet*. 3-4. 21-41.
- [155] Vadász, V. (2017b). Lessons of Sevso Vase- Restitution Challenges of the Illegally Exported Cultural Property. In: Marcel, Sz., Petra, L. L. & Varga, R. (Szerk.): *Hungarian Yearbook of International Law and European Law* 2016. The Hague, Hollandia: Eleven International Publishing. 39-58.

- [156] Vágó, E., Bóna, I. (1976). *Die Gräberfelder von Intercisa I. Der spätrömische Südstadtfriedhof*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- [157] Váli Zs. (2019). Műtárgyvizsgálati eljárások a műtárgyhamisítások leleplezésének szolgálatában. In: *Műtárgyhamisítás magyar szemmel. Ocsút a Búzától*. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Országos Kriminológiai Intézet. Budapest. 88-99.
- [158] Varga J. (2008). A schengeni eszme uniós biztonsági rendszerré válásának kiteljesedése és távlatai. In: Balga, J. (szerk.) *Zbornik z medzinárodnej vedeckej konferencie. Postavenie Schengenského acquis v systéme politik Európskych spoločností*. Konferencia helye, ideje: Bratislava, Szlovákia, 2008.02.27 Bratislava: Akadémia Policajného zboru Bratislave. 77-90.
- [159] Varga J. (2011). A hattárrendészeti kutatások új kihívásai. In: (Hautzinger Z., Gaál Gy. szerk.) *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*. XII. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja. Pécs. 195- 204.
- [160] Varga J. (2015). Az Integrált Határigazgatás európai uniós rendszere. In: *Hadtudományi Szemle* 3. 170-176.
- [161] Varga J. (2018). *Integrált határigazgatás*. Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó. Budapest.
- [162] Varine, H. (1983) The rape and plunder of cultures: An aspect of the deterioration of the terms of cultural trade between nations. In: *Museum International*. 35 (3). 152-158.
- [163] Várnai I. (2017). A hazai műkereskedelem tipológiája és térbeli jellegzetességei Budapest példáján. In: *Tér és Társadalom*. 31. évf, 2. szám.
- [164] Velazquez, M. V., Kounadi, O. & Pődör, A. (2020). Analysis and mapping of crime perception: A quantitative approach of sketch maps. In: *AGILE: GIScience Series*, 1. 1-18.
- [165] Vida, T. (2002). Heidnische und christliche Elemente der awarenzeitlichen Glaubenswelt, Amulette in der Awarenzeit. In: *Zalai Múzeum* 11. 179-209.
- [166] Virág J. K. (2012). Az illegális műkincskereskedelem nemzetközi vonatkozásai-különös tekintettel a fegyveres konfliktusok okozta speciális körülményekre. In: *Pécsi Határőr Tudományos közlemények*. XIII. 197-205.
- [167] Vukán, B. (2002). L'Unità per la Tutela delle opere d'arte in Ungheria. In: *Bollettino di Numismatica Supplemento* 38. 43-48.
- [168] Williams, R. (1960). *Culture & Society, 1780-1950*. Columbia University Press. New York.

- [169] Yasaitis, K. E. (2005) Object ID: A model of global collaboration. In: *Museum Management and Curatorship*20 (1). 21-39
- [170] Zur, P., Kolodziej, A., Baier, A. & Kokot G. (2020). Optimization of Abs 3D-Printing Method and Parameters. In: *European Journal of Engineering Science and Technology* 3(1) 44-51.

Egyezmények:

- [171] Hága, 1954. május 14. UNESCO- Egyezmény a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelméről
- [172] 1970. november 14. UNESCO – Egyezmény a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközöiről.
- [173] 1995. június 24. UIDROIT – Egyezmény a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról.
- [174] 2001. évi UNESCO Egyezmény a víz alatti kulturális örökség védelméről.
- [175] Párizs 2003. szeptember 29- október 17. UNESCO- Egyezmény a szellemi kulturális örökség védelméről.
- [176] Nikózia, 2017. május 19.- Európa Tanács kulturális örökséggel kapcsolatos bűncselekményekről szóló egyezménye.

Jogszabályok:

- [177] 191/2001. (X.18.) Korm. Rendelet az örökségvédelmi bíróságról
- [178] 1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről
- [179] 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről
- [180] 2001. évi LXXX. törvény a jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról
- [181] 2006. évi XXXVIII. törvény a szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló, Párizsban, 2003. év október hó 17. napján elfogadott UNESCO Egyezmény kihirdetéséről.

- [182] *2010. évi CXXI. törvény.* az ügyészségi szolgálati viszonyról és az ügyészségi adatkezelésről
- [183] 2012. évi C. Törvény a Büntető Törvénykönyvről
- [184] 2012.évi XCV törvény a kulturális javak különleges védelméről
- [185] 2017. évi XXVIII. törvény a nemzetközi magánjogról
- [186] 5/2020. (IV. 27.) MvM rendelet a Kulturális Javak Bizottságáról
- [187] 2021. évi CXXV. törvény az Európa Tanács kulturális örökséggel kapcsolatos bűncselekményekről szóló, Nikóziában, 2017. május 19-én kelt egyezménye kihirdetéséről.
- [188] 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet. a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról
- [189] A tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény
- [190] cfr Cost. apost. Pastor bonus
- [191] CIC / 1983 can. 1283
- [192] D. Lgs. 42/2004
- [193] D. lgs. del 5 marzo 1992
- [194] D.Lgs. 6 luglio 2002
- [195] Pastor Bonus. Art. 100.

Online hivatkozások

- [196] URL1: Sotheby's aukciós ház honlapja: <https://www.sothebys.com/en/articles/new-world-records-for-nigerian-art-ahead-of-lagos-valuation-days>
- [197] URL2: „Fight Illicit Trafficking, Return & Restitution of Cultural Property” kifejezés használata az oldalon főcímként. <https://en.unesco.org/fighttrafficking>
- [198] URL3: BBC Earth videó: <https://www.youtube.com/watch?v=UoCvLidXS8U>
- [199] URL4: Christie's honlapja: <https://www.christies.com/features/A-collaboration-between-two-artists-one-human-one-a-machine-9332-1.aspx>
- [200] URL5: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0179_HU.html
- [201] URL 6: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0179_HU.html
- [202] URL 7: WCO Illicit Trade Reports. http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/illicit-trade-report/itr_2018_en.pdf?db=web

- [203] URL 8: http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/enforcement-and-compliance/activities-and-programmes/illicit-trade-report/itr_2019_en.pdf?db=web
- [204] URL 9: <http://unesco.hu/vilagemlekezet>
- [205] URL 10:
- [206] https://sherloc.unodc.org/cld/v3/sherloc/cldb/search.html?tmpl=sherloc&lng=en#?c=%7B%22filters%22:%5B%7B%22fieldName%22:%22en%23_el.caseLaw.crimeTypes%22,%22value%22:%22Trafficking%20in%20cultural%20property%22%7D%5D,%22match%22:%22%22,%22sortings%22:%22%22%7D
- [207] URL 11: A honlapon fellelhető és letölthető az évenkénti statisztika: <http://www.wcoomd.org/en/media/newsroom/2020/july/the-wco-issues-its-2019-illicit-trade-report.aspx>
- [208] URL 12: <https://icom.museum/en/resources/red-lists/?material=&type=&country=>
- [209] URL 13: ICOM Report: Museums, museum professionals and Covid- 19: follow-up survey. 2020. 25. <https://icom.museum/wp-content/uploads/2020/11/FINAL-EN-Follow-up-survey.pdf>
- [210] URL 14: <https://www.fbi.gov/video-repository/newss-fbi-art-theft-program/view>
- [211] URL 15: <https://www.fbi.gov/video-repository/newss-fbi-art-theft-program/view>
- [212] URL 16: FBI National Stolen Art File honlapja: <https://www.fbi.gov/investigate/violent-crime/art-theft/national-stolen-art-file?q=&Subject=>
- [213] URL 17: Az UNESCO honapja. <https://whc.unesco.org/en/statesparties/it>
- [214] URL 18: Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): Attività Operativa 2020. Róma, 2020.7. <https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivit%C3%A0-operativa-2020c.pdf>
- [215] URL 19: Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): Attività Operativa 2020. Róma, 2020. 23. <https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivit%C3%A0-operativa-2020c.pdf>
- [216] URL 20: Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): Attività Operativa 2020. Róma, 2020. 23. <https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivit%C3%A0-operativa-2020c.pdf>

- [217] URL 21: Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): Attività Operativa 2020. Róma, 2020. 23.
<https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf>
- [218] URL 22: Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): Attività Operativa 2020. Róma, 2020. 23.
<https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf>
- [219] URL 23: Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): Attività Operativa 2020. Róma, 2020. 24.
<https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf>
- [220] URL 24: Attività Operativa 2020. Róma, 2020. 39.
<https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf>
- [221] URL 25: <http://tpcweb.carabinieri.it/SitoPubblico/search>
- [222] URL 26: Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): Attività Operativa 2020. Róma, 2020.7.
<https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf>
- [223] URL 27: Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): Attività Operativa 2020. Róma, 2020.8.
<https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf>
- [224] URL 28:
https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1555509761545_Activita_Operativa_2018.pdf 8.
- [225] URL 29: <http://www.carabinieri.it/multilingua/en/the-carabinieri-tpc>
- [226] URL 30: <https://www.beniculturali.it/carabinieri/tpc>
- [227] URL 31: Attività Operativa 2019. Róma, 2019. 32.
https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1589880017803_Activita_Operativa_2019c.pdf

- [228] URL 32: Attività Operativa 2018. Róma, 2018. 53.
https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1555509761545/Attivita_Operativa_2018.pdf
- [229] URL 33: Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale (szerk.): Attività Operativa 2020. Róma, 2020. 23.
<https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivita%20operativa-2020c.pdf>
- [230] URL 34: Il traffico illecito di opere d'arte in connessione con gli investimenti economici delle criminalità organizzate. Policy paper.2020. 30-31.
https://www.polis.lombardia.it/wps/wcm/connect/30517e25-292f-47fa-a4f6-273e2fa888a8/WP-11+-traffico+illecito+di+opere+d%E2%80%99arte+DalBianco_ednov2020.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-30517e25-292f-47fa-a4f6-273e2fa888a8-nG.nBqN
- [231] URL 35: il Governo Italiano Presidenza del Consiglio dei Ministri (Miniszterek Tanácsának olasz kormányelnöksége) nyilatkozata:
<https://www.governo.it/it/articolo/comunicato-stampa-del-consiglio-dei-ministri-n-4/16333>
- [232] URL 36: MiC honlap: <https://dgspatrimonioculturale.beniculturali.it/attivita-direzione-generale-sicurezza-del-patrimonio-culturale/securart-web/>
- [233] URL 37: MiC honlap: <https://dgspatrimonioculturale.beniculturali.it/attivita-direzione-generale-sicurezza-del-patrimonio-culturale/securart-web/>
- [234] URL 38:
https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_commissions/pcchc/documents/rc_com_pcchc_19991208_catalogazione-beni-culturali_it.html
- [235] URL 39: <https://oroksegvedelem.kormany.hu/vagyonvedelem-mutargyak-biztonsaga3>
- [236] URL 40: <http://www.police.hu/a-rendorsegrol/testulet/teruleti-szervek/nemzetkozi-bunugyi-egyuttmukodesi-kozpont>
- [237] URL 41: Europol SOCTA jelentése.
https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf 88.
- [238] URL 42: EMT: <https://mutargy.kormany.hu/>
- [239] URL 43:
https://oroksegvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf

[240] URL 44: <https://oroksegvedelem.kormany.hu/visszaszerzett-mutargyak-restitucios-eredmenyek>

A szerző témával kapcsolatban megjelent publikációi

- [1] Lukács D. (2017). Régészeti lelőhelyek rendészeti védelme. In: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIX.* Pécs, 2017. 93-99.
- [2] Lukács D. (2018a). A kulturális javak védelmének rendészeti eszkörendszere Magyarországon. In: *Magyar Rendészet* 5. 113-123.
- [3] Lukács D. (2018b). Kulturális javak védelmi típusai Magyarországon. In: *Belügyi szemle.* 12. 120-133.
- [4] Lukács D. (2018c). Recenzió Luciano Luciani: A Guardia di Finanza munkássága a nemzeti művészeti örökségek védelmében az első és második világháború után. In Czene-Polgár V., Zsámbokiné F. Á. (szerk.): *Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment. Tanulmánykötet.* A Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata, Budapest. 229-304.
- [5] Lukács D. (2019a). Az olasz műkincsrendőrség a komplex műtárgyvédelmi projekt. In: *Belügyi Szemle.* 67. évf. 5. 71-81.
- [6] Lukács D. (2019b). Műtárgylopások Magyarországon a Psyche project tükrében. In: *Haza Szolgálatában konferenciakötet.* Budapest. 136-146.
- [7] Lukács D. (2019c). Az egyházi kulturális javak védelme a Vatikánvárosi Állam és Olaszország területén. *Tavaszi Szél.* III. kötet. 492-496.
- [8] Lukács D. (2020a). A kulturális javak hatékony rendészeti eszközei Olaszországban az adatbázisok és a tömegtájékoztatás tükrében. In: *Belügyi Szemle* 68. évf. 4. szám. 37-48.
- [9] Lukács, D. (2018d). The Italian Law Enforcement system used to protect cultural properties with particular reference to database and mass media. In: *Criminal Justice Issues Journal of Criminal Justice and Security Year XVIII, Issue 5-6, 2018.* p. 243-250
- [10] Lukács, D. (2020b) Criminal geographical research of the stolen cultural properties from Hungary - based on the Psyche Project. In: *Criminal Geographical Journal*, 2.szám. 19-30.
- [11] Varga J., Lukács D. (2017). A Schengeni Információs Rendszer lehetőségei az illegális műkincskereskedelem elleni fellépésben. In: *Határrendészeti tanulmányok.* 14. 42-52.

Ábrajegyzék

1. ábra: A „cultural property” kifejezés megjelenése a nemzetközi tudományos publikációkban.
Forrás: Scopus, saját szerkesztés
2. ábra: A kulturális javak kifejezés megjelenésének megoszlása tudományterületenként.
Forrás: Scopus, saját szerkesztés
3. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelme (illicit trafficking of cultural property) kifejezés megjelenése a nemzetközi tudományos publikációkban
Forrás: Scopus, saját szerkesztés
4. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelme kifejezés megjelenésének megoszlása
Forrás: Scopus, saját szerkesztés
5. ábra: Dokumentumok száma ország vagy terület szerint
Forrás: Scopus, saját szerkesztés
6. ábra: A kulturális javak és a cultural property kifejezés megjelenése a hazai tudományos publikációkban
Forrás: MTMT, saját szerkesztés
7. ábra: A kulturális javak megjelenésének megoszlása tudományterületenként
Forrás: MTMT, saját szerkesztés
8. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelme és az illegális műtárgykereskedelem magyar, valamint angol kifejezés megjelenése a hazai tudományos publikációkban
Forrás: MTMT, saját szerkesztés
9. ábra: A legszélesebb körben használt pénzmosási csatornák %-os meghatározása a WCO 2016-os felmérése alapján
Forrás: Saját készítés a WCO táblázat alapján. Forrás: WCO Research Paper, No. 36.
http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/research/research-paper-series/36_han_money_laundering_en.pdf?la=en
10. ábra: A csere fajtái
Forrás: Renfrew, 2005, 338.
11. ábra: A budapesti műkereskedések tipológiája
Forrás: Várnai, 2017, 108. 1. táblázat.
12. ábra: A műkereskedések térbelisége Budapesten

- Forrás: Várnai, 2017, 113. 1. ábra
13. ábra: A WCO 2018-as adatai az illegális műtárgykereskedelem szállításával kapcsolatban
Forrás: URL 7. 14. figure 3.
14. ábra: A WCO 2019-es adatai az illegális műtárgykereskedelem szállításával kapcsolatban
Forrás: URL 8. 16. figure 3.
15. ábra: Az eBayen található antik tárgytipusok darabszáma
Forrás: Saját szerkesztés az ebay.com 2021.11.10-i adatai alapján
16. ábra: Az eBayen található antik tárgytipusok legdrágább műtárgyainak összege forintban
Forrás: Saját szerkesztés az ebay.com 2021.11.10-i adatai alapján
17. ábra: Az eBayen található antik tárgytipusok legdrágább műtárgyainak összege forintban (a kézirat, az építészeti és kerti tárgyak és az antik ázsiai tárgyak kategóriák nélkül)
Forrás: Saját szerkesztés az ebay.com 2021.11.10-i adatai alapján
18. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelmének jogi eloszlása országonként a SHERLOC adatbázis alapján
Forrás: SHERLOC, saját szerkesztés
19. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelmének jogi eloszlása évenként a SHERLOC adatbázis alapján
Forrás: SHERLOC, saját szerkesztés
20. ábra: Bírósági döntéshozatal helyszíne a kulturális javak illegális kereskedelmének kapcsán a SHERLOC adatbázis alapján
Forrás: SHERLOC, saját szerkesztés
21. ábra: Bírósági döntéshozatal jogrendszere a kulturális javak illegális kereskedelmének kapcsán a SHERLOC adatbázis alapján
Forrás: SHERLOC, saját szerkesztés
22. ábra: Kulturális javak illegális műtárgykereskedelmének útvonala a WCO 2019-es összefoglalója alapján
Forrás: WCO Illicit Trade Report 2019. 30. URL 8.
23. ábra: Az illegális műtárgykereskedelem országonként és tárgytipusonként a WCO 2019-es összefoglalója alapján

- Forrás: Saját készítés a WCO-n fellelhető ábra alapján. WCO Illicit Trade Report 2019. 23. URL 8.
24. ábra: Kerámiák hasonlóságai a gépi tanulás által
Forrás: Hörr, Lindinger & Brunnett, 2014, 12. Fig. 3.
25. ábra: A váza részei
Forrás: Lefrancq, Hawkes, Jaseera & Mohanty, 2019. Fig. 41. 75.
26. ábra: Az edények oldalformái
Forrás: Lefrancq, Hawkes, Jaseera & Mohanty, 2019. Fig. 5. 14.
27. ábra: Peremtípusok
Forrás: Lefrancq, Hawkes, Jaseera & Mohanty, 2019. Fig. 42. 76.
28. ábra: A 3D Szkenner applikációval készült tárgy bemutatása
Forrás: Saját szerkesztés
29. ábra: A közösségi médiában előforduló szervek követőinek száma
Forrás: Saját szerkesztés
30. ábra: A Carabinieri TPC elhelyezkedése az olasz rendszerben
Forrás: Lt. Col. Alfio Gullotta leírásai alapján
31. ábra: A 2017 és 2020 között történő lopások száma Olaszországban, régiókra bontva
Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC éves jelentései alapján
32. ábra: A lopott tárgyakat tartalmazó Carabinieri TPC adatbázis tárgytípusai
Forrás: Saját szerkesztés a Leonardo adatbázis alapján
33. ábra: Európából eltulajdonított tárgyak típusai az Interpol 2020-as statisztikája alapján
Forrás: Saját szerkesztés az Interpol jelentése alapján. <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2021/Cultural-property-crime-thrives-throughout-pandemic-says-new-INTERPOL-survey>
34. ábra: Olaszországból eltulajdonított tárgyak típusai a Carabinieri TPC 2017-es statisztikája alapján
Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC jelentése alapján. https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1545381735727_Activita_Operativa_2017.pdf
35. ábra: Olaszországból eltulajdonított tárgyak típusai a Carabinieri TPC 2018-as statisztikája alapján
Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC jelentése alapján. https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1555509761545_Activita_Operativa_2018.pdf

36. ábra: Olaszországból eltulajdonított tárgyak típusai a Carabinieri TPC 2019-es statisztikája alapján
Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC jelentése alapján.
https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1589880017803/Attivita_Operativa_2019c.pdf
37. ábra: Olaszországból eltulajdonított tárgyak típusai a Carabinieri TPC 2020-as statisztikája alapján
Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC jelentése alapján.
<https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivit%C3%A0-operativa-2020c.pdf>
38. ábra: Olaszországból eltulajdonított tárgyak típusai az ID-Art adatbázisa alapján
Forrás: Saját szerkesztés
39. ábra: Az olasz kulturális javak eltulajdonításának helyszínei 2017-ben
Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC 2017-es jelentése alapján.
https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1545381735727/Attivita_Operativa_2017.pdf
40. ábra: Az olasz kulturális javak eltulajdonításának helyszínei 2018-ban
Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC 2018-as jelentése alapján
https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1555509761545/Attivita_Operativa_2018.pdf
41. ábra: Az olasz kulturális javak eltulajdonításának helyszínei 2019- ben
Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC 2019-es jelentése alapján.
https://storico.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1589880017803/Attivita_Operativa_2019c.pdf
42. ábra: Az olasz kulturális javak eltulajdonításának helyszínei 2020-ban
Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC 2020-as jelentése alapján
<https://media.beniculturali.it/mibac/files/boards/be78e33bc8ca0c99bff70aa174035096/PDF/attivit%C3%A0-operativa-2020c.pdf>
43. ábra: A #carabinieri posztok témájának megoszlása az Instagram alapján
Forrás: Saját szerkesztés
44. ábra: Az illegálisan eltulajdonított kulturális javak lefoglalásának esetszámai 2018 és 2020 között
Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC éves beszámolóí alapján

45. ábra: Az illegálisan eltulajdonított kulturális javak lefoglalásának darabszámai 2018 és 2020 között
Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC éves beszámolóí alapján
46. ábra: Az illegálisan eltulajdonított, majd felderített kulturális javak értéke 2018 és 2020 között. Az értékek millió euróban kerültek meghatározásra
Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC éves beszámolóí alapján
47. ábra: A felderített kulturális javakból készült olasz és külföldi kiállítások száma évenként
Forrás: Saját szerkesztés a Carabinieri TPC adatai alapján
48. ábra: A Guardia di Finanza közösségi oldalainak látogatói számai
Forrás: Gen.D, Zafarana (szerk.), Róma, 2016, 51.
49. ábra: Az olasz Kulturális Minisztérium szervezeti felépítése
Forrás: <https://www.bwniculturali.it/organizzazione> alapján
50. ábra: A lopott vallási tárgyak anyagbéli eloszlása
Forrás: Saját szerkesztés a Leonardo adatbázisban fellelhető tárgyak alapján
51. ábra: A lopott olasz vallási tárgyak típusai
Forrás: Saját szerkesztés az ID-Artban fellelhető tárgyak alapján
52. ábra: A Vatikánvárosi Államból eltulajdonított műtárgyak típusai
Forrás: Saját szerkesztés az ID-Artban fellelhető tárgyak alapján
53. ábra: Az egyházi kulturális javak digitalizációjának száma századonként
Forrás: Saját szerkesztés. A BeWeB adatbázisában fellelhető adatok alapján
54. ábra: Az egyházi kulturális javak digitalizációjának száma régióként (ezerben értendőek az eredmények)
Forrás: Saját szerkesztés. A BeWeB adatbázisában fellelhető adatok alapján
55. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2012-ben a BSR alapján
Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján
56. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2012-ben a BSR alapján
Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján
57. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2013-ban a BSR alapján
Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján

58. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2013-ban a BSR alapján
Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján
59. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2014-ben a BSR alapján
Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján
60. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2014-ben a BSR alapján
Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján
61. ábra: A kulturális javak körébe tartozó bűncselekmények megyei eloszlása 2012-2016 között a BSR alapján
Forrás: Saját szerkesztés a BSR alapján
62. ábra: Az ügyek megoszlása bűncselekményfajtánként
Forrás: Kármán, 2019, 54. 1. ábra
63. ábra: Elkövetési értékek
Forrás: Kármán, 2019, 65. 3. ábra
64. ábra: A kulturális javak illegális kereskedelme az Europol alapján
Forrás:
https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf 89.
65. ábra: Az eltulajdonított kulturális javak város szerinti eloszlása
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. Lukács, 2019b, 139. I. Tábla.
66. ábra: Eltulajdonított kulturális javak város szerinti eloszlása
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján.
67. ábra: Lopott kulturális javak helyszín szerinti meghatározása
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. Lukács, 2019b, 140. II. Tábla.
68. ábra: Lopott kulturális javak helyszín szerinti meghatározása
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján.
69. ábra: Eltulajdonított kulturális javak korszakok szerinti megoszlása
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. Lukács, 2019b, 142. III. Tábla
70. ábra: Eltulajdonított kulturális javak korszakok szerinti megoszlása
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján.
71. ábra: Eltulajdonított kulturális javak tárgytypus szerinti megoszlása
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. Lukács, 2019b, 142. III. Tábla
72. ábra: Magyarországról eltulajdonított kulturális javak

- Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján.
73. ábra: Magyarországról eltulajdonított kulturális javak típusai
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján.
74. ábra: Magyarországról eltulajdonított kulturális javak magasság adatai
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. Lukács, 2019b, 145. VII. Tábla
75. ábra: Magyarországról eltulajdonított kulturális javak szélességi adatai
Forrás: Saját szerkesztés a WOA alapján. Lukács, 2019b, 145. VIII. Tábla
76. ábra: Az EMT-ben rögzített műtárgylopások és lopott műtárgyak száma (2004-2018)
Forrás: Miniszterelnökség Műtárgyfelügyelet 2018. évi munkája.
https://oroksegvedelem.kormany.hu/download/0/aa/62000/2018-jelentes-ME-MHO_2019_05_23a.pdf
77. ábra: Az EMT restitúciós eredményei esetenkénti tárgytypusokra bontva (2004-2021)
Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján.
https://oroksegvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf
78. ábra: Az EMT restitúciós eredményei tárgytypusokra bontva (2004-2021)
Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján.
https://oroksegvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf
79. ábra: Tárgyak visszaszerzési ideje (2004-2021)
Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján.
https://oroksegvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf
80. ábra: Az EMT-be került tárgyak felfedezésének módja
Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján.
https://oroksegvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf
81. ábra: Kulturális javak előkerülésének következményei
Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján.
https://oroksegvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf
82. ábra: Magyar kulturális javak külföldi értékesítésének helyszínei

Forrás: Saját szerkesztés a Miniszterelnökség honlapján található adatok alapján.

https://oroksegvedelem.kormany.hu/akadalymentes/download/4/4e/d2000/ME-restitucios_eredmenyek_OSSZES_2021_12_20.pdf

83. ábra: A kulturális javak tárgytypusainak aránya európai, magyar és olasz adatokra bontva

Forrás: Saját szerkesztés (32,33,38 és 73. ábra, valamint azok adatai alapján)

Rövidítések jegyzéke

APEH: Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal

Athar Projekt: Antiquities Trafficking and Heritage Anthropology Research

BeWeB: Egyházi javak az interneten, Beni Ecclesiastici in web

Carabinieri TPC: Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale

CBP: Amerikai Államok Vám- és Határvédelmi Hivatala, U.S. Customs and Border Protection

EBR: elektronikus Bűnjelnyilvántartó Rendszer

EEM: Emberi Erőforrások Minisztériuma

EMT: Egységes Műtárgytár

ENyÜBS: Egységes Nyomozó-hatósági és Ügyészési Bűnügyi Statisztika

Europol: Bűnüldözési Együtműködés Európai Unió Ügynöksége, The European Union Agency for Law Enforcement Cooperation

Gendarmeria vaticana: Corpo della Gendarmeria dello Stato della Città del Vaticano

HENT: Hamisítás Elleni Nemzeti Testület

ICOM: Múzeumok Nemzetközi Tanácsa, International Council of Museums

Interpol: Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete, The International Criminal Police Organization

ISIS: Iszlám Állam, Islamic State of Iraq and Syria

KÖH: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal

KÖI: Kulturális Örökség Igazgatósága

MiBAC: il Ministero per i Beni e le Attività Culturali

MiBACT: il Ministero per i Beni e le Attività Culturali e per il Turismo

MiC: il Ministero della Cultura

MTMT: Magyar Tudományos Művek Tára

NAV: Nemzeti Adó- és Vámhivatal

NBSZ: Nemzetbiztonsági Szakszolgálat

NEBEK: Nemzetközi Bűnügyi Együtműködési Központ

NNI: Nemzeti Nyomozó Iroda

ONODC: Egyesült Nemzetek Szervezete Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatal, United Nations Office on Drugs and Crime

ORFK: Országos Rendőrfőkapitányság

Pmt: 2017. évi LIII. törvény

SHERLOC: Elektronikus források és bűnügyi törvények megosztása, Sharing Electronic Resources and Laws on Crime

UNESCO: Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

VP: Vám- és Pénzügyőrség

WCO: Vám Világszervezet, World Customs Organization

WOA: Works of Art adatbázis